

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Ex. C

Socialpol.

*Sv.
Insign.*

EMIGRATIONSUTREDNINGEN

BILAGA XVII

UTDRAG UR INKOMNA UTLÅTANDEN

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1909

82 23
534

Ex. C

EMIGRATIONSUTREDNINGEN

BILAGA XVII

UTDRAG UR INKOMNA UTLÅTANDEN

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1909

UTDRAG UR UTTALANDEN

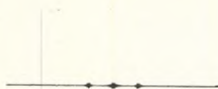
SOM TILL EMIGRATIONSUTREDNINGEN INKOMMIT

FRÅN

RIKETS HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP,
SKOGSSTATEN, KRONOLÄNSMÄN, PASTORSÄMBETEN
OCH PROVINSIALLÄKARE

UTGIFNA AF

EMIGRATIONSUTREDNINGEN

UPPER AND LOWER

THE UNIVERSITY OF GÖTEBORG
LIBRARY

INNEHÅLL.

	Sid.
Inledning	6.
I. Skrifvelser från Hushållningssällskapen	9.
II. Utdrag ur skrifvelser från Skogsstaten	83.
III. Utdrag ur Kronolänsmännens skrifvelser	97.
IV. Utdrag ur skrifvelser från Pastorsämbeten	140.
V. Utdrag ur Provinsialläkarnes uttalanden	187

I Kungl. brefvet den 30 januari 1907, hvarigenom påbjöds och föranstaltades den sedan dess pågående utredningen i emigrationsfrågan, meddelas åt ledaren af arbetet rätt att hos vederbörande ämbetsmyndigheter omedelbarligen äska upplysningar, som för utförande af det lämnade uppdraget kunna finnas af behovet påkallade.

Med begagnande af detta tillstånd hafva från ett stort antal myndigheter och offentliga korporationer upplysningar i ämnet begärts och erhållits. De myndigheter, stater och kårer äfvensom offentliga korporationer eller grupper af representanter för samhällliga intressen och för vårt lands näringsverksamhet, till hvilka en dylik hänvändelse ägt rum, må för bättre öfversikts skull här i ett sammanhang anföras. De samma hafva utgjorts af:

A) Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i länen, af hvilka i tvenne skrivelser (den 8 april och den 16 maj 1907) uppgifter begärts angående utvandringsagenterna och deras ombud, emigrantvärfningen, kommissionärerna för arbetsförmedling i utlandet m. m. Härigenom vunna upplysningar hafva kommit till användning för framställningen i flera af Emigrationsutredningens »bilagor», såsom för Bilaga II (Utvandringsväsendet i allmänhet), Bilaga III (Mormonvärfningen) och Bilaga XX (Svenskarna i utlandet), hvarförutom de naturligtvis komma att bilda underlag för det slutliga utlåtandet.

B) Kronofogdar och häradsskrifvare, från hvilka, i februari 1908, uppgifter begärdes angående vissa förhållanden beträffande fastighetshandeln på rikets landsbygd m. m., hvilka uppgifter äro afsedda för Bilaga X (Jordmobiliseringen).

C) Kronolänsmännen (juni 1907). Af de inkomna svaren äro åtskilliga, i utdrag, återgifna sid. 97—139 i föreliggande häfte; af det sammastädes meddelade cirkuläret framgå de särskilda spörsmål, angående hvilka i detta fall inhämtats upplysning. De vunna uppgifterna hafva användts för bilagorna II och III (Utvandringsväsendet i allmänhet samt Mormonvärfningen) äfvensom för bilagorna XI—XIII, hvilka behandla olika sidor af de ekonomiska förhållandena inom Sveriges jordbruk.

D) Domhufvandena på landsbygden (hösten 1907). Upplysning begärdes angående sedvänjor vid arfskifte inom hemmansägareklassen, hvilka uppgifter ligga till grund för en del af framställningen i Bilaga X (Jordmobiliseringen).

E) Landtmäteristaten (hösten 1907). Uppgift begärdes om vissa förhållanden rörande hemmansägareklassens ekonomiska ställning äfvensom särskildt angående jorddelningen, allt afsedt för Emigrationsutredningens Bilaga XII (Jordfördelningen och utvandringen).

F) Skogsstaten (september 1907). Ett urval af de inkomna svaren meddelas sid. 83 o. ff., och de framställda spörsmålen utvisas af därstädes återgifna cirkulär. De vunna uppgifterna hafva användts för Bilaga XII (Jordfördelningen).

G) Pastorsämbetena på landsbygden (april 1908). Innehållet af de till prästerskapet riktade frågorna framgår af cirkuläret sid. 140. Af de inkomna svaren äro åtskilliga in extenso återgifna sid. 141 o. ff. Pastorsämbetenas meddelanden hafva kommit till användning å flere gebit, särskildt i Bilaga II (Utvandringsväsendet i allmänhet) samt Bilaga X (Jordmobiliseringen).

H) Provinsialläkarekåren (november 1907). De framställda spörsmålen utvisas af cirkuläret sid. 187; å därefter följande sidor äro äfven ett rätt stort antal skrivelser återgifna. De upplysningar, som sålunda inhämtats, komma i främsta rummet till användning för det slutliga utlåtandet.

I) Kommunalnämndsordförandena i rikets samtliga landskommuner (september 1907). Spörsmålen afsågo vissa förhållanden beträffande den ekonomiska ställningen inom hemmansägareklassen (för Bilaga XII, Jordfördelningen); vidare torpare- och backstugusittareklasserna (för Bilaga XI) samt löneförhållandena inom tjänstehjonsklassen (för Bilaga V, Bygdestatistik, och Bilaga XIII, behandlande jordbrukets historiska utveckling).

K) Hushållningssällskapen (september 1907). Cirkuläret med begäran om upplysningar äfvensom samtliga de inkomna svaren äro återgifna å sid. 9—82 i det följande. Desamma hafva helt naturligt i främsta rummet användts för bilagorna XI—XIII, som behandla våra jordbruksförhållanden.

L) Ett större antal egendomsagenter i riket (februari 1908), från hvilka inhämtades upplysningar rörande i det närmaste samma frågor som samtidigt tillställdes rikets kronofogdar och häradskrifvare. Svaren äro ämnade att användas i Bilaga X (Jordmobiliseringen).

M) Rikets större skeppsredare (sommaren 1907). De inkomna svaren begagnas för framställningen i Bilaga VI (Industri och handel) äfvensom för det slutliga utlåtandet.

N) Handelskamrar och andra institutioner äfvensom enskilda representanter för Sveriges industri, handel och sjöfart samt penningväsende (april 1909). De uttalanden och upplysningar, som på denna väg vinnas, skola användas och i urval återgifvas i Bilaga VI (Industri och handel).

Till sist må nämnas, att från Sveriges *vetenskapsmän* inom nationalekonomiens och statsvetenskapens områden uttalanden begärts och delvis redan erhållits berörande olika faser af den omfattande emigrationsfrågan; dessa uttalanden äro afsedda att upptaga bilagorna XVIII och XIX.

I skrifvelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Civildepartementet den 15 juni 1907 framlades plan för utarbetande af en statistik öfver skuldsättningen i det svenska jordbruket, hvarjämte framställning gjordes om tillstånd att utföra en dylik undersökning. Sedan vederbörande domhufvande hörts angående de med en sådan statistik förenade kostnader, meddelade Chefen för Civildepartementet, den 7 mars 1908, att framställningen icke kunde till någon åtgärd föranleda.

* * *

Såsom af föregående öfversikt framgår, äro ett flertal af de inhämtade upplysningarna afsedda att användas för specialredogörelser, upptagande en eller flere »bilagor» till Emigrationsutredningens utlåtande. I många fall äro de inkomna svaren af den omfattning och det intresse, att desamma synts böra återgifvas i sin helhet eller i utdrag. I fråga om skrifvelserna från Hushållningssällskapen och Skogsstaten äfvensom från Kronolänsmännen, Pastorsämbetena och Provinsialläkarne sker detta i här föreliggande häfte. Af öfriga serier äro de märkligaste svarsskrifvelserna återgifna i sammanhang med den speciella framställning, vid hvilken de kommit till direkt användning.

Stockholm i juli 1909.

GUSTAV SUNDBÄRG.

Nils Wohlin.

I.

Kungl. Hushållningssällskapen.

I september 1907 utsändes för Emigrationsutredningens ändamål till rikets samtliga Hushållningssällskap (26 till antalet) följande cirkulär:

»Till läns Kungl. Hushållningssällskap.

Genom nådigt bref den 30 januari innevarande år har Kungl. Maj:t uppdragit åt mig att verkställa en utredning af emigrationsfrågan i Sverige samt ärenden, som därmed stå i sammanhang, och har för detta uppdrags utförande nådigt tillstånd jämväl meddelats mig att af rikets myndigheter omedelbarligen äska upplysningar, hvilka kunna anses af behovet påkallade.

I anledning häraf och då den föreliggande frågan nära sammanhänger med jordbruksnäringen i riket, har jag äran anhålla, att Kungl. Hushållningssällskapet ville uttala sig öfver utvandringsfrågan inom dess verksamhetsområde i den mån denna förorsakas af eller utöfvar inflytande på förhållanden, som falla inom området för Hushållningssällskapets verksamhet. Jag vore därvid förbunden, om Hushållningssällskapet, efter att hafva inhämtat dess hushållningsgillens äfvensom sakkunniga och med olika orters förhållanden förtrogna personers uttalanden, särskildt ville yttra sig öfver de frågor, som finnas framställda å inneslutna promemoria, af hvilken för detta ändamål ett antal exemplar bifogas.

Förutom detta har jag äran anhålla, att Kungl. Hushållningssällskapet ville låta sitt nyssberörda uttalande åtföljas af de uppgifter, från olika delar af dess verksamhetsområde, om dagsverkspriser samt dräng- och piglöner, hvilka ligga till grund för de af Hushållningssällskapet till 1906 års officiella jordbruksstatistik därom lämnade medeltal.

Stockholm den 24 september 1907.

Gustav Sundbärg.

Nils Wohlin.»

Den här ofvan omnämnda *promemorian* hade, med utelämnande af ingressen, följande lydelse:

»För fullgörande af vissa utaf Emigrationsutredningen påbörjade statistiska och ekonomiska undersökningar vore det af största värde att erhålla upplysning särskildt om följande punkter.

1:o. Emigrationsutredningen är f. n. sysselsatt med en statistisk undersökning öfver hemmansklyfningens (och ägostyckningens) fortskridande under det förflutna århundradet, i ändamål att lära känna det inflytande som denna

må hafva utöfvat på utvandringens historiska framträdande å olika orter och dess nuvarande olika starka lokala utbredning. I samband med denna undersökning vore önskvärdt att erhålla en såvidt möjligt noggrann kännedom om den ekonomiska ställningen, såväl för närvarande som om möjligt under den tid utvandringen pågått, hos den kategori af hemmansägare, som icke äga tillräckligt stora hemmanslotter för att enbart af de egna gårdsbruket kunna hafva sin utkomst. Den allmänna beskaffenheten af de *biförtjänster*, som å olika orter stå dessa mindre hemmansägare till buds, jämte dessa biförtjänsters allmänna förändringar under de senaste fyratio åren, och orsakerna till dessa förändringar, äro äfven för ändamålet ifråga af betydelse att lära känna. Då utvandringen från flere af rikets skogsbygder är synnerligen stark, är det särskildt af vikt att erhålla upplysning om *skogsförtjänsternas* omfång och beskaffenhet i dessa bygder, samt dessa förtjänsters förändringar under den tid utvandringen pågått, för hvilka förändringar nya kommunikationsleders tillkomst samt konjunkturerna inom bruks-, sågverks- och pappersindustrierna torde hafva utöfvat ett afgörande inflytande. Upplysningar i dessa afseenden äfvensom angående dessa mindre hemmansägares forna och nuvarande ekonomiska ställning, i jämförelse med de större hemmansägarna, vore för Emigrationsutredningen af synnerligt värde.

2:o. Utaf statistiska undersökningar bekräftas det allmänt kända förhållande, att *torpare- och backstugusittareklasserna* i riket äro stadda i fortsatt och stark minskning, på flera håll i fullständigt försvinnande. Det vore för kännedomen om denna företeelse af värde att erhålla ett uttalande om de olika orsaker som å olika orter hafva bidragit och bidraga härtill. Därvid är den frågan, huruvida anledningarna till torpens försvinnande hafva varit att söka hos jordägarne eller hos torparne, af betydelse; äfvensom hvilka faktorer kunna hafva gjort torparne urståndsatta eller ovilliga att fullgöra deras sedan gammalt åtagna prestationer. Äfven den inverkan som torpsystemets försvinnande kan anses hafva på det större jordbrukets nuvarande ställning och framtida utveckling, är för Emigrationsutredningens kommande betänkande erforderlig att lära känna.

3:o. För kännedomen om utvandringens verkningar för de större jordbruket är det af betydelse att erhålla upplysning rörande i hvad mån *tillgången på arbetskraft* i jordbruket under de fyratio åren förminskats samt om den tid vid hvilken den nuvarande särskildt framträdande bristen på arbetskrafter inbröt å olika orter. Redogörelser för den nuvarande situationen å arbetsmarknaden å olika orter, åtföljda af uppgifter om dagsverkspriser och löner, äro synnerligen önskvärda; äfvensom upplysningar om de förändringar som gjort sig gällande i den jordbrukarbetande klassens vilja och förmåga att åstadkomma fullgoda arbetsprestationer.

4:o. Då det för Emigrationsutredningen är af särskild vikt att kunna påvisa de skadliga följder, som utvandringen i rikets mest utvandringshärjade provinser medfört för jordbruksnäringen därstädes, vore det af värde att erhålla ett uttalande öfver, huruvida och i hvilken utsträckning bristen på arbetskrafter, och således indirekt utvandringen, blifvit en omedelbar orsak till att jordbruket på sina håll måst eftersättas, hvarvid i synnerhet åsyftas *åkers utläggande till betesmark* samt *rotfruktsodlingens* långsamma framsteg.

5:o. Emigrationsutredningen, som utarbetat plan till en statistik öfver skuldsättningen hos rikets jordbruksfastigheter, för hvilken statistiks utförande Kungl. Justitiedepartementet i dagarna vidtagit åtgärder, har haft uppmärksamheten fästad å det hinder för jordbruksnäringens utveckling som felande tillfällen till billig och ändamålsenlig *jordbrukskredit* på många håll i riket torde utgöra. För den vidare behandlingen af denna fråga, som icke är utan

sammanhang med utvandringsfrågan, vore det af värde att erhålla kännedom om gängse önskemål såväl i afseende å hypotekskreditens förbättrande som i afseende å personalkreditens för landtmännen ändamålsenliga ordnande.

6:o. En i Sverige ofta försummad fråga är det ändamålsenliga *ordnandet af landtmannaprodukternas försäljning* i ändamål att tillförsäkra rikets jordbrukare full valuta för sina varor. Det har under af Emigrationsutredningen verkställda undersökningar på flera orter visat sig framträdande missförhållanden i detta afseende. En ytterligare belysning af dessa missförhållanden äfvensom ett uttalande rörande lämpliga åtgärder för deras afhjälpande skulle för Emigrationsutredningen vara af synnerligt värde.

7:o. Såväl i allmänna diskussioner rörande utvandringsfrågan som vid dess förehavande hos offentliga myndigheter har »*egna-hemsfrågan*» nära förbundits med densamma, och sakkunnigt utlåtande rörande denna sistnämnda rörelses framtidsmöjligheter inom olika delar af Hushållningssällskapets verksamhetsområde är fördenskull äfven för Emigrationsutredningen af betydelse, liksom äfven ett uttalande rörande möjligheterna och sätten att befordra den naturliga egnahemsbildningen vid arfskiften å för klyfning lämpade hemman.»

De från Hushållningssällskapen inkomna svaren återgifvas här in extenso — med undantag för ingresserna samt de rent statistiska uppgifterna om arbetslönerna, hvilka finna sin användning i vederbörande bilagor. — Afdelningssiffrorna i skrivelserna hänvisa till resp. punkter i ofvanstående promemoria.

Stockholms läns Hushållningssällskap.

Utvandringen till främmande länder från Stockholms län har åtminstone under de senare årtiondena varit obetydlig och därför icke utöfvat något direkt inflytande på landbruksförhållandena inom detta län, hvaremot afflyttningen till städerna och industricentra haft en menlig inverkan på arbetstillgången för länets jordbruk.

1) Den kategori af hemmansägare, som icke äger tillräckligt stora hemman för att enbart på dessa hafva sin utkomst, är inom länet obetydlig, med undantag af större delar af skärgården och de orter i länet, hvarest spekulationen ombesörjt hemmanens sönderstyckande till s. k. egna hem. Biförtjänster, hvaraf skogskörslor torde varit de mest betydande, hafva visserligen i många fall varit behöfliga och välkomna, men sällan utgjort existensvillkor utom i de ganska talrika fall då hemman långt ute på landsbygden i spekulationssyfte uppdelats i mycket små lotter samt afyttrats till s. k. egna hem, hvilkas innehafvare mestadels hämtat uppehälle genom byggnadsarbeten inom villasambhällena omkring Stockholm. Hvad åter länets skärgård vidkommer, äro där hemmansdelarna ofta så små, att jordbruket icke kan anses såsom hufvudnäring. På sådana ställen utgöra fiske och sjöfart de mest betydande binärningar, hvarjämte uthyrning af sommarnöjen och tillhandahållande af fisk, mjölk samt andra landtmannaprodukter åt sommargäster utgör god biförtjänst för en stor del af befolkningen, särskildt i skärgården och Mälartakterna. Sjöfarten till främmande farvatten idkas ännu i jämförelsevis stor utsträckning, men har i närliggande farvatten alltmera aftagit i följd af den ökade ångbåtstrafiken; den är dock äfven där af betydelse förnämligast för transport af ved, sand och byggnadsmaterialier till Stockholm.

I samma mån jordbruket drifves på ett mera intensivt sätt, hvarigenom rikare skördar erhållas, blifver mindre areal nödig för innehafvaren att därå erhålla sin bergning eller, såsom det förr benämndes, vara besuten. Otvifvelaktigt skall därför ökad lätthet för hemmansklyfning och egostyckning vara till gagn. Men Förvaltningsutskottet håller före att egostyckningen bör ske med stor försiktighet och icke sträckas längre än att innehafvaren endast af jordbruket kan hafva sin utkomst, utom i sådana fall, där beständiga biinkomster stå till buds.

2) Det är ett beklagligt faktum att torparnas antal i afsevärd mån minskats, hvilket dock förnämligast gäller innehafvarne af större torplägenheter och har sin förnämsta grund i svårigheten att utan anlåtande af främmande hjälp såväl sköta torpet som utgöra dagsverksskyldighet hos jordegaren eller arrendatorn. Svårigheten för innehafvaren af sådant torp att erhålla dräng och den därmed förenade kostnaden har ofta förmått torparen att lämna torpet. Där detta åter icke varit större än att torparen själf kunnat utgöra sin dagsverksskyldighet och med hjälp af familjen sköta torpet, hafva anförda svårigheter icke förekommit. Det har ock visat sig, att det i regel ej varit svårt för goda och omtänksamma jordegare att få torpen besatta. Inom större delar af Stockholms län, särskildt de närmast Stockholm belägna, har lättheten att i hufvudstaden erhålla till synes bättre aflönadt arbete i hög grad bidragit att draga arbetare från landet. I många fall torde bristen på lämpliga kontrakt, eller t. o. m. saknaden af sådana, med däraf följande osäkerhet för torparen, äfvensom här och hvar dåliga byggnader och bristande intresse från jordegarens sida för torparens trefnad, hafva medverkat till minskning af deras antal. Det är påtagligt, att anförda minskning af den fasta arbetskraft, som torpsystemet medfört, utöfvat ett synnerligen ogynnsamt inflytande på jordbruket, särskildt det större. Då torpinstitutionen väl ordnad, med torp ej större än att torparen själf kan utgöra sin dagsverksskyldighet och tillika med hjälp af egen familj bruka torpet, skulle vara gagnelig såväl för jordbruksarbetaren som för jordegaren, så borde denna institution omhuldas och uppmuntras.

3) Tillgången på arbetskraft vid jordbruket har under de senare åren minskats, men har denna minskning först under de senare tio åren blifvit mera allmänt kännbar. För närvarande råder flerstädes brist på arbetsfolk, särskildt ogift, ehuru löneförmånerna alltjämt stigit.

4) Den minskade tillgången på arbetskraft har ännu icke öfvat något inflytande på sättet för jordens användning eller bruk.

5) Några speciella önskingar i afseende på jordbrukskrediten hafva ej uttryckts i de inkomna utlåtandena. En förbättring af hypotekskrediten, särskildt med hänsyn till billigare lån, skulle otvifvelaktigt vara till gagn för jordbruket, hvaremot personkrediten icke torde böra uppmuntras.

6) Det sätt, hvarpå försäljningen af landtmannaprodukter nu är ordnad, är ej tillfredsställande, beroende på bland annat saknaden af lämpliga saluplatser med noteringar samt användningen af ett tilltagande antal mellanhänder. Då emellertid ordnandet af denna angelägenhet är minst lika viktig för konsumenten som för producenten, torde det tillkomma städerna och andra tättbebyggda samhällen att härför vidtaga lämpliga åtgärder.

7) Inom Stockholms län torde i regel numera jordbrukslägenheter lämpliga till egna hem med fördel kunna anordnas allenast i de från hufvudstaden aflägsat belägna delarna, sedan spekulationen å jord i öfriga delar af länet drifvit priset på jorden så högt, att vanligt jordbruk ej där med ekonomisk fördel kan bedrifvas.

Egnahemsidén bör ej göras till en modesak, utan föras framåt med urskiljning och insiktsfullt omdöme, enär i motsatt fall det kan befaras, att det tilltalande syftet därmed eljest förfelas.

Stockholm den 29 februari 1908.

På Förvaltningsutskottets vägnar:

Theodor Odelberg.

Olof Stjernquist.

Uppsala läns Hushållningssällskap.

I anledning af Eder skrifvelse till Uppsala läns kungl. hushållningssällskap den 24 sept. 1907 med därvid fogade promemoria har kungl. hushållningsskapets förvaltningsutskott inhämtat yttranden från länets hushållningsnämder samt vid sammanträde den 21 innevarande januari diskuterat dithörande frågor.

Till en början har konstaterats, att utvandringen till främmande länder från Uppsala län har varit jämförelsevis mycket obetydlig. Häraf torde framgå ej mindre att inom detta län emigrationens verkningar gjort sig kända hufvudsakligen allenast medelbart och genom följderna af en å andra orter i Sverige uppkommen relativ folkbrist, än äfven att förhållandena härstädes egentligen blott indirekt och genom jämförelse med andra delar af landet kunna gifva ledning för bedömande af massemigrationens orsaker.

De särskilda punkterna i promemorian synas gifva anledning till följande uttalanden:

1) Inom länet har näppeligen hemmansklyfningen gått till öfverdrift eller framkallat för hemmasägarna ett allt för stort beroende af biförtjänster. Tillfället till sådana har för öfrigt i stort sedt åtminstone icke undergått någon försämring, äfven om biförtjänsterna under inflytande af tillfälliga omständigheter tidtals och på vissa håll varit vida ymnigare än nu. Jordbrukarens ekonomiska ställning måste i allmänhet betecknas som ganska svag, och naturligtvis gäller detta särskildt om de hemmansägare, som i följd af egendomarnes ringa storlek hafva mindre motståndskraft gent emot ogynnsamma väderleksförhållanden eller konjunkturer eller som sakna stödet af skog.

2) Försvinnandet af jordtorpen är en allmän företeelse, som beror på flere samverkande orsaker. Viktigast af dessa orsaker torde vara den med afseende å större torp verksamma, att arbetsklassens stegrade anspråk på lön och kosthåll gjort det för torparne omöjligt att hålla de drängar, som erfordrats för dagsverksskyldighetens fullgörande. I öfrigt må nämnas, jämte den tilltagande obenägenheten emot jordbruksarbete, den omständigheten, att ofta nog ersättningen för öfverdagsverken varit alltför låg. Däremot torde de för vanliga mindre prestationerna, såsom spånad och bärplockning, föga hafva inverkat; äfven där dessa prestationer formellt kvarstå, pläga de nämligen ej fullgöras eller utkrävas.

Torpens försvinnande har för det större jordbruket medfört stora svårigheter. Äfven när den ständigt erforderliga arbetskraften kan erhållas genom användande af statkarlsystemet, saknas tillfälle att under vissa perioder anskaffa extra arbetskraft.

Backstugusittarnes antal kan icke i allmänhet sägas hafva undergått någon förminskning.

3) Bristen på arbetare har under de senaste åren allt mera tilltagit och numera stegrats ända till olidlighet. Såsom de närmaste och verksammaste orsakerna må anföras den höga aflöning, som industrien åtminstone tidvis er-

bjuder arbetare, den längre fritiden inom industriarbetet, stadslifvets lockelser samt en växande motvilja mot jordbruksarbete. Den på vissa håll härskande tendensen att lämna minsta möjliga arbete i utbyte mot högsta möjliga lön har börjat göra sig gällande äfven bland jordbruksarbetarne.

4) Att i följd af brist på arbetskrafter åker blifvit utlagd till betesmark, torde ej hafva förekommit inom länet, där fastmera endast sådana åkrar, som till följd af sin aflägsna belägenhet ej funnits lönande, blifvit igenlagda. Rotfruktsodlingens eftersättande synes sammanhånga med kreatursskötselns endast långsamma framsteg. Framhållas bör emellertid, att rotfruktsodlingen försvårats genom arbetarehustrurnas delvis på ökningen af männens aflöning beroende ovillighet att biträda på rotfruktsfältten och därigenom, att barnen i följd af skolgång och andra orsaker icke heller kunnat för rensning påräknas.

5) En billigare och ändamålsenligare jordbrukskredit utgör gifvetvis ett önskemål. I någon mån skulle detta mål kunna nås genom införande af förlagsinteckning för jordbruk. Verksamare vore dock framhållandet och understödjandet af på ömsesidighetens grundval byggda kreditföreningar. Dylika föreningar borde till följd af den utmärkta säkerhet de erbjuda kunna hos insättare och andra uppnå billig kredit, som borde komma låntagarna till godo. Såsom garantiföreningar borde associationerna kontrollera medlemmarne och undanröja nödvändigheten af enskilda borgensförbindelser med deras skadliga verkningar.

6) Äfven landtmannaprodukternas försäljning torde bäst främjas genom kooperation, eventuellt med statsunderstöd för upprättande af lagerhus.

7) Bildandet af s. k. egna hem har ej hittills inom länet spelat någon större roll. Synnerligen önskvärdt skulle det vara att genom förändrad lagstiftning underlätta afsöndrade lägenheters frigörande från ansvarighet för de i stamfastigheten in-tecknade fordringarne, och hvarje framsteg i denna riktning måste hälsas med liflig tillfredsställelse. Men i allt fall är det knappast troligt, att emigrationen kan i afsevärd mån minskas genom bildandet af egna hem på enskild jord och ett för ett. Fastmera torde för nämnda önskemåls vinande förutsättas, att, efter torrläggning af mossar eller upplåtelse af kronojord, hela stora egnahemskolonier kunna bildas.

Uppsala den 30 januari 1908.

För Uppsala läns Hushållningssällskaps
Förvaltningsutskott:

Hj. L. Hammarskjöld.

Carl Björk.

Södermanlands läns Hushållningssällskap.

1) De mindre hemmansägarnes biförtjänster utgöras sedan lång tid tillbaka hufvudsakligen af skogskörningar. Dock inskränkas dessa tillfällen till förtjänst i hög grad däraf, att värmlänningar i stor skala användas vid större skogsafverkningar. Under de sista decennierna har skogssköfving pågått, så att tillfälligt arbete kunnat erhållas af närboende hemmansägare, men i stället har minskning inträdt i fråga om afverkning vid de välskötta, större skogskomplexerna, hvarigenom regelbundet skogsarbete därstädes i många fall minskats eller helt och hållet upphört. Dagförtjänsten torde uppgå till minst 2 kronor, och för karl med dragare till 4 à 5 kronor; vid stora afverkningar till högre belopp.

Man torde säkerligen kunna säga, att de större hemmansägarnes ekonomiska ställning under årens lopp försämrats, beroende hufvudsakligen på höjda

arbetskostnader, ökade utlägg för byggnader och jordförbättringar, hvilka utlägg blott långsamt återkomma, samt stegradt behof af rörelsekapital. Däremot har det mindre jordbrukets ställning förbättrats, dels genom ökade yrkesinsikter och dels såsom följd af ett ganska utbredd föreningsväsen.

2) Orsaken till torpareklassens afsevärda minskning torde framför allt vara att söka i följande omständigheter: å ena sidan svårigheten för innehafvarne af större och medelstora torp att till rimligt pris kunna anskaffa dräng; torparens på grund af okunnighet och bristande rörelsekapital ringa förmåga att utnyttja torpens produktionsmöjligheter; och slutligen den numera jämförelsevis stora lättheten att finna en, åtminstone skenbart, bättre utkomst såsom lösarbetare; samt, å andra sidan, jordägarnes obenägenhet att sätta torpen i fullgodt skick så till byggnader som jord, då afkomsten från torpen syntes alltför ringa, helst som de dagsverken, som af torparne utgöras, alltför ofta måste anses som mindervärdiga.

Det är gifvet att det större jordbruket förr haft en billig och säker arbetskraft i torparne, men sedan systemet, råkat på förfall och ej längre kan prestera annat än underhålliga arbetare, hvilkas yrkesskicklighet och intresse för jordbruket är mindre än statkarlarnes, är det större jordbruket otvifvelaktigt bättre betjänadt med en på annat sätt anskaffad, om också dyrare arbetskraft.

De små torpen ha väl oftast varit utlämnade till äldre arbetare som ett slags pension, och däri har nog ingen ändring ännu hunnit inträda.

3) Det är först under det sista årtiondet som svårighet att anskaffa arbetskraft till jordbruket egentligen yppat sig, något tidigare i närheten af Eskilstuna och i de närmast Stockholm belägna delarne af länet, senare i öfriga delar och sist i de trakter, som äro sämst lottade på kommunikationer. Från länets arbetsgifvareförening, som omfattar ett 150-tal större jordbruk, uppgafs förliden höst att efter flyttningstidens slut en brist förefanns å c:a 600 fasta jordbruksarbetare. Och säkert är att redan förut arbetskraften måst inskränkas vid alla gårdar samt att den näppeligen tål ytterligare minskning utan att jordbrukets skötsel blir allvarligt lidande; detta så mycket mera som, i följd af stark socialistisk agitation, arbetsvilligheten under de sista åren betänkligt minskats. Hvad däremot beträffar arbetarnes förmåga att åstadkomma fullgoda arbetspresentationer, har denna snarare ökat, såsom en följd af stigande upplysning och den uppräckning, som den socialistiska rörelsen onekligen medför.

4) Minskningen af arbetskraft för jordbruket inom detta län beror säkerligen vida mera på flyttning till städerna och öfvergång till industrien än på utvandring. Genom denna minskning har dock jordbrukets skötsel otvifvelaktigt måst eftersättas; men endast i ringa mån torde åker ha blifvit utlagd till betesmark af denna anledning. Rotfruktsodlingen synes för närvarande göra raskare framsteg vid det mindre jordbruket än den gör vid det större, där bristen på arbetskraft nästan hämmar vidare utveckling af denna viktiga odlingsgren.

5) Beträffande kreditförhållandena för jordbruket torde kunna sägas, att krediten är väl ordnad i afseende på prima in-teckningssäkerhet, men att goda anordningar saknas för belåning af såväl sekunda in-teckningar (öfver 60 procent af taxeringsvärdet) som af jordbruksinventarier. Detta senare utgör en afsevärd svårighet för arrendatorer, enär deras enda tillgångar i allmänhet ligga i dessa inventarier, hvilka, med jordbrukets nutida snabba utveckling, undan för undan måste ökas i mängd och värde. Och slutligen är äfven personalkrediten otillfresställande ordnad, hvilket är så mycket mera kännbart, som behovet af rörelsekapital för jordbruket är stadigt i jämnt och raskt stigande.

6) Det lider intet tvifvel att landtmännen skulle erhålla högre valuta för sina produkter, om de kunde dels höja varornas kvalitet, dels utbjuda dem

på lämplig tid och på lämplig plats, samt dels, med undvikande af en eller flera mellanhänder, erbjuda samlade partier direkt till större afnämare. Jordbrukarnes centrala inköpsförening inom detta län har också haft sin uppmärksamhet fäst vid dessa förhållanden, och då det stått i dess makt att erbjuda åtminstone två af de nämnda förbättringarna — minskning af antalet mellanhänder och utbudande i allmänna marknaden af större partier, — har föreningen under dess senaste räkenskapsår tillhandagått sina medlemmar med kommissionsförsäljning af spannmål till en mängd af $2\frac{1}{2}$ millioner kg med ett värde af 314,000 kronor. Nämnda förening omfattar öfver 1,200 jordbrukare och mera än $\frac{1}{4}$ af länets hela åkerareal, och dess spannmålsförmedling synes under innevarande år få en afsevärdt större omfattning. Dess styrelse har äfven behandlat frågan om uppförande af spannmålslagerhus, hvarigenom ytterligare ett par önskemål skulle kunna realiseras: höjande af varornas kvalitet genom sortering i lagerhuset och deras utbudande i marknaden vid lämpligtidpunkt.

Äfven för gemensam försäljning af frukt äro förarbeten gjorda, i det att på kort tid 24 fruktodlareföreningar kommit till stånd. För gemensam försäljning och försäljning af mjölk finnas andelsmejerier, och det synes nog vara uppenbart, att det är på sammanslutningens väg som förbättrade afsättningsförhållanden för det stora flertalet af jordbrukare skola kunna ernås.

7) I egnahemsfrågan är det ej lätt att yttra sig, då ingen egentlig erfarenhet i detta ämne ännu hunnit samlas. I fråga om jordbrukarehem, hvilka närmast intressera Hushållningssällskapet, kräfvas många samverkande omständigheter för att detta slag af egnahemsbildning skall vinna bestående framgång. Det fordras först att den blifvande egnahemsbyggaren skall ha något afsevärdt eget kapital att insätta i företaget, ty att börja med två tomma, eller nästan tomma, händer är knappast möjligt i något yrke och minst inom jordbruket, där vinsten af nedlagda kostnader ofta låter länge vänta på sig. Han måste vidare besitta en mindre vanlig kraft och uthållighet samt, hvilket ej heller så ofta förekommer, en icke obetydlig yrkesskicklighet, som sätter honom i stånd att utfinna och begagna sig af de möjligheter till specialisering af sin produktion till någon viss gren, det må nu vara hönskötsel, trädgårdsskötsel, fröodling eller något annat, ty att uteslutande producera de vanliga sädesslagen torde endast i undantagsfall ge tillräcklig behållning af hans lilla jordbruk. Äfvenså böra goda afsättningsmöjligheter förefinnas, liksom lämpliga kommunikationer. Och slutligen måste småbrukaren ha en god hjälp i hemmet och äfven i jordbruket af sin hustru och sina barn, ty ensam förmår han ej utföra allt arbete, och utan att hustrun har förmåga att sköta hemmet väl, lär ingen behållning uppstå.

Där dessa förutsättningar åtminstone i hufvudsak äro uppfyllda, kan säkerligen en lönande småbruksrörelse bedrivas. Men det är att förutse att många egnahemslånare underskatta svårigheterna och ej gå i land med försöket. Men sedan en sofring sålunda skett och andra, som hämtat lärdom af de förras erfarenheter, trädt i stället, bättre rustade för kampen, är det ingalunda förväget att hoppas att en klass af småbrukare skall uppstå, som har alla förutsättningar att hämta rika skördar ur jorden, sig själfva och hela landet till gagn.

Rörande lämpligt sätt för befordrande af egnahemsbildningen vid arfskiften saknas här erfarenhet.

Nyköping den 26 februari 1908

för Södermanlands läns Hushållningssällskaps Förvaltningsutskott

Enligt uppdrag

K. A. Högström.

Hushållningssällskapets sekreterare.

Östergötlands läns Hushållningssällskap.

1) Hvad först angår frågan om beskaffenheten af de biförtjänster, som å olika orter stå de mindre hemmansägare till buds, hvilka icke äga tillräckligt stora hemmanslotter för att af de egna gårdsbruken enbart kunna hafva sin utkomst, samt de förändringar dessa biförtjänster undergått på de sista fyratio åren, kan svaret härå icke grundas på siffror eller säkra uppgifter. Sådana finnas icke tillgängliga. Utskottet har dock den bestämda uppfattningen, att de mindre jordbrukarnes ekonomiska ställning icke försämrats utan snarare förbättrats under ifrågavarande tidsperiod. Tillfällena till biförtjänster hafva äfven ökat å såväl slätt- som skogsbygden och arbetslönerna stigit i afsevärd grad. På slätten utgöras dock biförtjänsterna hufvudsakligen af jordbruksarbete och anlitas därför sällan af de mindre hemmansägarna, hvilka icke gärna åtaga sig sådant hos andra. I länets skogstrakter, där tillfälle till körförtjänster finnes, sökas dessa så mycket flitigare och gifva mångenstädes en afsevärd inkomst, med nu rådande höga aflöningar.

2) Orsakerna till den starka minskningen af torpare- och backstugusittareklasserna äro säkerligen af flera slag. Torpareinstitutionen, som passade för det extensiva jordbruket, lämpar sig mindre väl för det intensiva, hvilket hufvudsakligen använder hästar såsom dragkraft och ersatt en stor del af den mänskliga arbetskraften genom användande af maskiner. Dessa omständigheter kräfva nämligen fasta arbetare, hvilka äro att påräkna för hvarje dag och icke såsom torparen måste ägna en del af sin tid åt torpjordens skötsel. Förr kunde torparen, genom att hålla dräng för arbetets utförande vid herrgården, någorlunda uppfylla det intensiva jordbrukets kraf på en fast arbetsstyrka, men de höga lönerna för ogifta arbetare hafva i hög grad försvårat detta.

De nu omnämnda förhållandena hafva gifvit anledning till att jordägarna ofta funnit med sin fördel förenligt att lägga torpjorden under eget bruk eller bortlämna densamma mot penningarrende och i stället anställa fasta arbetare.

Likaledes torde torparen, hvilken i allmänhet har lång väg till arbetsplatsen, anse det obekvämt att utgöra dagsverken såsom skatt för torpet. Därför torde äfven han vara mest benägen att erlagga penningarrende, allra helst, tillfölje arbetet vid herrgården, torpjorden ofta blir mindre väl skött och då lämnar dålig afkastning.

Man kan sålunda med skäl söka anledningen till torpens försvinnande såväl hos jordägare som hos torpare. Den bättre och säkrare inkomsten vid industrien har ock säkerligen haft en icke oväsentlig betydelse för minskningen af ifrågavarande jordbrukareklasser.

3) Att tillgången på arbetskraft för landtbrukets behof blifvit mera knapp är ett sakförhållande, som icke lär kunna bestridas. Men orsaken härtill torde ej så mycket vara emigrationen utan fastmera vår framåtgående industri, som med öfvermäktig konkurrens drager till sig våra dugligaste arbetare. Härigenom hafva äfven jordbruksarbetarnes löner stigit, så att dessa ungefärligen fördubblats under de sista 20 à 25 åren.

4) Svårigheten att anskaffa arbetskraft har dock ännu ej inom detta län varit sådan, att den föranledt åkerns utläggande till betesmark. Ej heller har den inverkat hindrande på rotfruktsodlingens framsteg. Denna odling har snarare först under senaste åren börjat allmännare införas på såväl större som mindre gårdar och tagit ökad fart, sedan en råsockerfabrik blifvit anlagd inom länet. Bristen på arbetskraft och rotfruktsodlingens utveckling har

emellertid väckt tanken på införande af i öfrigt mindre arbetskrävande cirkulationsplaner, och torde sädesodlingen därvid komma att inskränkas.

5) Rörande jordbrukskreditens ordnande vill Förvaltningsutskottet i tillämpliga delar hänvisa till sitt underdåniga yttrande öfver Hushållningssällskapens Ombuds skrifvelse i denna fråga afgifvet år 1904, hvilket i afskrift bilägges,¹⁾ och vill endast tillägga, att egnahemslånefonden för det mindre och hypoteksföreningarne för det större jordbruket torde kunna anses vara för fastighetskrediten tillfredsställande.

6) Ett bättre ordnande af handeln med landtmannaprodukter synes Förvaltningsutskottet i hög grad önskvärdt. Östergötlands läns hushållningssällskap har och härtill bidragit genom att understödja organiserandet af försäljningsföreningar, hvilken form särskildt vid landtmannaprodukters försäljning torde vara den ändamålsenligaste för att åstadkomma en förbättring i det ofta öfverklagade förhållandet, att de många mellanhänderna taga den största delen af vinsten. Det är nämligen tydligt, att just vid dessa relativt billiga många småposters realisation, mellanhänderna måste förbehålla sig en stor procent af vinsten för att själfva kunna existera, då omsättningen är jämförelsevis liten. Emellertid har ännu endast i fråga om försäljning af frukt och produkter af fjäderfäskötsel dylika föreningar kommit till stånd, men är det att hoppas att snart spannmålsföreningar i samband med lagerhus, slakteriföreningar m. fl. skola komma att organiseras.

7) Egnahemsfrågans lösning på ett för vårt lands förhållanden lämpligt sätt är utan tvifvel ett kraftigt medel till emigrationens hämmande. Det synes Förvaltningsutskottet som om de åtgärder, Östergötlands läns hushållningssällskaps egnahemskommitté vidtagit till förmedling af köp och försäljning af egnahemslägenheter samt bistånd för lånens utbekommande, i hög grad äro ägnade att underlätta denna viktiga frågas lösning.

Det torde dock icke böra förgätas, att ett fortsatt upplysningsarbete bland det mindre jordbrukets varande och blifvande idkare är af minst lika stor vikt för hämmande af emigrationen som underlättandet af egnahemsbildningen. I förstnämnda afseende anser Utskottet, att de undervisningskurser för mindre jordbrukare, hvilka med understöd af statsmedel anordnats rundt om i landet, äro af den allra största betydelse, och vill samtidigt uttala önskvärdheten af, att allt flera dylika kurser måtte kunna anordnas.

Sedan Förvaltningsutskottet nu besvarat de framställda frågorna vill Utskottet endast framhålla, att af de många orsakerna till emigrationen rese- och äfventyrslustan samt fruktan för den ökade värnplikten kunna anses vara de förnämsta och äfven de svåraste att undanröjda. Att allt upplysningsarbete torde vara det säkraste medlet till hämmande af emigrationen vill Utskottet likaledes uttala såsom sin åsikt och vill för sin del söka bidraga till dylikt inom jordbruksnäringens område. En lindring af värnplikten för till fosterlandet återvändande emigranter, förenkling beträffande formerna för jordförvärf m. m., i hvilka frågor motioner blifvit väckta vid innevarande års riksdag, skulle säkerligen bidraga till en större återinvandring och sålunda motverka emigrationens skadliga följder.

Linköping den 7 februari 1908.

Å Östergötlands läns hushållningssällskaps
förvaltningsutskotts vägnar:

Douglas.

Wilh. Heyman.

¹⁾ Se sid. 19.

Hushållningssällskapets Förvaltningsutskotts ofvan omnämnda underdåniga utlåtande angående jordbrukskrediten, den 23 juni 1904, lyder sålunda:

»Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott får härmed i underdånighet afgifva infordradt yttrande öfver Hushållningssällskapens ombuds skrivelse angående åstadkommande af en utredning, i hvad mån och på hvilket sätt kreditförhållandena må kunna ändras till förmån för jordbruket, särskildt med fästad afseende på den säkerhet, som från jordbruket kan lämnas i inventarier och genom föreningsväsendet.

Hvad beträffar frågan om *förlagsinteckning i jordbruksinventarier och fastigheternas saminteckning med inventarier och gröda* inser Förvaltningsutskottet väl att många invändningar kunna göras häremot, men anser dock att viktiga skäl finnas för en sådan låneform. Det har anförts emot denna, dels att för jordägaren tillfället för upplåning utöfver det som står honom till buds genom inteckning i jordbruksfastigheten, skulle vara onödigt, ja rent utaf skadligt, dels att, då inventarierna vid ett jordbruk måste fritt disponeras af innehafvaren, säkerheten för långgifvaren skulle vara otillräcklig, och dels att den personliga krediten härigenom skulle helt och hållet tillintetgöras.

Hvad den första invändningen angår, måste det medgifvas att en ökad lätthet att låna kan medföra en ökad skuldsättning, i det jordbrukaren förledes att köpa eller arrendera större fastighet än han med anlåtande af endast eget kapital skulle vara i stånd till. Men därför att missbruk *kunna* äga rum, bör väl icke detta sätt att åstadkomma billigt och med längre tids uppsägning löpande rörelsekapital förkastas. Många äro ock de tillfällen, då rättighet till en dylik hypotisering af inventarierna kan vara af ovärderlig nytta för jordbrukaren, såväl jordägaren som arrendatorn.

Öfvergången från extensivt jordbruk nödvändiggör ett betydligt ökad rörelsekapital i form af inventarier och förlag, och mången jordbrukare har varit urständssatt att anskaffa det behöfliga på annat sätt än genom inköp på auktioner eller genom anlåtande af borgenssystemet och vaxel-kredit, då han icke kunnat hypotisera sina inventarier.

Jordägaren, som har en del af sin fasta egendom hypotiserad, skall gifvetvis — i händelse af tillfälligt penningbehof — hafva vida lättare att erhålla lån på högre liggande inteckningar om såsom säkerhet härför äfven ingå inventarier och gröda.

Man anser i allmänhet en arrendator, hvilken äger sina inventarier skuldfria och dessutom besitter nödigt förlag, hafva en god ekonomisk ställning. En eller ett par dåliga skördar kan emellertid vålla honom svårigheter, och han har då ingen real-säkerhet att erbjuda i händelse han behöfver låna pengar för att erlagga sitt arrende och betala sina skatter — bortsett från lösöre köp, hvilken låneform är allt för afskräckande. Äfven för honom vore det sålunda af stor nytta, om han vid tillfälligt lånebehof kunde hypotisera sina inventarier, i hvilket fall han sluppe anlita det ödesdigra borgenssystemet.

En form för utarrendering af jordegendom, som i utlandet rätt mycket användes och som till och med i Danmark förr varit lagstadgad, är utarrendering med inventarier. Orsaken hvarför här i landet en dylik utarrendering hör till undantagen torde vara, att jordägaren icke har något lagligt skydd emot att inventarierna kunna komma att utmätas för arrendatorns gäld. Äfven i detta afseende skulle en lag om förlagsinteckning i jordbruksinventarier medföra fördelar, i det jordägaren skulle kunna antaga den dugligaste arrendatorn, oafsedt om denne skulle vara i saknad af tillräckligt kapital.

Att en inteckning i jordbruksinventarier icke skulle vara absolut betryggande för långgifvaren måste medgifvas, då inventarierna förblifva i gäldenärens vård och af honom nödvändigt böra fritt få disponeras. Men så är ock, om äfven i mindre grad, förhållandet med den fasta egendomen, hvilken kan betydligt försämras genom byggnadernas förfall, jordens utsugning och skogens sköfving. Säkerheten i inventarier och gröda är dock sådan, att den för skötsamhet och redbarhet kände låntagaren torde komma att erhålla lån utan användande af det hittills i så hög grad anlåtade borgenssystemet. Skulle i undantagsfall, då låntagaren icke är personligen känd, våra penninginstitut fordra personlig underborgen, erhålla borgensmännen, hvilka lättare än bankerna äro i tillfälle att öfvervaka att panten icke försämras, genom hypoteket en real-säkerhet, som för dem måste vara af stort värde.

Hvad slutligen angår påståendet att den personliga krediten skulle tillintetgöras genom inventariernas hypotisering, så måste ju denna ytterst vara beroende på det förtroende borgenärerna hysa till gäldenärens yrkesduglighet och redbarhet att vilja uppfylla åtagna förbindelser. Det är ju ock icke ovanligt, åtminstone inom handelsvärlden, att kredit lämnas personer utan egentliga tillgångar.

Ett lagstadgande om inteckning i jordbruksinventarierna tillsammans med den fasta egendomen skulle icke allenast medföra möjlighet för jordbrukaren att erhålla behöfliga lån på fördelaktigare och säkrare villkor, än de nu vanliga, utan dessutom i ett annat hänseende medföra stora fördelar.

I vårt land är det vanligt att vid försäljning, och ännu mer vid utarrendering af jordegendom, inventarierna utbjudas å offentlig auktion och besättningen sålunda skingras. Under sådana förhållanden går ofta mycket nedlagdt arbete och kapital till spillo. En besättnings värde ligger, såsom känt är, dels i att den passar för de lokala förhållanden, där den är uppfödd, dels i dess likformighet, hvilken ökar dess afvelsvärde. Båda dessa egenskaper gå förlorade, då besättningen skingras, och till och med de enskilda hondjurens afvelsvärde förminskas, om de för parning likartade handjuren saknas på de nya platserna. I vårt grannland Danmark lär däremot besättningen vanligen följa med jordegendomen och bibehållas vid denna, antingen gården försäljes eller utarrenderas. Att orsaken till detta förhållande är att söka uti inventariernas hypotiserande tillsammans med jorden torde näppeligen vara tvifvel underkastadt.

Den andra af Ombuden antydda vägen till underlättande af jordbrukskrediten, den som afser *föreningsväsendet*, finner Utskottet likaledes värd allt beaktande, men den torde närmast passa det mindre jordbruket i de mellersta och södra delarna af landet. Föreningar, bildade efter mönster af de danska »forskuksföreningar» och med statsunderstöd, skola med all sannolikhet kunna gifva sina ledamöter god hjälp för erhållande af behöfliga lån, försävida området för deras verksamhet kan begränsas, så att ledamöterna äga erforderlig personlig kännedom om hvarandra. Det är därför endast i mera tätt befolkade trakter sådana föreningar kunna tänkas göra nytta.

På grund af hvad sålunda anförts anser Förvaltningsutskottet att en förändrad lagstiftning med afseende på rättighet till förlagsinteckning i jordbruksinventarier och gröda samt fastighetsinteckningarnes utsträckning att gälla äfven dessa skulle medföra stora fördelar för jordbruket, liksom ock statsunderstöd åt organiserade lokala låneföreningar skulle för den mindre jordbrukarens lånebehof vara af största betydelse.»

Jönköpings läns Hushållningssällskap.

1) Inom länet finnas numera helt visst blott få hemman, hvilka icke äro tillräckligt stora för att ägarne enbart af dem kunna hafva sin utkomst; men förhållandena i skogsdistrikten voro för tre å fyra årtionden tillbaka delvis annorlunda.

I skogsdistrikten voro nämligen bönderna då vana att betrakta själva jordbruket såsom en bisak och söka sin egentliga utkomst i skjutsar, skogs- och malmkörningar, husslöjd m. m.

Med det uppsving, jordbruket sedan dess tagit, kan man emellertid med tillfredsställelse konstatera, att jämväl de ifrågavarande jordbrukarne numera reda sig bättre än förr, ehuru de s. k. biförtjänsterna numera äro färre och hufvudsakligen inskränka sig till skogskörslor.

I trakter, där skog endast sparsamt förekommer, kan man knappast tala om några biförtjänster för de mindre jordbrukarne.

I skogstrakter inom länet torde dock numera under gynnsamma vintrar förtjänsterna på skogskörslor för en dylik mindre jordbrukare vara väl så stora som förr, beroende på den högre betalning som nu erhålles, och torde kunna belöpa sig till 200 å 300 kronor.

I allmänhet reda sig de mindre hemmansägarna, som sköta sitt jordbruk med hjälp af eget husfolk, bättre än de större, som måste hålla sig med lejda tjänare.

2) Torpare och backstugusittare äro inom länet stadda i stark minskning, och orsakerna härtill äro att söka framför allt hos torparna, som draga sig för det med deras ställning förenade tvånget äfvensom för svårigheten att kunna sköta torpen med bibehållande af dagsverksskyldigheten och till följd häraf lämna sina torp.

Dessutom lockas såväl torpare som backstugusittare af de stora förtjänsterna och den kortare arbetstiden i städerna och vid fabriker i de större industricentra; och hvad som därvid jämväl spelar en ganska viktig roll är dels fördelen att kunna intaga sina måltider i hemmen och slippa lefva på matsäck, dels bekvämare bostäder och dels hustrurnas tilltagande obenägenhet

för deltagande i de med ett jordbruk förenade göromålen, framför allt mjölkning och utarbete.

Men äfven jordägarne hafva vållat indragningen af många torp genom bristande förståelse af nutidens arbetsförhållanden, och dessutom hafva de själfva indragit en del mindre torp på grund af de med underhållet af hus och hägnader förenade kostnaderna.

De större jordbrukarna reda sig i allmänhet sämre efter torpens indragning, beroende på svårigheten att erhålla tillräckligt många arbetare.

3) Tillgången på arbetskraft för jordbruket har otvifvelaktigt minskats under de senaste 40 åren, om ock bristen på arbetskrafter först under de senare 6—8 åren blifvit afsevärd.

Den jordbruksarbetande klassens förmåga att åstadkomma fullgoda arbetsprestationer är helt visst lika stor nu som för 40 år sedan, men intresset för tillvaratagandet af husbondens rätt och bästa håller på att försvinna; med andra ord: det gamla patriarkaliska förhållandet mellan husbonde och tjänare går bort, och i stället komma de kollektiva aftalen.

4) Inom Jönköpings län har det helt visst endast undantagsvis händt, att åker på grund af bristande arbetskraft, och då på grund af svårigheten att erhålla torpare, utlagts till betes- eller skogsmark, utan har en dylik åtgärd, där den undantagsvis förekommit, varit beroende på antingen åkerjordens dåliga beskaffenhet eller mindre lämpliga läge eller ock på fördelar i hägnaden.

Hvad rotfruktsodlingen angår, har densamma först på de senare åren vunnit allmännare spridning inom länet, och till densamma, som har användning framför allt för åldringar och barn, finnas i de flesta fall tillräckliga arbetskrafter; densamma går också raskt framåt.

5) Då en billig och ändamålsenligt ordnad jordbrukskredit är af stor betydelse för jordbruksnäringens utveckling, får Sällskapet framhålla önskvärdheten af att bestämmelserna för hypotekslån ändras därhän, att lån om möjligt må kunna erhållas till två tredjedelar af egendomens uppskattningsvärde; jämväl vore önskvärdt, om skyldigheten att hvar tionde år förnya inteckningar upphörde, ty möjlighet att utomlands erhålla stående lån mot billigare ränta än som här måste betalas skulle därigenom beredas jordbrukarne.

Hvad personalkrediten beträffar, synes det, som om en afsevärd fördel skulle beredas jordbrukarne, därest säkerhet i inventarier och gröda på ett fullt betryggande sätt kunde beviljas.

6) Vidkommande landtmannaprodukternas försäljning är det ju den likartade varan, som betingar det högsta priset; och för erhållande af dylik vara skulle sammanslutningar jämväl för försäljning af landtmannens produkter vara af stor betydelse, ty enighet ger styrka och denna regel gäller såväl vid försäljning som inköp.

För att emellertid bereda jordbrukarne möjlighet att dels sortera sin säd bättre än nu sker, dels vänta med försäljningen till den lämpligaste tiden, synes det, som om inrättandet af lagerhus skulle vara af stor betydelse.

7) Egnahemsfrågan står tydligtvis i intimt sammanhang med emigrationen, och många emigranter skulle nog stannat kvar i Sverige, om möjlighet funnits att på skapliga villkor kunna förvärfva egna hem.

Inom länet äro emellertid för närvarande egnahemsrörelsens utsikter icke lysande, beroende på de med förvärfvande af egna hem för jordbrukare förenade svårigheterna.

De för statens egnahemslånerörelse fastställda bestämmelserna äro i så fall olämpliga, att all risk drabbar låneförmedlaren ensam.

För att emellertid möjliggöra högre belåning synes det Sällskapet, som om Staten borde äfven taga den med egnahemslånerörelsen förenade risken

eller, om detta icke låter sig göra, åtminstone dela densamma med hushållningssällskapen.

För befordrande af egnahemsbildandet vore det jämväl lämpligt, om sådana kronodomäner, som särskildt med afseende på läget lämpa sig för styckning, delades och för rimligt pris tillhandahölles.

Till sist får Sällskapet framhålla, att ändrade bestämmelser i lagarna angående lagfart och in-teckning skulle nog också i sin mån befordra den naturliga egnahemsbildningen vid arfskiften å för klyfning lämpade hemman.

Jönköping den 26 mars 1908.

På Hushållningssällskapets vägnar:

James Hamilton.

G. Lindman.

Kronobergs läns Hushållningssällskap.

1) Ställningen för den kategori af hemmansägare, som icke äga tillräckligt stora hemmanslotter för att af dem enbart hafva sin utkomst, har varit beroende af de biförtjänster som stått densamma till buds. Detta åter har berott på lokala förhållanden. I skogsbygden har skogsarbetet sedan urminnes tider varit och är allt fortfarande den hufvudsakligaste förvärfskällan, och det i den grad, att jordbruket ofta försummas. I de bygd där mossodlingar förekommit har arbetet med dessa utgjort en stående och ganska god biförtjänst. Förr i tiden voro de mindre hemmansägarna i Kronobergs län kända som synnerligen skickliga stenarbetare, vare sig det gällde att med de mest primitiva redskap lyfta och forsla större och mindre jordstenar från åkrarna eller att kila sten till byggnader och att anbringa blocken i mur. Det förstnämnda stenarbetet blir emellertid med nu gällande dagspenningar allt för dyrt för att i större omfattning förekomma. Där intet af ofvanstående arbeten erbjudits, har isynnerhet förr slöjden fått utfylla hvad som fattades i nödortfen. Denna slöjd har varit af de mest olika arter: snickeri, smide, vagnmakeri, väfskedstillverkning (i Sunnerbo), tillverkning af spånkorgar, bakning af s. k. tunnrån (Härlöfs socken), diverse näfverarbeten o. s. v. Under sommaren utgör flerstädes härplockningen en afsevärd biförtjänst, som näst skogsarbetet torde vara den mest gifvande, och torde förtjänsten kunna räknas till från två till fem å sex kronor om dagen. De senare årens goda skogs-konjunkture hafva medgifvit synnerligen förmånliga arbetsförtjänster för dem, som sysslat härmed.

2) Anledning till att torpare- och backstugusittareklasserna äro stadda i stark minskning, ett förhållande som äfven inom Kronobergs län är i ögonen fallande, torde i första hand vara de stegade dagsverkspriserna samt att vederbörande jordägare endast motvilligt velat lämpa afgälderna med hänsyn till ofvannämnda prisstegring.

Äfven torde den allt mer tilltagande lusten för korta eller inga arbetsaftal spela in i dessa förhållanden, helst då lösa arbetare öfverallt kunnat få god arbetsförtjänst. Kvinnornas ovilja att fullgöra jordbruksarbeten har åstadkommit, att det varit så godt som omöjligt för torparne att fullgöra de s. k. hjälpena. De höga dränglönerna hafva ock verkat hindrande för anställandet af s. k. torpardrängar. Dessa senare hafva endast ytterst ogärna underkastat sig att utgöra dagsverken med lång väg till arbetsplatsen och med tvång att lefva på s. k. matsäck. Då arbetsintensiteten hos torparne och deras drängar under det med systemet härskande missnöjet blifvit allt mindre och mindre,

torde dessa arbetares utbytande mot s. k. statdrängar icke blifva så betungande för det större jordbruket, som man vid första påseendet skulle tycka. I socialt hänseende medför emellertid »statarsystemet» sina stora olägenheter, synnerligast om hustrurna skola mjölka och därigenom nödgas försumma hem och barn.

3) Bristen torde först på de senare 15 à 20 åren gjort sig kännbar och utvecklats i samma mån som industrien inom landet dragit landtbefolkningen till de större städerna.

Plikttroheten i arbetet har synnerligen på sista decenniet märkbart aftagit, beroende på känslan af lättheten att om ej här så där erhålla arbete, ofta oberoende af medförda betyg. Agitation och rykten om framgångsrika strejker samt en allmän oro och jäsning i sinnena, i sin tur beroende på att vi nu hafva att göra med den första generationen modernt folkskolebildade individer, torde äfven hafva minskat intresset för arbete — för andra.

4) I ganska betydande mån har emigrationen inom länet verkat hämmande på jordbrukets gång och utveckling.

De naturliga slätterängarne hafva mestadels utlagts till betesmarker, hvar- emot åkerjorden ännu brukas som sådan och rotfruktsodlingen mångdubblats. Det senare beroende på att minderåriga härtill kunna brukas och att sådana ännu finnas kvar i bygderna.

5) Med hänsyn härtill torde kunna sägas, att utöfver hvad som är gjordt från det allmännas sida intet under den närmaste tiden bör göras. Det gjorda behöfver utnyttjas och smältas.

6) Härvidlag råder gifvetvis missförhållande. Bot härför torde vara att söka i sammanslutningar ungefär i öfverensstämmelse med äggförsäljningsföreningarna, i inrättande af spannmålslagerhus samt i modererade järnvägsfrakter.

7) Utvecklingen af egnahemsfrågan hänger på en enda sak: Inteckningslagen. Möjliggör för jordägaren att kunna få teckningar fördelade på hemman, torp och lägenheter och detta utan teckningshafvarens medgifvande, och de större gårdarne skola på ett naturligt sätt sönderfalla i småbruk.

Skall icke fara för saken uppstå, måste noga tillses, att egnahemstagare innehafva nödiga förutsättningar, bl. a. kunskaper, för att kunna sköta sig, samt att byggnaderna å egnahemslägenheter ej blifva för dyra.

Vexjö den 6 mars 1909.

Enligt uppdrag af Förvaltningsutskottet:

Aaby Ericsson.

Karl Meijer.

Kalmar läns Norra Hushållningssällskap.

1) De lagar och bestämmelser, som ända tills lagen den 27 juni 1896 trädde i kraft, varit gällande ifråga om hemmansklyfning och jordafsöndring, hafva i viss mån lagt hinder i vägen för utstyckning af jorden i små brukningsdelar, då den enda fullt användbara formen härför varit hemmansklyfning, hvilken åter varit förenad med allt för stora kostnader. Någon rörelse i denna riktning har icke heller gjort sig märkbart gällande inom sällskapets område, ända tills genom förbemälda nya lag friare former för utstyckningen infördes genom ägostyckningsinstitutet, hvilket medfört åtskilliga styckningar synnerligast inom södra delarne af området, där dock brukningsdelarne i allmänhet förut voro många och små. I hvad mån svårigheten att utstycka jorden i små brukningsdelar påverkat emigrationen, är svårt att med full visshet afgöra, men säkert är, att denna omständighet i allt fall därtill bidragit.

Hvad angår den ekonomiska ställningen bland den kategori af hemmansägare, som icke äga tillräckligt stora hemmanslotter för att enbart af de egna gårdsbruket kunna hafva sin utkomst, så torde denna icke hafva undergått någon afsevärd förändring under den tid emigrationen fortgått, ty om än biförtjänsterna måhända blifvit 3 à 4 gånger större än för 30 à 40 år sedan, så hafva lefnadsomkostnaderna genom ökade anspråk på lifvet stigit i fullt ut samma grad, hvadan den besparade arbetsförtjänsten nu snarare är mindre än förut. Anmärkningsvärdt torde däremot vara, att den större hemmansägarens ekonomiska ställning under tiden något försämrats, såsom en följd af dyrare lefnadskostnader och ökade tillfällen till skuldsättning.

De förtjänster, som stått den mindre jordbrukaren till buds, hafva hufvudsakligen bestått i skogskörslor och diverse arbeten med skogsprodukter; och hafva dessa under årens lopp, såsom förut angifvits, ökats i afsevärd grad, särskildt genom alltjämt högre och högre arbetslöner. Det torde därför icke vara riktigt att söka en orsak till emigrationen i minskade biförtjänster eller brist på sådana, utan torde snarare den oförmålda starka emigrationen från rikets skogsbygder vara att tillskrifva den synnerligen goda förtjänst, som vintertiden i dessa bygder står till buds och som dels medfört ökade kraf på lefnadsförhållandena i allmänhet och dels förmått den lösa befolkningen att flytta ut från skogsbygden, under förhoppning att på annat håll jämväl öfriga tider på året vinna lika god utkomst. Detta antagande stödes i öfrigt af det kända förhållande, att jämväl inom sällskapets område just i skogsbygderna uppställas de största krafven på arbetslönerna. I öfverensstämmelse härmed står ock det faktum, att arbetslönerna inom sällskapets område i allmänhet äro högre än i tätare bebyggda trakter af vårt land. Så är i Östergötland den vanliga kontanta lönen till en statare 200 kronor, då den här uppgår till 250 à 275 kronor.

2) Jämväl inom sällskapets område är såväl torpare- som isynnerhet backstugusittareklassen stadd i fortsatt minskning. Orsaken härtill torde nog mången gång vara att söka hos sådana jordägare, som ej förstått att lämpa rättgörelsen efter dagsverkenas nutida pris och värde, utan envist hållit på att erhålla lika många dagsverken som förut, ehuru dessa stigit betydligt i värde. Men måhända ännu oftare hafva torp blifvit obesatta på grund af de allmänt, jämväl hos dessa klasser ökade krafven på lifvets nödortf, hvilka ofta ej sammanfalla med hvad en del af de gamla torpen och backstugorna i den vägen hafva att erbjuda, då de mången gång äro belägna i utkanterna af ägan, långt borta från bekväma vägar och kommunikationsleder samt äro försedda med små och otidsenliga bostäder samt utan grannskap. I dessa fall har det nämligen visat sig omöjligt för jordägaren att få bortlämna torpen, huru billig rättgörelsen än varit. Härtill har ock bidragit den omständigheten, att skötseln af ett torp i allmänhet ställer stora kraf på arbetskraften hos kvinnan, hvilken oftast finner det bekvämare att som hustru åt industriarbetaren eller daglönaren endast sköta de inre bestyren, utan att behöfva befatta sig med något yttre arbete, något som i ganska riklig mån därjämte är torparhustruns lott. De höga tjänstehjonslöner slutligen, hvilka torparen fått utgifva till det tjänstefolk, som mången gång erfordras för torpets skötsel och rättgörelsens fullgörande, hafva ock bidragit till att minska torparens inkomst af torpet och därmed gjort detta mindre begärligt.

Största orsaken till torpens försvinnande torde dock vara att tillskrifva själfva torpsystemet. Detta är nämligen icke i något afseende anpassadt efter nutida förhållanden samt ställer torparen i en rättsligt sedt osäker och osjälfständig ställning, som är till skada för såväl honom och jordägaren som för en rationell utveckling af vårt mindre jordbruk, enär torparen, då han icke

vet om han får njuta frukterna af sitt arbete, helt naturligt afhåller sig från att genom nyodlingar och grundförbättringar å torpet höja dess afkastningsförmåga. Om i stället rättgörelsen bestämdes i penningar och torpet bortlämnades på viss längre tid, exempelvis 20 år, med rätt för torparen, därest han väl vårdat och förbättrat torpet, att erhålla kontraktet ytterligare förnyadt, efter uppskattning af ojäfviga män, om jordägare och torpare därom icke kunde enas, så skulle helt säkert torparen i sitt torp se och värdera sitt »egna hem», på samma gång såväl jordägaren som samhället skulle draga fördel af det stegrade intresse, torparne helt naturligt skulle få att förbättra torpet och höja dess afkastningsförmåga. Då uti kontrakten kunde inrymmas skyldighet för torparen att till jordägaren, mot ersättning efter gällande ortpriser, viss tid på året fullgöra visst antal dagsverken, skulle denna anordning icke heller bringa det större jordbruket i någon försämrad ställning, på samma gång ett det kraftigaste steg toges till såväl egnahemsfrågans lösning som emigrationens motarbetande.

3) Tillgången på arbetskraft i jordbruket har varit stadd i stadig tillbakagång. Någon egentlig brist har dock icke förefunnits förrän under de senaste fem åren. Särskildt för vissa förrättningar, såsom tjänst i ladugård och dylikt, har tillgången på villig och duglig arbetskraft dock länge gjort sig synnerligen kännbar. De bästa arbetarne emigrera eller söka sig till städerna och industrien. De mindre arbetsdugliga personerna, jämte äldre och minderåriga, stanna kvar vid jordbruket, men fordra dessa lika stor arbetslön som de dugligare, ehuru de utträtta vida mindre. Kvinnorna upphöra alltmer att deltaga i något slag af jordbruksarbete.

4) Bristen på arbetskraft för jordbruket har dock icke ännu varit så stor, att jordbruket måste eftersättas därhän, att åker behöft utläggas till betesmark. Den tid, då detta blir nödvändigt, torde måhända emellertid icke vara långt borta, särskildt i sådana bygder som vissa delar af sällskapets södra område, där på grund af åkerfigurernas ringa storlek och steniga beskaffenhet nutidens jordbruksmaskiner icke kunna vinna så stor användning, att härigenom minskning af den personliga arbetskraften i afsevärd utsträckning kan äga rum.

Angående rotfruktsodlingen har på senare tiden nyare metoder vid rensningen gjort sig gällande, så att odlingen af brist på arbetskraft ej behöft tillbakasättas. Tvärtom torde på allra sista tiden ett uppsving i rotfruktsodlingen inom sällskapets område kunna konstateras.

5) Jordbrukskreditens ändamålsenliga ordnande skulle otvivelaktigt medföra betydlig lättnad i jordbrukets betryckta ställning, på samma gång en kraftig utveckling af jordbruket skulle kunna komma till stånd. Dock torde en förbättring härutinnan icke vara af behovet så påkallad beträffande hypotekskrediten som just i fråga om personalkrediten. Bristen på rörelsekapital är säkerligen ett af de största hindren för jordbrukets höjande, ty det är icke nog att veta, hvilka åtgärder som böra vidtagas för ett rationellt bedrivande af jordbruket, utan man måste jämväl hafva tillgång till de härför erforderliga medlen.

Huru åter denna fråga lämpligast bör lösas, torde vara mera omtvistadt. Dock synes det hushållningssällskapet, att den lämpligaste formen härför vore att länsvis bildas s. k. landtmannabanker, hvilka i vissa afseenden stode under ledning af en rikslandtmannabank, att dessa banker i första hand till vissa för jordbrukets höjande lämpliga ändamål lämnade lån mot låg ränta, att lånen dock icke direkt utlämnades till den enskilda jordbrukaren utan till kreditförening, af hvilken denne vore medlem, hvilken förening då kunde öfvervaka medlens riktiga användning och ansvarade för medlens återbetalning,

samt att staten tillhandahölle dessa banker för ofvan angifna ändamål billiga penningar och till större eller mindre del betalte förvaltningskostnaderna.

6) Några särskilt framträdande missförhållanden därutinnan, att jordbrukaren icke kunnat förskaffa sig full valuta för sina produkter, torde i allmänhet icke kunna påvisas inom sällskapets område. Dock är det af vikt, att denna angelägenhet, lika väl som inköpen af för jordbruket behöfliga varor, af landtbrukarne uppmärksammas, samt att de härför sammansluta sig. Kunde det komma därhän, att våra inköpsföreningar utvecklade sig till på samma gång inköps-, försäljnings- och kreditföreningar, skulle synnerligen mycket vara vunnet för höjande af vår modernäring, samtidigt som dessa föreningar, genom att i närmare beröring med hvarandra sammanföra hela vår jordbruksidkande befolkning, såväl godsägaren som bonden och småbrukaren, till gemensamt arbete för gemensamma intressen, skulle blifva af stor social betydelse.

7) Beträffande egnahemslånerörelsens framtidsmöjligheter inom sällskapets område torde kunna sägas, att dessa icke äro små. Visserligen har under de år, rörelsen hittills fortgått, ingen större framgång vunnits. Men rörelsen behöfver tid för att blifva känd, och det är alldeles visst, att den år efter år kommer att taga ökad fart, när alla fördelarne, som stå att vinna, blifva mera allmänt kända. Svårigheterna med afsöndring, lagfarts och in-teckningsvinnande, relaxation af stamhemmanets in-teckningar m. fl. formaliteter verka så afskräckande och medföra sådan tidsutdräkt, att många därför icke våga sig på att söka egnahemslån. Det är emellertid att hoppas, att en del för-enklingar härutinnan skola kunna införas, likasom att låneförmedlaren mera än hittills skall blifva i tillfälle underlätta och i någon mån undanrödja dessa formaliteter. Därjämte anser hushållningssällskapet, att egnahemsföreningar böra bildas att jämsides med hushållningssällskapet förmedla egnahemslånen, särskildt i sådana fall, då styckningar i större skala kunna ifrågakomma, enär helt säkert det egna hemmet därigenom skall blifva billigare, särskildt då vinsten på styckningsaffärer kommer att tillfalla egnahemslånetagarne såsom föreningsmedlemmar. Egnahemsföreningarne lämpa sig dock som låneförmedlare endast i det fall, då flera egna hem på ett ställe, eller s. k. egnahemskolonier, kunna komma till stånd, hvaremot hushållningssällskapen fortfarande bäst lämpa sig att förmedla egnahemslånen för spridda egnahemslägenheter.

Bästa sättet att befordra den naturliga egnahemsbildningen vid arfskiften å för klyfning lämpade hemman vore helt säkert billigare landtmäterikostnader samt tillräckligt stort utflyttningsbidrag från statens sida.

Västervik den 15 februari 1908.

På förvaltningsutskottets vägnar:

Edw. Fleetwood.

Emil Sandstedt.

Kalmar läns Södra Hushållningssällskap.

1) Inom sällskapets område hafva förekommit och förekomma högst få hemmansklyfningar, hvarför den kategori af hemmansägare, om hvilken Emi-grationsutredningen närmast önskar erhålla upplysningar, här är mycket få-taligt representerad. I det fall, då enligt sakens natur hemmansklyfning oftast borde förekomma, d. v. s. i samband med arfskiften, finnes knappt exempel på att hemmanet på detta sätt delats mellan arfvingarne, utan regel är, att an-tingen någon af arfvingarna löser ut de öfriga, eller ock alla gemensamt sälja gården till någon utomstående. Orsaken till detta förfaringssätt är att söka

däri, att lotterna vanligen äro för små för att det skulle ställa sig ekonomiskt fördelaktigt att å desamma uppföra alla för drifvande af ett själfständigt jordbruk erforderliga byggnader. Med hjälp af lätt åtkomliga kreditmedel kan däremot arfvinge, om han erhåller sin arfslott i kontanter, köpa en redan bebyggd gård med betydligt större areal.

Egostyckningarnas antal har däremot betydligt ökats under de senaste åren, hufvudsakligen i samband med egnahemsrörelsens uppkomst och utveckling, i det jordägarna i närheten af industricentra eller i trakter med goda kommunikationer i spekulativt syfte utstycka sina egendomar till småbruk eller till egna hem åt arbetare eller handverkare.

I och för utredning angående den ekonomiska ställningen bland olika klasser af jordbrukare har sällskapet ansett sig böra skilja mellan större jordbrukare och småbrukare, därvid sällskapet sätter gränsen så, att med större jordbrukare menas sådana, som vid drifvande af sitt jordbruk måste begagna sig af lejd arbetskraft, samt med småbrukare sådana, som sköta jordbruket endast med hjälp af egen familj, samt bland småbrukare mellan sådana småbrukare, som kunna lefva af blott sitt jordbruk, samt sådana som jämte drifvande af eget landtbruk måste ägna sig åt andra binäringar.

Sällskapet har ansett, att en hemmansdel så stor som $\frac{1}{4}$ mantal skulle kunna skötas af en småbrukare med familj af ordinär storlek, bestående af man och hustru, en son samt en å två döttrar.

Beträffande åter minimum af jordareal, hvaraf en familj skulle kunna lefva utan att ägna sig åt några ej med eget jordbruk sammanhängande binäringar, anser sällskapet, att en jordrymd af ungefär femton tunnland bör vara tillräcklig, dock under förutsättning att jorden är af tämligen god beskaffenhet, gravationsfri, samt ligger tämligen nära mejeri och afsättningsort för jordens produkter.

Hvad beträffar jordbrukets ekonomiska ställning i allmänhet, anser sällskapet att densamma under senare år betydligt förbättrats, hvilket synes däraf, att jordbruket numera skötes mera intensivt, med dyrbara maskiner och konstgödning af allahanda slag, samt däraf, att ladugårdsbesättningarna såväl kvalitativt som kvantitativt betydligt förkofrats, hvarjämte landtmännens tillgodohafvande i ortens sparbanker år från år blir allt större.

Jämför man åter den ekonomiska ställningen bland större jordbrukare och bland småbrukare, anser sällskapet, att småbrukarna i allmänhet äro bättre rustade i ekonomiskt afseende än de större jordbrukarna, beroende på svårigheten för de senare att erhålla lejd arbetskraft. Orsaken till denna brist på jordbruksarbetare, som för de större jordbrukarna är ytterst tryckande, anser sällskapet bero ej så mycket på emigrationen som fastmer därpå, att allt flere af våra jordbruksarbetare lämna sitt yrke och öfvergå i industriens tjänst. (Härvid bortses likväl från förhållandena på Öland, där den stora emigrationen är beroende på, såsom det synes, gammal inrotad vana och i öfrigt alldeles säregna förhållanden). I allmänhet förmärkes en stigande motvilja bland landtbefolkningen, och i synnerhet bland småbrukarnes söner, att tjäna som drängar hos de större jordbrukarna, och då dessutom industrien kan aflöna dem högre än jordbrukaren, öfvergå de så mycket hellre till denna näring som de därigenom dessutom få tillfälle att komma till städerna eller tätare bebyggda trakter, där flera tillfällen till nöjen och förströelser erbjudas sig.

Just på grund af den stora bristen på jordbruksarbetare är den ekonomiska ställningen bland de småbrukare, som ej kunna lefva allenast af eget jordbruk, ganska god, då tillfällen till biförtjänster äro mycket talrika och lönen därför, på grund af missförhållandet mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft, är synnerligen hög. Arten af biförtjänsterna är olika i olika trakter

af sällskapets område, i skogstrakterna arbete vid skogsafverkningar och ångsågar samt nedåt kusten i stenbrott och vid lastageplatserna, hvarjämte i allmänhet öfver hela området småbrukarna kunna, i den utsträckning de själfva vilja, få tillfälle att göra dagsverken på de större gårdarna i trakten.

Hvad särskildt beträffar skogsförtjänsterna äro de trots de dåliga tiderna ej stadda i någon minskning, då genom bristen på arbetare arbetstillfällenas antal och lönernas höjd betydligt ökats.

Såsom ett allmänt omdöme beträffande de nuvarande arbetsförhållandena inom området kan sägas, att hvar och en, som vill arbeta, får ock tillfälle därtill, samt att aflöningen därför är så hög, att ingen tvingas emigrera på grund af omöjlighet att här finna sin utkomst.

2) Inom sällskapets område är torparnas antal stadt i stark minskning, och sällskapet anser orsaken härtill delvis ligga hos jordägarna, som ej vilja medgifva någon lindring i torparnas dagsverksskyldighet, som för hvarje år blir för dem allt mera tryckande, helst som många torpare därvid måste begagna sig af lejd arbetskraft. Dessutom kan ej torparen, med sina små kunskaper i jordbruksskötsel samt sina minimala resurser och brist på maskiner, bruka jorden med den intensitet, som fordras för att ett jordbruk i våra dagar skall vara ekonomiskt lönande. Allt detta bidrager naturligtvis till att hos torparna minska intresset för sin ställning, de dragas liksom öfriga jordbruksarbetare till industrien, där de förtjäna mera, eller ock föredraga de ått såsom lösa jordbruksarbetare gå mot dagspenning, då de känna sig mera själfständiga och kunna flytta när de behaga.

Backstugusittareklassen däremot minskas ej i samma progression som torparnes. Den utgöres mest af lösa arbetare, hvilka mot afgäld i dagsverken eller penningar fått en lägenhet åt sig upplåten af jordägaren och gå mot dagspenning hos honom och andra jordbrukare i trakten eller hos den alltmera uppträdande industrien å landsbygden; och då de på grund af den stora arbetarbristen förtjäna betydligt mera än torparna på sitt jordbruk, hafva de en betydligt bättre ställning än dessa.

Såsom allmänt omdöme kan framhållas, att minskningen i torparnas och backstugusittarnes antal är till synnerligen stort men för det större jordbruket, ty det mister därigenom en säker tillgång till arbetskraft, utan hvilken det är mycket svårt att drifva en näring, hvilken under vissa årstider är så i behof af folk som jordbruket.

3) Svårigheten att erhålla tillräckligt antal jordbruksarbetare har inom sällskapets område gifvit sig till känna först på de sista fem à sex åren, och anser sällskapet, att tillgången minskats med ungefär 30 procent.

Hvad angår den jordbruksarbetande klassens vilja och förmåga att åstadkomma fullgoda arbetsprestationer, så fattas ej förmågan att utföra ett fullgodt arbete, utan denna borde snarare hafva ökat på grund af att arbetstiden förkortats och arbetaren nu erhåller bättre kost än förr, men däremot har den goda viljan i afsevärd mån slappats, hufvudsakligen beroende på socialistisk agitation och en allt mera omkring sig gripande slapphet i såväl lefnadssätt som seder.

4) Att åker inom sällskapets område på grund af bristande arbetskraft utlagts till betesmark, anser sällskapet vara mycket sällsynt, åtminstone har ej sällskapet sig bekant att så skett.

Angående rotfruktsodlingens nuvarande ståndpunkt inom området anser sällskapet, att den fortfarande går något framåt, men ej alls i den proportion, som den skulle kunna göra under för densamma mera gynnsamma förhållanden.

5) Hvad först angår fastighetskrediten anser sällskapet, att densamma i sitt nuvarande skick ej är ordnad på ett sätt, som kan tillfredsställa jord-

brukets behof. Jordbruket behöfver nämligen för närvarande, på grund af ökad intensitet vid skötseln af detsamma, betydligt större rörelsekapital än förr, hufvudsakligen för anskaffande af gödningsämnen och maskiner m. m. Sällskapet anser, att hypoteksföreningarna utan risk skulle kunna bevilja lån mot inteckning i jordbruksfastighet till $\frac{2}{3}$ af taxeringsvärdet, dock med undantag för egendomar, där skogen utgör en betydande del af egendomens värde, ty där kunde det med hänsyn till den långa amorteringstiden riskeras, att skogen nedhugges och afyttras, hvarigenom egendomen miste betydligt af sitt värde och lånesäkerheten därigenom äfventyrades. Kunna eller vilja ej hypoteksföreningarna åstadkomma denna förändring i sin utlåningsnorm, anser sällskapet, att staten bör träda hjälpare emellan och inrätta anstalter, som skaffa jordbruket lån till $\frac{2}{3}$ af taxeringsvärdet med bibehållande af den nuvarande hypoteksräntan.

Sparbankerna anser sällskapet vara de bästa kreditanstalterna för landtmännens personliga lånebehof. Dock hämmas dessas verksamhet betydligt genom att andra banker upprätta afdelningskontor öfverallt å tätare bebyggda platser och draga kapitalet från landet in till staden, där det vanligen användes i industriens tjänst. De enskilda bankerna äro ock mycket strängare än sparbankerna i sin fordran på betalningsterminernas iakttagande samt vida hänsynslösare vid en eventuell indrifning af lånen. Genom att inrätta sockenkommitéer skulle sparbankerna bättre kunna komma i kontakt med lånesökandena och därigenom undgå att göra förluster trots ökad utlåningsverksamhet.

6) Föreningar för inköp af för jordbrukets drivande nödiga produktionsmedel samt försäljningar af dess produkter anser sällskapet vara ett lifsvilkor för jordbruket i dess svåra konkurrens med industrien.

Inköpsföreningar äro så mycket lättare att åstadkomma som alla jordbrukare i det närmaste behöfva samma slag af produktionsmedel, hvarför, om blott jordbrukarna komme öfverens om att göra sina inköp gemensamt, onödiga mellanhänder kunde undvikas och prisen betydligt nedprässas.

Af försäljningsföreningar finnas inom området blott andelsmejerier och äggförsäljningsföreningar, hvarjämte en andelssvinslakteriförening är bildad, som inom närmaste framtiden ämnar uppföra ett andelssvinslakteri. Svårigheten vid bildandet af dylika försäljningsföreningar är kreditfrågans ordnande; vanligen får styrelsen teckna personlig borgen för att skaffa föreningen nödigt rörelsekapital. Här borde staten ingripa och lämna ekonomiskt understöd vid dylika föreningars bildande. Vidare bör staten genom utsändande af konsulenter och genom utdelande af lämplig litteratur i hithörande frågor söka få jordbrukarne att inse nyttan af och sättet för dylika föreningars bildande.

7) Sällskapet anser, att egnahemsrörelsen är det viktigaste medlet för emigrationens hämmande, ty ingenting binder så folk kvar vid fädernatorfvan som ett eget hem. Denna egnahemsbildning är dock förbunden med en del svårigheter, som gör att rörelsen ej kunnat taga sådan fart som är nödvändigt för att den skall spela in som en viktig faktor i striden mot emigrationen. Grundorsaken till svårigheterna ligger närmast i svårigheten att lossa egnahemslägenheten från de inteckningar, som besvära stamhemmanet, hvarvid i synnerhet hypoteksföreningarna bruka hafva många invändningar och föreskrifva en mängd tunga formaliteter. Enklaste sättet att komma ifrån dessa svårigheter vore, om statsmyndigheterna i möjligaste mån ville utvidga det förfaringsätt vid relaxationer, som användts i den nya lagen angående inteckningars dödande i afseende å båtsmans- och ryttaretorp, att tillämpas äfven för andra egnahemslägenheter, hvarvid i regel ej någon fara kunde väntas komma att hota inteckningshafvaren, då egnahemslägenheten vanligtvis

utgör en försvinnande liten del af hela egendomen. Vidare borde staten medgifva eignahemssökandena lindring i lagfartskostnaderna genom att bevilja dem frihet från stämpelafgift.

Dessutom borde staten själf uppträda såsom försäljare af eignahemslägenheter genom att stycka ut sina domäner till egna hem, och därvid skulle staten på samma gång göra en god affär, ty det har visat sig, att man alltid får bättre betaldt för en egendom, om man säljer den i småbitar, än om man säljer den hel. Vill ej staten göra sig af med kronodomänerna, kunde staten i stället å domänerna arrendera ut eignahemslägenheter på en tid af cirka tjugo år, med rätt för innehafvaren att under sagda tid eller vid densammas slut till sig lösa lägenheterna mot köpeskillning, hvars storlek lämpligen borde bestämmas af domänuppskattningsnämnden.

Kalmar den 13 mars 1908.

Å Sällskapets vägnar:

O. Trägårdh.

Oscar Cassel.

Gotlands läns Hushållningssällskap.

Emigrationen från Gotland har nu fortgått i 40 år. Den tog sin egentliga början år 1868, troligen under inverkan af detta och föregående års dåliga skördar, och den första utvandringsperioden omfattar de sex åren 1868—1873, under hvilken tid 1,272 personer utvandrade. De följande åren af 1870-talet var utvandringen mindre betydande, kanske i följd af den allmänna ekonomiska krisen och de nedgående konjunkturerna; men mot årtiondets slut växer utvandringen på nytt och blir nu vida våldsammare än under den förra perioden. Ett relativt afbrott inträffar åren 1884 och 1885, och ett ännu bestämdare år 1894. Detta år voro immigranterna till Gotland flere än de som utvandrade, en tydlig verkan af den kris, som 1893 utbröt i Amerika och därifrån utbreddes till andra länder. Efter denna tid har utvandringen alltjämt fortgått, väl icke med samma våldsamhet som förut, men dock i så stor omfattning, att den väsentligen hämmat folkökningen på Gotlands landsbygd.

Jämför man folkmängden på Gotlands landsbygd, sådan den var före emigrationens början, och sådan den är nu, och för denna jämförelse väljer åren 1865 och 1905, så finner man, att folkmängden vid början af denna 40-års-period uppgick till 47,122 personer, men vid dess slut nedgått till 44,396. Landsbygden har således under denna tid förlorat icke blott hela sitt nativitetsöfverskott, utan därjämte en icke obetydlig procent af själfva folkstocken; och förlusten skulle i själfva verket hafva visat sig än större, om icke under dessa år förekommit en inflyttning från andra orter, särskildt Småland, hvilken vida öfverstigit utflyttningen från Gotland till Sveriges fastland. Emigrationen har också varit för gotländska förhållanden högst betydlig. Den har nämligen under åren 1866—1905 omfattat mer än 11,000 personer.

Växlingarna i emigrationen, dess stigande och fallande, tyckas närmast sammanhänga med växlingarna i världskonjunkturerna, särskildt i Amerika, men de egentliga orsakerna till denna samhällsföreteelse måste vara att söka i förhållanden inom hemlandet. Och hvad Gotland beträffar, torde det icke vara nog att hänvisa på det gotländska folklynnnet, hvilket, ehuru lugnt det än må förefalla på ytan, likväl i sitt inre gömmer lystnaden efter det som är nytt, dristigt och äfventyrligt. Vill man erhålla en tillfredsställande för-

klaring, måste man äfven taga i betraktande de allmänna ekonomiska förhållandena på ön och dessas förändringar under senare delen af 1800-talet.

Den näring på Gotland, som tydligast gått tillbaka under senare tid, är *kalkindustrin*. I slutet af 1700-talet räknades den till öns viktigaste näringar, och kalk var öns förnämsta exportartikel, på en tid då spannmål ännu infördes för befolkningens behof. Kalkugnar funnos på största delen af ön, mest utmed kusterna, men äfven i det inre af landet, i skogstrakterna. Allmogen idkade kalkbränning och tillverkning af kalktunnor såsom binäring, och vid öns kuster framkallade denna industri en liflig rörelse. Men efterhand fick den gotländska kalken mäktiga konkurrenter på de flesta af sina forna afsättningsorter, och dess pris gick ned. Särskildt under senare delen af 1800-talet har näringen aftynat. År 1861 utskeppades ännu 463,000 hektoliter släckt och osläckt kalk, och skeppningen skedde icke blott från öns många hamnar, utan äfven från flere enskilda hamnplatser. År 1900 utfördes endast omkring 111,000 hektoliter, hufvudsakligen från fyra af hamnarna. De forna små kalkugnarna äro nedlagda, kalk brännes endast i ett fåtal större ugnar, delvis af stora bolag, med aktionärer på fastlandet. Jämte och i stället för kalk utföres nu rå kalksten i stigande myckenhet, likaledes öfvervägande för främmande bolags räkning. Sin forna betydelse för öns ekonomi har denna näring i det mesta förlorat.

I jämbredd med kalkindustrin har äfven *sjöfartsnäringen* gått tillbaka. De forna kalkskutorna äro snart ett minne blott. År 1875 hade Gotland en handelsflotta af 135 fartyg med 946 skeppare och sjömän, år 1905 endast 47 fartyg med 700 mans befäl och besättning. Intresset för sjömanslivet är nog lika lifligt som förr, men många gotländska sjömän gå nu i främmande fart och dragas därigenom ofta bort från hembygden. Skeppsbyggeriet har upphört, och den gotländska rederirörelsen är i stadigt nedgående.

Fisket, som alltid varit en viktig binäring för Gotlands landtbefolkning, fick ett mäktigt uppsving under 1860- och början af 1870-talet. Strömmingen gick då rikligt till, och kraftiga anstalter vidtogos för att tillvarataga den ymniga fångsten. Importen af fisk upphörde och aflöstes af export. Men de goda åren togo slut, och fisket har efter denna tid varit i nedgående. Af gammalt har det varit sed, att allmogen i kusttrakterna vissa tider på året idkat hafsfiske, men på senare år ha jordägarne mer och mer öfvergifvit fisket. År 1869 uppgifves de fiskandes antal till omkring 2,000, år 1900 har antalet nedgått till 1,300. Många af de gamla fiskeplatserna eller de s. k. fisklägena — de räknades tidigare till 107 — hafva gått så tillbaka, att de icke längre förtjäna detta namn.

Emellertid har på de allra senaste åren försports en begynnande ljusning. Fisket är på Gotlands kuster, liksom på Sveriges västkust, periodiskt, och man tror sig hafva iakttagit tecken till en ny stundande strömmings- och torskeperiod.

Husslöjden är på Gotland såsom i andra delar af fosterlandet i aftagande. Särskildt gäller detta här den kvinnliga hemslöjden. Af gammalt har vadmal varit en af öns exportartiklar, men denna export upphör med 1860-talet. I stället har sedermera utförts ull i oförarbetad form.

Gotlands hufvudnäring är numera *jordbruket*. I flere afseenden har detta gått framåt under 1800-talet. Det gamla två- och treskiftesbruket är i långsamt försvinnande; jämte stråsäd och potatis har införts odling af foderväxter; en lofvande början är gjord till kreatursstammens förädling, och en liflig sträfvan till rationellare skötsel af jorden är omisskännelig. Med 1890-talet och den då begynnande vidsträckt rotfruktsodlingen inledes en ny, ljusare period för det gotländska jordbruket.

Emellertid har jordbruket under de sista 50 åren ofta gifvit för svag afkastning, och grunden därtill torde hufvudsakligen vara att söka i ladugårds-skötselns relativa försummande. Genom odling af ångar och hagmark och senare äfven genom myrarnas torrläggning och odling har åkerjordens areal högst betydligt ökat, medan däremot stammen af nötboskap endast långsamt vuxit. Enligt tillgängliga uppgifter skulle åkerarealen från 1840 till 1905 hafva nära fyrdubblats, under det att nötboskapstammen (oxar, tjurar, kor och ungnöt) på samma tid ökat med endast 57 %. Åkern har under sådana förhållanden kommit att sakna nödig gödselkraft, och utfallet af skördarna har i alltför hög grad varit beroende af väderlekens inflytande. Och Gotland har under det sista halfva seklet ofta hemsökts af missgynnande väderlek. Nitton af dessa 50 år hafva därför gifvit en skörd, som icke uppnått medelmåttan, flere gånger varit långt därunder och en gång måst betecknas såsom missväxt. Af dessa svaga år inträffade fyra under 1860-talet, fem under 1870-talet och fyra under 1880-talet. Perioden 1873—1885 innesluter åtta dylika svaga skördeår. Under 1870-talet och större delen af 1880-talet rådde också på Gotland stort ekonomiskt betryck: konkurser och tvångsförsäljningar, dittills nästan okända på landsbygden, förekommo nu där i stort antal. En känsla af besvikna förväntningar och misströstan om framtiden fick insteg hos många, och äfven bland allmogens söner och döttrar vaknade lusten att emigrera.

Med 1890-talet, kanske något år förut, börjar en uppåtgående rörelse. Skördarna utföllo jämnare, och en förhoppningsfullare stämning utbredde sig bland öns jordbrukare. Skiftet, det af allmoget så fruktade skiftet, hade nu öfvergått större delen af ön och genom de förut spridda ägornas sammanförande till större enheter möjliggjort ett modernt jordbruk. Anläggningen af Roma sockerfabrik och den därpå betingade sockerbetsodlingen medförde lyftning åt både åkerbruk och boskapsskötsel. Bristen på nödigt antal armar blef nu lifligt kännbar. Den har tills vidare nödtorftigt fyllts af tillfälliga arbetare och arbeterskor från andra orter; men det må väl vara tillåtet att hoppas, att de rikare tillfällen till arbete och utkomst, som jordbruket nu erbjuder, skola förmå fästa vid Gotlands jord en talrikare befolkning än den närvarande.

Efter denna allmänna öfversikt af de ekonomiska förhållandena på Gotland öfvergår Förvaltningsutskottet till att, punkt för punkt, besvara de af Emigrationsutredningen framställda frågorna.

1) Gotlands jord har af gammalt varit fördelad i många små brukningsdelar. Ägostyckning och hemmansklyfning fortgår alltjämt, på senare tid till ett antal af omkring 200 om året. Kanske rådde under 1870- och 1880-talet någon svårighet för de mindre jordägarna att vinna sin utkomst, men för närvarande är tillgången på arbete riklig. I öfrigt hänvisas till den föregående redogörelsen.

2) Torparnes antal här på Gotland, med dess få stora egendomar, har aldrig varit stort, men har antalet på de senare åren starkt minskats, och kan orsaken antagas vara, att bättre utsikter till utkomst för torpens innehafvare yppat sig.

Backstugusittarnes antal har däremot varit jämförelsevis stort i forna tider, men har äfven antalet af dessa minskats, hufvudsakligen därigenom att den jord, hvarpå deras byggnader varit uppförda, af dem blifvit inköpt, sedan genom ägostyckning sådant förvärf underlättats.

Då tillgången till fast arbetsfolk minskats genom torpens försvinnande, kan detta sägas haft ett ogynnsamt inflytande för de större jordbruken.

3) Tillgången på arbetskraft i jordbruket har under de senaste 40 åren starkt minskats, och den bristande tillgången har särskildt blifvit kännbar

från 1890-talet, sedan Roma sockerfabrik anlades och därmed en vidsträckt rotfruktsodling tillkommit, kräfvande större tillgång på arbetsfolk. Samtidigt ha stora vattenafledningsföretag och järnvägsanläggningar verkställts, hvilka bundit mycken arbetskraft. För närvarande är bristen på inhemsk arbetskraft så stor, att hvarken jordbruk eller industri här kunde bestå i samma omfattning och intensitet som nu utan fyllnad af arbetskraft från andra delar af riket eller från utlandet, än mindre vore utan sådan någon utveckling möjlig.

4) Tack vare fyllnad af arbetskraft från annat håll och införande af jordbruksmaskiner och lämpligare arbetsmetoder samt på grund af att jorden här är fördelad i jämförelsevis små jordbruk, har bristen på arbetskraft ännu ej verkat allt för menligt på jordbrukets utveckling, utan befinner sig detta i raskt framåtskridande, och särskildt har rotfruktsodlingen här gjort stora framsteg.

Kommer bristen på arbetskraft att ökas, särskildt därigenom, att det blir svårare att erhålla sådan från andra orter, är emellertid fara värdt, att situationen snart nog kommer att blifva mera bekymmersam.

5) I samma mån som jordbruket drifves intensivare, gör bristen på ändamålsenlig jordbrukskredit sig allt mera gällande, och torde det böra tagas i öfvervägande, om icke jordbrukare liksom industriidkare kunde beredas tillfälle att erhålla förlagslån mot säkerhet i inventarier, skörd och annan lös-egendom, samt om en lämplig personalkredit kunde ordnas genom kreditföreningar.

6) Ordandet af landtmannaprodukternas försäljning är en fråga af utomordentligt stor betydelse och torde denna försäljning lämpligast ordnas genom föreningar bland landtmännen.

Det bör fasthållas att denna rörelse skall hjälpa sig själf, men bör från det allmännas sida lämnas det stöd, att för dylika föreningar ordnas lämplig kredit. En lånefond borde uppläggas, hvarur s. k. produktionsföreningar kunde erhålla lån för uppförande af byggnader, anskaffande af inventarier och rörelsekapital, som för deras verksamhet är af nöden.

7) Angående egnahemsrörelsen kan sägas, att förutsättningarna härför äro på Gotland särdeles gynnsamma så tillvida, att tillgång finnes till lämplig jord, äfvensom tillfälle till biförtjänst för innehafvare af bostadslägenheter. Däremot råder stor brist på folk, som kan begagna sig häraf. Ett önskemål för Gotland i denna fråga är, att arbetare från andra delar af riket här ville begagna sig af de förmånliga möjligheter till bildande af egna hem som förefinnas.

Visby den 28 februari 1908.

På Förvaltningsutskottets vägnar:

August Wall.

G. af Wetterstedt.

Blekinge läns Hushållningssällskap.

På grund af Officiella Emigrationsutredningens skrifvelse den 20:e september 1907 har Blekinge Läns Hushållningssällskaps Förvaltningsutskott infordrat yttrande rörande de i den skrifvelsen bifogade P. M. framställda frågor, samt gifvit mig i uppdrag att sammanfatta de afgifna svaren, hvilket uppdrag jag här nedan har äran fullgöra.

Beträffande punkt 1 framhålles att den kategori af hemmansägare, som icke äga tillräckligt stora hemmanslotter för att enbart af de egna gårdsbruket kunna hafva sin utkomst, icke nämnvärdt berörts af emigrationen, enär arbetsförtjänst för dem vanligen stått till buds under de senaste 10 åren. Stenindustrien och en liflig byggnadsverksamhet hafva inom vissa distrikt lämnat god biförtjänst. Skogsförtjänsterna, hvilka för längre tid tillbaka voro de hufvudsakligaste, särskildt i länets skogsbygd, hafva däremot under de senare åren minskats, enär den värdefulla skogen sköflats hastigare, sedan förbättrade kommunikationer tillkommit och åstadkommit lättnad i transporten, äfvensom gynnsammare konjunkturer inom träindustrien inträffat.

De större hemmansägarna, som för skötseln af sina gårdar äro i behof af mera arbetskraft, hafva det vida bekymmersammare. Deras såväl som de mindre hemmansägarnes söner och döttrar kvarstanna icke i hemmen, utan längta efter egen verksamhet, och då medel saknas för inköp af någon jordlott, söka de vanligen anställning vid industrien eller emigrera.

Beträffande punkt 2 anses anledningen till torpens försvinnande hafva varit att söka hos torparne, som numera föredraga att vara fria arbetare i stället för att känna det tvång som innehafvande torp ålägger dem.

För det större jordbruket har en säker och pålitlig arbetskraft härigenom gått förlorad.

Beträffande punkt 3 framhålles, att tillgången på arbetare varit i ständigt aftagande under de senaste 10 åren och f. n. är otillräcklig vid jordbruket inom västra delen af länet.

Beträffande punkt 4 hafva de inkomna svaren icke gifvit vid handen att bristen på arbetskraft ännu blifvit så stor, att jordbruket i nämnvärd mån måst eftersättas; tvärtom framgår tydligt, att de af staten och Hushållningssällskapen vidtagna åtgärderna, såsom småbrukarekurser, anställande af vandringslärare, premieringar, studieresor m. m., medfört afsevärd väckelse, att den gamla åkerjorden skötes mera intensivt, samt att bristen på arbetsfolk framtingat användning af arbetsbesparande maskiner och redskap. Rotfruktsodlingen inom Blekinge har afgjort gått framåt, hvartill sockerbruket i Karlshamn i väsentlig mån bidragit, och åkers utläggning till betesmark har säkerligen icke förekommit annat än i skogsbygden, och där i ringa omfattning.

Beträffande punkt 5, eller önskvärldheten af en billig och ändamålsenlig jordbrukskredit, är nog denna önskan ganska allmän, i synnerhet nu då rântan å lån är ovanligt hög.

Några större jordförbättringsarbeten kunna icke utföras under tider med höga dagsverkspriser och höga räntor å lånadt rörelsekapital, men sorgligare är att mycket af den skuld, som hvilat på jorden, nog blifvit använd till andra ändamål än jordförbättringar, inköp af kreatur, inventarier och dylikt.

Lättheten att erhålla penninglån har nog sin stora betydelse, men endast under den förutsättningen, att medlen verkligen komma till den användning som i hvarje särskildt fall afses. Kontroll i dessa afseenden har nog helt och hållet saknats.

Beträffande punkt 6 får man hoppas, att den kooperativa rörelsen bland landtmännen, som alltmer gör sig gällande och som börjat med gemensamma inköp, inom en snar framtid äfven kommer att taga om hand ordnandet af landtmannaprodukternas försäljning. Inrättande af gemensamma spanmålslagerhus står äfven på dagordningen.

Beträffande punkt 7. Egnahemsfrågan står nog nära förbunden med utvandringsfrågan, men möjligen icke så nära som mången tror. Den högre sociala ställning som utvandrarerna tror sig finna i Amerika genom eget arbete, öfverdrifna förespeglningar om stora arbetsförtjänster och längtan efter att försöka

något nytt är sannolikt de faktorer, som bidraga mest till att locka Sveriges ungdom att lämna fädernejorden.

Karlskrona den 5:e februari 1908.

Enligt uppdrag

Aug. Leijonhielm.

Hushållningssällskapets Sekreterare.

Kristianstads läns Hushållningssällskap.

Den befolkningsstatistik, som stått till buds, är från år 1904, och det är mycket sannolikt, att förhållandena förändrat sig något sedan denna tid.

Kristianstads län har icke så stor emigration som ett flertal andra län. Antalet emigranter var 1904: 945, under det att antalet immigranter var 420. Sålunda var öfverskottet utvandrare 525. Ifrån detta län har utvandringen till Danmark varit jämförelsevis stor, men denna utvandring har i det närmaste utjämnats af invandringen från samma land. Den största utvandringen har dock ägt rum till Nordamerikas Förenta stater med 768, men har invandringen från detta land till länet utgjort 236 personer, och utgör sålunda den verkliga utvandringssiffran 532.

Af de såsom jordbrukare eller jordbruksarbetare angifna utvandrarna var antalet 215, och invandrarna 65. Till dessa torde nog få läggas större delen af de under obestämda yrken befintliga 245 tjänstehjonen, möjligen några af »arbetarne».

Skälen för utvandringen äro många, men äro i detta län mera obestämda än i de flesta andra.

Länet består dels af skogsbygd, dels slättbygd. På slättbygden är den jordbrukande befolkningen i allmänhet mycket välbärgad. Detsamma kan i stora drag sägas om befolkningen äfven i skogsbygden, där hemmanslotterna i allmänhet äro mindre. Men i skogsbygderna sysselsättes en del af den jordbrukande befolkningen med en hel del binäringar. I vissa orter finnes en ganska storartad korgtillverkning, som skaffar goda förtjänster. På andra orter finnes en mycket omfattande slöjdverksamhet, i det att stora mängder billigare men äfven dyrare möbler tillverkas. På andra, mera begränsade områden, är klensmide en ganska viktig biförtjänst. Vid skogsafverkning finnes dels mycket god körförtjänst, dels skogsarbete. Vid den mycket omfattande stenindustrien hafva många fått en mycket god förtjänst genom körslor och arbete i stenbrotten. Kommer därtill att på många orter torfströ- och brännortfällverknigen skapat möjligheter till biförtjänster, ha skogsbygderna i allmänhet haft det ganska väl ställt i detta hänseende. Vi kunna äfven påpeka de stora biförtjänster, som både på slätt- och skogsbygd erhållas genom rotfruktrensning och betupptagning i sockerbruksdistrikten.

Dessa olika biförtjänster hafva efter hand tillkommit under de senare 40 åren, äfven om en och annan förefunnits förut. Såsom mycket sent tillkomna kunna arbeten i stenbrott och på torfindustriens område betecknas.

Angående emigrationens orsaker kunna bl. a. följande framhållas:

1:o) Önskan att bli befriad från värnplikens fullgörande. Denna orsak är dock icke i någon högre grad framträdande inom detta län.

2:o) Önskan att komma ut för att se sig om i världen.

3:o) Tillfällen till, som man tror, bättre förtjänst af sitt arbete, och möjligen i samband därmed hoppet om att förvärfva medel till eget hem inom landet.

4:o) I främmande länder befintliga släktingar eller bekanta, som genom att sända biljett eller kontanta medel varit direkta orsaker till utvandringen. Denna orsak är mycket vanlig och en af de svåraste att få afhjälpt.

5:o) Ekonomiskt obestånd, i allmänhetens ögon brottsliga handlingar eller fruktan för straff för dylika under strafflag hörande.

I fråga om orsaker står nog den, som upptagits under 3:o) såsom den viktigaste. Det är i regel dugligt, arbetsamt folk, som af denna orsak lämna landet. Vi skola söka att något närmare framhålla en del samverkande orsaker.

När en jordbrukare blir till åren kommen och har barn, öfverlåter han stället till något af barnen, i regel till äldste sonen. Vid en dylik öfverlåtelse blir egendomen i regel mycket lågt betald, och de öfriga barnen, som ej hafva annan verksamhet, anse sig öfverflödiga och emigrera ofta nog för att få en bättre utkomst. Det lilla arf de kunna vänta är för litet för dem att med de förhållanden, som hittills varit rådande, bilda eget hem. Den som köper egendomen får ofta ganska stora skulder att kämpa med. Om man i stället delade sönder stället till två eller flera, skulle alla parter vinna härfpå, men en sådan delning vill man i de gamla jordbrukskretsarna ej gärna vara med om. Detta fenomen, som är mycket att räkna med, uppträder kanske icke så mycket inom detta län, men är å andra sidan långt ifrån okänt. *Torparne* lämna en icke ringa tribut till emigrationen. På många platser äro arrendevillkoren något stränga, särskildt där arrendet utgår i dagsverken. Dessa dagsverken bestämdes i regel för en ganska lång tid sedan, då arbetspriserna voro betydligt lägre än nu. Där man moderniserat afgifterna för jorden, är det bättre. Intresset för förbättringar minskas, när man arbetar på främmandes jord. Därigenom blir välmågan mindre. Genom bristande välmåga i hemmen bli barnen ej så intresserade för jordbruk, utan lämna ofta nog detsamma för att i främmande länder eller vid industrien söka sin utkomst. En särskild klass af torpare äro de som finnas på statens egendomar. En del af dessa finnas på af staten utarrenderade egendomar, andra på kronoparkerna. De senare äro i regel ganska illa lottade, då deras kontrakt mångenstädes äro »tills vidare» och då de därjämte stundom äro utsatta för allt möjligt godtycke från skogstjänstemännens sida. Deras barn, liksom öfriga kronotorpare, äro icke sällsynta bland emigranterna.

Man bör kunna fordra, att torpare på kronans jord får det bättre än förut. Deras dagsverksskyldighet borde borttagas och arrendet borde uppbäras direkt af staten, i stället för att under nuvarande förhållanden mången boställsinnehafvare har hufvudgården så godt som gratis.

Backstugusittarnes antal minskas, men är orsaken härtill delvis att de söka sig arbete i städer eller samhällen. För mången kan det vara svårt att sitta kvar, beroende på att arrendetiden för jorden är osäker. Sådana hus, som stå på egen grund, finna i allmänhet ägare, men på andras grund äro husen ej vidare efterfrågade.

Tillgången på arbetskraft för det större jordbruket är nu jämförelsevis begränsad, dock kan man ännu erhålla sådan. Däremot är det svårare att få den tillfälliga arbetskraft för rotfrukttrensning och dylikt, som så väl behöfves. Brist på arbetskraft har inträdt i samma mån industrien utvecklats och i stor mängd absorberat arbetskraften. Genom de bättre daglöner, som erhållits dels vid denna, dels vid jordbruket, ha hustrur och barn blifvit mindre villiga att deltaga i arbetet inom jordbruket. Allra värst är att erhålla hjälp till mjölkkningsarbetet, oaktadt detsamma betalas jämförelsevis högt, eller ända till 300 kr. pr år. Inom länet är en vanlig dränglön 250—300 kr. och fritt vivre. För statare är lönen mellan 700—800 kr. Dags-

verkspriset är 2—3 kr. pr dag för man och 1²⁵—2²⁵ för kvinna, där man arbetar på egen kost.

Utvandringen har icke i någon nämnvärd mån inverkat på jordbruksdriften, tack vare att allt bättre arbetsparande maskiner och redskap kommit till användning.

Att ordnandet med *jordbrukskrediten* är viktigt kan icke bestridas, äfven om denna fråga icke direkt kan sättas i samband med emigrationen utan indirekt. Det vore en välbetänt åtgärd, om arbete för lånekassor med understöd af statsmedel kunde upptagas. De sockensparbanker, som finnas, äro nog till nytta, men taga alltför höga räntor och fordra borgen eller in-teckning. Genom att kunna låna med sitt lösöre såsom säkerhet, och därigenom att mindre lånekassor efter andelsprincipen inrättades, skulle man kunna in- och utlåna penningar till ungefär samma procent.

Landtmannaprodukternas försäljning vållar numera inom länet icke så stora svårigheter. Genom andelsmejerier och andelsslakterier samt äggförsäljningsföreningar har mycket godt blifvit uträttadt. Så illa som det är ställt med denna afsättning inom en stor del af landet, är det ej att förundra sig öfver, att jordbruket blir en dålig handtering, som ger en dålig afkastning och skapar emigranter. De allra nordligaste bygderna inom länet äro minst lyckligt lottade i fråga om afsättningsmöjligheter, och där har jordbruket svårast att kämpa sig fram. Det enda, som härvidlag hjälper, är upplysning för jordbrukarne samt möjligen någon organisationshjälp, t. ex. en fond för billiga lån till upprättande af mejerier m. m., ungefär på samma sätt som torfindustrien blifvit upphjälpt. Dylikt understöd vore särskildt behöfligt i de mera efterblifna bygderna.

Till slut vilja vi anföra några tankar rörande de frågor man bör skänka uppmärksamhet för att i största möjliga mån motverka emigrationen, och särskildt sedt från jordbrukets ståndpunkt.

1:o) Man bör med alla till buds stående medel arbeta för upplysning bland de mindre jordbrukarne. Det är icke på grund af likgiltighet jordbruket skötes illa, utan det är bristande kunskaper, en brist som är så kännbar, att det vore lyckligt om man finge blicken öppen härför. Genom ett bättre bedrifvet jordbruk skall välmågan i hemmen ökas, och med detta skola barnen lättare kunna hjälpas fram af sina föräldrar. Äfven hela landets ekonomiska lif blir upphjälpt härigenom, och alla folkklasserna få erfara nyttan häraf.

2:o) Genom att få mera kunskaper spridda bland jordbrukarne och bättre ekonomiskt resultat af jordbruket, skola flera armar dragas till detsamma. Framförallt kommer intresset för egnahemsfrågan fram. När de mindre jordbruket bli lönande och denna tanke får genomsyra alla samhällsklasser, komma nog flera att skaffa sig eget hem, och af dessa egnahemstagar skulle nog ett flertal eljest lämna landet. Enligt hvad erfarenheten inom detta län tydligt visat, står småbrukets upphjälpande och uppmuntran genom undervisning, studieresor och premiering i nära samband med den rika utveckling egnahemsfrågan här erhållit.

3:o) Billig jord måste anskaffas för egnahem, och egnahemstagarne erhålla uppmuntran att spara. I båda fallen böra egnahemsföreningar bildas. Egnahemsföreningar köpa jord till jämförelsevis billigt pris. Inom detta län har en egnahemsförening bildats, som omsatt jord för c:a 300,000 kr. under sitt första verksamhetsår.

4:o) Staten borde för det första ombilda alla sina torp till egnahem för att hålla barnen vid fosterlandet. Därjämte borde för styckning lämpliga domäner styckas sönder till egnahem, första tiden utarrenderas och efter 5—10

år försäljas, att amorteras under t. ex. 20 år för det kapitaliserade arrendet. För medlen skulle staten kunna inköpa okultiverade skogsmarker och göra dessa fruktbärande genom skogsodling.

5:o) Torparne på kronoskogarna borde skänkas en smula uppmärksamhet, ty deras lott är nu allt annat än afundsvärd, och detta befordrar emigrationen.

6:o) Staten borde mer och mer söka understödja ekonomiska föreningsars uppkomst, i trakter där dylik föreningsverksamhet ligger nere eller är föga utvecklad. Dylika föreningar för afsättning af landtbrukets produkter äro nödvändiga förutsättningar för ett lönande jordbruk.

7:o) Det är i högsta grad nödvändigt att jordens uppodlande främjas. En odlingslånefond för södra och mellersta Sverige skulle fylla ett stort behof, som nu förefinnes. Fattiga småbrukarefamiljer skulle därigenom sättas i stånd att komma framåt, behålla barnen i hemmet och binda dem vid fädernetorfvän.

8:o) Upprättande af lånekassor och en bättre ordnad jordbrukskredit skulle åstadkomma mycket godt.

9:o) Uppmuntran till hemmansklyfning skulle vara af betydelse, enär flere jordbruk därigenom skulle uppstå och det stora antalet af yngre syskon, som nu lämna landet, skulle bli i tillfälle att bosätta sig.

10:o) Till sist kan framhållas att en lösning af ålderdomsförsäkringsfrågan skulle i hög grad motverka emigrationen, liksom ock ett energiskt upplysningsarbete angående främmande länders förhållanden skulle afhålla många från att utvandra.

Vi böra heller icke glömma att rikta uppmärksamheten på den energiska emigrantvärfning, som äger rum från agents sida. Icke heller bör man lämna ur räkningen, att braskande annonser om hvad andra länder bjuda, innestå oemotsagda i våra tidningar.

Kristianstad den 20 april 1908.

Enligt uppdrag

V. Ekerot.

Malmöhus läns Hushållningssällskap.

Nedanstående svar på de i Eder promemoria framställda frågor äro baserade på af Sällskapets pastoratsordförande lämnade uppgifter.

Vid bearbetningen af de inkomna upplysningarna har ej någon skillnad kunnat göras mellan mindre hemmansägare och husmän, emedan uppgifterna omnämnt dem gemensamt och någon bestämd gräns i vissa afseenden endast med svårighet kan fastställas emellan dessa båda kategorier, utan benämnas de i det följande mindre jordbrukare.

Gifvetvis äro förhållandena inom länet, tillfölje jordmånens skiftande natur, ganska olikartade, dock hafva länets ypperliga kommunikationer utjämnat de förut mera framträdande olikheterna.

Den ekonomiska ställningen hos den kategori af mindre jordbrukare, som icke äga eller bruka tillräckligt stora hemmanslotter för att enbart af de egna gårdsbruken hafva sin utkomst, är för närvarande god, på sina ställen inom länet till och med mycket god. Tillfölje industriens kraftiga utveckling, ej blott i städerna utan äfven rundt om på landsbygden, har nästan öfverallt åt den arbetsvillige och ordentlige mindre jordbrukaren beredts tillfälle att skaffa sig en säker extra inkomst genom det väl betalda arbetet vid någon industriell anläggning. Efterfrågan på dugligt arbetsfolk har betydligt stigit

och medfört ökad betalning äfven för sådana arbetare, som icke funnit arbete vid industrien, eller med andra ord: äfven för dem, som kvarstannat vid jordbruksarbetet. Tack vare de gynnsamma konjunkturen, som i öfrigt nu råda inom landtbruket, har detta äfven hittills mäktat betala de sålunda ökade arbetslönerna.

Någon nämnvärd *utvandring* till Amerika eller andra länder har af ofvannämnda skäl ej heller behöft ifrågakomma under de senaste åren, däremot hafva städerna och industrisambhällena inom länet dragit till sig många, och i de flesta fall de bästa arbetarne, så att en betänklig brist på sådana vid skötsel af de medelstora och större egendomarna gjort sig kännbar.

Innan industrien gjort sitt inflytande på arbetsmarknaden gällande, var den *mindre jordbrukarens ställning* i allmänhet betydligt sämre än nu. Han var då uteslutande hänvisad till det då lägre betalda arbetet vid närmast liggande större jordbruk och hade mindre tid att sköta sin egen jord. Var han därtill skuldsatt, kunde en utvandring till Amerika eller Danmark ofta nog framställa sig för honom som den närmast liggande utvägen till en dragligare existens.

De *biförtjänster*, som för närvarande stå dessa mindre jordbrukare till buds, äro af många olika slag. Många hafva ständigt eller i hvarje fall, såsom vid sockerbruket, årligen regelbundet återkommande och högt aflönadt arbete. Förutom sockerfabriker, finnes på länets landsbygd tegelbruk, cement-, stärkelse-, sprit- och torrfabriker, kolgrufvor, kalkbruk, stenhuggerier m. m., hvilka alla sysselsätta en mängd närboende mindre jordbrukare. Därjämte står dem, såsom förut, äfven jordbruksarbete till buds samt, fastän i underordnad grad, äfven skogsarbetet.

En synnerligen viktig faktor till den ekonomiska ställningen hos den mindre jordbrukaren är den stora extra inkomst, som dels han själf, dels hans hustru och barn, antingen å egen jord eller hos andra, införtjänar genom skötsel af sockerbeter. Ofantliga summor hafva under de sistförflutna 15 å 20 åren kommit dem till godo.

En mindre del af dessa jordbrukare drifva något handverk, ofta träskomakarens, och ej så få skaffa sig en ej obetydlig inkomst genom mjölkforsling till och från länets många andelsmejerier.

Det torde vara omöjligt att fastställa några tillförlitliga siffror, som skulle beteckna den årsinkomst som en mindre jordbrukare kan förskaffa sig i form af biförtjänster. Som daglönare vid jordbruket erhåller han för närvarande i medeltal per dag kr. 2 — å 2.50, på 1890-talet erhöi han c:a 1.25 å 1.75, och än mindre på 1870-talet. För en vid industriellt verk sysselsatt, fullgod och invand arbetare uppgår daglönen för närvarande till 3 å 4 kr.

Inom jordbruksarbetet har den förändringen inträdt, att nyodlingsarbetena, mörngling och annan jordförbättring, antingen helt och hållet inställts eller ock betydligt inskränkts, emedan dessa arbeten tillfölje de höga arbetslönerna blifvit oräntabla. Tröskning med slaga förekommer knappast numera, och slöjd för landtbrukets behof är obetydlig.

Inom länet finnes jämförelsevis litet skog, och skogsförtjänsterna hafva därför mindre betydelse för föreliggande frågor. I de trakter, där skog förefinnes, uppgår daglönen till 2 å 3 kr.

Mångenstädes, dock ej öfverallt, hafva *torpare* försvunnit. Dels är det industrien, som förorsakat att torplägenheterna blifvit mindre eftersökta, dels är det jordägarne, som i synnerhet på 60-talet själfva förorsakat torpens försvinnande, därigenom att jordägarne, tillfölje då rådande konjunkturen, ansågo sig själfva kunna draga större utbyte af torpjorden. Denna lades under

gårdens eget bruk, sedan byggnaderna rivits. Sedermera visade det sig att beräkningen varit felaktig, arbetslönerna stego, och inkomsterna af den indragna torpjorden motsvarade ej de på densamma nedlagda omkostnaderna.

Emedan hufvudsakligast den sämsta och mest aflägsset belägna jorden uppläts till torparne och bostäderna mångenstädes lämnade åtskilligt att önska samt arrendevillkoren oftast voro hårda, är anledningen till torpens försvinnande i de flesta fall att söka hos jordägaren.

På senare tider däremot göra många jordägare sitt bästa att förmå dugliga arbetare att öfvertaga torpen.

Som torparne utgöra en värdefull och pålitlig arbetsstam, måste torpens försvinnande medföra betänkliga följder för de större och medelstora egenomarna, då anskaffandet af lagstadda tjänare och daglönare blir allt svårare.

Ett torpsystem, infördt i moderniserad form, anses af somliga kunna råda bot för nuvarande svåra belägenhet, och anskaffandet af en stam arbetsvilliga småbrukare, samlade kring de större egendomarna, torde i många fall kunna rädda det medelstora och stora jordbruket från nu rådande svårigheter. Dessa småbrukare torde i någon form, t. ex. medelst (ärftlig) åborätt, knytas fastare till den af dem innehafda jorden, än hittills skett.

Att tillgången på *arbetskraft till jordbruket* ganska betydligt aftagit, framgår af hvad ofvan därom sagts. Förutom de angifna grunderna därtill, tillkommer äfven *värnplikten*, som drager ungdomen från jordbruksgöromålen under en stor del af året.

Mest framträdande är emellertid bristen på *mjölkerskor*, hvilka snart ej längre stå att erhålla, äfven mot betydligt förhöjda löner. Emigrationen till städerna torde vara den väsentligaste anledningen till bristen på mjölkerskor, i det den kvinnliga ungdomen föredrager att tjäna i städerna, eller åtminstone på sådana ställen där ingen mjölkning förekommer.

Denna arbetarebrist framträdde särskildt märkbar på 1890-talet och har tilltagit intill närvarande stund, då tillståndet på många ställen betecknas såsom betänkligt, på andra däremot ännu såsom drägligt.

I stor utsträckning har till de större egendomarna inom länet införskrivits småländska och polska arbetare af båda könen, hvilka ersatt bristen på inhemska arbetare, isynnerhet vid skötseln af sockerbetsfälten.

Beträffande jordbruksarbetande klassens förmåga att åstadkomma *fullgoda arbetsprestationer*, finnes all anledning att förmoda att denna förmåga tilltagit med de gynnsammare personliga förhållanden, som nu råda. Arbetaren har nu för tiden råd att äta, kläda sig och bo bättre än förr. Däremot sakna de yngre tillfällen att till fullkomlighet öfva sig i vissa färdigheter, såsom att hugga med lie eller dylikt. Denna brist framträder dock mindre störande, då dylika arbeten numera allmänt utföras med maskiner.

Tillfölje arbetarebristen har emellertid mängen arbetsgifvare tvingats att nöja sig med under- och öfveråriga arbetare, och dessa hafva gifvetvis ofta gifvit anledning till anmärkning på *förmågan* att lämna ett fullgodt arbete. Omvänt synes ibland förhållandet vara beträffande *viljan* att lämna ett fullgodt arbete, isynnerhet när socialistiska agitatorer lyckats vinna gehör för sina läror. Beklagligt nog råder ibland obenägenhet för ordning, och likgiltighet för arbetsgifvarens intressen.

Ingenstädes har dock inom länet tillfölje arbetarebristen åkerjord blifvit *utlagd till betesmark*, om ock i enstaka fall de gräsbärande skiftena i cirkulationen ökats, t. ex. från 2 skiften gräsvall till 3 dylika. Ej heller har, på grund af nämnda brist, rotfruktsodlingens framsteg blifvit fördröjd, tack vare importen af säsongarbetare. I stort sedt drives rotfruktsodlingen, isynnerhet

sockerbetsodlingen, inom länet fortfarande med fördel, om ock foderrotfruktsodlingen ej gjort önskvärda framsteg.

Med afseende på *hypotekskreditens* förbättrande, så synes, då numera skånska hypoteksföreningen endast lämnar ut lån mot 4 % ränta och de gamla lånen få omsättas till 4 % lån, några önskemål om ytterligare förbättring i afseende på hypotekskontrakten ej vara påkallade.

Ett hinder vid styckning af därtill lämpliga egendommar äro in-teckningarna. Åtgärder, tjänliga att undanröja svårigheterna härvidlag, torde betydligt underlätta bildandet af mindre hemman, hvilka, efter allt att döma, för närvarande äro och i framtiden synas komma att blifva den lämpligaste form för idkaude af jordbruk inom länet.

Beviljandet af lån mot *pant i lösöre* skulle icke lända landtbruket till gagn utan endast bidraga till att landtbrukarne blefve ännu mera skuldsatta.

Sedan de större aktiebankerna börjat drifva sparkasserörelse och dymedelst skarpt konkurrera med sparbankerna, hafva de sistnämnda sett sina insättningar minskas, till förfång för dem som hafva eller söka lån i sparbankerna. Gagneligt vore det således, om sparbankerna finge ensamma sköta de mindre insättarnes medel, till nytta för de lånebehöfvande landtmännen.

Mångenstädes inom länet är konkurrensen köpmännen emellan så stor, att landtmännen med lätthet kunna tillförsäkra sig rimliga fördelar vid affärers afslutande. Där ej sådant förhållande råder, äga landtmännen i *föreningsväsendets* tillämpning ett säkert och kraftigt hjälpmedel att skydda sig mot tyngande villkor vid afslutandet af sina affärer med leverantörer och af-nämare. Inom länet verka redan en mängd föreningar i detta syfte, hvilka äfven borde omhändertaga till afsalu bestämd spannmål, som i lagerhus skulle undergå lämplig behandling och magasinering, tills en fördelaktig försäljning kan tillvägbringas. Producenten sluppe därigenom många olägenheter och borde kunna erhålla lån eller förskottslikvid på sin inlämnade spannmål.

För öfrigt äro förhållandena i fråga om afsättning af landtmannaprodukterna i allmänhet mycket gynnsamma i länet. Än fördelaktigare skulle de kunna blifva, om järnvägsfrakterna kunde blifva billigare, hvarigenom länets produkter lättare kunde afsättas i andra delar af riket.

Egnahemsfrågan främjas bäst genom egnahemsföreningar, som inköpa och stycka större hemman och som emot vanlig bankränta emottaga medlemmarnas besparingar.

Malmö den 15 april 1908.

På Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts vägnar:

G. Tornerhjelms.

G. Leufvén.

Hallands läns Hushållningssällskap.

Länets jord är i allmänhet uppdelad uti mindre brukningsdelar, men förete härutinnan olika delar af länet mycket olika proportioner mellan antalet större och mindre bruk; dock torde de senare vara öfvervägande ej blott till antalet utan äfven till totalarealen. Vid denna klassificering af jordbruken i större och mindre bruk ha till mindre bruk räknats sådana, där skötseln kan ske genom husbonden ensam eller med hjälp af endast en till två tjänare. Ändå mindre brukningsdelar, eller sådana där ägaren icke kan beräknas erhålla sin utkomst enbart af det egna bruket, torde utgöra ett så ringa fåtal, att desamma alldeles kunna lämnas ur räkningen vid bedömandet af den här föreliggande frågan.

Den angifna rikliga uppdelningen af jorden uti mindre bruksdelar torde vidare i allmänhet icke vara att tillskrifva en mera allmänt skeende hemmansklyfning eller ägostyckning under den tidrymd, hvarom här närmast är fråga, och har någon tendens eller sträfvan att genom hemmansklyfning eller ägostyckning skapa ökad antal mindre brukningsdelar icke kunnat spåras.

Några mera allmänna *biförtjänster* för de mindre hemmansägarna torde icke förekomma inom länet, och spela möjliga skogsförtjänster ringa eller ingen betydelse för länets jordbruk.

Den ekonomiska ställningen torde vidare kunna betecknas såsom i allmänhet fullt tillfredsställande, och synes den mindre hemmansägarens nuvarande ställning afsevärdt förbättrad, särskildt till följd af jordbrukets och dess naturliga binärings allmänna uppryckning, som för den mindre jordbrukaren kunnat ske utan samma stegring i produktionskostnader som för den större jordbrukaren.

Jämväl inom Hallands län har en småningom skeende minskning af *torpare-* och *backstugusittare*-klasserna gjort sig gällande, och är orsaken härtill uppenbarligen att torparnes och backstugusittarnes skyldigheter »icke hållit jämna steg» med den skedda afsevärda höjningen uti öfriga landtarbetares löneförmåner, och torde jämväl beskaffenheten af de flesta torparebostäder, som väl oftast underhållas endast ytterst nödtorftigt, icke sakna sin betydelse.

Minskningen uti nu angifna klass af jordbruksarbetare kommer naturligen att medföra afsevärda svårigheter för jordbruket, och alldeles särskildt för de större egendomarna.

Angående *tillgången på arbetskraft* i jordbruket har en tydlig minskning gjort sig gällande, särskildt under de allra sista åren, och har under dessa år ej blott emigrationen utan äfven städerna och industrien dragit arbetare från landsbygden. Den ständiga ökningen af industriarbetarnes löner har naturligen inverkat på *jordbruksarbetarnes aflöning*, och torde nuvarande dagsverkspriset för sistnämnda arbetare uppgå till minst 18—22 öre per timma. Den tydliga ständigt minskade tillgången på jordbruksarbetare har väl ännu icke medfört någon tillbakagång i länets jordbruksnäring, men för hvarje dag blifva svårigheterna att anskaffa arbetskrafter större och större, och te sig utsikterna för denna det svenska jordbrukets lifsfråga icke synnerligen ljusa.

Vidkommande *jordbrukskrediten* torde först kunna sägas, att några befogade anmärkningar gent emot befintliga hypoteksföreningar icke kunna framställas, och någon ytterligare utveckling af personalkrediten kan icke tillrådas. Snarare torde man kunna ifrågasätta en inskränkning uti denna senare kredit, hvilken ofta anlitas öfver behovet. Härutinnan, liksom i fråga om *inköp och försäljning af produkter*, torde en utveckling af föreningsverksamheten vara det säkraste medlet för nåendet af ett godt resultat, och härutinnan återstår inom Hallands län mycket att göra, men sammanslutning härutinnan måste ske, om ej annat så för tillvaratagandet af jordbrukarnes rättigheter och intressen såsom arbetsgifvare.

Den uti åberopade P. M:s 7:de och sista punkt vidrörda »*egnahemsfrågan*» är säkerligen synnerligen beaktansvärd vid öfvervägandet af det här föreliggande ärendet. Härvid måste emellertid först framhållas, att egnahems-låneförmedlingen inom länet hitintills lämnat ett nedslående resultat, och torde en omläggning af denna rörelse vara absolut nödvändig, om verksamheten skall blifva till verkligt gagn. Utan att här vilja ingå på några detaljer torde vis-à-vis nödvändiga förändringar härutinnan kunna framhållas såsom önskemål:

att förmedling af lån för bostads- och jordbrukslägenheter skiljes åt; att hushållningssällskapen mer än förut säkerställas för blifvande förluster; att

formerna för låneförmedlarnes verksamhet förenklas; att verksamheten utsträcker till att mera omedelbart befordra egnahemsbildningen genom anskaffande och anvisande af för styckning lämpliga fastigheter; samt att sådan styckning hufvudsakligen bör afse bildandet af mindre jordbruk, som gifva ägaren fullt arbete för egen räkning och därmed möjlighet till full bergning, hvilket icke i allmänhet kan vinnas å de egna jordbrukshem som kunna skaffas med nu gällande bestämmelser om lägenhetens maximivärde, åtminstone icke när fråga är om skapande af ett fullt nytt hem.

Varberg 1 februari 1908.

Sven Håkanson. Gunnar Frisell. Johan H. L. Jansson.

Af Förvaltningsutskottet förordnade kommitterade för afgifvande af yttrande i utvandringsfrågan.

Göteborgs och Bohus läns Hushållningssällskap.

1:o) Till belysande af såväl den först framställda som de efterföljande frågorna torde den anmärkningen böra förutskickas, att den emigration, som från länets landsbygd ägt rum till främmande världsdelar, säkerligen varit mindre än från åtskilliga andra delar af vårt land, att den för närvarande synes vara i aftagande samt att den delvis ersatts med en ej oväsentlig återinvandring, hvarför man torde vara berättigad att säga, att den ej, åtminstone i länets mera bördiga och med goda kommunikationer försedda delar, varit för jordbruksnäringen ruinerande. Den kännbara brist på arbetskraft, som råder inom denna näring och som hotar att omöjliggöra bedrivande af jordbruk af större omfattning, är i vida mera mån beroende på omöjligheten af att för jordens brukande betala så höga aföningar, som sedan lång tid tillbaka utan svårighet stått att vinna i städerna eller vid sysselsättning i industriens, fiskets och sjöfartens tjänst.

I sammanhang härmed torde böra framhållas, att vådan och olägenheten för länets jordbruk i detta afseende är i stort sedt jämförelsevis ringa, enär den bohuslänska jorden redan nu är så sönderstyckad i smålotter, att en mycket afsevärd del af densamma kan skötas af ägarne och innehafvarne utan anlitan af främmande hjälp.

Statistiken för år 1906 gifver nämligen vid handen, att af inom Göteborgs och Bohus län befintliga 12,525 brukningsdelar endast 15 hafva en inägoareal af mer än 100 hektar, under det att 547 innehålla öfver 20 till och med 100 har, samt att icke mindre än 11,963, eller mer än 93 procent af hela antalet ej nå upp till mer än högst 20 hektar åker och äng. När till sistnämnda kategori läggas befintliga 3,873 jordtorp och andra jordlägenheter, torde man våga säga, att den till åkerbruk lämpliga delen af Göteborgs och Bohus läns jord redan nu är så sönderstyckad, att det torde kunna ifrågasättas, huruvida det kan vara ekonomiskt och socialt gagneligt att i vidsträcktare mån forcera ytterligare styckning af densamma.

Af det anförda framgår, att antalet hemmansägare, som icke äga tillräckligt stora hemmanslotter för att enbart af de egna gårdsbruken kunna hafva sin utkomst, är ganska stort, men torde den ekonomiska ställningen bland dem, om man undantager länets fjällbygder och från kusten mest aflägsna delar, i allmänhet vara god, enär biförtjänster genom arbete hos närboende grannar, genom sysslande med olika slag af handverk, genom tillfällig anställning vid närliggande stenhuggerier och andra industriella anläggningar och genom biträde vid det under vintern pågående sillfisket hittills i ganska riklig mån stått till buds. Ifrågavarande del af den jordbrukande befolk-

ningen torde därför i ekonomiskt hänseende intaga en lycklig ställning, i det att de för sina små jordbruk ej äro beroende af legd arbetskraft, som alltid är dyr och i många fall hart när omöjlig att anskaffa. Detta gynnsamma förhållande motväges dock däraf, att de i många fall för vinnande af nämnda mera tillfälliga inkomster försumma jordens skötsel och kreaturens vård.

2:o) Konstaterande, att *torpare-* och *backstugusittare-*klasserna äfven inom detta län äro stadda i fortsatt och stark minskning, anser Utskottet, att såsom orsak till denna företeelse kan angifvas, att nutidens arbetare ej gärna vilja binda sig för en längre framtid, att arbetsförtjänsten på andra håll stigit i sådan grad, att jordbrukarne ej kunna följa med, samt att torparnes hustrur och döttrar nu för tiden ej vilja mjölka eller sköta kreatur eller öfver hufvud deltaga i de enformiga och tunga sysslorna vid landtbruket, utan föredraga det mindre ansträngande arbetet vid fabriker och dylikt, där förströelser och omväxling i rikare mån stå till buds än på det afsides belägna torpet.

3:o) Med hänvisning till, hvad ofvan anförts, kan Utskottet vitsorda, att *tillgången på* för jordbruket tillgänglig *arbetskraft* under de senast gångna fyra åren i hög grad förminskats, samt att den nuvarande, särskildt framträdande bristen i detta afseende i synnerhet varit kännbar under de sista tio åren.

I afseende å den jordbruksarbetande klassens vilja och förmåga att åstadkomma fullgoda arbetsprestationer måste Utskottet vidgå, att en förändring till det sämre i detta hänseende under årens lopp försiggått. Nutidens jordbruksarbetare betrakta nämligen ofta de landtliga sysslorna med ett visst förakt, hafva ej något intresse af att sätta sig in i de olika detaljerna af desamma och äro öfver hufvud liknöjda i fråga om det resultat som genom jordbruksdriften uppstår. Hufvudsaken är, att dagen går, att rastetiderna tagas ut i sin fulla utsträckning, och att aflöningen bekommes i goda kontanter och mycket goda naturaförmåner.

Ett verksamt medel mot nämnda sorgliga förhållande torde vara svårt att angifva, men håller Utskottet före, att något skulle kunna vinnas genom att göra arbetarne delaktiga af den vinst på driften, som bör kunna uppstå, om det hela skötes planmässigt och väl samt såväl husbonde som arbetare spänna alla sina krafter för att vinna ett godt resultat.

4:o) Som redan framhållits, kan utvandringen till främmande länder i detta län icke sägas hafva varit en omedelbar orsak till, att jordbruket på sina håll måste eftersättas, och länet kan icke betecknas såsom varande i deana mening »utvandringshärjad». Åkers igenläggande till betesmark har därför endast undantagsvis och af helt andra orsaker ägt rum, och rotfruktsodlingen har först under det sista tio-talet år vunnit uppsving, sedan länets jordbrukare numera lärt sig inse vikten af denna odling för vinnande af ett godt resultat af ladugårdsskötseln.

5:o) I afseende å de i denna punkt berörda *kreditförhållandena* håller Utskottet före, att det vore önskvärdt, att högre hypotekslån i förhållande till det åsatta taxeringsvärdet kunde beviljas de lånebehöfvande, då, när förhållandena nödvändigt kväfva en större skuldsättning, det vore för låntagaren en väsentlig fördel att få hela lånebehovet i form af hypotekslån och sålunda slippa de vida dyrare banklånen.

Beträffande personalkreditens ordnande på ett för landmännen ändamålsenligare sätt, hafva inga önskemål kommit till Utskottets kännedom, och torde den stora konkurrens, som i våra dagar råder emellan olika penningutlämnande institutioner, lägga hinder i vägen för räntans otillbörliga höjande under normala tider, om blott säkerheten är god.

6:o) Ett planmässigt ordnande af *landtmannaprodukternas försäljning*, i ändamål att tillförsäkra jordbrukarne full valuta för sina varor, är en fråga

af mycket stor vikt. Nu rådande förhållanden i detta afseende lämna mycket öfrigt att önska, i det att mellanhänderna äro många och hvar och en af dem kräfer sin dryga del af förtjänsten. Följden blir, att konsumenten i många fall får betala den bekomna varan mycket dyrt, under det att producenten nödgas afyttra densamma till förlustbringande pris.

Denna olägenhet torde ej kunna afhjälpas på annat sätt än genom landtmännens sammanslutning i föreningar, hvilka med undvikande af mellanhänder förmedla varubytet mellan köpare och säljare, och äro sådana föreningar i några fall redan planlagda här i länet, hvadan man har anledning att hoppas, att en förändring till det bättre så småningom skall kunna härutinnan vinnas.

7:o) *Egnahemsfrågan* står onekligen i nära sammanhang med utvandringsfrågan, och utan tvifvel kan man påstå, att många af dem, som nu öfvergifva fosterlandet för att i främmande världsdelar gå ovissa öden till mötes, skulle stanna hemma, om ett eget hem till billigt pris och utan alltför många formaliteter stode till buds att erhålla. Såsom redan är visadt, berör emellertid denna fråga i jämförelsevis mindre mån Göteborgs och Bohus län, enär den odlade jorden redan nu är i stor utsträckning styckad i smålotter. Genom arfskiften och däraf följande hemmansklyfningar samt alltjämt pågående afsondringar från kronodomäner sönderdelas jorden allt vidare, och på så sätt fortgår egnahemsbildningen så småningom, utan att några ytterligare åtgärder för detta läns vidkommande synas vara erforderliga.

Vid sträfvandet att uppdelas jorden i små lotter, i ändamål att bereda egna hem åt mindre bemedlade, torde jämväl ej böra lämnas ur sikte, att obebyggd jord, som saknar skogstillgång, hvilket här i länet allmänt är fallet, och som är belägen på något afstånd från städer, industrisamhällen eller andra arbetsplatser, har ganska ringa värde, men att den blir mycket dyr, innan den blir försedd med nödiga byggnader och andra anläggningar. Det torde därför i många fall vara tvifvel underkastadt, om man gör en person, som önskar bilda eget hem, någon verklig tjänst genom att, om ock mot mycket billigt pris, förbjälpa honom till ett stycke jord, och torde därvid alltid hållas i minnet, att han, utom ränta och amortering af köpeskillingen för jorden, måste ikläda sig betydliga utgifter för anskaffande af byggnadsmaterialier från i många fall aflägsna platser, uppförande af nya byggnader, anläggande af nödiga vägar, inköp af husgeråd, jordbruksinventarier och utsäde m. m., som kräves för att igångsätta ett landtbruk. Då denne nybörjare, som vanligen är fallet, har litet eller intet att börja med, är det säkerligen mycket svårt och i många fall rent af omöjligt för honom att slå sig igenom. Att ett redan bebyggt mindre jordbruk till vida billigare pris, och följaktligen med vida större förhoppning om framgång, i de flesta fall står honom till buds att förvärfva, torde ej kunna bestridas.

Vidare torde böra framhållas vådan af, att jorden styckas i så små lotter, att ägaren med familj ej af driftten kan hafva sin bärgning. I sådant afseende kräves under våra ännu outvecklade och föga intensiva jordbruksförhållanden ej så liten areal, och man kan därför vara frestad att påstå, att, hvad beträffar det bohuslänska jordbruket, fara lika mycket ligger i ett ytterligare styckande af den odlade jorden som i ett bibehållande af de fåtaliga större brukningsdelarna.

Göteborg den 31 januari 1908.

På Förvaltningsutskottets vägnar:

C. M. Åhlund.

Erik M. Koch.

Älfsborgs läns Södra Hushållningssällskap.

Emigrationen, som från sällskapets område aldrig tagit den stora omfattning, som den gjort t. ex. ifrån norra delen af detta län eller vissa andra delar af landet, började på 1850-talet och nådde sin högsta frekvens under femårsperioden 1886—1890, under hvilken 31,915 personer emigrerade från hela länet (enligt Konungens Befallningshafvandes femårsberättelse). Men jämsides med emigrationen och till sina orsaker och verkningar lika med denna har allt sedan 1880-talet pågått i denna, hufvudsakligast industriidkande ort en inflyttning till städer och industricentra, som haft och har på jordbruket ett lika ödesdigert inflytande som emigrationen.

Innan Hushållningssällskapet söker besvara de i Utredningens P. M. punktvis framställda spörsmålen, må uttalas några allmänna synpunkter öfver orsakerna till emigrationen och flyttningen. Och härvid synes det nödvändigt att icke förbise, att i sydvästgötens lynne finnes en vandradredrift, som sedan äldsta kända tider tagit sig form uti att resa land och rike omkring med handel. Då vidare utflyttningarne gifvet stått i samband med »dåliga tider», så synes det sannolikt, att hufvudmotivet till desamma varit att söka uppnå en bättre ekonomisk ställning.

Det som äfven bidragit till att emigrationen fått den omfattning den gjort, är att det bedrifvits en synnerligen energisk emigrationsagentur samt inflyttandet af redan förut utvandrade personers bearbetande på hemmavarande släktingar och bekanta att flytta ut till dem. Ett förhållande som ock haft stort inflytande, i synnerhet på flyttningen till städerna, är kvinnans allt mer och mer tilltagande obenägenhet (oförmåga?) att deltaga i de yttre och inre laudtmannasysslorna. Ett lysande undantag från denna allmänna iakttagelse i denna ort göra dock kvinnorna i stora delar af Bredareds och Sandhults församlingar, där de tvärtom tagit om hand snart sagdt hela jordbruket, under det att den manliga befolkningen härstädes under största delen af året är borta på byggnadsarbeten. Hvad orsaken kan vara till denna kvinnans allmänna obenägenhet för landtmannaarbete, är ej godt att säga. Att det är ansträngande och mödosamt är visserligen sant, men så är det dock i gengäld hälsobringande, åtminstone mot att dag ut och dag in sitta i en väfstol eller vid stickmaskin, för att icke tala om arbetet i fabriker. Men då kvinnorna göra sitt val af arbete, så välja de trots allt detta i första hand fabriken, i andra hemslöjden och sist af allt landtbruket.

Ett visst inflytande på deras val ha dock utan tvifvel de höga arbetsförtjänsterna, som kunna uppnås genom fabriksarbetet, här kanske större än på något annat ställe i landet.

En sak som ej heller bör lämnas obeaktad är, att emigrationen varit större i de orter som saknat goda kommunikationer, än i dem där förbindelserna varit bättre. Så har t. ex. gifvet emigrationen från sällskapets område varit störst från Torestorps och Kalfs pastorat, som båda saknat alla järnvägar ända till de senare åren.

Då man med rätta beklagar, att en så stor del af landets kraftigaste befolkning emigrerat, bör man dock ej heller slutligen förbise, att genom densamma, i synnerhet under dess förra skeden, en mängd sämre element bortskaffades ur landet. Ty det var då, såsom allt fortfarande, icke blott de som gjort sig hemfallna under strafflagens tuktande hand som skyndsamt sökte lämna landet, utan äfven sådana som till följd af vildt och oroligt lynne eller bristande arbetslust ej ville anpassa sig till ordning och arbete i hemorten, som i stor mängd emigrerade, hvilket naturligtvis mycket bidragit till den hittills rådande arbetsfriden på landet.

1) Hvad de nu framställda frågorna beträffar, så synes icke i denna ort den ekonomiska ställningen hos de mindre hemmansägarna hafva haft något särskildt inflytande på emigrationen. De hafva nämligen i allmänhet haft goda biförtjänster genom slöjd (styckesöm, väfnad, bleckslageri, möbelsnickeri, mureriarbete m. m.), och torde denna kategori af inbyggare blott i ringa grad emigrerat. Att emellertid de vuxna barnen här ofta lämna hemmen, torde bero därpå att deras anspråk på någon ersättning för sitt arbete i allmänhet ej fyllas.

2) Däremot torde emigrationsfrekvensen i denna ort hufvudsakligast vara att söka uti torpare- och backstugusittareklasserna. Öfverallt i skogstrakterna härstädes finnas nämligen nedlagda torplägenheter; de torde kunna räknas i ett tusental dessa ödetorp och — orsaken härtill? Jo, förutom de ofvan angifna, hafva nog äfven sociala förhållanden härvidlag influerat. Kändt är nämligen att det råder en stor klyfta i detta hänseende mellan bonden och torparen, och den senare känner sig ofta stå i ett alldeles för ofritt tillstånd i förhållande till husbonden. Ytterligare torde ock torpen i allmänhet varit af så liten och dålig beskaffenhet, att torparen, då han ägde större familj, svårligen kunde lefva på torpets afkastning. Hvad som man ofta äfven hör torpare uppgifva som orsak till flyttning, särskildt till städerna, är den för deras barn betungande skolgången, som ej sällan kan kräfva att barnen hvarannan dag, och snart hvar dag, oberoende af väderleken få tillryggalägga en lång skolväg, som understundom kan öfverskrida en mil.

Torpsystemets så småningom skeende försvinnande har på det kännbaraste berört såväl det större som äfven det mindre jordbruket. Förutom att mycken åkerjord på detta sätt ödelagts, så försvåras i hög grad härigenom driften, särskildt skördarbetet, vid jordbruken, såväl större som mindre. Något annat botemedel mot den genom torpens försvinnande uppkomna arbetarbristen torde ej finnas, än att mot kontant ersättning lega löst arbetsfolk eller genom anställande af legda tjänare. Men äfven denna senare form för arbetsaftal synes snart tillhöra en försvinnande tid.

3) Beträffande frågan om tillgången på arbetskraft för det större jordbruket, så är det ej mycket att tillägga utöfver hvad ofvan under punkt 2 redan är nämndt. Den är alldeles otillräcklig för att jordbruken skola kunna skötas väl. Hvad kvinnornas arbetsprestationer beträffar, så är redan förut nämndt att de hafva stor obenägenhet för landt arbete, och särskildt är det snart sagt omöjligt att få några mjölkerskor. De manliga arbetarnes prestationer torde däremot nog vara i kvalitativt hänseende öfverlägsna dem som åstadkommas för några årtionden sedan.

4) Gifvetvis följer af hvad ofvan är nämndt, att genom emigrationen och flyttningen från landet jordbruket betydligt hindrats uti sitt framåtskridande och att åkerarealen minskats.

5) Beträffande frågan om jordbrukskrediten vill Hushållningssällskapet hänvisa till de artiklar om förenings- eller kreditkassor, som under förra året stått att läsa uti Landtmannabladet, utan att dock vilja göra något uttalande om huruvida detta kreditsystem kan hafva några utsikter att praktiskt realiserars uti vår ort. Det vill synas som solidaritetskänslan, på hvilken detta system är byggdt, ännu är alldeles för litet utvecklad härstädes bland jordbrukarne för att kunna åstadkomma dylika föreningar.

6) Ehuru afsättningsförhållandena för landtmannaprodukter i denna ort i allmänhet äro goda, vore det dock af stor betydelse om det kunde ordnas ej blott en planmässig gemensam försäljning af landets alster utan äfven för kooperativa inköp af landtmannaförnödenheter. För det senare ändamålet har det ock bildats en förening, som redan träd i verksamhet, men den synes behöfva stöd af allmänna medel för att vidare utvecklas.

7) Otvifvelaktigt kan egnahemssträfvandet verka som ett botemedel mot emigrationslusten och invandringen till städerna, men det gäller då att icke ånyo skapa en sådan klass medborgare (se ofvan mom. 2), som skola finna sig besvikna på utsikten till bärgning och trefnad, utan denna fråga torde böra lösas i den riktningen, att det egna hemmet antingen till sin storlek och utvecklingsmöjlighet är så stort och bördigt, att ägarens arbetskraft och resurser blifva fullt betalda och tillgodosedda, eller ock har ett sådant läge, att stora möjligheter finnas till goda biförtjänster. Att på nytt taga upp de ödelagda skogstorpen, hvilka för öfrigt som skogbärande, med nuvarande skogspris, kanske gifva lika god ränta som odlade, det torde vara att gå alldes mot tidsströmningen.

Men skall egnahemslånerörelsen verkligen kunna uppbära de förhoppningar, som allmänt ställas på den, så bör nog det därmed förenade ansvaret läggas på kapitalstarkare axlar än hushållningssällskapernas. Inom kort är lånerörelsen uppe vid de flesta sällskap uti ett antal kronor, som kan skrivas med sexsiffrigt tal, och denna bankaffär skall då drivas af institutioner, som sällan förfoga öfver större kapital än något hundra tusen kronor. Detta kan ej kallas sundt, utan torde stå nära gränsen af det som enligt allmän affärsmoral bör anses vara otillåtligt.

Önskligt vore därför, att staten själf åtog sig ansvaret för lånerörelsen, likaväl som den lämnar förlaget. Då kunde äfven åtskilliga lättnader göras med afseende på formen för lånens utlämnande, som nu i allmänhet anses för byråkratisk.

Borås den 26 januari 1908.

På Förvaltningsutskottets vägnar, enligt uppdrag dess Afdelning:

Joh. Erikson.

Ordförande.

Otto Mannerfelt.

Älfsborgs läns Norra Hushållningssällskap.

Inom vissa orter af området har *hemmansklyfningen* fortgått så långt man kan anse önskvärdt, i det att hemmanslotterna här ungefärligen endast lämna arbete och bärgning åt en familj. Inom andra orter åter torde hemmansklyfningen ännu kunna, utan risk för arbetslöshet eller klen försörjning af själfva hemmanet, drivas betydligt längre. Dessa senare orter lida nu ofantligt af arbetarebrist, och från desamma har emigrationsströmmen fyllts, och de visa ännu stor tendens att fylla denna.

Den ekonomiska ställningen hos den klass af hemmansägare, som måste söka en del af sin bärgning genom arbete utanför den egna torfvan, har under de senaste 40 åren afgjort förbättrats, detta på grund af dels människoarbetets ofantliga värdestegring och dels lättheten att finna väl betaldt arbete utom hemmet. Nuvarande *biförtjänster* för dessa småhemmansägare äro ganska växlande; så finna de i skogsbygderna boende, på grund af skogarnas raska omsättning och skogsprodukternas ökade värde, god biförtjänst genom huggning och körning i de närbelägna skogarna; i andra trakter skaffas god förtjänst genom byggnadsarbeten, å andra åter genom hemslöjd af en eller annan art. De som bo i närheten af de ganska talrikt förekommande trämasse- och pappersbruken skaffa sig god förtjänst vid denna industri, och så till sist finner mången väl betalad biförtjänst som grofarbetare vid all öfrigt industri samt vid tegelbruken.

Vid tiden för emigrationens början torde det varit förbundet med ganska stor svårighet för småhemmansägaren att finna varaktigt arbete utanför hemmet, på samma gång detta arbete betalades mycket lågt. Arbetet vid denna tid utgjordes hufvudsakligen af skogshuggning, kolning, körslor af kol och järn för bruken samt för vissa orter byggnadsverksamhet och hemslöjd.

Förändringen i biförtjänster kom dels vid omläggningen af järnbruken till trämasse- och pappersbruk, dels vid kommunikationernas förbättrande, såsom byggandet af länets goda järnvägsnät och Dalslands kanal, hvilket haft till följd en ofantlig värdestegring på skog och skogsprodukter och industriens uppblomstring. De mindre hemmansägarnes ställning i ekonomiskt afseende i jämförelse med de större jordägarnes har under senare tider blifvit högst betydligt förbättrad och måste nu anses bättre än de senares, beroende på att småbrukaren haft förmånen att kunna sköta sin näring med uteslutande de egna familjemedlemmarna, under det att de stora hemmansägarna nödsakats drifva sitt yrke med tillhjälp af lejda arbetare, hvilka till följd af emigrationen och industriens kraf på arbetskraft med åren blifvit allt dyrare.

Att *torparne* alltmera försvinna torde dels bero på jordägarens försummelse att vid ökad värde på människoarbetet tillämpa detta på torparne, hvarigenom de under senare år oftast betalt en oskäligt hög torpskatt och fått allt för litet betaldt för sina s. k. öfverdagsverken, dels på torparnes obenägenhet att utgöra torpskatten i form af dagsverken vid gården, i all synnerhet om torpet är aflägsat. En annan orsak torde vara att jordbrukarne ej vilja gå in på torparnes allt mera vanligt uttalade önskan att få erlægga torpskatten i form af kontant arrende samt rättighet att söka arbetsförtjänst hvar dem lyster, såsom vid industri eller dylikt. Där torpen varit så stora, att lejd arbetskraft fullgjort torpskatten, ha de ökade dränglönerna ruinerat torparen trots det, att han måst nöja sig med allt yngre och svagare drängar, hvilket återigen orsakat, att jordägaren måst insätta minderåriga, där fullgod arbetskraft behöfts. Att *backstugusittarne*, som oftast äro personer med ovilja för arbete och hvilkas existensvillkor äro mycket små, försvinna, måste för alla räknas som en fördel. Torpsystemets försvinnande ökar afgjort jordbrukets svårigheter och skadar hela jordbruksnäringen, ty rekryteringen af kunniga och jordbruksintresserade arbetare har hufvudsakligen skett från torpen.

Tillgången på arbetskraft vid jordbruket har afgjort minskats under de gångna 40 åren, dock ej i jämnt fallande skala, utan har under de 10 à 15 sista åren, och framför allt de 3 sista åren, tillgången i oroväckande grad förminskats. Ehuru emigrationen har sin dryga del i den knappa tillgången på arbetsfolk inom jordbruket, torde dock en del få skrivas på dels industrien, som med sin höga dagspenning suger till sig landtarbetarne, och dels ungdomens alltmera tilltagande obenägenhet att arbeta i jorden och »tjäna bönder». — *Dagsverkspriserna* för 40 år sedan torde rätt allmänt varit 75 öre för fullgodt vinterkarldagsverke och 1 kr. à 1.25 för fullgodt sommarkarldagsverke. Fullgod dräng i husbondens kost betalades vid samma tid med 100—125 kronor. Nu däremot betalas för långt sämre arbetare 2 kr. för vinterkarldagsverke, 3 kr. för sommarkarldagsverke samt 275—300 kr. för knappt fullgod dräng i husbondens kost. Viljan och förmågan att åstadkomma fullgoda arbetsprestationer är i starkt aftagande, beroende på tidsandan, som fordrar kortare arbetstid och högre dagspenning, men ej finner angeläget vara, att arbetsprodukten stegras i samma mån som dagspenningen.

Bristen på arbetskrafter inom jordbruket gör sig så starkt kännbar, att endast de allra nödvändigaste arbetena kunna utföras och att såväl skörden som andra arbeten ofta försenas. Täckdikning, stenbrytning, odling och andra

grundförbättringar höra till sällsyntheterna. Åkers utläggande till bete kan dock endast i de mest hemsökta delarna af området sägas vara beroende på knapp människoarbeitskraft och har ännu sällan förekommit, utan snarare på jordens magerhet och ägens frånlägsenhet.

Med afseende på *jordbrukskrediten* måste man säga, att hypoteksinstitutionen numera tillfredsställer alla rimliga anspråk. Men en annan sorts hypotisering, den, att jordbrukaren genom sättande af hela eller viss del af skörden i pant i lagerhus och med denna pant som säkerhet kan få korta lån mot skälig ränta, är ett kraf som alltmer tränger sig fram. På samma gång som jordbrukaren härigenom finge större frihet att invänta höjdkonjunkturerna, skulle det säkert bidraga till att mången landtman i rätt tid kunde avsluta sina utarbeten på hösten och ej, som nu ofta är fallet, måste försätta dessa för att leverera en förskottslikviderad vara. Att öka personalkrediten för hemmansägarna vore näppeligen en välbetänkt åtgärd, då de lätt åtkomna pengarna i många fall skulle missbrukas och helt säkert föda en hel del onödiga och skadliga behof.

Ett annat önskemål har länge varit ordnandet af *landtmannaprodukternas försäljning* på ett sätt, som kunde tillförsäkra jordbrukarne (särskildt de mindre) full valuta för sina varor. Det uppsving, som de kooperativa föreningarna för gemensamma uppköp på senare åren vunnit, torde kunna gifva en fingerisning rörande sättet för denna frågas lösning, och inom en del inköpsföreningar har redan frågan om gemensam försäljning af jordbruksprodukter börjat dryftas.

Egnahemsfrågans nära sammanhang med utvandringsfrågan är ju obestridlig, och en lycklig lösning af den förra kan utan tvifvel i hög grad bidraga till lösningen af den senare, eller åtminstone förtaga dess olyckliga verkningar. Men det torde vara lika obestridligt, att egnahemslånerörelsen måste omorganiseras på ett sätt som gör den mera effektiv. Hufvudsaken torde härvid vara, att staten på ett kraftigare sätt än som nu är fallet underlättar förvärfvandet af jord och själf påtager sig risken för lånerörelsen. Är frågan verkligen så viktig, och härom äro väl alla ense, bör staten gå ännu längre, nämligen så långt att den t. o. m. offrar pengar på dess framdrifvande.

Vid diskussioner och i skrift talas ofta om att statens domäner borde styckas till egna hem. Då en stor del af sällskapets område är glest bebyggdt och befolkningen mångenstädes är obenägen att slå sig ned ute på landsbygden och lifnära sig af jordbruk (de lockas af industriens höga afföningar), anser hushållningssällskapet, att denna metod bör användas med försiktighet. Erfarenheten från länet har visat, att, vid sådan styckning, de bästa bitarna gå åt och de sämre blifva utan köpare. Förvaltningen af dessa öfverblifna lotter blir mycket dyr, och lotterna komma vanligen i fullkomlig vanhäfd. Redan nu begagnade åtgärder för beredande af egna hem på kronans domäner äro synnerligen ändamålsenliga, då de tillförsäkra med eget boningshus försedd lägenhetsinnehafvare tillfälle att, efter förut verkställd uppskattning, utan offentlig auktion lösa den afsöndrade jorden medelst 10 års afbetalning. Dessutom erlägges under dessa år ingen ränta å inestående köpeskilling. Men en anmärkning kan göras mot systemet: sådant tillfälle att förvärfva eget hem återkommer allt för sällan, nämligen endast hvart tjugonde år. Kunde man utfinna en form, där lägenhet, utan att gå arrendatorns rätt för nära, kunde få afsöndras under arrendeperioden, vore mycket vunnet och skulle vara en mycket lyckligare form, än att på en gång stycka sönder hela egendomen.

Då hemmansklyfning vid arfskiften ofta hindras af de särskildt för småbruket högst betydande kontanta utgifter, som dels landtmäteriförrättningen

och dels eventuella inteckningars fördelning på de nybildade lotterna medför, skulle helt säkert hemmansklyfningen gynnas, om staten fast aflönade landtmäterikåren samt klyfning af mindre hemman finge ske efter lägre taxa än den vanliga, och vidare om staten kunde förenkla dödandet af gamla inteckningar och upptagandet af flera mindre till samma belopp på samma jordareal och därjämte äfven vid denna procedur ekonomiskt ingripa.

En för de återvändande svensk-amerikanarne och äfven för de upplysta och tänkande af våra egna arbetare påverkande faktor till de förras obegenhet att kvarstanna i landet och för de senare att emigrera, är det hänsynslösa tryck, som de socialistiska arbetarnes organisation genom sina förtroendemän och fackföreningar utöfva på den enskilde individen. Detta förmynderskap, som utan tillräcklig kännedom om lokala förhållanden och andra inverkan omständigheter ofta för arbetarne i en ort dikterar högst ogynnsamma beslut och som icke tillåter en bättre bildad och med större arbetsförmåga försedd arbetare att göra bruk af denna sin större förvärfsmöjlighet, klandras på det allra skarpaste af återvändande amerikanare och drifver säkert mängden framstående arbetare till Amerika.

Vänersborg den 28 januari 1908.

På Hushållningssällskapets vägnar:

K. S. Husberg.

Kr. von Sydow.

Skaraborgs läns Hushållningssällskap.

1. *Hemmansklyfning* och *ägostyckning*, isynnerhet af större egendomar, har under det förflutna århundradet i ganska stor utsträckning haft sin jämna gång, hvarigenom ett ökad antal större och mindre bondgårdar innehafda utaf själfägande, uti goda ekonomiska omständigheter sittande hemmansägare uppstått, och har dylik ägostyckning sålunda snarare motverkat än uppmuntrat emigrationen.

Dylika bondgårdar äro i allmänhet välbyggda och välskötta samt skiftas sällan, utan öfvertagas vanligen, understundom medan föräldrarne äro i lifvet, enligt gammal häfd mot en af föräldrarne bestämd summa utaf det af barnen, som härför äger de bästa förutsättningarna, hvarefter de andra barnen ej längre hafva någon vidare gemenskap med det gamla föräldrahemmet, utan dels såsom jordbrukare på andra trakter dels på andra förvärfsområden söka sin utkomst.

Med ett ord sagdt, en storbondes gård, representerande en areal af 40 å 80 tunnland, styckas sällan eller aldrig.

På grund af ofvanstående torde antalet hemmansägare, som icke äga tillräckligt stora hemman för att enbart af de egna gårdsbruken hafva sin utkomst, ej vara vidare stort inom länet.

Den *ekonomiska ställningen* hos sådana hemmansägare, som icke äga tillräckligt stora hemman för att enbart af de egna gårdsbruken hafva sin utkomst, har under de senaste årtiondena i väsentlig grad förbättrats, på grund utaf de under denna tid ständigt stigande arbetsprisen samt lättheten att erhålla biförtjänster, samt kan i allmänhet anses vara relativt god.

I den bästa ekonomiska ställning befinna sig ägarne till sådana medelstora hemman, hvilka kunna skötas af familjemedlemmarne själfva utan biträde af lejd arbetskraft, men hvilkas skötsel samtidigt gifver så mycken sysselsättning, att på grund häraf tillfälle till biförtjänster ej kan beredas.

För omkring 40 år sedan fanns tillgång på dylika *biförtjänster* på alla större gårdar, särskildt vid utförande af nyodlingar, dikning, skörd och trös-kning m. m., hvarjämte vintertiden i skogsbygden timmerdrifning och skogs-körslor stodo till buds.

De lätta kommunikationerna och goda konjunkturen inom bruks-, kalk- och pappersindustrien hafva utöfvat ett afgjordt menligt inflytande på jordbruket. De gamla ofvannämnda biförtjänsterna finnas delvis kvar, och arbetspriserna för dylikt arbete ha samtidigt stigit, men biförtjänsterna sökas numera i första hand på annat område.

De, som äro bosatta i närheten af industricentra samt där kalkbränning utföres, söka sig i allmänhet arbete därstädes för den tid, som ej åtgår till hemmanets skötsel.

I andra hand söker dylik hemmansägare arbete vid för handen varande byggnadsföretag, hvilka arbeten under de senaste tio åren aflönats särdeles väl, och först i sista hand söker han nu tillfälle till biförtjänst såsom jordbruksarbetare på större egendommar. Att utvandringen från skogsbygderna är stor torde delvis bero därpå, att aftagande skogstillgång vållat en minskning i arbetsförtjänsten, delvis därpå att de stora lönerna vid industriella verk och inrättningar frestat till antingen invandring till städerna eller emigration.

2. Hvad anledningarna till *torpens* försvinnande angår, så torde dessa nog vara att söka hos såväl jordägare som torpare, ehuru öfvervägande hos de förra.

Under senare delen af förra århundradet, då spannmålspriserna voro höga och jordvärdet steg, samtidigt med att arbetskraften var jämförelsevis billig, funno egendomsägarna med sin fördel förenligt att i allt större utsträckning införlifva torpen med egendomarna. En hel del torp under egendomarna blefvo då indragna och torpstugorna nedrifna, och härigenom uppstående minskning i arbetskraft ersattes af billiga statare samt ogift tjänstefolk.

Återstående torpare behandlades i allmänhet utan förståelse af jordägarna.

I samband med ökningen af arhetsförtjänsterna, och följaktligen äfven arbetslönerna, på alla andra håll försummade jordägarna att i tid gifva sina torpare motsvarande nedsättning i dagsverksskyldigheten samt ökning i ersättningen för öfverdagsverken, och då arbetspriserna å lejd arbetskraft stigit så högt, att innehafvarne af sex dagars torp ej längre förmådde betala sina drängar de höga löner, som af dessa fordrades, var det egentligen dylika större torp, som visade sig vara omöjliga att besätta med torpare.

Någon större minskning af mindre torp (2 à 3 dagars torp) samt afgjord svårighet att besätta dessa med torpare torde här inom länet ej förekomma.

Å andra sidan har den ovissa äganderätten till torpet gjort, att torparen själf ej nedlagt det arbete och det intresse på torpets skötsel, som varit erforderlig för att han af detta skulle kunna hafva sin bärgning, utan vid ogynnsamt resultat skylldt detta på torpets dåliga beskaffenhet, och hans barn hafva hellre gått öfver till industriarbetet, med dess höga löner, eller emigrerat, än de med allvar tagit itu med fädernetorpets rationella skötsel, då de ej haft någon garanti för att ett sålunda upparbetadt torp för samma prestationer fått stanna uti familjens ägo.

Backstugusittarne hafva nu i allmänhet nästan försvunnit. Deras barn hafva i allmänhet sökt sig bättre arbetsförtjänst vid industrien eller emigrerat, och då de gamla dött, hafva husen vanligen bortförts och jorden lagts till hemmanet, detta så mycket mer, som såväl kommunerna som enskilda hindrat nya åbor att flytta in i de gamla afidna innehafvarnes ställe, af fruktan att dessa på ett eller annat sätt kunde komma att falla fattigvården till last.

De gårdar, hvilkas ägare vidmakthållit sina torp, i all synnerhet de mindre och medelstora, samt samtidigt gifvit deras innehafvare skälliga villkor, äro för närvarande i afseende på tillgången af arbetsfolk bäst ställda.

På sådana gårdar åter, där torpen antingen indragits eller till öfvervägande del utgöras af större sex dagars torp, som ej kunna besättas, är tillgången på arbetskraft, då det lösa arbetsfolket numera hellre går till industrien eller emigrerar, ytterst knapp, och många nödvändiga arbeten måste redan nu här eftersättas.

Skulle torpen alldeles försvinna, måste ny arbetskraft på annat sätt tillföras det större jordbruket eller ock dessa större jordbruk styckas.

Att torpen skola behöfva försvinna, torde emellertid ej vara nödvändigt, men härför är dock införandet af ett förbättrade torpsystem ur många synpunkter att förorda, ett system, där torpets storlek bestämmes så, att dettas skötsel samt dagsverksskyldigheten för detsamma kunna af innehafvarne personligen utföras, samt där dagsverksskyldigheten och ersättning för öfverarbete sättas i förhållande till nu gällande pris på andra arbetsområden, hvarjämte ersättning för af innehafvaren utförda förbättringar å af honom innehafdt torp vid eventuell afgång bör genom kontrakt vara honom tillförsäkrad.

3. *Folkminskningen på länets landsbygd* började omkring år 1880 och har under de derpå följande 27 åren alltjämt fortgått. Denna minskning var till en början föga kännbar och ersattes af arbetsparande maskiner. Ännu på 1890-talet var tillgången på arbetsfolk tillräcklig. Särskildt under de senaste tio åren har tillgången på arbetskraft för det större jordbruket emellertid i hög grad aftagit. Anledningarna torde i främsta hand vara att söka uti industriens utveckling och emigrationen.

Under de 2 å 3 senaste åren har situationen blifvit ännu sämre. Folkbristen är nu helt uppenbar, och få torde de gårdar vara, som hafva alla platser besatta. I all synnerhet förefinnes stor svårighet att erhålla kreaturskötare samt mjölkerskor. Tillståndet på arbetsmarknaden är således sådant, att åtminstone alla större jordbrukare med en viss oro se framtiden an. Arbetsdagen göres kortare, arbetarnes fordringar på ökade löneförmåner stegras, samtidigt som arbetsintensiteten snarare minskas än ökas.

Allt detta skulle kanske ändock icke hindra det större jordbrukets skötsel och framtid — ty förmåga att arbeta finnes hos vårt folk, — om icke de socialistiska lärorna ingöto hos arbetaren ovilja mot husbonden samt ofta fördunklade arbetarens rättsbegrepp. Ännu är socialismen icke i full fart här inom länet, men den lydnad för husbonden, som måste finnas för att allt skall gå i rätt hjulspår, har under det sista året här och där i våra bygder visat sig i betydligt aftagande.

Då härtill lägges att det kraftigaste och bästa folket går till städerna eller emigrerar, blir det de gamla samt den ännu ej utvuxna ungdomen, som såsom arbetskraft står jordbruket till buds, och prestationerna blifva naturligtvis äfven i förhållande till arbetarestockens kvalitet.

4. Den tilltagande bristen på arbetskraft för jordbruket kan knappast sägas haft till följd något allmänare utläggande af åker till betesmark.

Rotfruktodlingens svårighet att vinna allmän terräng torde knappast heller vara att tillskrifva uteslutande bristande arbetskraft, då barn därvidlag kunna utträta det hufvudsakliga arbetet, utan är nog äfven beroende på bristande företagsamhet och motvilja att bryta med den gamla häfdvunna hafreodlingen. Däremot har den minskade arbetskraften i hög grad vållat hämmande på det rena jordbrukets utveckling beträffande sådana viktiga delar som täckdikning och öfriga grundförbättringar.

Skall affolkningen af landsbygden emellertid fortgå på samma sätt som hittills, är det tydligt, att stagnation och tillbakagång inom de närmaste åren kunna vara att befara.

5. *Hypoteksbanken* torde så långt den förmår fylla alla billiga fordringar från landtmännens sida om tillhandahållande utaf lånemedel till rimlig ränta, dock torde kunna uttalas såsom ett önskemål dels att i annuiteter för dylika lån i regeln inräknades 2 % amortering, hvarigenom ett dylikt lån torde kunna amorteras under en ägares listid samt sätta denne i stånd att under i öfrigt gynnsamma villkor lämna denna skuldfri i arf till sina efterkommande, dels att dylika lån kunde utlämnas intill $\frac{2}{3}$ af taxeringsvärdet, för att härigenom sätta jordbrukare i stånd att i mindre omfattning behöfva anlita den vida dyrare bankkrediten.

Någon utsträckning af personalkrediten torde under inga förhållanden vara att förorda.

6. I afseende på *landtmannaprodukternas lämpliga afsättning*, särskildt i afseende på försäljningen af spannmålen, gäller, att landtmännen inom stora delar af vårt län under nuvarande förhållanden svårigen kunna på ett fullt effektivt sätt tillvarataga sina ekonomiska intressen. Liksom de förut alltid och ännu delvis måste anlita mellanhänder för sina inköp af kraftfoder, frö, gödningsämnen m. m., så kan med ännu större skäl detta sägas vara förhållandet i afseende på spannmålsförsäljningen.

I förra fallet har här inom länet kooperationen genom bildande af »Skaraborgs läns landtmäns centralförening» trädtt hjälpande emellan, och dylik kooperativ verksamhet bör äfven i det senare afseendet kunna göra mycket godt, men böra i så fall redan befintliga dylika kooperativa föreningars verksamhet snarast möjligt inriktas icke blott på anskaffning utan äfven på afsättning af landtmannaprodukter.

Då emellertid spannmålsafsättningsfrågan är af sådan omfattning och betydelse, att dess snara och lyckliga lösning skulle vara af ofantlig nytta för länets eller landets jordbrukare, torde inrättandet af spannmålslagerhus, sådana de af Herrar Kommitterade föreslagits, på det lifligaste vara att förorda, allra helst om härmed kunde förenas möjligheten, att, samtidigt med spannmålens aflämnande, ett förskott i form af lån, med den aflämnade spannmålen såsom säkerhet, skulle kunna erhållas, hvarigenom en ny möjlighet till ökad kredit skulle kunna skapas.

7. Intresset för *egnahemsbildningen* och den därmed sammanhängande lånerörelsen är inom länet mycket stort, och Hushållningssällskapet har äfven åtagit sig att vara förmedlare af dylika lån.

Då det hos hvarje fattig arbetare på landet ligger i blodet en åtrå efter ett eget hem, samt då staten numera på billiga villkor ställer penningar för dylikt ändamål till förfogande, så torde det för att denna rörelse skall få ett kraftigt uppsving endast fordras, först och främst att staten själf påtager sig hela risken af lånerörelsen samt att i öfrigt erforderliga åtgärder vidtagas för förenklande af de gamla formerna för ägostyckning, jordafsöndring och smålotters befriande från gravationer.

Vidare torde undervisning om möjligheterna att på denna väg snarast möjligt skaffa sig ett eget hem, äfvensom uti sådana ämnen som möjliggöra ett dylikt hems skötsel, böra ingå såsom obligatoriskt ämne uti folkskoleundervisningen.

Vidare torde minimiåldern hos person som söker egnahemslån kunna bibehållas vid 25 år, ehuru med det tillägg, att dylik förmån oberoende af ålder kan vinnas af värnpliktig redan efter fullgjord beväringsskole och första årets repetitionsöfning.

Dessutom böra jordbruksegnahem, som äro belägna på större afstånd från städer, större industricentra och större jordbruksegendomar och hvilkas innehafvare sålunda ej kunna påräkna några biförtjänster, göras så pass stora, 10, 15, 20 à 25 tunnland, att en familj därpå kan hafva fullt arbete och sin ordentliga bärgning, hvarmed följer att maximisiffran för dylika lån, eller 6,000, kronor i dylikt fall bör kunna höjas.

Hjälmsäter den 26 januari 1908.

På förvaltningsutskottets vägnar:

Gilbert Hamilton.
Ordförande.

Ivar O. Wijk.

Värmlands läns Hushållningssällskap.¹⁾

Anledningarna till den inom sällskapets område synnerligen starka emigrationen äro att söka på olika områden. Den förnämsta är dock enligt förvaltningsutskottets förmenande hoppet om att i Amerika, dit emigrationen nästan uteslutande går, lättare och fortare nå en ekonomiskt oberoende ställning, hvarjämte äfven härtill i hög grad bidraga bref från redan utvandrade, hvilka i större eller mindre grad lyckats i sina sträfvanden och hvilka på grund häraf uppmana sina hemmavarande anförvanter att följa efter. I regel är det endast ofvan antydda personers bref och framställningar om förhållandena på andra sidan hafvet som komma till allmänhetens kännedom och förvillade dess omdöme, under det de i jakten efter lyckan vilsegångna äro tysta och deras lott sålunda blifver för de hemmavarande okänd. Härtill komma vidare en del orsaker till missnöje med förhållandena i hemlandet. Söner och döttrar till ägare af mindre egendomar, hvilka vid föräldrarnas död se omöjligheten af att vinna sin bergning på den ärfda gården, hafva att välja på att söka sig in vid industrien eller söka sin lycka i annat land. Med den oerhörda höjning i arbetslönen, som de sista åren medfört, är det så godt som omöjligt för en mindre hemmansägare, som ej till sin gård har skog till afsalu, att med tillhjälp af legda arbetskrafter drifva sitt jordbruk med ekonomisk framgång. Det är sålunda bristen på arbetskrafter till rimliga kostnader, som i många fall blir orsaken till emigration. Denna brist började göra sig gällande redan för 25 à 30 år sedan och har under tiden oafbrutet förvärrats. Det höga priset på arbetskraft framgår oförtydbart, då man betänker, att dränglöner utgå med 300 à 350 kronor och piglöner med 150 à 200 kronor pr år förutom kost, logis, fri sjukvård m. m. Härtill kommer ytterligare, att arbetsintensiteten, oaktadt arbetsprisets stegring, i hög grad minskats, och synas sträfvandena numera gå ut på att prestera minsta möjliga arbetsprodukt mot högsta möjliga betalning.

En annan orsak till att många mindre jordägare sälja sina egendomar och utvandra torde kunna sökas i den enligt mångas åsikt efterblifna lagstiftningen för jordbrukskredit, och särskildt hör man framhållas behöfligheten af lagstiftning mot oekonomisk ungskogsafverkning, hvars olägenheter för den i ekonomiskt trångmål befintlige böra undanrödjas genom möjlighet att kunna belåna skog.

Men först och sist måste såsom orsak till den stora utvandringen från västra Värmland framhållas denna landsändas brist på kommunikationer.

¹⁾ De särskilda frågepunkterna i »promemorian» (sid. 9) ha besvarats i de skrivelser från Hushållsgillena, hvilka genom Hushållningssällskapet tillställts Emigrationsutredningen. Dessa ha icke ansetts böra här publiceras.

Denna brist förhindrar många möjligheters utnyttjande till beredande af ökade inkomster för den mindre jordägaren, och klagomålen häröfver äro alltför talrika och alltför samstämmiga för att man skulle behöfva tveka om deras berättigande.

Slutligen har från en del håll, särskildt från det samhällsupplösande partiet, värnpliktens fullgörande framhållits såsom en starkt bidragande orsak till emigrationen. Att denna medborgerliga skyldighets fyllande hos många svaga andar eller lärjungar af nyss nämnda parti har sin stora betydelse för den utflyttning, som här afses, är obestridligt, men lyckligtvis börja äfven röster från folkets breda lager höjas, som tala ett annat språk, och man får ej så sällan höra uttalanden, som tyda på, att en annan synpunkt på värnpliktens fullgörande än de feges eller ovilliges börjar framträda.

Såsom medel till emigrationens hämmande vill förvaltningsutskottet särskildt framhålla tvenne, nämligen sammanslutningar i ekonomiska föreningar samt gynnanDET och stödjandet af egna hems bildande. Huru detta senare på bästa sätt skall ske är en fråga, som ännu ej vunnit sin definitiva lösning, men då erfarenheten gifver vid handen, att jord till sådana hem mångenstädes är ytterligt svårt att skaffa till skäligt pris, och då man vidare tager hänsyn till de mycket stora kostnader, som ett eventuellt förvärfvadt jordområdes bebyggande medför, så framstår tanken på statsegendomars styckning och försäljning till billigt pris eller utarrendering med optionsrätt vara en utväg, hvars realiserande borde lämna jämförelsevis goda resultat.

Karlstad den 14 februari 1908.

Å Förvaltningsutskottets vägnar:

Gerh. Dyrssen.

Ordförande.

Axel Låftman.

Örebro läns Hushållningssällskap.

1. Den *ekonomiska ställningen hos de mindre hemmansägarna* (hemmansbrukarne) i länet kan obetingadt sägas hafva förbättrats under den senaste 40-årsperioden och nu vara väsentligt gynnsammare än vid periodens början. Man kan vara befogad säga, att nämnda kategori af hemmansägare (med en åkerareal intill 15 hektar) för närvarande är — åtminstone relativt — bättre situerad än de större hemmansägare, som äro nödgade att förskaffa sig en oftast både svår- och dyrlegd hjälp, hvilket de mindre, åtminstone ej i samma mån, behöfva. Under det att förr, särskildt på slättbygden, handaslöjd var den förnämligaste *biinkomst*-källan, har numera, sedan industrien producerar flertalet af de nödvändighetsartiklar och verktyg, som förr tillverkades i hemmen, annat arbete tillfört de mindre jordbrukarna deras förnämligaste biförtjänster.

På slättbygden eller i trakter, där bergsbruk icke förekommer, uppstå dessa biförtjänster genom mer eller mindre omfattande dikningsföretag, torfupptagning, skogsarbete samt skördearbete vid de större jordbruken. I bergslagen tillkommer en särdeles god biförtjänst genom arbete vid grufvor och hyttor, särskildt där arbetet är indeladt på skiftesgång med 3—4 skift per dygn, medförande sålunda en arbetstid af 8—6 timmar per man, en arbetstid som väl medgifver den mindre jordbrukaren tillfälle att jämväl omse och sköta sitt jordbruk. Biförtjänsten genom sådant gruf- och hyttarbete kan uppgå ända till 3—4 kronor för en arbetstid af 6—8 timmar.

I de trakter af länet, där industri finnes igångsatt — och detta har ju år efter år blifvit fallet på allt flera platser och i allt större omfattning, — drager industrien, som i allmänhet kan erbjuda största arbetsförtjänsten för stunden, den mesta lediga arbetskraften till sig. De mindre hemmansägarna (hemmansbrukarne) söka, såsom ock är fallet med egnahemslänetagarne, i allmänhet sina hufvudsakliga kontanta inkomster genom arbete vid industrien samt grufvor och hyttor eller genom skogsarbete, hellre än genom arbete vid de större jordbruken, som ej mäktat betala arbetet lika mycket som de förstnämnda. Därför kan man också säga, att egnahemslänerörelsen — åtminstone under denna generation — ej direkt gagnar jordbruket, i stort sedt. I länets bergslag kan skogsarbetare påräkna en dagsinkomst af 3 kr. För fällning betalas 10 öre per stock; för upphuggning af ved 3 kr. per famn. För timmerforsling beräknas 3 à 4 öre per kubikfot och kilometer under gynnsamma terrängförhållanden samt 5 à 6 öre i svårare terräng, hvilket i allmänhet torde medföra en dagsinkomst af 5 à 6 kr. per häst och karl.

Växlande konjunkturer inom olika näringsgrupper utöfva gifvetvis inflytande på arten och storleken af de mindre jordbrukarnes biförtjänster.

2. Att *backstugusittarnes* antal år efter år betydligt förminskats beror otvifvelaktigt på de förökade tillfällena till arbetsförtjänst vid industriella anläggningar, till följd hvaraf, och då dispositionsrätten till den mark, på hvilken backstugorna varit belägna, är oviss, de forna backstugusittarne sträfva att förskaffa sig bostäder så nära som möjligt till industricentra. Detta gäller dock hufvudsakligen de arbetsföra bland sagda kategori; äldriga och eljest mindre arbetsföra söka nog än, så vidt möjligt är, kvarhålla sig vid backstugan.

Beträffande åter *torpareklassens* förminskning, så har den sin grund i en hel del olika förhållanden.

Mångenstädes ha torpen varit *för stora*. För att fullgöra dagsverkskyldigheten vid hufvudgården och tillika sköta torpet har en sådan torpinnehafvare nödgats taga en eller flera drängar; och i samma mån som dessa blifvit dyrligare, ha de större torpen med bibehållen dagsverkskyldighet blifvit mindre begärliga. Mångenstädes ha därför dessa torp blifvit lagda under gårdens eget bruk eller utarrenderade mot kontant afgäld. Sistnämnda förfarande har flerstädes måst vidtagas äfven med från hufvudgården mera *aflägsat belägna* torp. Lång väg till hufvudgården har gjort sådana torp mindre begärliga såsom dagsverkstorp och nödgat till deras utarrendering mot kontant arrende eller rent af — i ett och annat fall — till deras utläggning till skog eller betesmark.

De mindre och bättre belägna torpen äro däremot fortfarande ganska begärliga, i synnerhet om de äro väl iordningställda och villkoren i öfrigt fördelaktiga. Väsentligt underlättas torpets besättande, om tillfälle till indräktigt extra förtjänst är förenadt med torpinnehafvet.

Andra orsaker till torpareklassens nedgång äro följande:

Jordbrukets utveckling har föranlett den större jordbrukaren att söka förskaffa sig en *jämnare tillgång* till arbetskraft, än som i allmänhet ernås genom det gamla torparessystemet, hvarvid torparen ej kan påräknas för arbete vid hufvudgården mer än ett visst antal dagar i veckan eller månaden. Då torparen därjämte skall budas vissa dagar i förväg och det är omöjligt att på förhand beräkna väderleks- m. fl. förhållanden, kan det under sådana förhållanden lätt inträffa, särdeles vid skördetid, att jordägaren vid användning af torparessystemet ej kan tillgodogöra sig arbetskraften, när den står honom till buds, men däremot esomoftast står utan, när han bäst behöfver den.

Den dyrbarare och mera invecklade jordbruksredskap, som numera användes i jordbruket, kräfver också större vana vid handterandet än som i

allmänhet förefinnes hos torparen, som mindre ofta kommer i arbete vid hufvudgården. Än mera är detta fallet, när det gäller körning och skötsel af hästarna, hvilka allt mera undanträngt oxarna vid jordbruket. Den mindre ömtåliga oxen kräver ej samma erfarna omvårdnad som hästen; oxens körning kan uppdragas åt hvilken torpare eller torpardräng som helst. Hästens körning och skötsel måste däremot anförtros åt person med mera hästvana, än torparen eller hans dräng i regeln äga, hvarjämte täta ombyten af vårdare och körare för hästen böra undvikas.

Alla dessa förhållanden ha medverkat till, att den större jordbrukaren mer och mer måst anställa statare i stället för torpare. Svårigheten att anskaffa kvinnliga tjänare, som velat åtaga sig mjölkningen i ladugården, har ytterligare bidragit till stataresystemets större användning, enär stathustrurna varit lättare att få till hjälp vid mjölkningen (2 å 3 gånger om dagen), än de mera aflägsset boende torparhustrurna.

Men äfven stataresystemet har sina väsentliga brister, ej minst den, att stataren i allmänhet ej har samma möjlighet som torparen att genom extra arbete förbättra sin ekonomi, och att han därför ej sällan blir mindre nöjd med sin lott.

Fördelaktigast för såväl jordägare som jordarbetare torde därför vara ett mellanting mellan de nu nämnda bägge systemen, ett tredje system, som man skulle kunna kalla »statorpssystemet» eller kanske hellre »dagspennings-torparessystemet», därvid det åt jordbruksarbetaren upplåtna, ej för långt från hufvudgården belägna torpet endast omfattar ett par tunnland jord, lagom att föda en eller två kor med något tillskott af hö och halm från egendomen, och då torparen dagligen kan vara i arbete vid hufvudgården mot åtnjutande af dagspenning — som i sådant fall, beroende på årstid, växlar mellan 1²⁵ å 3 kronor, — och äfven hans hustru kan stå till tjänst vid mjölkningsarbetet i husbondens ladugård.

Detta system ställer sig visserligen något dyrare för jordägaren i följd af det behöfliga större antalet åbyggnader, men medför afsevärda fördelar både för jordägaren, som därigenom erhåller en mera tillfredsställd och oftast dugligare arbetarestam, och äfven för jordbruksarbetaren, för hvilken därigenom större utsikter till ekonomisk förkofran, om än genom ökad arbete, yppa sig.

3. *Tillgången på arbetskraft* i jordbruket har på de senaste åren väsentligt förminskats såväl genom utvandring ur riket som än mer genom industriens och städernas dragningskraft.

Å andra sidan har genom förbättrad, mera arbetsbesparande redskap behovet af arbetskraft i någon mån äfven förminskats. I ett och annat fall inom länet har bristen på arbetskraft för mjölkning nödgat vederbörande ladugårdsägare att afyttra hela eller en del af kreatursbesättningen.

Arbetsprestationerna ha i åtskilliga trakter af länet försämrats genom en viss intresselöshet hos jordbruksarbetaren, påverkad som han i dylika fall fleststädes blifvit af socialistisk agitation.

I detta sammanhang må omnämnas, hvad en arbetare, som återvänt till Sverige efter 14 års vistelse i Amerika, yttrat till en af gillesordförandena vid samtal om arbetsförhållandena här hemma och i Amerika. Yttrandet lydte så: »Om en person sattes i tillfälle att här utföra fritt arbete d. v. s. ackordsarbete, så skulle han förtjäna lika mycket som i Amerika, och utvandringen skulle genom sådana anordningar betydligt förminskas, alldenstund lefnadskostnaderna här äro mycket billigare än i Amerika.»

4. Hvad Örebro län beträffar, kan — med undantag af hvad förut sagts om slopande eller förminskning af kreatursbesättningar i vissa enstaka

fall — ännu ej sägas, att jordbruket behöft eftersättas genom bristen på arbetskraft, om än denna brist medfört afsevärda svårigheter, särskildt under brådare förhållanden, såsom vid skördetid. Någon utläggning af åker till betesmark har ännu icke förekommit inom länet i någon större utsträckning; men att så kan komma att ske i framtiden, kan mycket väl befaras.

Rotfruktsodlingen inom länet har på senaste åren gjort stora framsteg, ett förhållande som till stor del beror på den undervisning i saken, som bl. a. lämnats af hushållningssällskapets »vandringslärare». Okunnighet hos särskildt den mindre jordbrukaren har länge gjort rotfruktsodlingen misskrediterad. Bristen på tillräcklig arbetskraft verkar dock därhän, att på de större gårdarna rotfruktsodlingen, om ock ökad, likväl ej kan uppdrivas så långt som önskligt vore.

5 och 6. Från de mindre jordbrukarnes sida klagas rätt mycket öfver svårigheten för dem att få sina jämförelsevis små lånebehof tillfredsställda af särskildt de större bankerna. Hvad sparbankerna beträffar, torde dock flertalet af dem på ett mera nöjaktigt sätt tillgodose den mindre låntagarens lånebehof.

Värd att beaktas i detta sammanhang är den i andra länder införda *lagerhusinstitutionen*, som dels möjliggör för landtmannen att få låna erforderliga rörelsemedel mot säkerhet af där deponerad spannmål, hvarigenom han kan undgå att för tillfälliga behof af kontanta medel ofta ofördelaktigt bortslumpa sin spannmål, dels ock bereder honom tillfälle att få säden bättre bevarad, skötit och rensad och dymedelst värdefullare.

7. Egnahemslånerörelsen torde, såsom förut nämnts, ej komma att väsentligt och direkt gagna jordbruket i nuvarande generation. För vederbörande låntagare själfva kunna dock egnahemslånen blifva till välsignelse — och i andra hand äfven för samhället i dess helhet genom minskad utvandring m. m. — under förutsättning dock att lämplig jord, såväl med hänsyn till jordmån som till förefintliga afsättningsmöjligheter, upplåtes för jordbrukslägenheterna, och att, där det egna jordbruket ej tager egnahemslåntagarens hela tid eller arbetskraft i anspråk, tillfälle till något så när indräktigt biförtjänst förefinnes för honom.

Örebro den 11 februari 1908.

Å af Förvaltningsutskottet förordnade kommitterades vägnar:

Th. Nordström.

B. Lindblad.

Västmanlands läns Hushållningssällskap.¹

1. Hemmansägare, som icke äga tillräckligt stora hemman för att enbart af de egna gårdsbruken kunna hafva sin utkomst, äro i de södra och östra, företrädesvis jordbrukande delarna af länet relativt fåtaliga, i skogs- och bruksområdena däremot utgöra de nära nog flertalet. Deras ekonomiska ställning anges från samtliga distrikt som öfverhufvud taget rätt god, i regel väsentligt bättre än för några decennier sedan, beroende dels på ett intensivare jordbruk, dels på en i många fall — ehuru ej alltid — rikligare tillgång på biförtjänster. I jämförelse med de större hemmansägarna, som för jordbruksdriften äro beroende af legda arbetskrafter, har en bestämd förskjutning på senare år inträdt till de mindre hemmansägarnes fördel.

¹ I Emigrationsutredningen utarbetadt sammandrag af de från länets landbruksdistrikts bestyrelser ingifna skrivelser, hvilka af Hushållningssällskapet insändts utan eget yttrande.

Om arten af de förr och nu tillgängliga biförtjänsterna meddelas följande. I Västerås distrikt ha de flesta hemman haft bra skogslotter; alltsedan järnvägarnas anläggning ha afverkningar bedrivits i stor skala, och betydlig inkomst har därigenom beredts ej blott skogsägarna själfva utan äfven andra genom körning af skogseffekter. Det är emellertid fara värdt, att skogstillgångarna allt för hårdt anlåtats och att den tid ej är aflägsen, då hemmansägarna åter äro hänvisade till enbart jordbrukets afkastning.

I Strömsholms distrikt ha ock skogsförtjänsterna till följd af de förbättrade kommunikationerna under senare år varit jämförelsevis rikliga. För öfrigt ha här goda biinkomster vunnits genom tillfälliga byggnadsarbeten, jordbruksarbeten och körslor. Varuforslingarna till städer och industri-samhällen, hvilka förr lämnade den hufvudsakliga biförtjänsten, ha däremot, efter järnvägarnas tillkomst, till största delen bortfallit. Ekonomien kan dock icke sägas ha lidit däraf, ty någon synnerlig vinst medförde de knappast. Efter körslorernas minskning nödgades hemmansägarna ägna det egna jordbruket större uppmärksamhet samt började hålla kor i stället för dragare, och i och med mejerihandteringens utveckling och införandet af en förbättrad ladugårds-skötsel har, med den högre afkastning, jordbruket därigenom lämnat, den ekonomiska ställningen förbättrats.

I Kungsörs distrikt äro de biförtjänster, som numer stå hemmansägarna till buds, hufvudsakligen en del körslor af malm och skogsprodukter. De, som icke kunna hålla dragare, äro ofta handverkare eller fackarbetare. Äfven här ha emellertid genom järnvägarna en del förr tillgängliga biförtjänster bortfallit, nämligen de gamla malmtransporterna efter häst.

Detsamma är till en viss grad förhållandet i Norbergs distrikt beträffande de förr betydliga forningarna och skeppningarna af malm och järn. I stället ha här andra biförtjänster beredts, såsom byggnadsarbete och mindre körslor vid de stationssamhällen, som uppstått efter järnvägslinjerna. Fortfarande deltaga ock de mindre hemmansägarna i gruf- och masugnsarbetet. Skogsförtjänsterna spela däremot här en jämförelsevis mindre roll. Den skog, som afyttrats, har i allmänhet afverkats af jordägarna själfva med eget arbetsfolk, hvilket därvid sysselsatts med kolning, famnvedshuggning och under de senare åren något timmerdrifning. I ett och annat fall har så kallad hälftenkolning förekommit, hvarvid jordägaren lämnat materialet och arbetarne åtagit sig arbetet och de båda delat produkten.

2. Att torpare- och ännu mera backstugusittareklassen är stadd i minskning, bekräftas från samtliga distrikt. Från Sala, Fjärdhundra, Strömsholms och Kungsörs distrikt yttras, att denna minskning står i samband med industriens hastiga utveckling och den högre aflöning, som inom densamma stått att erhålla. Från Västerås distrikt framhållas några ytterligare synpunkter. Det starkare inriktandet på mjölkhushållning har haft till följd ökad behof af kreatursskötare, hvartill torparne ej med fördel kunnat användas; vidare ha hästar i allt större utsträckning börjat användas som dragare, och detta har gjort anställandet af folk i dagligt arbete nödvändigt; med stegrade arbetslöner äfven för halfvuxna pojkar har det ock blifvit allt svårare för torparen att såsom förr hålla dräng i arbete vid gården. Från Norbergs distrikt såges orsaken till såväl torparnas som landböndernas försvinnande vara att söka framför allt däri, att jordägarna funnit underhållet af lägenheterna alltför kostsamt efter de senaste årens stora pristegringar och anse det fördelaktigare att sammanslå torpställena eller indraga dem till hufvudgården eller någon utgård.

3. Den öfverallt kännbara svårigheten att erhålla nödiga arbetskrafter för jordbruket har, såsom det uppgifves från flertalet distrikt, hufvudsakligen

framträdt under de sista tio åren jämsides med uppsvinget inom industrien samt igångsättandet af en del större arbeten, järnvägs- och landsvägsbyggen, skogsafverkningar o. s. v. Den tillgängliga arbetskraften är i många fall af mindrevärdig beskaffenhet, till följd af att de dugligaste arbetarna ofta nog vänt sig ifrån jordbruket. I många fall har ock en våldsam socialistisk agitation medfört ovillighet att utföra fullgoda arbetsprestationer.

4. Från intet håll uppgifves emellertid, att jordbruket direkt måst eftersättas på grund af brist på arbetskraft. Där sådan förekommit, ha i allmänhet verkningarna däraf kompenserats genom en vidsträcktare användning af maskiner. Dock yttras från Västerås distrikt, att svårigheten att anskaffa kreatursskötare och mjölkerskor ej sällan verkat störande på ladugårdsskötselns utveckling. Rotfruktsodlingen har på många håll gjort vackra framsteg (detta framhålles speciellt från Strömsholms och Norbergs distrikt), men blir ganska kostsam till följd af de höga arbetsprisen. Utläggning af åker till betesmark har icke behöft förekomma.

5. Beträffande ordnandet af jordbrukskrediten framhålles önskvärdheten af förbättrade lånevillkor för jordbrukarne, vare sig detta kan åstadkommas genom upprättande af särskilda landtmannabanker, eller genom föreningskassor enligt danskt eller tyskt mönster, eller på annat sätt. Några speciella önskemål uttalas dock icke.

6. I och för ett mera ändamålsenligt ordnande af landtmannaprodukternas försäljning förordas enhälligt en verksammare sammanslutning mellan landtmännen. Föreningsväsendet har på flera ställen redan tagit god fart (Kungsörs och Norbergs distrikt), men bör ytterligare utvecklas och stödjas.

7. Egnahemsrörelsen betecknas såsom en god sak, ehuru man bör akta sig att därpå bygga för stora förhoppningar. Från Kungsörs distrikt yttras, att, ehuru väl möjligheter för »egnahems»-jordbruk i vissa trakter förefinnas, rörelsen dock icke med konstlade medel bör påskyndas, allra minst genom skuldsättning. Från Strömsholms distrikt framhålles, att hvad som erfordras för att egnahemsrörelsen skall blifva nyttig och välsignelsebringande är, att hos individen förefinnes först och främst ett varmt intresse för jordbruket, därefter kunskap om dess rätta skötsel samt möjligheten för dylika personer att förvärfa jord samt att därtill och till nödiga byggnader erhålla billiga amorteringslån. Längre än till förverkligande af dessa ändamål böra icke åtgärderna från det allmänna sida sträcka sig. Ointresserade eller för jordbruket mindre lämpliga personer böra ej framdrivas till antagande af egna hem.

I Sala distrikt finnas egna hem redan i stor utsträckning. För ett vidare utveckladt egnahems-system stå emellertid de höga priserna på byggnadsmaterial och arbetskraft hindrande i vägen.

Från Norbergs distrikt yttras, att egnahemsrörelsen lämpligast synes böra gå ut på bildande af smålägenheter med ett eller två tunnland jord invid industrisambällena. Ett befordrande af en vidsträcktare hemmansklyfning betecknas såväl här som i öfriga distrikt som olämpligt, enär de sålunda skapade jordbruken skulle blifva för små att bestå för sig själfva.

Kopparbergs läns Hushållningssällskap.

1:o. Biförtjänster, som här i länet stå de mindre hemmansägarna till buds, äro hufvudsakligen skogs- och bergsbruk samt körslor och arbeten vid däraf uppkommen industri, körning af foror, snickeri, smide, målare- och murarehandverk, gelbgjuteri, båtbyggeri, laggkärlstillverkning, beredning af

skinnvaror, gårdfarihandel, slakteri samt kvinnlig hemslöjd. Af dessa äro förtjänsterna vid skogsarbeten på alla orter af öfvervägande betydelse. Genom de förökade afverkningarna och de nya industrier, som för skogsprodukternas tillgodogörande så småningom uppstått, hafva tillfällen till förvärf af detta område under årens lopp alltmera ökats. Oaktadt dagaföningarna samtidigt äfven stigit, hafva dock, på grund af ökad arbetsföning och konkurrens, ackordsprisen minskats och nedgått ända därhän, att, ehuru man t. ex. nu lägger mer än dubbelt så stora lass mot hvad man gjorde för 30 à 40 år tillbaka, har man ändå ej afsevärdt mera betaldt för häst och karl pr dag.

Bergsbruk, som af en del jordbrukare inom bergslagsfögderierna förr rätt mycket utöfvades, har helt och hållet uppslukats af storindustrien, så att dessa hafva däraf ej mera kvar än transport af malm och andra mineral samt leverans af träkol.

Genom anläggandet af järnvägar och andra kommunikationsmedel hafva förtjänsterna af forkörning så godt som försvunnit. Inkomsterna af laggkärilstillverkning är ock mindre än förr; den förr bland västerdalsbefolkningen så gängse gårdfarihandeln har nästan upphört och har den kvinnliga hemslöjden med undantag för vissa socknar, där den har mera nationell karaktär, förlorat egentlig betydelse som inkomstkälla.

2:o. Med undantag för några bruksegendomar i södra Dalarna förekomma ej torpare inom Kopparbergs län. De få, som sålunda finnas, äro egentligen kolbönder, som erlägga torpskatten genom kolning och framkörning af vissa stigar kol från hufvudgårdens skog. Någon förändring härutinnan torde ej kunna uppvisas, annat än att ett och annat torp indragits under eget bruk. Benämningen backstugusittare är här så godt som okänd. De flesta hafva i allmänhet någon, om än aldrig så liten jordbit till sina stugor.

Beträffande den olika ställning i ekonomiskt hänseende, som den större och mindre jordbrukaren intagit i jämförelse med hvarandra under olika tider, kan sägas, att under det att för några tiotal af år sedan de större jordbrukarna i allmänhet hade det bättre än de små, är det numera oftast tvärtom. De, som hafva mera jord än de själva hinna sköta, få i våra tider vidkännas många svårigheter för att kunna erhålla tillräcklig arbetsstyrka; och om äfven sådan kan anskaffas, ställer den sig så dyr, att det nästan blir omöjligt att få inkomsterna att räcka till aföningarna, än mindre att däraf få något öfver för vidtagande af förbättringar eller för mötande af mindre goda år. Mindre lägenhetsinnehafvare äro däremot för sin jords skötande alldeles oberoende af dagsverkspriserna, och då de dessutom vanligen hafva rätt mycken tid för arbeten eller andra förtjänstmedel hos andra, kunna de gifvetvis icke annat än åtnjuta fördel af arbetsvärdets ökning.

3:o. Som de bästa arbetskrafterna gå till industrien eller förflyttas till platser, där de för tillfället bättre betalas, blir i allmänhet föga däraf kvar för jordbrukets behof. Så har det sedan långliga tider varit, men olägenheten däraf har naturligtvis ökats i samma mån som industrien tagit uppsving.

4:o. Hyad särskildt utvandringen från länet beträffar, har den icke varit af sådan omfattning, att man kan säga, det några mera betydelsefulla arbeten vid jordbruket af sådan anledning blifvit eftersatta.

5:o. Beträffande större delen af länet torde kunna anses, att, tack vare de stora skogsarealerna och tillgången på arbetsförtjänster, penningtillgången i förhållande till arealen öppen jord är tillräcklig, och att en ökad lätthet till erhållande af penningelån icke skulle förbättra jordbrukets ställning.

6:o. Landtmanföreningar för gemensamma inköp af gödslingsämnen, kraftfoder m. m. finnas numera i de flesta socknar. Skulle dessa äfven få

till uppgift att förmedla försäljningar, vore detta gifvetvis å orter, där landt-mannaprodukter i någon afsevärd omfattning finnas till afsalu, till fördel för landtbruket.

7:o. Beträffande statens egnahemsfråga synas vissa förändringar med afseende på lånen vara önskvärda, såsom att beloppen, som finge utlämnas, ökades, på samma gång äfven en mindre del af det uppskattade lägenhetsvärdet kunde utlämnas. Äfvenledes uttalas ofta önskvärdheten af förenklingar i formaliteterna vid afsöndringar. Naturlig egnahemsbildning förekommer här i stor utsträckning vid arfskiften och genom s. k. sänjedelningar.

Hvad som här i Dalarna, uti hvad beträffar jordbruket, mer än annat bidrager till ökad emigration, är den för långt gångna ägostyckningen. Genom denna har brukningen så fördyrats och kommit att blifva så besvärlig, att innehafvaren af ett sålunda sönderstyckadt jordbruk ofta tröttnar och finner med sin fördel förenligt att afyttra egendomen till första spekulant, som vanligen är någon representant för sågverksindustrien. En del af dessa f. d. hemmansägare söka sig visserligen nya egendomar i södra delen af länet eller andra provinser, men att en annan del följer med strömmen till Amerika är ju alldeles gifvet.

Falun den 23 januari 1908.

På Kopparbergs läns Hushållningssällskaps Förvaltningsutskotts vägnar:

F. Holmquist.

Bengt Torssell.

Gäflborgs läns Hushållningssällskap.

1:o. Hemmansklyfningens och ägostyckningens fortskridande under de friare former, som varit gällande under de sistförflutna 25 åren, anses icke hafva haft det inflytande på jordbruksnäringen, att emigrationen däraf ökats. Tvärtom förhåller det sig väl så, att ägostyckningen befrämjat bildandet af ett stort antal hem på egen grund, där jordbruket med dess nuvarande ståndpunkt visserligen icke alltid helt förmått gifva full bärgning åt ägaren och hans familj, men där detsamma likvisst i förening med biförtjänster af industri, handverk eller fiske utgjort en så pass fast grundval för lifsbehovens fyllande, att ägaren icke gifvit vika för frestelsen att emigrera.

Möjligheten att vid nu rådande konjunkturer på arbetsmarknaden kunna få dela upp hemman med stort behof af främmande arbetskraft i mindre lotter med lämplig areal åker för hvarje och med ett behof af arbetskraft, som icke öfverstiger det mått, som kan presteras af familjens egna medlemmar och ett fåtal hjälpdagsverkare, måste anses hafva kraftigt befrämjat en intensivare drift af jordbruket och dess förmåga att lifnära en större befolkning.

På grund af de rika tillfällena till arbetsförtjänst, som numera stå de mindre jordbrukarna till buds, kan man säga, att den kategori af jordbrukare, som icke äger tillräckligt stor åkerareal att på jordbrukets nuvarande ståndpunkt enbart af de egna gårdsbruken kunna hafva sin utkomst, innehar en i allmänhet tämligen god ekonomisk ställning.

Skulle en mindre god sådan hos de jordägare det här är fråga om hafva kunnat vara en väsentlig orsak till emigration, då borde också emigrationen, i hvad den afser denna särskilda jordbrukareklass, hafva aftagit i och med dagspenningens höjning. Då emellertid statistiken sannolikt visar, att emigrationen under de senaste åren med goda arbetsförtjänster ej varit mindre

än tillförene, då möjligheterna till extra inkomster voro så godt som alldeles uteslutna, så finnes anledning till det antagandet att, om dessa mindre och minsta jordbrukare på själfständig grund undantagsvis bidragit att öka emigrationsströmmen, de väsentligaste orsakerna härtill äro att söka uti andra förhållanden än de rent ekonomiska.

För de mindre jordbrukare återigen, hvilka gå under namn af landbönder och arrendera jord af bruk och trävarublag med arbetsskyldighet till jordägaren stipulerad i kontrakten, hafva lefnadsförhållandena icke så sällan varit mindre tillfredsställande och föga motsvarande konjunkturerna på industriens och arbetsmarknadens områden. Huruvida icke någon grund för den starka emigrationen speciellt från Norrland kan vara att söka i denna särskilda jordbrukareklass' missnöje med sina villkor, torde därför kunna med fog ifrågasättas.

De *biförtjänster*, som stå länets jordbrukare till buds, utgöras hufvudsakligen af timmerdrifningsarbeten, flottning af timmer och kolved, kolning, körning af kol och bergsprodukter, forkörning, skogskulturarbeten, fiske m. m.

Före trävaruindustriens uppsving och påbörjandet af de stora järnvägsbyggnaderna i länet på 1870-talet voro biförtjänsterna på långt när icke så stora och så jämnt fördelade som nu. I närheten af järnbruken kunde jordbrukarne visserligen erhålla extra förtjänster med kolning och körning af malm och järn, men längre bort från dessa funnos i stort sedt inga biförtjänster att få. Såväl jämförelsevis större som små jordbrukare voro på den tiden hänvisade till att taga sitt uppehälle af åkern och ången, och skogen bidrog på sin höjd med en eller annan tolfte handsågad plank till familjens underhåll. I Helsingland voro linodlingen och lärftsberedningen icke oviktiga binärningar till jordbruket, liksom äfven jakten, med dess försäljning af vildt, hästuppfödning och handel med hästar icke voro så litet inbringande.

Arbetslöserna voro små, 50 à 75 öre pr mansdagsverke med kost hos arbetsgifvaren. Jordägarne samlade visserligen inga kapital, men drogo sig likväl nödtorftligen fram genom enkelt lefnadssätt, under det att de jordlöse ofta flngo lida nöd, beroende som de voro på den tiden af de jordägandes gunst och nåd.

Annat blef förhållandet sedan *norra stambanan* hade nått fram till våra trakter. Redan genom byggandet af järnvägen blefvo tillfällena till arbetsförtjänst icke oväsentligt ökade, men af mera varaktigt slag blefvo de med järnvägens öppnande för trafik möjliggjorda skogsförtjänsterna. Afsättningsområdena för skogsprodukter blefvo genom järnvägen vidgade, så att t. ex. kolning med fördel äfven kunde utföras på längre afstånd från järnbruken, och då *trävaruindustriens* glansår från början till midten af 1870-talet inföllo ungefär samtidigt, så blef helt naturligt en allmän stegring af dagsverksprisen följden. Flottningsleders byggande, timmerdrifningar, flottningar och arbeten af många slag vid sågverken kommo de förut mera såsom bisak ansedda arbetsförtjänsterna att stiga upp till rangplatsen af nära nog hufvudnäring för befolkningen, som hade att glädja sig åt dagspenningar af 5—7 kronor pr man och 10—15 kronor pr man och häst.

Emigrationen, för så vidt den förut hade berott på arbetslöshet, borde under denna blomstrande tid minskats, men den vällefnad och den smak för industriarbete, som de höga och lätt förtjänade dagspenningarna medförde, skapade en olust för jordbruksarbete, som ännu i våra dagar vill hafva rotfäste icke blott hos arbetaren i allmänhet utan äfven, hvad sorgligare är, hos hela den jordbrukande befolkningen, omständigheter som icke böra förbises, då det gäller att utforska orsakerna till den nutida emigrationen. Folket

förlorade sin tillit till jordbruket, som likvisst i århundraden därförut hade varit dess säkra stöd, och denna tillit har ännu i våra dagar icke återvunnits, trots de gynnsamma förhållanden för denna näring som nu råda, i jämförelse med flydda, men glömda svårare tiders.

Odeladt godt har sålunda trävaruindustrien icke verkat för länets jordbruk, äfven om man i närvarande stund har svårt att i Norrland kunna tänka sig ett lönande åkerbruk utöfver familjens behof utan industriens arbetare såsom afnämare af husdjurskötselns och jordens öfverskott af produkter.

De höga arbetspriserna synas hafva kulminerat i midten af 1870-talet, hvarefter de sjönko för att återigen så småningom stiga.

2:o. *Torpare* i sydsvensk bemärkelse torde aldrig till något nämnvärdt antal hafva förekommit i Gäfleborgs län. Uppkomsten af torpare i norrländsk bemärkelse härleder sig från den tid, då hemmansklyfning ej användes, utan äldste sonen blef ägare till den af föräldrarna brukade jorden, under det att åt de öfriga arfstagarna undantogs endast en liten jordlott åt hvarje, lagom stor för uppförande därå af en stuga och tillräcklig för födande af en eller annan ko, allt enligt kontrakt med nyttjanderätt till jorden för längre eller kortare tid.

Under senare tider, allt efter som dessa kontrakt utgått och ägostyckning mer allmänt kommit i bruk, har antalet torpare allt mera förminskats och kommer nog att i framtiden så godt som försvinna.

Någon menlig inverkan på jordbrukets framtida utveckling torde emellertid ej vara att befara af dessa förändrade förhållanden i jordens fördelning.

Den kategori af arbetare, s. k. *backstugusittare*, som voro ganska allmänt spridda öfver hela länet, torde i allmänhet numera vara stadd på retur. De lösa arbetare, som befolkade dessa stugor, hafva föredragit att flytta närmare industricentra, där ett hela året stadigvarande arbete med god förtjänst bjudits dem. De nutida allmänt goda arbetsförtjänsterna hafva äfven möjliggjort förvärfvandet af fri grund till byggnadsplats, antingen i hemorten eller vanligast i närheten af städer, sågverk, bruk eller stationssambällena, och på detta sätt har den forne backstugusittaren inkorporerats i industriarbetareklassen, antingen med hem på egen och fri grund eller med hyrd eller af arbetsgifvaren bekostad fri bostad. Den själfständighetskänsla, som utmärker vår tids arbetare, har icke gjort det tilltalande för honom att såsom backstugusittare vara beroende af jordägaren och dennes bestämmelser om villkoren för stugans bibehållande på platsen.

Genom den forne backstugusittarens öfvergång till industriarbete förlorar jordbruket en billig och lätt tillgänglig arbetskraft. Till denna sin förlust hafva dock jordbrukarne själfva mycket bidragit genom att envist förneka sina arbetare att af dem få köpa litet jord till odling eller bebyggande. En billig mänsklig arbetskrafts återbördande till jordbruket står därför i det mest intima samband med egnahemsrörelsen, i synnerhet med den gren af densamma, som åsyftar tillkomsten af små jordbrukarehem.

Det förut antydda, i Norrland allmänt förekommande bruket, att föräldrarna sälja sina hemman till underpris till ett af barnen i stället för att dela desamma i lika lotter mellan sina bröstarfvingar, har onekligen, i all synnerhet i de fall, då det gällt större hemman, föranledt så stor grämelse bland de syskon, hvilkas rätt därpå kränkts, att de lämnat fosterlandet, och har detta bruk dessutom i ej ringa mån motverkat uppkomsten af en intensivare jordkultur.

Har hemmanet däremot sålts utom familjekretsen, exempelvis till ett trävarubolag, så att det gamla hemmet ej längre existerat, så har försäljningen

kunnat föranleda hela familjens emigration, enär det starkaste band, nämligen besittandet af jord, som dittills fäst at den vid fäderneslandet, därigenom slitits.

3:o. Sedan trävaruindustrien började utvecklas, har *bristen på arbetskraft* i jordbruket gjort sig alltmera kännbar och är f. n. rätt stor. Jordbrukarna anse sig icke kunna betala sina arbetare de dagspenningar, som industrien bjuder, och få därför i regel nöja sig med i allmänhet undermåligt och därför billigare folk. Härtill kommer att, äfven om jordbrukaren betalar samma daglön som industriidkaren, han likväl ej erhåller arbetsfolk med samma lätthet som denne, emedan det jämförelsevis lättare, fast mer eller mindre hälsoskadliga arbetet i fabrikena är mer tilltalande än det tunga jordbruksarbetet. Industrien nedsätter eller rent af borttager förmågan af och viljan för arbete med jordbruk, ja, arbetarna anse detta arbete simpelt och föraktligt.

De få arbetare återigen, som ännu återstå till jordbrukets tjänst, anse sig i jämförelse med industriarbetarna dåligt betalade och prestera därför ett minimum af arbete äfven vid dagspenningar af kr. 2:50 å 3:00 pr dag. En minimiprestation af arbete med nyssnämnda arbetslöner resulterar emellertid förvisso i ett maximipris för utvecklad verklig arbetseffekt, och där af kommer det sig, att det norrländska jordbruket f. n. har att betala de i realiteten dyraste arbetspriser, vida dyrare än industriens.

Denna dyra arbetskraft behöfver likväl icke och torde ej heller så ofta hafva resulterat i jordägares emigration, ty dels är den egna torfvan för kär att lämna, och dels äro mäktiga krafter i rörelse för att eliminera bort olägenheten af det dyra arbetet. I den mån nämligen, som Hushållningssällskapets intensiva upplysningsarbete om rationell jordbruksdrift vinner insteg hos allmogen och de pågående hemmansklyfningarna hinna skapa mindre jordbrukslägenheter, kommer äfven behöfvet af legd arbetskraft att minskas, och till detta resultatets förverkligande arbetar äfven industrien rastlöst genom tillverkningen af alltmer fullkomnade redskap och maskiner, med hvilkas hjälp djurkraft kan utbyta handkraft. Planläggningen af jordbrukets drift kan också mer, än hvad nu är fallet, rättas efter arbetsförhållandena på orten, och i sista hand hafva jordbrukarna alltid makt att genom sammanslutning i föreningar till försäljningsväsendets ordnande hålla sig skadelösa för de höga arbetslöner, som de omöjligt vid behöf af legd arbetskraft kunna undkomma att betala. Af allt detta framgår fullt klart, att ett effektivt upplysningsarbete på jordbrukets område bör vara Statens kraftigaste medel till att motverka olägenheterna för jordbrukarne af industriens för landet i stort sedt glädjande uppsving och stora arbetsförbrukning.

4:o. Åkers utläggning till betesmark har inom länet icke förekommit bland bönder och mindre jordbrukare i allmänhet, tvärtom uppodlas inom länet årligen icke obetydliga jordarealer till åker.

Rotfruktsodlingen är stadd i ett glädjande raskt framåtskridande på de flesta orter. Där motsatsen någonstädes är rådande, beror den på okunnighet hos befolkningen om rotfruktskulturens betydelse eller på ovilja mot, hvad företrädesvis gamla jordbrukare ännu gärna vilja gifva namn af nya påfund.

5:o. Angående *hypotekskrediten* torde man med fog kunna påstå, att hypotekslånen fortfarande beviljas till alltför låga belopp i förhållande till de hypotiserade egendomarnas verkliga värde. Om staten såsom långgiffvare toge denna kredit om hand och beviljade lån mot säkerhet i såväl jord som byggnader intill åtminstone två tredjedelar af fastighetsvärdet och mot ränta, motsvarande statens själfkostnad för penningarnas uppbringande och rörelsens skötande, så borde fastighetskrediten komma att i hög grad främja jordbruket

och genom den liffigare kolonisation, som skulle uppstå, äfven motverka emigrationen.

Om ordnandet af denna fråga är ett önskemål, så måste väl dock anses ännu nödvändigare att personalkrediten för jordbrukarna, hvilken f. n. är för mången af dem ruinerande, kommer att på ett tillfredsställande sätt ordnas. En jordbrukare har det ytterst svårt i våra dagar att vinna äfven en nödortftig härgning af sitt yrke, om hans rörelsekapital skall åstadkommas genom lån på revers eller växel, med dessa pappers vanligen alltid höga räntor. Krediten hos landthandlanden, som i mycket stor utsträckning anlitas, är att anse såsom den allra dyraste.

Jordbrukare sakna icke i allmänhet föremål af tillräckligt värde att kunna förskrifvas såsom säkerhet för ett lån. Funnes det blott i hvarje socken en allmän kassa, där lån mot säkerhet af upptecknade effekter kunde erhållas mot billig ränta, så skulle dessa kassor med säkerhet blifva jordbrukarnes mest frekventerade penninginstitut. Staten förfogar i postsparbanksmedel omkring 50 millioner kronor, hvilka den innehar för en synnerlig billig ränta. En bättre användning för dessa eller andra penningar än till lån åt kommuner eller föreningar, till bildande af lånekassor för jordbrukare, kan man näppeligen tänka sig. Såsom det nu är ställdt, tvingas jordbrukarna ofta att under ogynnsamma prislägen afyttra sin spannmål etc. eller att anlita sitt skogskapital genom att hugga och försälja träd, hvilka, om de fått kvarstå, inom få år hade ägt ett dubbelt värde. Kunde de i stället för att nödgas vittaga dylika åtgärder få ett lån mot säkerhet i lefvande eller döda inventarier, den växande skörden eller ett visst antal på rot stående timmerträd, så hade de såväl själfva som det allmänna däraf afsevärd nytta, och vågar jag därför såsom min åsikt uttala, att staten borde mot billigaste ränta anslå lånemedel till kommuner eller föreningar, hvilka önskade bilda lånekassor för jordbrukets behof.

6:o. Jordbrukaren *får sina produkter* i allmänhet *för lågt betalade*, och det kan visserligen ej annat än gräma honom, då exempelvis en mjölkhandlare, som betalat honom 9 à 10 öre pr liter för mjölken, själf af sina kunder mottager 15 à 16 öre för samma kvantum. Mellanhanden erhåller således här en oskäligen hög profit. Detsamma är förhållandet vid försäljningen af spannmål, slaktdjur, ägg och alla andra produkter af jordbruket. I synnerhet äro förhållandena i slaktdjurshandeln att betrakta såsom rent af olidliga.

Nu kan det visserligen synas, som om landtbrukarna själfva ägde största skulden i dessa missförhållanden, enär de genom bildandet af föreningar för sina produkters gynnsamma försäljning borde vara i stånd att bestämma priserna, men betänker man vår allmoges medfödda tröghet, dess tålmodighet att bära oförrätter, dess på grund af flera orsaker bristande förmåga af samarbete och enighet samt till slut äfven den stora bristen på upplysning och kapital, så kan man med fullt fog uttala den åsikten, att en kraftig upplysning om försäljningsväsendets rätta ordnande och tillhandahållandet af billiga penningar till dess genomförande i form af andelsmejerier och andelslakterier m. m. vore synnerligen önskvärda, icke minst därför, att det lönande jordbruk, som däraf med full visshet blef en följd, skulle bäst af allt höja aktningen för jordbrukaren och hans gärning och öka den kärlek till jord och hem, som först af allt är nödvändig för emigrationens motarbetande.

7:o. Redan i det föregående har framhållits, att bildandet af *egna hem* måste vara ett kraftigt medel dels till motarbetandet af emigrationen och dels till afhjälpan af landtbrukets arbetsbrist. De utvecklingsmöjligheter, som egnahemsrörelsen bär i sitt sköte, böra därför i största möjliga utsträck-

ning tillvaratagas och utnyttjas. Men härför fordras, att en och hvar får öppen blick för frågans stora innebörd och att alla goda krafter samverka till dess lyckliga lösning.

Svårigheten att till rimligt pris erhålla för egna hem med jordbruk lämpliga jordområden utgör utan tvifvel ett mäktigt hinder för egnahemsrörelsens raska utveckling inom Gäfneborgs län. Huru framtiden kan komma att i det afseendet gestalta sig, är ej godt att säga, men torde väl, åtminstone inom de delar af länet, där trävarubolagens jordförvärf är af större omfattning, en utstyckning och försäljning till moderat pris af jord från af dem innehafvande hemman kunna förväntas.

En synnerligen svår hämsko på den naturliga egnahemsbildningen är det här ofvan nämnda, mycket allmänna norrländska bruket att föräldrarna för ett vanligen orimligt lågt pris, ej sällan mot utgörande af vissa naturaprestationer eller s. k. födoråd, öfverlåta sina hemman med jord, skog och inventarier till ett af barnen, oftast äldste sonen. Utom den oerhörda orättvisa som ligger i ett sådant förfaringssätt förhindras äfven härigenom jordens jämnare fördelning bland folket, till stor skada för landet. Kunde på lagstiftningens väg en säker bot åstadkommas mot de talrika våldshandlingar af detta slag, som årligen försiggå i Sverige, så vore mycket vunnet för den naturliga egnahemsbildningen.

Understundom torde vid förestående arfskifte kostnaderna för klyfning af hemmanen och för de nya hemmanslotternas bebyggande afskräcka från jordens delning mellan arftagarna. Egnahemslånerörelsen borde här kunna tråda hjälpande emellan för att, då det gamla hemmet sönderfaller, om möjligt i dess ställe söka åstadkomma flera nya hem med familjens medlemmar såsom besittare. Och säkert skulle vid dylika tillfällen den hjälpande handen mottagas med tacksamhet, ty den af fädren odlade jorden är den för barnen käraste.

För att bereda dem, som så önska, möjlighet att komma i besittning af jord har man ifrågasatt att på ett mer tillfredsställande sätt än hittills utstycka och försälja lämpliga jordområden från kronans domäner. Angående denna sak tillåter jag mig att ur det af Hushållningssällskapets länsagronom afgifna och härjämte bifogade utlåtande¹) citera följande: »Då hvem som helst i Sverige äger rätt att på kronans jord inmuta och bearbeta malmfyndigheter äfven af det högsta värde, så borde det rättvisligen icke heller vara förbjudet för en svensk man eller kvinna att å statens marker inmuta en måttlig areal jord till bearbetning och häfd. Staten borde tillåta hvilken svensk som helst att stänga in och på vissa gifna år odla upp jord å dess domäner och skogar. Då odlingsåren vore gångna, skulle jorden skattläggas och med nyttjanderätt, som äfven kunde försäljas, för all framtid öfverlåtas till odlaren eller hans rättsinnehafvare, att begagnas så länge han ordentligen häfdar jorden. Staten bör så småningom skaffa sig äganderätt till så mycket välbelägen svensk jord som möjligt, för att hvarje svensk skall kunna, om han det önskar, med eget arbete förvärfva sig en bit jord, som han kan kalla sin och sina efterträdares. Äger den ene rätt att inmuta guldgrufvor, att därmed skaffa sig rikedom, så bör också den andre hafva rätt att inmuta ett stycke jord, att därmed skaffa sig bröd. Här är otvifvelaktigt en lucka i lagstiftningen, som med det snaraste borde fyllas, på det att de, som nu resa till Amerika för att »taga sig jord», må stanna hemma i Sverige.»

Möjligen skulle en sådan inmutning af jord till odling eller häfd kunna tänkas äfven på enskildas egendomar, om en jordlös man medgäfves rätt där-

¹ Här icke återgifvet.

till på grund af en eventuell vanhäfdslags bestämmelser om vissa inskränkningar i besittningsrätten för den, som vanvårdar sin odlade eller odlingsbara jord.

Utän att söka afgöra, huruvida dylika ingrepp i äganderätten kunna under vissa omständigheter anses i någon mån berättigade, vill jag blott till sist uttala den förvisningen, att sådana åtgärder, som äro ägnade att bereda så många som möjligt af landets söner tillfälle att bilda egna små jordbrukarehem, hafva de största utsikterna att föra nationen fram mot det eftersträfvansvärda målet: ett starkt och lyckligt Sverige.

Gäffe den 30 januari 1908.

Enligt uppdrag af Förvaltningsutskottet:

Agathon Westman.

Hushållningssällskapets sekreterare.

Västernorrlands läns Hushållningssällskap.

I Norrland i sin helhet men icke minst i Västernorrlands län är det en annan fråga, som står i nära sammanhang med utvandringsfrågan i dess förhållande till jordbruket. Det är *skogsrörelsen*. Såväl utvandringsfrågan som skogsrörelsen hafva här framträdt vid 1860—70-talen, sålunda ungefär samtidigt. Båda hafva de mer eller mindre inverkat på jordbruket och i denna sin inverkan varit beroende af hvarandra. I hvad mån de varit detta och haft inflytande på jordbruket inom länet, vill kommittén söka visa.

Förr än skogsrörelsen på 1860- och i synnerhet 1870-talet tog fart, var utvandringen härifrån obetydlig. Det var blott ett jämförelsevis ringa antal personer, som på grund af de genom missväxter och annat försämrade tiderna under 1860-talet lämnade hemorten för att i Amerika söka sig bättre utkomst; de som foro voro mest »löst folk», d. v. s. icke bofasta jordbrukare, med äfventyrslystnad i blodet, och sådana som lockades ut från hemlandet genom underrättelserna om guldfyndigheterna därute.

Några egentliga arbetskrafter drogos ej därigenom från jordbruket. Åt detta ägnade man sig som förr. Äldste sonen tog i regeln faderns hemman; någon gång skedde klyfning af detta mellan två af sönerna, där man fann detta lämpligt, och ofta stannade de andra syskonen vid hemgården och biträdde med dennas skötsel mot att de fingo sitt uppehälle där, såvida de icke blefvo gifta åt andra håll eller slogo sig på handverk. Somliga bekommo också torp från fädernehemmet och blefvo på detta sätt fästade vid detta. Så hade det varit under lång tid. Från jordbruket tog man sitt egentliga uppehälle.

Af *binäringar* var fisket egentligen blott i kustsocknarna af någon betydelse, liksom jakten (fågelfångsten m. m.) var det i det inre landet. Hvad man af denna senare, likasom af ladugårdens produkter, kunde afyttra fördes oftast af allmogen själf genom den s. k. »sörkörningen» till afsalu, dels i Uppsala (vid Distingsmarknaden) dels i Stockholm. Vid sidan af jordbruket och dessa nu nämnda binäringar, där sådana kunde komma i fråga, sysslade man med kolning (i trakten af de järnbruk som funnos), något pottaskeberedning, varuforsling samt försågning vid bysågarna af virke från egen skog till plank och bräder, som kördes och flottades ut till de större försäljningsplatserna.

Detta är hufvuddragen af det ekonomiska tillståndet och näringslivet i länet, innan skogs- eller trävarurörelsen på 1870-talet tog fart. I dessa för-

hållanden inträdde emellertid snart en stor förändring. Hufvudorsakerna till denna äro just att söka uti förenämnda rörelse och dess utveckling och de förbättrade kommunikationsförhållanden, som delvis därigenom kommit till stånd, äfvensom den folkinflyttning, som i följd däraf skett från andra orter, och med den inkomna nya idéer och lefnadsbehof.

Under det att en hemmansägares skogsfortjänster tidigare, såsom nyss påvisats, inskränkt sig till att vara en ren biinkomst — kanske 100 à högst 150 riksdaler för vintern, — så kommo de, genom uppsvinget inom trävaru-industrien, under 1870-talets förra hälft att spela hufvudrollen i många hemmansägares årsinkomster, såsom de ännu göra, så att för närvarande de måste beräknas till ett belopp af 500 à 1,500 kronor. Gifvet är att för dessas vin-nande arbetet på jordbruket icke kunnat drivas med erforderlig kraft för att i önskvärd grad kunna gå framåt.

1) Den ekonomiska ställningen bland de jordbrukare, hvilka icke hafva sin fulla utkomst af det egna jordbruket, kan i allmänhet för närvarande anses vara och äfven under de senare årtiondena hafva varit betydligt bättre och gifvetvis tryggare än för de allmogesöner, som, utan att skaffa sig fast anställning som arbetare vid de större sågverken och andra industriella anläggningar inom länet, såsom dagsverksarbetare syssla mera uteslutande med skogs-afverkning, flottning och andra mera periodiskt förekommande, ehuru ofta väl aflönade arbeten. Biförtjänster för de mindre hemmansägarna äro nu för tiden i regeln timmerafverkning åt bolag och enskilda sågverksägare och trämassefabriker jämte något kolningsarbete, på sina håll också varuforsling efter landsvägarne, och på sista tiden skogskulturarbeten i mindre skala.

2) Om med »torpare» afses innehafvare af jord under hemman med rätt till husbehofsvirke, vedbrand och mulbete, på uppsägning, på viss tid, på lifstid eller med full äganderätt, och med »backstugusittare» menas innehafvare af gårds-tomt på viss tid eller med eganderätt, så kan beträffande detta län sägas, att den förra kategorin alltmera minskas.

Orsakerna därtill synas vara i hufvudsak följande:

Då torpen förr, medan skogens värde mindre uppskattades, upplåtos med oinskränkt rätt till byggnadsvirke och vedfångst m. m., missbrukades ofta dessa rättigheter. I följd häraf och sedan skogen genom trävarurörelsen fått ett allt mera stigande värde, har obenägenhet mot torpsystemet framträdt dels från tvåvarubolagen och dels från hemmansägarnes sida. De förra hafva, då de blifvit ägare af hemman med torplägenheter, sökt att befria hemmanet från dessa antingen genom att köpa torpen eller, i de fall då dessa efter öfverenskommen innehafstid återfallit till hemmanet, icke upplåta dem åt ny åbo. Hemmansägare hafva i ej så få fall förfarit på samma sätt.

En annan orsak till minskningen af torpen är att söka i den omständigheten, att torparens barn, som förr i vanliga fall öfvertogo faderns lägenhet, nu mer och mer visa sig obenägna därtill, enär de anse sig ha bättre utkomst af arbetet inom industrien, hvilket lämnar dem en genast till hands varande ersättning, något som ej alltid är fallet med arbetet på jorden.

Hvad backstugusittarne angår, så torde dessa, i synnerhet hvad beträffar trakterna omkring industricentra, snarare hafva till- än aftagit.

Äfven inom vårt län måste konstateras en stigande ovillighet hos torp- och lägenhetsinnehafvare att fullgöra sina sedan gammalt åtagna prestationer. Anledningarna äro att söka, visserligen i somliga fall däri, att man vid dagsverkernas uppskattning i penningar efter nuvarande pris anser sig göra förlust genom deras fullgörande, men i många fall måste detta missförhållande tillskrivas förslappad plikt känsla, hvartill ej minst den senaste tidens sociala

rörelser medverkat. Knappast kan man tala om någon oförmåga i detta afseende nu mer än förr.

För jordbruket, äfven i den begränsade form, hvari det här i länet bedrifves, är emellertid detta förhållande synnerligen ogynnsamt. Ty i den mån torpen försvinna, går jordbruket förlustigt en nära till hands varande och tjänlig arbetskraft, särskildt värdefull under bärgnings- och skördarbetena.

3) Äfven i denna punkt göres afseende till jordbruket sådant det här bedrifves. Det är obestriddt, att länets jordbruk under de senaste 40 åren gjort betydliga framsteg. Men tillgången på arbetskraft för detsamma har icke i samma mån ökats. Orsaken härtill torde tillräckligt framgå af hvad förut är sagdt. Särskildt har bristen på tillräcklig arbetskraft inom jordbruket gjort sig gällande under de senaste tio åren; i alla händelser hafva arbetslönerna stegrats till en med jordbrukets fördelaktiga bedrivande oförelig höjd.

Då för omkring 40 år tillbaka en drängs lön utgick med 40 à 60 riksdaler, en pigas med 30 à 40, och en daglön med 36 skilling för man och 12 skilling för kvinna, betalas för närvarande en årslön till dräng med 300 à 350 kronor, för piga 150 à 200 kronor, dagpenning till man med 2·00 à 2·50, till kvinna 1 à 1·50 under sommaren, något mindre under vintern, allt med fri kost. Under det ett häst- och karldagsverke under först nämnda tid betingade högst 2 riksdaler 24 skilling, betingar ett sådant nu 5 à 8 kronor o. s. v. Arbetet betalas sålunda i många fall 5—10 dubbelt mot på den tiden.

Arbetsprestationerna kunna icke sägas hafva stigit, snarare tvärtom, så att fullgoda sådana numera äro sällsyntare än förr. I afseende på orsakerna härtill hänvisas till det under punkt 2 gjorda uttalandet.

4) Det torde knappast kunna påstås, att genom emigrationen i någon nämnvärdare grad arbetskraft direkt gått förlorad för länets jordbruk, utan har förlusten af arbetskraft för detsamma snarare uppkommit genom dess öfvergång till det industriella arbetet, särskildt trävaruindustrien. Men då denna förflyttning af arbetskraften medfört en så väsentlig stegring af arbetslönerna som den gjort, har å ena sidan jordbruket därigenom kommit att lida och å andra sidan genom detta förhållande emigrationen tvifvelsutän i mer än ett fall föranledts. Ingenstädes här i länet torde dock bristen på arbetskraft för jordbruket föranledt att förr odlad mark eller åker utlagts till betesmark.

Hvad rotfruktsodlingen vidkommer, är det först på sista tiden denna inom länet fått någon större betydelse, och kan sålunda icke sägas hafva varit beroende af utvandringen eller arbetskraftens öfvergång på annat sätt ifrån jordbruket.

5) Ehuru väl hittills ett mindre tal hemmansägare behöft använda sig af hypotekskrediten, i det att de bättre situerade ofta försträckt de mindre bemedlade med penningar, torde numera förhållandet vara ett annat.

De som hafva penningar utöfver det dagliga behovet insätta gärna, af flera orsaker, dessa i banker, och en ganska allmän klagan förspörjes öfver svårigheten att på lämpliga villkor bekomma penningelån.

För att åstadkomma en billig och ändamålsenlig jordbrukskredit synes det därför önskvärdt, att statsunderstödda hjälpkassor för jordbrukare inrättades.

6) Att i vårt län, med dess vidsträckta läge och ännu outvecklade kommunikationsväsende, det mångenstädes faller sig svårt att på ett tillfredsställande sätt afsätta landbrukets produkter, är påtagligt. Ett rationellt ordnande af ifrågavarande produkters försäljning på fördelaktigaste sätt är därför gifvetvis

ett önskemål. Steg i denna riktning hafva visserligen tagits genom bildandet af landtmanna- och mejeriföreningar på ej så få ställen. Men bristande sammanhållning och mistroende ha gjort, att dessa hittills icke haft åsyftad verkan.

7) I samma mån ökad upplysning om jordbrukets utvecklingsmöjligheter och fördelarna af ett eget hem, om än så ringa, tränger fram, har man ock att hoppas på större intresse för egnahemsfrågan hos dem, som denna fråga i första hand gäller. Otvifvelaktigt har saknaden af hem och svårigheten att få ett sådant till stånd föranlett många äfven här i länet att utvandra till Amerika, hvarifrån man förespeglats större lätthet i detta afseende.

Om också nu sist berörda skäl till emigration mer och mer torde bortfalla genom ökad kännedom om de verkliga förhållandena nu för tiden där ute, är därmed egnahemsfrågan icke förd framåt utan blir i stället blott mera brännande.

Hvarjehanda hinder, som böra kunna undanrödjas, ställa sig ännu i vägen för denna frågas raska och säkra framgång.

Trots befintligheten af stora odlingsmarker faller det sig svårt för den, som vill bilda eget hem, att kunna åtkomma dels nödig jord, dels också nödigt förlagskapital. Så råder det ännu, synes det, tyvärr mycken oförståelse för denna för hela vårt folk så viktiga fråga hos dem, som hafva jord att upplåta, i det man allt för mycket ser på det egna intresset och håller jorden för dyr eller af olika skäl eljest försvårar dess åtkomst. Ett väckande upplysningsarbete äfven i detta hänseende synes därför vara af nöden.

Villkoren för låns erhållande ur den för bildande af egna hem afsedda statens lånefond anses i allmänhet också för svåra att fylla, och kostnaderna för jordafsöndring för höga. Från statens sida borde därför i dessa hänseenden underlättande åtgärder vidtagas.

I afseende på möjligheterna och sätten att befordra den naturliga egnahemsbildningen vid arfskiften å för klyfning lämpade hemman anse sig kommitterade ej här böra söka anvisa några särskilda utvägar utöfver de redan nu befintliga, men vilja hänvisa till de förslag som i frågan kunna vara öfverlämnade till den s. k. skiftesstadgekommittén.

Hernösand den 20 februari 1908.

J. Modin. Israel Nordin. N. O. Wallmark.

Af Förvaltningsutskottet förordnade kommitterade.

Jämtlands läns Hushållningssällskap.

1) Jordbruket inom detta län, torde man kunna påstå, har aldrig i egentlig mening varit befolkningens modernäring.

Först under de sista tiotalen af år hafva ansatser för jordbrukets rationella bedrivande visat sig, som gifva grundad förhoppning antaga, att det i en icke allt för långt aflägsen framtid skall blifva befolkningens hufvudnäring.

Ser man tillbaka på tiden före 1870-talet — då länets skogar först fingo något egentligt värde, — var handel med diverse produkter en med förkärlek drivnen handtering. Länet lämpade sig härför, såsom en genomfartsort mellan Norge och landets sydligare provinser.

Och så kom det sig, att den manliga befolkningen jämt var på rörlig fot: fraktade varor från Norge och söderut samt tvärtom. Den egna jorden skötte man, sådant det nu blef, på lediga stunder.

På 1870-talet kommo hvad man kallade de »goda tiderna». Förtjänsten i skogarna var mer än riklig. Penningar strömmade in. Men jordbruket kom att ännu mer försummas.

Det allmänna talesättet, att »jordbruket bär sig icke», blef en trosartikel.

En obestridlig sanning låg äfven däri, så till vida, som ett jordbruk som icke skötes rationellt, med omsorg och omtanke, ju aldrig kan bära sig.

Så kom norra stambanan att dragas genom länet. De fordna förvärfsgrenarna med handel på vanligt sätt samt körning af foror från Norge eller Sundsvall togo slut. Förtjänsten i skogarna med afverkningar blefvo mindre och begränsades så, att endast ett mindre tal af jordbrukarne där fann arbete och utkomst.

För det stora flertalet återstod just ej mycket annat än tvenne vägar att välja: antingen att på allvar blifva brukare af jorden och lefva på dess afkomst eller sälja hemmanet till trävarubolaget och bli arrendator för att förvissa sig om utsikten till förtjänst med skogsdriften under vintern — eller resa till Amerika.

De som stannade vid jorden på egen torfva hade naturligen under genom-brottstiden stora svårigheter att öfvervinna: bristande kunskap i jordbruksläran, benägenhet att af gammal sedvana hålla sig till föråldrade brukningsmetoder, en jord hvars kultivering försummats och som sålunda icke omedelbart gaf ersättning för det nedlagda arbetet, en genom skogsdriften fördyrad arbetskraft, hvars användande jordbruket icke förmådde med fördel betala.

De åter, som sålde sina hemman till bolagen och blefvo arrendatorer, de försummade i regel jordbruket ännu mera än förut; lefde på vinterns afverkningsförtjänster jämte tilläfventyrs kvarvarande köpeskilling för hemmanet några år, för att, då lifvet som arrendator förr eller senare blef för trist, emigrera till Amerika.

För den arbetare som lösts från den egna torfvan blir penningen den allt reglerande faktorn och värdesättaren i lifvet. Och då i bref från bekanta erhöles underrättelser att dagpenningen i Amerika utgjorde 2.75 å 3 dollar, blef, vid reducering i svenskt mynt, detta en dagpenning så väsentligen större än här, att den måste locka.

Detta är i korta drag den bakgrund, mot hvilken man för detta län kan betrakta sammanhanget mellan emigrationen och jordbruket.

Vid en öfversikt af ställningen inom länet skall man finna, att i de socknar, där relativt ringa skogstillgång varit rådande och befolkningen tvingats tidigt drifva intensivare jordbruk, där råder ett jämnare fördeladt välstånd bland befolkningen. Där hafva mejeri-, mjölk-, kontroll- och andra landtmannaföreningar kommit i verksamhet, och där är emigrationen jämförelsevis ringa.

I åter andra socknar med begränsad skogstillgång, men före järnvägens tillkomst liggande så att säga i stråkvägen för den gammaldags varuforslingen, där befolkningen sålunda fordom hade en del af sin utkomst af lasskörning, i dessa socknar tvingades också befolkningen, sedan handeln tagit andra vägar, att ägna jorden intensivare arbete. Där var kris en tid, men i mån af jordbrukets höjande har den ekonomiska ställningen i synnerhet under de sista åren väsentligt förbättrats, och emigrationen i någon mån aftagit.

I de delar af länet åter, där skogstillgången varit störst, förtjänsterna i skogarna för befolkningen stora, där är jordbruket mest försummadt och emigrationen störst.

Här inträffar sålunda det förhållandet, att i de trakter af länet, där arbetet betalas bäst, där är emigrationssiffran högst.

Andra orsaker än den af dagsförtjänstens storlek måste tydligen medverka till emigrationen. En bland de förnämsta torde vara, att en befolkning utan egen jord löses från hemkänslan.

Skogsförtjänsterna hafva under de sista årtiondena i medeltal utgjort: 3·50 à 4·50 för timmerhuggare, 6 à 10 kronor pr dag för häst och karyl vid körning. Afverkningspriserna pr timmer hafva visserligen under årens lopp något nedgått, men äro dagsförtjänsterna, till följd af bättre arbetsmetoder och ett allt intensivare utnyttjande af arbetskraften, ungefär desamma. Såsom ett minus i arbetsförtjänsten kan dock räknas de allt dyrare lefnadsomkostnaderna.

I samma mån som de lösa arbetskrafterna sökt sig till skogsbruk och andra industrier eller utvandrat, har arbetskraften för jordbrukets behof år efter år fördyrats.

Detta förhållande måste gifvetvis så småningom drifva jordbrukarne till insikt om, att ett nutida jordbruk måste blifva ett s. k. småbruk, där den brukade arealen ej är större, än att den till hufvudsaklig del kan brukas med egen arbetskraft — sin egen och familjens — med en kultivering, som kan lämna till resultat lika stor skörd på hälften mindre areal än förut.

Från det allmännas sida torde sålunda under den närmaste framtiden blifva en icke oväsentlig uppgift att underlätta hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring för bildande af små jordbruk. Stora vidder odlingsbar jord af god beskaffenhet finnas öfverallt inom länet.

2) Att dagsverkstorpere allt mer försvinna har sin förklaring i två orsaker: dels det förhållandet att till torpen hörde »skog till husbehof», hvilket, sedan skogen kommit i högre värde, så lätt frestade torparen utnyttja detta »husbehof» på ett sätt, som skadade hemmansägaren, hvarigenom obenägenheten att upplåta jord på sådana villkor väcktes; dels däri att, sedan förtjänsten i skogarna och eljest blef riklig, fick arbetaren mindre intresse att binda sig vid en viss plats med skyldighet att på bestämda tider utgöra vissa dagsverken, isynnerhet som besutenheten å dessa torp var begränsad till torparens och hans hustrus lifstid. Att dessa torpare voro till stor nytta för hemmansägarna är obestriddigt, men hafva de ingenstädes inom länet varit så talrika, att deras försvinnande kan sägas hafva i väsentlig mån inverkat på jordbrukets ställning.

Backstugusittarnes klass har aldrig nämnvärdt förefunnits.

3) Större jordbruk i egentlig mening förefinnes icke inom länet.

Först under det sista tiotalet af år har bristen på arbetskraft för jordbrukets behof gjort sig verkligt kännbar.

Utom utvandringen har härtill bidragit, att, utom till skogsdriften, inom länet på olika orter uppstått industrier, till hvilka den lösa befolkningen dragit sig.

Drängar är synnerligen svårt att erhålla och betalas med 350 à 400 kronor och allt fritt, piglöner 175 à 250 kronor och fritt.

Daglönare under bärgningstiden betalas upp till kr. 3·00 och kost för män, och 1·25 à 1·50 och kost för kvinnor.

I fråga om arbetsprestationer torde kunna sägas, att den normala arbetstiden år efter år något afkortats, men torde, tack vare maskiner och bättre arbetsredskap, arbetsintensiteten i motsvarande grad höjts.

4) Ehuru arbetsbristen för jordbruket är kännbar, kan dock icke sägas, att jordbruket därutaf i den grad måst eftersättas, att åker utlagts till betesmark.

Rotfruktsodlingens långsamma framsteg beror icke uteslutande på bristen af arbetskraft, utan fastmer på bristande insikt om den betydande rol rotfrukterna intaga i ett ordnad jordbruk.

Trots bristen på arbetskraft torde kunna sägas, att jordbruket — utom på en stor del utarrenderade bolagshemman och framförallt på enskilda skogsjobbares hemman — på de sista åren gjort högst afsevärda framsteg.

5) Bland de mindre jordbrukarne förefinnes visserligen ett allmänt önskemål om åstadkommande af en billig och ändamålsenlig jordbrukskredit. Huru och på hvilket sätt denna skulle ordnas för att blifva på samma gång ändamålsenlig och betryggande, är dock en fråga, som icke torde vara så lätt att lösa.

Ett sätt att börja med vore måhända beredande af tillfälle till erhållande af billig förlagskredit. Denna borde då möjligen ställas i samband med

6) en fastare organiserad sammanslutning af jordbrukare i landtmannaföreningar för ordnandet af landtmannaprodukternas försäljning och att för delägarne anskaffa förnödenhetsvaror för jordbrukets behof. I samband med denna verksamhet borde vara möjligt att, under nödig kontroll öfver de lånesökandes verksamhet, kunna anordna förlagslånerörelse i ändamål att bereda jordbrukarne nödigt förlagskapital för deras handtering.

7) Som förut antydts finnes inom Jämtlands län nästan obegränsad tillgång på näringsrika odlingsmarker, lämpliga för odling och bildande af egna hem.

Uppenbart är, att utvandrings- och egnahemsfrågan stå i innerligt sammanhang. I och med att befolkningen kan med lätthet förvärfva sig ett eget hem, skall utvandringen minskas.

Men att på ett fullt tillfredsställande sätt ordna denna fråga stöter på en del svårigheter. Den egnahemslånerörelse, som hushållningssällskapet förmedlar, lämnar åtskillig erfarenhet i detta afseende.

Å ena sidan har den hemlösa befolkningen att börja med ställt sig tveksam och oförstående inför den i deras ögon onödigt formalistiska ordningen. Men den synpunkten kan öfvervinnas.

Af mera betänkelig art är, dels att de jordägare, som äro i behof och sålunda villiga att sälja jord, oftast hafva sina hemman intecknade, hvarigenom hinder möter få afsöndringarna gravationsfria, dels och isynnerhet att de mera burgna ägarne af jorden så ofta ställa sig oförstående af frågan från synpunkten af allmänt väl och se den utslutande från privatintressets.

Erfarenheten har ofta gifvit vid handen, att jordägaren ställer priset å den jord, som till eget hem skall upplåtas, så högt, att den fördel som med egnahemslånet afses för nybyggaren i stället skulle komma säljaren af jorden tillgodo, och då är ju syftmålet med egnahemslånet omöjliggjordt.

För det ena som det andra måste rådast: dels genom upplysning och omarbetning af de gängse uppfattningarna, dels måhända också, på orter där det visat sig nödvändigt, genom inköp af större egendomar för styckning.

För såväl detta som för möjligheterna och sätten att befordra den naturliga egnahemsbildningen vid arfskiften o. d. torde vara nödvändigt att hemmansklyfningar, ägostyckningar och jordafsöndringar genom statens försorg ordnas så enkelt och billigt som möjligt, att icke de dryga kostnaderna och besvären härför ställa sig afskräckande och hindrande.

Östersund den 30 januari 1908.

J. F. Broman. Gustaf Eriksson. A. Mattsson.

Af Förvaltningsutskottet förordnade kommitterade.

Västerbottens läns Hushållningssällskap.

1:0) Först må nämnas att hemmansägarne inom länet äro nästan samtliga att hänföra till mindre jordbrukare, med skattetal af ifrån $\frac{1}{64}$ till högst $\frac{1}{2}$ mantal och med odlad jord ifrån 2 till 20 hektar å kustlandet samt 1

till 5 hektar i öfre landet. Då på nedre eller kustlandet ej ens $\frac{1}{4}$ och i de öfre delarna ej $\frac{1}{40}$ af den för odling tjänliga och dugliga marken anses vara uppodlad, hafva de egentliga hemmansägarna i regel ej genom hemmansklyfningar och ägostyckning fått sina hemman så uppdelade, att de af brist på odlingsmöjligheter varit tvungna att för sitt upphålle söka biförtjänster utom jordbruket, utan har i de fall, där biförtjänster blifvit sökta och använda, detta förhållande ofta haft sin orsak i andra omständigheter, såsom olust och olämplighet för jordbruksarbete, bristande insikt om att för jordbrukaren intet arbete i längden bär sig bättre än jordbruksarbetet, alltför stor skuldsättning vid hemmanstillträdet, stor familj i förhållande till den odlade arealen m. m.

Vanligaste *biförtjänster* för nämnda jordbrukare äro å kustlandet varuforsling och andra körslor samt i inre landet afverkning och drifning samt flottning af timmer.

Den ekonomiska ställningen hos de hemmansägare, som helt kunnat ägna sig åt jordbruket, måste betraktas som förhållandevis god.

En annan kategori af jordbrukare äro ägarne af från hemman afsöndrade lägenheter. Dessa, som tillkommit först under de senaste årtiondena och äro stadda i ständigt stigande tillökning, hafva sällan så stora jordarealer att de, äfven om hela lägenheten blifvit uppodlad, kunna lifnära sig af jordbruket ensamt, utan äro hänvisade att för sin bärning söka biförtjänster, som, då dragare vanligen saknas, bestå i handverk, arbete hos hemmansägare samt vid sågverk och industrier m. m., ja, för många afsöndringsägare är det lilla jordbruket endast en binäring och annat arbete den hufvudsakliga.

Den ekonomiska ställningen hos dessa ägare af mindre jordareal är naturligtvis beroende af arealens storlek och bördighet samt om läget är sådant att tillfälle till goda arbetsförtjänster kunna erhållas på nära håll.

Gynnsammast lottade härutinnan äro sålunda de som bo i närheten af mera befolkade orter, såsom städer och med dem jämförliga samhällen, industriplatser och större byar. För dessa torde tillfälle till biarbete sällan saknas, och måste betalningen härför numera anses ganska tillfredsställande, då dagpenningen på de sista 40 åren stigit med ungefär 300 % och nu utgår med 2 kr. å 4.50 pr dag.

Den möjligen större utvandringen från länets s. k. *skogsbygder* måste i viss mån tillskrivas sågverksbolagens tillämpning af sin, lyckligtvis numera hämmade rätt att förvärfva hemman äfvensom afverkningsrätter på längre tid. Dessa trakter, bestående, förutom af lappmarkssocknarna, hvilka först genom den år 1884 laga kraft vunna afvittringen fingo by- och enstaka hemmansområdena reglerade och utbrutna från kronans allmänningar, äfven af de intill dessa gränsande öfre socknarna å s. k. nedre landet, där odlingen är yngst och sålunda minst långt framskriden samt följaktligen skogsarealerna stora, hafva naturligtvis i främsta rummet varit föremål för sågverksbolags och skogsspekulans intresse, med resultat att inom förloppet af ej fullt 40 år nära nog hälften af dessa socknars hemman och hemmansskogar af dem förvärfvats. Tar man i betraktande att från de hemman, som kommit i sågverksbolags ägo, upplåtelse af jord för jordbruksändamål förekommer lika litet som utnyttjande af befintliga odlingslägenheter, hvarigenom lefvebröd för flere familjer från ett hemman skulle kunna beredas, utan att tvärtom två eller flere förut själfständiga hemman sammanslås för att utan intresse skötas af en arrendator, är det ej underligt att utvandringen blir större från dessa bygder. Kommer så härtill, att ifrån flertalet af de hemman, som förblifvit i böndernas ägo, afverkningsrätten till all skog, förutom den till husbehof nödvändiga, är för en obetydlig, oftast året efter försäljningen förbrukad penning, för många år — i allmänhet 50 — försäld till sågverksbolag och därigenom

ett väsentligt och till jordbrukets utvidgning behöfligt bidrag dessa hemmans ägare för längre tid frånhändt.

De hemmansägare inom ifrågavarande bygder, som själfva enligt gällande skyddslagar disponera skogen å sina hemman, lefva, därest ej hemmanet är alltför obetydligt, under goda ekonomiska villkor och äro ej i behof af andra biinkomster än dem skogen ger.

Förutom hittills anförda må äfven såsom till jordbrukarens utvandring bidragande omständighet nämnas:

de med skiften och hemmansklyfningar förenade alltför stora kostnaderna, hvilket missförhållande dock minskas om, såsom man har skäl att hoppas, den föreslagna omorganisationen af landtmäteristaten blifver förverkligad;

de under de sista årtiondena, synnerligast inom de delar af länet, där skogshandteringen florerar, så småningom uppkomna alltför stora anspråken på lifvet med däraf följande högre lefnadsomkostnader, än ett mindre jordbruk kan medgifva;

fideikommissystemet, eller det här nästan allmänt gängse sättet att, då krafterna på grund af ålderdom börja tryta, hemmansägaren för en, jämfördt med värdet, ringa köpeskilling, jämte undantagsförmåner, säljer sitt hemman till den äldsta eller de två äldsta af barnen, oafsedt att odlingsmöjligheter finnas för flere, och på så sätt gör de öfriga barnen hemlösa; samt slutligen och ej minst

förespeglingar om bättre framtidsutsikter och lockelser ifrån förut emigrerade släktingar, vänner och bekanta.

2:o Något egentligt *torpsystem*, jämförligt med det som finnes i sydligare delar af riket, har här aldrig förekommit. Visserligen har förut oodlad och till odling duglig jord vanligtvis utan arrende eller dagsverken, upplåtits på lifstid eller viss — vanligen 50 års — tid för att sedan återgå till stamhemmanet, men ha dylika upplåtelser numera nästan helt och hållet upphört, förnämligast på grund af den nuvarande generationens obenägenhet att nedlägga arbete på jord, som han ej själf äger. Många af de torp, som innehafts på viss tid eller lifstid, hafva af innehafvarne förvärfvats med full äganderätt.

Då, såsom förut antydts, inom länet ej funnits eller finnes något i egentlig mening större jordbruk, har torpsystemets minskning eller försvinnande ej något inflyttande på jordbrukets ställning och framtida utveckling härstädes.

Kronotorpsiden, tillämpad i rätt riktning, kommer utan tvifvel att blifva af stor betydelse för hämmande af emigrationen. Härför fordras dock ändrade bestämmelser rörande sådana torps upplåtelse, gående ut på tryggare besittningsrätt, helst med full äganderätt eller stadgad åborätt; nedsättning i den onödigt stora byggnadsskyldigheten, så att byggnaderna ej behöfva göras större och dyrbarare än hvad behofvet för en dylik torpare kräfver; utom nuvarande byggnadsbidrag, räntefria odlingslån att utgå i mån af odlingsarbetets fortgång; något större areal samt, såsom oundgängligen nödvändigt, besiktning och undersökning af därtill sakkunnig person för utrönande af den till torpupplåtelse bestämda markens odlingsduglighet, så att ej, såsom nu på åtskilliga ställen ägt rum, revirförvaltarna, åt hvilka bestämmandet af plats för upplåtelsen är anförtrodd, men hvilka icke alltid äga betingelser för att kunna urskilja mark, lämplig för odling, utstakat torplägenheter, inom hvilka ingen eller en ringa del af för odling lämplig jord finnes.

3:o Ehuru inga egentliga större jordbruk finnas inom länet, hafva dock en stor del sådan omfattning, att de ej kunna skötas utan lejda krafter. För ägarne af dessa har, genom rusningen till de jämförelsevis goda dagspenningar betalande och stadigvarande arbete gifvande industrierna samt emigrationen, *tillgången på arbetskraft* år för år minskats under de senaste 30 å 40 åren

och på grund häraf fördyrats. Så hafva lönerna för dräng och piga under denna tid, ifrån 50 à 75 kronor för den förra och 30 à 40 kronor för den senare jämte fri kost, stigit till respektive 275 à 450 och 100 à 175. Priset på jordbruksprodukter har däremot ej hållit jämna steg med stegringen af priset å arbetskraft, utan under nämnda tid gått upp med endast 40 à 65 % samt å kött med 100 à 150 %.

Inom Västerbottens län hafva ej sådana omständigheter förekommit, som åstadkommit någon nämnvärd förändring hos den jordbruksarbetande klassen i dess vilja och förmåga att åstadkomma fullgoda arbetsprestationer, utan äro dessa egenskaper i regel ganska tillfredsställande.

4:o) Då utvandringen inom länet till utrikes ort varit jämförelsevis af ringa omfång, kan man endast i förening med utflyttningen till inrikes orter samt jordbruksarbetarens öfvergång till industriarbete anse, att den verkat hämmande på jordbruksnäringen. Någon utläggning af åker till betes- eller skogsmark har ej ibland den jordbrukande befolkningen förekommit, utan tvärtom lägges årligen i förhållande till antalet jordbrukare afsevärdt stora arealer af oodlad mark under plog. Rotfruktodlingen — rofodlingen har först under de senaste åren börjat bedrifvas — har, liksom jordbruket i öfrigt, omfattats med allt större intresse och i förhållande till de ekonomiska resurserna gått raskt framåt.

5:o) Det hinder, som saknaden af en billig och ändamålsenlig jordbrukskredit utöfvar på jordbruksnäringens höjande och utveckling, har länge varit i ögonen fallande.

Såsom nu är händelsen, är jordbrukaren för låns erhållande i de flesta fall hänvisad till banker och andra låneinrättningar, där ränta och andra villkor äro fluktuerande och beroende af konjunkturerna på penningmarknaden, ofta blifva höga och för jordbrukaren mycket betungande.

Jordbrukskreditens ordnande är därför af alla största betydelse.

Önskemål härutinnan vore att Staten bildade en lånefond, särskildt afsedd för landets jordbruk, med billig och fix ränta på längre återbetalningstid.

6:o) Det förnämsta hindret för säljbara landtmannaprodukters afsättning är den i nästan hela detta vidsträckta län mer och mindre kännbara bristen på kommunikationer. Mest gör sig denna brist gällande i den ännu glest befolkade lappmarken, för hvilken landsdel man dock hoppas på förbättring i detta hänseende genom den efterlängtrade inre stambanans skyndsamma framdragande genom dess bygder.

Såsom lämpligaste åtgärder till möjliggörande och beredande af afsättning för jordbrukets alster är otvifvelaktigt åstadkommandet af kommunikationsleder genom byggandet af såväl lands- som järnvägar.

7:o) Inom Västerbottens län med dess stora odlingsbara vidder finnas betydliga möjligheter för bildande af egna hem. Dessa möjligheter skulle i afsevärd mån befordras, därest villkoren för erhållande af egnahemslån blefve förenklade och mindre betungande.

Något annat sätt att befordra den naturliga egnahembildningen vid arfskiften å för klyfning lämpade hemman, än genom öfvertalning och upplysning, känner ej utskottet.

Umeå den 17 november 1908.

På förvaltningsutskottets vägnar

H. Biörklund.

E. O. Mångberg.

Norrbottnens läns Hushållningssällskap.

1:o) Emigrationen ifrån länets olika socknar har haft mycket olika omfattning. Under det att t. ex. ifrån Arvidsjaurs socken under loppet af 25 år endast emigrerat 4 personer, nämligen 3 män och 1 kvinna, har ifrån den lilla Neder-Torneå socken (med mindre än 5,000 invånare) under 20-årsperioden 1887—1907 emigrerat 258 personer, oafsedt dem som lämnat landet utan utflyttningsbetyg. Öfverhufvudtaget synes emigrationen hafva varit störst i den ifrån jordbrukssynpunkt gynsammaste delen af länet, nämligen Tornedalen. Men äfven härifrån är det i allmänhet icke hemmansägare, som emigrerat, men däremot många hemmansägaresöner och hemmansägaredöttrar, förutom inhysingar och lösa arbetare.

Detta står visserligen i ett visst ganska intimt samband med *hemmansklyfningarnas* fortskridande inom länet, men i regel icke på det sättet, att hemmansdelarna genom fortsatta klyfningar redan skulle hafva blifvit så små, att de ej tillåta en fortsatt delning och därför nödga flertalet af barnen att lämna fädernetorfvän och söka sin utkomst på annat håll. Visserligen hafva hemmanen i vissa socknar, särskildt i vissa lappmarksocknar, så liten inägojord, att en delning af denna skulle göra, att de nya ägarne icke blefvo besutna, men tar man hänsyn till hemmansarealerna öfver hufvud taget och särskildt till hemmanens tillgångar till odlingsmark, kan man säga, att de flesta hemman hafva nog stora arealer odlingsbar mark, för att de, under förutsättning af att odlingsmarken blef uppodlad, väl skulle tåla en ganska långt drifven hemmansklyfning. I särdeles hög grad gäller detta om Tornedalen, hvarifrån emigrationen är lifvigast och där obenägenheten emot hemmansklyfningar och ägostyckningar också är störst.

Denna obenägenhet emot hemmansklyfningarna är en af de kraftigast bidragande orsakerna till emigrationen af hemmansägaresöner och hemmansägaredöttrar. I allmänhet vill en hemmansägare ej under sin lifstid afsöndra någon del af sitt hemman till sina söner; och då han dör eller ej längre orkar sköta om detsamma, öfverlämnas hemmanet vanligen till den äldste sonen emot en jämförelsevis låg lösesumma, till fördelning bland de öfriga syskonen. Redan innan detta inträffar, hafva de söner, som icke äga utsikt att få öfvertaga hemmanet eller någon del af detsamma, ofta lämnat fädernet hemmet för att på annat håll söka sin utkomst. Många af dessa emigrera.

Såsom en allmän regel gäller därför, att endast de, som icke i hembygden kunna skaffa sig eget jordbruk, emigrera, och att ytterst få af de mindre hemmansägarna och småbrukarna lämna landet. Så meddelas ifrån Arvidsjaur, Gällivare och Tärändö, att inga hemmansägare emigrerat, ifrån Muonionalusta, att »i mannaminne har ingen hemmansägare emigrerat till Amerika», ifrån Jockmock, att under tiden 1868—1907 endast en hemmansägare emigrerat, och ifrån flertalet af de öfriga socknarna, att det är mycket sällsynt, att någon hemmansägare emigrerat till Amerika.

Af detta förhållande framgår, dels af hvilken storstad betydelse egna-hemsfrågan här kan blifva såsom ett medel emot emigrationen ifrån detta län, och dels att emigrationens storlek inom de olika områdena är endast indirekt beroende af konjunkturerna på det egentliga jordbrukets område.

Emot detta sista omdöme synes visserligen strida det sakförhållandet, att emigrationen varit störst under de år, som följt efter de stora missväxtåren. Så meddelas ifrån Jockmocks socken, att året efter missväxtåret 1902 emigrerade det största antalet personer (18 st. utaf 40 under hela perioden 1868—1907). Liknande var förhållandet i Korpilombolo kapellförsamling. Men då

denna emigration icke utgår ifrån den jordbrukande befolkningen, utan ifrån den egendomslösa befolkningen, så kan den ej förklaras såsom beroende af annat än den arbetsbrist och de dåliga konjunkturer, som i allmänhet åtfölja ett missväxtår.

Den obenägenhet mot hemmansklyfningar, som inom större delen af länet gör sig gällande, beror visserligen till stor del på gamla fördomar, inom Tornedalen också på de svårigheter som förorsakas af befolkningens obekantskap med riksspråket, men äfven i icke oväsentlig grad på de med dessa förrättningar förenade dryga kostnaderna. Det skulle därför vara ett viktigt steg till motverkande af emigrationen ifrån denna del af landet, om kostnaderna för landtmäteriförrättningarna kunde på ett eller annat sätt nedbringas.

De *biförtjänster*, som å de olika orterna stå de mindre jordbrukarne till buds, och dessa biförtjänsters allmänna förändringar under de sista 40 åren, hafva likaledes utöfvat ett mera märkbart inflytande på emigrationen endast i den mån som de inverkat på den icke jordägande befolkningens tillfälle att inom landet erhålla sin utkomst.

Dessa biförtjänster hafva under de sista årtiondena undergått ganska stora förändringar.

Jakt och fiske, som för 40 år sedan utgjorde mycket viktiga biförtjänster för de mindre hemmansägarna, äro numera af liten betydelse, om man undantar ripjakten i de öfversta lappmarkssocknarna på gränsen mot Norge. I de s. k. sjöbyarna vid kusten bedrifves visserligen ännu fiske, men i allmänhet har det visat sig, att ju mera den jordbrukande befolkningen lämnat detta näringsfång å sido och slagit sig på att i stället arbeta på sitt jordbruk, desto bättre reder den sig i ekonomiskt afseende. Laxfisket i de större floderna, som förut varit en mycket gifvande inkomstkälla, har under de sista 10 åren lämnat dålig afkomst. I många fall har afkastningen knappt betalat arbetet med fiskebragdernas utsättande. Inom lappmarkerna är fisket däremot på många ställen af betydelse för befolkningens dagliga föda.

Kolning och tjärbränning, som förut voro af stor betydelse såsom binäringar till jordbruket, hafva på sista tiden gått allt mer och mer tillbaka. Genom anläggningen af järnverket vid Karlsvik invid Luleå har dock kolningen tagit något litet uppsving på sista tiden. Det mesta kolet erhåller detta verk dock ifrån koladt affall från sågverken vid kusten.

Inkomsterna af skogs- och timmerarbeten variera mycket efter olika konjunkturer på trävarumarknaden. Under de goda trävarukonjunkturernas tid voro dessa förtjänster mycket höga, men förde då med sig den olägenheten, att många hemmansägare allt för mycket drogos bort ifrån sitt jordbruk, hvartill kom, att de goda inkomsterna och vistelsen utom hemmet framskapade en del ökade lefnadsbehof, som det, sedan de goda tiderna tagit slut, blef svårt att fylla med det försummade jordbrukets afkastning. I stort sedt hafva dessa skogsarbeten långt ifrån hemmen därför varit ägnade att tillbakasätta jordbruket och därmed också dessas förmåga att lämna sina innehafvare en skäligen afkastning. I de nedre socknarna har befolkningen också ganska allmänt kommit till insikt om det föga ekonomiska uti dessa arbeten och i stället börjat ägna större uppmärksamhet åt arbetena vid hemmet.

Särdeles timmerflottningarna hafva visat sig utgöra ett svårt hinder för jordbrukets framåtskridande. Ifrån Tornedalen klagas på många håll öfver svårigheterna att under den för jordbruket brådaste tiden kunna få någon arbetshjälp, då alla arbetare äro sysselsatta med timmerflottning. Många hemmansägare föranledas äfven genom detta arbete att alldeles försumma sitt jordbruk.

De inkomster, som arbetare och en del mindre hemmansägare haft vid sågverken vid kusten, hafva däremot varit stadda i ett sakta men säkert stigande. Också har det visat sig, att emigrationen varit större i de kustsocknar, t. ex. Råneå, där ingen sågverksindustri finnes förlagd, än i de kustsocknar som ägt sådan industri.

De goda arbetstillfällena, som på sista tiden erbjudit sig vid de lappländska gruffälten, hafva i hög grad bidragit till att minska emigrationen från Norrbottens län. Ifrån vissa socknar har en stark utflyttning af arbetsfolk ägt rum, fast den icke fört längre än till Kiruna och Malmberget.

Järnvägsanläggningarna inom länet hafva äfven i viss mån utöfvat sitt inflytande på de biförtjänster, som stå länets jordbrukare till buds. Så hafva inom de delar af länet, där järnvägen framdragits, den sedan äldre tider förekommande lasskörningen af varor upphört eller ändrat riktning. Numera förekomma dessa varutransporter hufvudsakligen upp efter Torneälven, dit järnvägen ännu ej nått, samt ifrån norra stambanan och riksgränsbanan upp till lappmarkssocknarnas kyrkoplåter.

2:o) Inom Norrbottens län finnas helt få *torp* i egentlig mening. Inom vissa sockar, såsom Arjeplog, Jockmock, Gällivare och Juckasjärvi socknar samt Muonionalusta kapell, hvarken finnas eller hafva funnits några andra torplägenheter än de på sista tiden å kronoparkerna upplåtna s. k. kronotorpen. I de socknar, där torp finnas, är deras antal ytterst ringa. Detta står i samband med Norrbottensböndernas förut framhållna obenägenhet att lämna ifrån sig någon del af sitt hemman, äfven om detta är så stort att sådant utan någon olägenhet kunde ske. I ifrågavarande fall förorsakas denna obenägenhet att upplåta torpställen å utmarkerna ofta af vederbörandes fruktan för att den långt från byn bosatta torparen skall kunna göra skada på skogen. Därför lämnar vederbörande hemmansägare hellre tillstånd till att inom själfva byn uppföra en backstuga.

Backstugusittareklassen är också ganska talrik inom Norrbottens län, isynnerhet inom Tornedalen. Då dessas existensmöjligheter på de flesta ställen äro synnerligen begränsade, äro de tvungna att söka sig bort till sådana trakter, som kunna erbjuda de bästa arbetsförtjänsterna. Backstugusittarnes antal minskas därför i de flesta socknarna, i det att de dels emigrera, dels utflytta till industrisamhällena inom länet, särskildt till Kiruna och Malmberget.

3:o) Då några större jordbruk icke finnas inom Norrbotten — med undantag af några af sågverksägarne innehafda egendomar, — så har utvandringen icke utöfvat något större inflytande på tillgången på arbetskraft i jordbruket. Att denna tillgång under de senaste årtiondena minskats har ej varit beroende på emigrationen såsom sådan, utan på den konkurrens, som den inom Norrbotten uppvuxna sågverks- och grufindustrien åstadkommit på arbetsmarknaden.

4:o) Icke heller kan man med fog säga, att utvandringen såsom sådan varit en omedelbar orsak till att jordbruket på sina håll inom länet blifvit tillbakasatt. Utläggning af åker till betesmark torde ej hafva förekommit inom detta län, och att rotfruktsodlingen gjort och gör små framsteg är beroende på andra orsaker än emigrationen, i främsta rummet på befolkningens obekantskap med denna odlingsgren.

5:o) Att en billigare och ändamålsenligare jordbrukskredit skulle vara af stor betydelse för utvecklingen af detta läns efterblifna jordbruk, är visserligen sant, men då Hushållningssällskapet ännu icke upptagit den frågan på sitt arbetsprogram, anser sig Sällskapet icke böra här göra något uttalande eller framställa något förslag i denna invecklade och svårösta fråga.

6:o) Då jordbruket inom Norrbotten i främsta rummet måste baseras på foderväxtodling, kreatursskötsel och mjölkhushållning, så äro mjölk och mejeriprodukter norrbottensbondens viktigaste afsättningsprodukter. Ordandet af särskildt mjölkförsäljningen upp till de stora lappländska grufsamhällena har därför varit en fråga af stor vikt för de landtbrukare, som ligga så nära Luleå—Riksgräns-banan, att de kunnat deltaga i dessa leveranser. Frågan synes emellertid nu kunna lyckligast lösas genom sammanslutning emellan de levererande landtmännen å ena sidan och emellan konsumenterna å den andra sidan, och de båda sammanslutningarnas direkta affärsförbindelse med hvarandra med undvikande af alla mellanhänder.

7:o) Beträffande egnahemsfrågans betydelse för minskning af emigrationen från detta län, hänvisas till hvad här ofvan under punkt 1:o anförts beträffande sällsyntheten af, att någon hemmansägare eller småbrukarinnehafvare emigrerat till Amerika.

Luleå i mars 1908.

För Norrbottens läns Hushållningssällskap:

Karl J. Bergström.

Paul Hellström.

II.

Skogsstaten.

Det cirkulär, hvarigenom uppgifter inforrades från ett antal af Skogsstatens tjänstemän, var, med uteslutande af ingressen, af följande lydelse:

»Då utvandringen från rikets landsbygd i stor omfattning rekryteras af söner och döttrar till hemmansägare och äfven till en del af dessa sistnämnda själfva, är en noggrann kännedom om den ekonomiska ställningen hos hemmansägareklassen inom riket för Emigrationsutredningen erforderlig. Bland de väsentliga faktorer, som därpå utöfva inflytande, är gifvetvis i skogsbygderna hushållningens beskaffenhet å hemmansägarnes skogar äfvensom de för skogsägare af allmogeklassen tillgängliga utvägar och bland dem brukliga sätt att tillgodogöra sig sitt skogskapital. Äfven är det för belysningen af den ekonomiska ställningen i skogsbygderna af betydelse att erhålla möjligast noggrann kännedom om de för personer af allmogeklassen tillgängliga skogs-förtjänsternas omfång och beskaffenhet, samt om möjligt dessas allmänna historiska förändringar under den tid, sedan 1860-talet, hvarunder utvandringen pågått. Uti dessa frågor och sådana som därmed stå i sammanhang, hvartill i synnerhet höra verkningarna af den i skogsbygderna veterligen starka ägen-domshandeln, torde under Eder tjänsteutöfning en vidsträckt erfarenhet hafva vunnits, hvilken bör kunna bidra till kännedom om den ekonomiska ställningen i skogsbygderna i allmänhet och den från flere af dessa mycket starka utvandringen i synnerhet. Jag har fördenskull äran anhålla att Ni benäget ville till Emigrationsutredningen inkomma med Edert uttalande rörande utvandringen från riket, i den mån denna beröres af förhållanden som falla under Eder tjänsteutöfning och erfarenhet.»

Cirkuläret tillställdes samtliga öfverjägmästare och jägmästare i riket, till antalet omkring 100. Från 80 af dem inkommo mer eller mindre utförliga svar. Innehållet af dessa svar har i flere hänseenden kommit Emigrationsutredningens framställning till godo. Här nedan äro 8 skrivelser återgifna, delvis i utdrag och såsom vanligt med utlämnande af ingressen. Att här upptagits uteslutande skrivelser från västra och norra delarna af riket, finner sin förklaring i den större rol skogarna och skogsskötseln spela i dessa delar af vårt land.

Dalslands revir. Västra distriktet.

I den del af landet, Dalsland, som sammanfaller med mitt tjänstgöringsområde, har utvandringen varit synnerligen stor. Provinsen är i hufvudsak skogsbygd, dock finnas stora slättbygder, såsom i Sundals och Nordals härader,

men lämnar jag dessa åsido. I skogsbygden har sedan långliga tider skogsbruket varit hufvudsakliga näringsfånget, i ty att åkerbruk och boskapsskötsel i de flesta skogssocknar endast kan bestå i samband med skogsbruket, hvilket senare lämnar den kontanta inkomsten af gården, hvaremot åkerns och ladugårdens produkter vanligen åtgå till husdjurens utfodring samt till gårdsfolkets eget behof. I början af 1860-talet, innan nutida kommunikationer funnos å Dalsland, höggs i skogarne, dels gröfre timmer, dels ock kolved för tillverkning af träkol. Afverkningen, kolningen och körtransporten af virket ombesörjdes af skogsägaren och hans folk. Timret uttogs genom blädning samt fördes till Vänern eller till någon af de till Norge och Bohusläns kust förande sjöarna och flottbara vattendrag. Kolveden afverkades medelst kalhuggning af smärre trakter, och fördes kolen till närbelägna järnbruk, hvaraf på denna tid fanns ett flertal. Å kolvedshyggena kvarlämnadt ris och affall uppbrändes, och i askan såddes råg. Den kalhuggna marken blef härigenom beredd för själfsådd, och då kolvedshyggena i allmänhet ej omfattade några större vidder, uppkom ganska snart god återväxt. Den skogsafverkning, som sålunda bedrefs, skedde ej i så stor skala att skogssköfving uppkom, och äfventyrade på intet vis återväxten. Allmogen och skogstorparne hade af skogsbruket en jämn och säker inkomst samt fullt upp med virke till underhåll af sina bostäder och till öfriga behof. Sedan kommo emellertid kommunikationsleder till Dalsland. Först Dalslands kanal, därefter Bergslags- och Dalslandsbanorna samt till sist Uddevalla-Lelångens järnväg. Järnverken försvunno och efterträddes af de många pappersbruket; en mängd sågverk anlades, och den klenare och yngre skogen fick god afsättning som s. k. pitprops, som hugges ned till 2¹/₂ tums topp. En mängd skogshandlare började öfversvämma bygden. Skogsägaren, särskildt den mindre, tyckte det vara obekvämt att själf hugga och transportera sin skog. Han sålde den traktvis å rot till skogshandlaren eller pappersbruket, och då han ej förstod rätta värdet af ståndskog, fick han oftast ett allt för lågt pris för sin vara. Köparen kalhögg utan tanke på återväxten de köpta trakterna, som ofta omfattade hundratals hektar. Nu var skogssköfvingen i full gång, och den fortgår ännu. Ofta säljas gårdarna i sin helhet till skogshandlanden, som, sedan han sköfpat desamma å all skog, säljer dem till hvad pris som helst, blott för att bli dem kvitt.

Allmogen afyttrar allt fortfarande hälst sin skog å rot. En anledning härtill är väl den, att hemmansägaren ej är fullt hemmastadd i nutidens mera fordrande och noggranna virkesaptering samt att han ej själf medhinner utföra afverkningen å så stora områden som nu sköflas.

Skogsbruket, som alltså i midten af förra århundradet drifvits uthålligt och förnuftslenigt samt lämnat ortbefolkningen en jämn och säker inkomst, har nu öfvergått till skogssköfving. Medan denna pågår har visserligen icke blott ortens bofasta befolkning utan jämväl en mängd lösa arbetare sysselsättning och inkomst, men efteråt finnes för ett flertal folk ingen möjlighet att i orten få sin utkomst. Åkerbruket ensamt ger ej hemmansägaren och hans familj samt torparne full sysselsättning och bärgning.

Å gårdar, där skogssköfvingen gått fram, förfalla bostäder, såväl för människan som husdjuren, trefnaden upphör, och då de vid skogssköfvingen tjänade penningarne börja tryta, emigrerar gårdsfolket. Först de vuxna sönerna och döttrarna, efter dessa följa de yngre syskonen samt till sist ofta föräldrarna.

Då skogssköfvingen de senaste årtiondena tagit en kolossal omfattning, så att tusentals hektar blifvit rensopade från all skog utan tanke på återväxt, så har ock följden blifvit en stark utvandring från provinsen samt det beklagliga förhållande uppstått att folkmängden å Dalsland är i nedgående.

En stor kontingent till utvandrareströmmen lämna torparne. Som ofvan påpekats, upphör, där skogen sköflats, den jämna årliga arbetsförtjänsten för desse; husen å torpen få förfalla, och ägaren vill eller kan ej bistå innehafvarne med virke och penningar till husens underhåll och ombyggnad. Själff saknar torparen, sedan arbetsförtjänsten minskats, medel härtill. Dock måste han för sitt torp lägga en dryg årsafgåld. Äfven å de större egendomarne äro torparne ofta försedda med eländiga bostäder, och hellre än att anständigt bebygga torpet låter ägaren torparen afflytta för att på annat håll eller i annat land söka sin utkomst. Torpet utlägges sedan till skog.

Ty värr förekommer enahanda förhållande å statens skogsdomäner. Detta tillvägagående är emellertid icke blott ur nationalekonomisk synpunkt förkastligt; egendomsägaren får förr eller senare erfara olägenheterna af att låta sina torpare afflytta.

Vid den nu rådande bristen å arbetsfolk, som på sina ställen i hög grad försenar och fördyrar jordbruksarbetet samt mångenstädes omöjliggör ett intensivt skogsbruk, bör det vara synnerligen angeläget för hvarje egendomsägare att söka bibehålla sina torp. Å kronoparken Kroppefjäll, omfattande cirka 3,000 har, fanns förr en mängd torp; nu äro de flesta utlagda och torparne afflyttade. Följden har blifvit att för närvarande saknas folk till utförande å kronoparken af behöfliga skogshuggningar och arbeten, till stor förlust för staten.

En mängd skogshemman å Dalsland af betydliga vidder ägas af norska bolag. Dessa sköfva visserligen ej skogen men utlägga vanligen torpen och de mindre gårdarne till skog. Till afverkningarne, som ske med långa tidsrum mellan hvarje, användas lösa arbetare. Genom ett dylikt förfarande blifva emellertid gårdarne platt öde, så att å desamma höres hvarken »hund skälla eller hane gala», i ty att deras forna befolkning måst öfverge sin fädernebygd för att i främmande land få sin utkomst.

Jag vågar med afseende på hvad som anförts påstå, att skogssköflingen och utläggningen af torp är en mycket bidragande orsak till utvandringen från Dalsland, samt att en bättre skogsvård och intensivare skogsskötsel jämte torpens bibehållande och anständiga bebyggande, hvarförutan ett intensivare skogsbruk ej kan införas, skall bidraga till hejdande af emigrationen och folkminskningen. Under min tjänstetid har jag fått den erfarenhet, att skogsbön å Dalsland ej utan tvingande skäl öfverger sin hembygd.

Åmål den 7 december 1907.

Mauritz Berggren.

Väster-Dalarnes revir. Gäfle—Dala distrikt.

Den ekonomiska ställningen hos den hemmansägareklass, som nu finnes kvar inom Väster-Dalarnes revir (omfattande Väster Bergslags och Västerdals fögderier), torde för en stor del kunna sägas vara rätt god och numera ej gifva anledning till utvandring, åtminstone ej för hemmansägaren själf, hvilken under senaste åren nogsamt lärt sig inse fördelarne af den egna torfvan. Detta gäller dock egentligen dem, som ej afhändt sig sina skogar, eller dem som äro lyckliga nog att hafva kvar medel efter dylika försäljningar. Enbart jordbruket torde nämligen, åtminstone i öfre delen af reviret, lämna alltför knapp afkomst. Dylika skogsförsäljningar hafva hittills så godt som uteslutande skett genom upplåtande af afverkningsrätt till träd af en viss dimension på viss tid, vanligen den längsta tid lagen under skilda tider medgifvit. En

hel del sådana afverkningsrätter upplätos på 1860—70-talen och omfattade endast de då för tiden afsättningsbara minimidimensionerna, eller vanligen träd med diameter 9—10 tum 20 fot från marken och däröfver. Till följd häraf hafva dessa skogar ej blifvit hårdt anlidade genom afverkningsrätten, utan — fränsedt en skuggsida för beståndssammansättningen, i det att tallen genom den planlösa dimensionsafverkningen undanträngts af granen — hafva de i stället vid afverkningstidens utgång haft ett godt och till synes så godt som orördt skogskapital. Sådana afverkningsrätter hafva i öfre socknarna under senare åren i afsevärd mängd utgått, och blir jämväl för framtiden så fallet till omkring år 1920, då de flesta femtioåriga afverkningsupplåtelser torde hafva återfallit. Detta gör, att med ingången af nya seklet möjlighet yppats för många hemmansägare att taga en ny, sparad skörd från sina skogar, och hafva de flesta ej varit sena att begagna tillfallet. Virkesdimensioner och virkespris voro nu helt olika mot för 30—40 år sedan, och afverkningsrättsupplåtelser under senare åren med köpeskillingar å ett eller ett flertal 10,000 kronor från hemman i öfre Dalarna torde ej vara så ovanligt.

Om den ekonomiska ställningen hos den verkliga hemmansägaren sålunda under vissa förhållanden, med förständig hushållning, bör sägas vara god, äro de som sålt sina hemman till trävarubolag i allmänhet sämre lottade, d. v. s. f. d. hemmansägare. Vanligen hafva de vid försäljningen erhållna penningarne tagit slut, möjligen genom delning på ett flertal blifvit en måttlig penning på hvar. I de flesta fall har någon medlem af familjen stannat i fädernegården såsom arrendator. Denna kategori jordbrukare hafva tydligtvis en betydligt sämre ekonomisk och en helt annan social ställning än den själfägande bonden, och torde det till en betydande del vara härur som emigrantskarorna rekryteras. Att bolagsjorden lämnar utkomst åt ett mindre antal människor än det egna jordbruket synes påtagligt. De öfverblifna draga då till industricentra, sågverk och grufvor, där förtjänsten lämnar uppehälle, eller ock till Norra Amerika med hopp om än ljusare framtid.

Den jordbrukande befolkningen, såväl hemmansägare som arrendatorer, har i allmänhet inkomster genom skogsarbeten. Dessa förtjänster voro jämförelsevis större vid afverkningsarnes begynnelse på 1870—80-talen än nu, beroende på dåvarande gröfre virkessortiment under drifningar och bristen af den nuvarande konkurrensen om arbetet. Såsom skäligen förtjänst räknas nu vid virkesdrifningar 6—8 kronor per dag för häst och karl, och omkring 3 kronor för ensam karl. Vid inträffande af oberäknade svårigheter af väderlek och andra förhållanden under drifningen kan förtjänsten nog reduceras och nettovinsten, med hänsyn till långa proviantvägar o. d., bli så godt som ingen. För kolning betalas 3.50—5 kronor för läst å 20 hl. å botten. Omfånget eller mängden af tillfällen till dessa förtjänster hafva ej aftagit utan tvärtom ökat, allt efter som genom nya kommunikationsleder möjligheter yppats att tillgodogöra virke å förut alltför aflägsna trakter. Af nämnda skogsarbeten, virkesflottningar o. d. hafva större delen af den öfriga, icke jordbrukande befolkningen uti skogsbygderna sitt uppehälle. I vissa trakter är visserligen hemslöjden lefvebrödet; så är t. ex. fallet med hela byar i Malungs socken, där så godt som alla familjemedlemmar äro fullt sysselsatta med päls- och skinnarbeten. Men sådant är naturligtvis undantag i andra trakter.

Såsom sammanfattning af mitt yttrande vill jag vördsamt anföra:

Egendomsförsäljningarna hafva i högsta grad bidragit till utvandringen. Men då dessa härefter med all säkerhet komma att aftaga, och med hänsyn jämväl till förbättrad skötsel af enskildes skogar, är faran för den jordägande befolkningen ej så stor. För arrendatorer och den egentliga arbetareklassen, såväl män som kvinnor, utgör lockelsen till högre arbetsförtjänst den största

anledningen till emigration. Dock anser jag, att då möjligheten till inkomst vid lika arbete ej är relativt mindre här än i främmande land, äfven andra omständigheter i ej ringa grad inverka, nämligen — fränsedt sådana af socialpolitisk art — bristen på egna hem. Många gånger har jag af emigrerade unga arbetare hört, att just omöjligheten att få ett eget hem förorsakat dem att lämna landet. Huruvida utsikterna därtill äro större på andra sidan Atlanten, känner jag ej. Att döma af samtal jag haft med hemvändande amerikanare, äro förhållandena där långt ifrån odeladt gynnsamma. Dessa immigranter, hvilka under sista åren betydligt ökat i antal, utgöra genom sitt varnande exempel och genom sina upplysningar ett godt arbete till att bevara folket här hemma, och jag tror att ett systematiskt ordnad sådant arbete uti press och möjligen föredrag skulle verka öfverraskande godt, då säkerligen kunskap om arbetareförhållandena i Norra Amerika skulle afhålla en hel del folk från emigration.

Grangärde den 6 april 1908.

Gösta Englund.

Härjedalens revir. Mellersta Norrlands distrikt.

Beträffande jordbruket i Norrlands skogstrakter har jag funnit, att detta lämnar mycket öfrigt att önska i anseende till den afkastning detsamma gifver sin utöfvare, beroende icke därpå att klimatet härför är ogynnsammare än i sydligare belägna trakter, utan fast mera på det sätt, hvarpå hela affären skötes. Under för handen varande förhållanden tvingas jordbrukaren, till föga fromma för sin egendoms skötsel, att för sin existens söka erhålla förtjänster under den tid, då jordbruksarbetet ej direkt tager hans krafter i anspråk, d. v. s. under vinter- och vårmånaderna, och närmast ligger då till hands skogsarbetet med timmerutdrifning. Antalet af hemmansägare, som hafva egen skog att drifva, är synnerligen litet, och i de allra flesta fall är bonden eller lägenhetsinnehafvaren hänvisad till att antingen, sedan erforderlig borgen anskaffats, inköpa en af Kronan eller enskilda salubjuden virkespost, hvilken då utdrifves och till hugade spekulanter försäljes, eller ock att åtaga sig timmerdrifning för något virkesägande bolag. I båda fallen är affären synnerligen vansklig, och det ekonomiska utbytet, till följd af den stora konkurrensen härvidlag, oftast klen.

I midten af förra århundradet och i synnerhet på 1850- och 60-talen, äfvensom senare, försålles till bolag och enskilda spekulanter afverkningsrätten till ofantliga skogssträckor på vanligtvis 50 år. I betraktande af då gällande virkespriser och med hänsyn till rådande förhållanden hvad angår flottning och annat, kan knappast sägas att värdet i allmänhet beräknades för knappt, men därigenom att priset på skogsprodukter så enormt stegrades, flottledernas reglering underlättade virkets afsättning och att säljarne (hemmansägarna) först under skogarnes afverkning kommo till insikt om myckenheten och värdet af det de mot en ringa penning afhändt sig, alstrades grämelse och missbelåtenhet med rådande förhållanden. Så länge arbetsförtjänsterna i skogarne voro goda och befolkningens behof små, förmärktes icke så synnerligen stora olägenheter, men sedan en reaktion i nämnda förhållanden inträdde, efter det att i början och midten af 1870-talet förtjänsterna med timmerdrifning stigit till en alldeles abnorm höjd, och, till följd af den lätthet, med hvilken penningar förtjänades, behofven stegrats, under det hågen för verkligt arbete i betänklighetsgrad aftagit, då först framträdde grämelsen och missnöjet, och befolkningen började att i massor utvandra.

Sedan rättigheten att köpa ståndsskog för afverkning begränsats först till 20 och därpå till 5 år, uppstodo farhågor hos bolagen att icke komma i besittning af tillräckligt virkesförråd för att »mata» sina sågar, och bolagen började då att i stället för afverkningsrätter köpa hela hemman. Den redan förut missbelåtna och, genom här ofvan anförda förhållanden, mångenstädes af ekonomiskt betryck lidande befolkningen omfattade med begärlighet tillfället att göra sig kvitt iråkade svårigheter genom att afhända sig sitt hemman, på hvilket man ändock alltid fick kvarsitta såsom arrendator, och detta så mycket hellre som i många fall afverkningsrätten till skogen var försäld till många år framåt.

Af hvad jag här ofvan anfört synes som om det förhållandet, att hemmanen i Norrland vid desamma öfvergången afvittring tilldelats för stora och värdefulla skogsanslag, varit en väsentlig orsak till nu rådande missförhållanden, en öfvertygelse hvaruti man styrkes däraf, att på trakter, där sedan långa tider tillbaka ingen afsaluskog varit till finnaendes, befolkningen bevisligen står sig bättre på sitt jordbruk och äger kvar sina hemman.

En omständighet, som här kanske borde beröras och som gifvetvis medverkat till skogshemmanens öfvergång i bolagens händer och sålunda äfven benägenhet för emigration af deras förra ägare, är exempelvis följande. En hemmansägare aflider och efterlämnar åt sina barn, kanske en fem à sex eller flere syskon, ett hemman med värdefull skog, som den affidne ej försäldt. Den redan odlade och odlingsbara jorden är af för liten betydighet för att genom en kostbar skiftesförrättning fördelas mellan arfvingarne, af hvilka dessutom kanske finnas de, som ej vilja ägna sig åt jordbruk, utan yrka på att varda, såsom man säger, utlösta. Till följd af skogens stora värde saknar den eller de af barnen, hvilka till äfventyrs vilja stanna på fädernegården, medel att utbetala sina syskons arfvedelar, hvilka dessutom mången gång, då, såsom tyvärr ofta är fallet, enigheten mellan arfvingarne lämnar åtskilligt att önska, kunna vara svåra att bestämma. Återstår således knappast annan utväg än att försälja skogen eller kanske hela hemmanet till virkesspekulanter och dela den därvid inflytna kontanta förmögenheten.

Den aftagande hågen för jordbruket eller öfver hufvud taget för allt arbete, som långsamt men säkert gifver en måttlig utkomst, är i ögonen fallande. Norrländingen är född affärsman och vill hälst såsom sådan söka bereda sig en lättare vunen utkomst. Läger man härtill de lockande, mer eller mindre sannfärdiga skildringar, som af hemvänderna skrytsamma utvandrare uppdragas af Amerika, är lätt att inse att jordmånen här skall vara särdeles lämplig för emigrationslustens frö att gro uti.

Östersund den 31 december 1907.

L. F. Molander.

Öfverjägmästaren i Umeå distrikt.

En hemmansägares i Lappmarken ekonomiska ställning var förr i många fall mera gynnad än hvad i samma hänseende nu måste anses vara förhållandet. Han var uteslutande jordbrukare, jägare och fiskare och förde i allmänhet en tryggad tillvaro. Familjens timliga lefnadsbehof erhöles af åkerbruket med boskapsskötseln, som på den tiden och vissa trakter stod vida högre än nu, jakten eller fisket. Likvisst kunde under de år, då det allmänneligen användas sädeslaget, som den tiden utgjordes af korn, fördärfvades af frost eller af ogynnsamma omständigheter hindrades att mogna eller då

andra tillstötande vidriga orsaker förtogo hemmansägaren möjlighet att från de naturliga ängarne och bäckröjningarne hämta nödiga foderskördar åt kreaturen, och med dåtidens brist på kommunikationer, brydsamma och svåra tider, ja rent af allmän nöd uppstå, hvarom och historien har att förtälja. Men den allmänna välmågan och motståndskraften var större då än nu, sedan det lockande — men ovissa och gemenligen dåligt betalda — arbetet i sågverksrörelsens tjänst kommit hemmansägaren att mycket försumma jordbruket, som likvisst är det enda och säkraste medlet för befolkningens lifsuppehälle inom dessa trakter.

När sålunda under slutet af sextio-talet en följd af hårda år uppstodo för befolkningen i Lappmarken, hvad var då naturligare än att den om sitt eget väl misströstande och godtrogne hemmansägaren lätt skulle falla för frestelsen att till skogsspekulanter försälja den afverkningsrätt till sin skog, som han var tillförsäkrad och som enligt statsmakternas mening var ägnad att för framtiden utgöra hemmansägarens stöd under brydsamma tider. Men det var ej nog med att afverkningsrätterna afhändes, utan snart nog började man ock afhända sig själfva hemmanen. Stundom fingo de gå i pant när utfärdade skuldsedlar icke kunde på anfordran igenlösas, men vanligen efter rena trugningar och öfvertalningar.

Men det belopp — vanligen på långt när icke motsvarande realvärdet — som för afverkningsrätten eller hemmanet erhöles och som man i sin okunnighet ansåg vara så stort, att det kunde räcka i säljarens och hans efterkommandes tid, var snart förslösdadt. Den förre hemmansägaren blef landbo åt den nya ägaren — sågverksbolaget — och förlorade snart lusten att arbeta på hemmanet, äfven om han därtill hade god tid. Men ofta kommanderades han att åt sin principal mot en ringa dagspenning arbeta vid flottleders upprensande, timmerdrifningar med flera dylika arbeten.

Då sönerna sålunda icke längre hade någon utsikt att för framtiden å fädernegården erhålla sitt lefvebröd och då genom tidningspressen och af vinningslystna emigrantagenters brochyror kunde inhämtas, att lysande tillfällen till arbetsförtjänster och bildande af egna hem erbjöde sig i de transatlantiska länderna, vaknade äfventyrslustan, och snart lämnade skaror af såväl äldre som yngre af allmogen från skilda byar sitt hemland att fresta lyckan i främmande länder. Den första tillfälliga framgången och den i det nya landet vida mer än i hemlandet uppskattade arbetskraften och personligheten kom emigranten att glömma alla vedermödor, och för sina här kvarlämnade anförvanter eller bekanta skildrar han i sina bref det nya landets inbillade företräden, lockande äfven dem att emigrera. Här af uppkommo nya hemmansförsäljningar och ökad emigration.

Detta är, skulle jag tro, en om ock ofta omskrifven, dock trogen bild från den tid — 1860-talet, — då emigrationen härifrån tog en större fart.

Brist på förmåga hos hemmansägarna att kunna förutse värdestegringen å deras egendom och den sedermera uppkomna harmen däröfver, jordbrukets förfall och okunnigheten om hvad åkerjorden i verkligheten kunde producera, hvilken kunskap myndigheterna bort bibringa allmogen, de tilltagande bekvämlighets- och njutningsbegären m. m. utgöra emigrationens hufvudorsaker.

Härmed sammanhånga helt naturligt nära de lokala förhållandena i form af svåra och otillräckliga kommunikationsleder, fördyrande både lifsförnödenheter, jordbruksredskap och jordförbättringsmedel.

Hvad denna landsända i första hand är i behof af för att resterna af den jordbrukande befolkningen skall kunna bevaras, är i hufvudsak förbättrade kommunikationer: inlandsbana samt tillräckliga vägar för samfärdseln. Såväl underhållet af äldre som anläggning och underhållet af nya vägar böra be-

kostas af Staten, men icke betunga den i stort sedt redan för mycket af skulder och bekymmer nedtryckta fjällbefolkningen.

I andra hand fordras att upplysningsarbetet angående åkerjordens rätta skötande måtte blifva allt kraftigare, och särskildt mer åskådligt, genom framvisande å marken af principernas riktighet.

För att vidare betrygga den numerärt stora landboklassens ställning fordras, att densamma gent emot jordägarens fixeras.

Genom möjlighet till markförvärf under enklaste men dock fullt betryggande ägande- eller besittningsrättsformer kunde slutligen en återinvandring förberedas och åstadkommas.

Härigenom skulle talet om »framtidlandet i Norden» icke vara ett tomt ord allenast, utan i rikaste mått komma att förverkligas.

Umeå den 31 december 1907.

Axel Egerström.

Norra Lycksele revir. Umeå distrikt.

Den ekonomiska ställningen hos hemmansägarna inom Lappmarken är i hög grad beroende af, huruvida hemmansägarna hafva afhändt sig afverkningsrätten å sina skogar eller icke. Visserligen influerar jordbrukets bättre eller sämre beskaffenhet i allmänhet, likasom dess lyckligare eller ogynnsammare resultat under olika år, på böndernas välstånd i någon mån, men då jordbrukarna i dessa nordligare bygder af gammalt varit för själfva lifsuppehållet till afsevärd del hänvisade till ladugårdens afkastning, måste en utredning, som afser att klargöra deras ekonomiska ställning förr och nu, i främsta rummet söka påvisa deras nutida behof af penningar för kontanta utgifter å ena sidan, och de möjligheter att fylla nämnda behof, som stå en hemmansägare numera till buds, å den andra.

I detta afseende torde böra beaktas, att afkastningen af själfva jordbruket hittills mestadels icke utnyttjats för att skaffa hemmansägaren kontanta inkomster utan i regel förbrukats af denne och hans familj. Ett godt år med rikligare mjölkafkastning från ladugården har sålunda t. ex. endast föranlett ökad förbrukning af mjölk inom huset och i ladugården, under det man vid sparsammare mjölk tillgång nöjt sig med mindre.

Till kontanta utgifter hafva nu likasom tidigare penningar måst anskaffas, ettdera genom försäljning af skogsalster från hemmansskogarna eller ock genom andra »förtjänster», i främsta rummet då genom tjärbränning och skogsarbeten.

Kontanter hafva företrädesvis erfordrats för inköp af mjöl och utsäde de år skörden slagit fel, samt till utskylder och inköp af sådana förnödenheter, som hemmansägarna icke kunnat erhålla af hemmanet eller själfva tillverka.

Under det befolkningens personliga behof intill något tiotal år tillbaka voro mycket små och skatterna föga kännbara, hafva numera, till följd af förbättrad samfärdsel och stigande kultur, allt större anspråk på lifvets nödortf uppmammats. Samtidigt hafva utskylderna flerdubblats och särskildt vägunderhållet blifvit allt mera betungande, under det att de s. k. förtjänsterna, synnerligast om man tager penningens fallande värde i betraktande, icke i samma grad ökats. På de senare åren hafva dock i denna ort allt rikligare tillfällen till arbetsförtjänst uppkommit. Men ännu har man icke kommit därhän, att tillfälle till arbetsförtjänst regelbundet året rundt kunnat beredas alla, som varit i behof däraf. Den betalning, som numera lämnas för skogskörslor och

timmerhugning, torde ock vara mindre än förr. Däremot stå nästan alla skogseffekter i ett ofantligt mycket högre pris än för 20 eller 30 år tillbaka.

De hemmansägare, som ännu själfva äga sina skogar, äro på grund af alla nu nämnda förhållanden synnerligen lyckligt lottade i jämförelse med dem, som afhändt sig afverkningsrätten till skogen. Dessa senare äro ofta föga eller alls icke bättre lottade än torpare och backstugusittare. Sistnämnda grupper af befolkningen äga dock i allmänhet framför de lösa arbetarna de jämförelsevis stora fördelar, som följa med en egen torfva, såsom jord till lifnäring, om icke direkt för dem själfva, så åtminstone tillräcklig att föda någon mjölkko och några småkreatur, hyresfrihet och husbehovsvirke m. m.

Dels till följd af en urgammal sed bland hemmansägare i dessa bygder, att hemmanen i regel gått från fadern till något af de äldsta barnen, under det att de yngre, med eller utan någon ringa utlösen, fått söka sin lycka på annat håll, dels till följd af de kända förhållanden, som orsakats af sågverksbolagens jordförvärf, har emellertid de lösa arbetarnes klass på senare tider allt mera ökat. Då, såsom jag ofvan antydt, dessa sakna det oberoende och många af de fördelar, som åtfölja besittandet af egen jord, och då tillfälle till regelbunden arbetsförtjänst ofta saknats, ser jag i dessa förhållande de förnämsta orsakerna till att många friska krafter sökt sin lycka på andra håll och främst då i det fjärran landet i väster. Dit hafva de bortfarnes ofta nog tämligen uppförgyllda skildringar i bref till kvarvarande anförvanter sedermera lockat än flera, som hoppats att i det för sin obundna frihet utropade nya landet finna den lycka och det guld, som de i hemlandet haft så svårt att vinna. Såvidt jag kunnat utröna, torde dock utvandringen från orten få anses afstannad. Men jag vill betona, att detta stillestånd i emigrationen icke får anses vara annat än tillfälligt, och att med all sannolikhet utvandringen kommer att taga ny fart, så snart bättre tider inträda i andra länder, såvida icke dessförinnan åtgärder vidtagits för att bereda skogsbygdernas befolkning lättare utkomst i fäderneslandet.

Främst af allt bör därför till motverkande af emigrationen: 1:o den lösa befolkningen bindas vid jorden genom beredande af tillfällen för alla, som det önska, att komma i besittning af lifnäringjord; 2:o tillfällen till stadigvarande arbetsförtjänst året rundt, så vidt möjligt, öfver allt i bygderna beredas; och 3:o lindring i skatter och besvär åstadkommas.

Ett viktigt steg i nu angifvet syfte har tagits i och med skogstörpsinstitutionens inrättande, och den ifver, med hvilken allmänheten begagnat sig af denna utväg att komma i besittning af egna, smärre, tills vidare skattefria jordbruk, vittnar om att det gått i rätt riktning. Ett fel med skogstörpsupplåtelseerna är emellertid, att den s. k. byggnadshjälpen dels är något för liten, dels icke kan utbekommas förr än byggnaderna äro fullbordade. Därjämte lägga enskildas på kronoparkerna belägna ströängar i en stor mängd fall hinder i vägen för anläggning af skogstorp.

Emellertid äro de bästa odlingslägenheterna i allmänhet belägna på mark, som är under enskildes disposition, och då såväl bolag som enskilde hemmansägare oftast äro obenägna att upplåta mark för odling, måste därför dessa lägenheter anses därifrån till stor del undandragne.

Enskildes på kronans mark belägna ströängar hindra ock utförandet af en mängd afdikningsföretag med syfte att torrlägga angränsande försumpad och för skogsbörd lämplig mark. Häri ligger ett afsevärdt hinder för utförande af dylika arbeten. Annars skulle rikliga arbetstillfällen genom dylika företag kunna beredas ortsbefolkningen.

Då värdet å skogseffekter nu stigit i sådan grad, att en mera intensiv skogsskötsel kan börja införas på de flesta skogar, där detta förut icke kunnat

ske, torde för framtiden rikligt med arbetstillfällen likasom af sig själfva komma att uppstå.

De åtgärder, som från det allmännas sida behöfva i förut angifvet syfte vidtagas, torde därför i hufvudsak vara:

förbättrande af villkoren för upplåtelse af skogstorp på kronans mark;

lagstiftning i syfte att möjliggöra expropriation af i enskild ägo varande, obegagnade odlingslägenheter med större areal än som erfordras för de hemman, under hvilka lägenheterna höra;

förvärfvande åt kronan, genom inlösen eller på annat sätt, af enskildes på kronans mark belägna ströängar;

lagstiftning i ändamål att bereda allmänheten större lätthet att komma i åtnjutande af egnahemsån;

ingripande af staten i fråga om sådana större odlingsföretag, som icke kunna af enskilde utnyttjas utan att dessförinnan betydligare vattenaflednings- och diknings- eller andra större arbeten kommit till ett planmässigt utförande;

åtgärder i syfte att genom bästa möjliga tillvaratagande af statens och kommunernas tillgångar och utnyttjande af deras produktiva egendom åstadkomma allmän lindring i utlagor; samt sist men icke minst

spreadande af kunskap om jordens brukande på det för orten mest passande sätt.

Lycksele den 5 april 1908.

Frithiof von Sydow.

Öfverjägmästaren i Skellefteå distrikt.

I stort sedt har i allmänhet hvar man i dessa bygder varit och är likaledes fortfarande med hänsyn till sin ekonomi beroende af förhållandena inom trävarurörelsen. Ojämförligt största delen af allt kapital, som härstädes sättes i omlopp, är kommet från skogarne och dess alsters förädling eller utnyttjande. Således, har en person ej skog själf, så kommer dock under tider af s. k. »goda år», d. v. s. år med goda priser å utländska trävarumarknaden och i följd däraf liffig spekulation å råvara, något af de skogägandes inhöstate skogspenningar honom tillgodo, endera såsom arbetsförtjänst, om han är kroppsarbetare, bättre betalning för landtmannaprodukter, om han är åkerbruksidkare, större varuomsättning, om han är handlande eller affärsman o. s. v.; följden är, att under sådana tider synes ett relativt välstånd råda så hos den ena som andra. Penningtillgången alstrar emellertid behof, hvilka äfven efter de »goda» årens slut finnas kvar, och ökas detta behof allt mer för hvarje period af rikligare tillgång på penningar. När så reaktionen inträder, med knappare möjligheter till dessa förvärfvade behofs tillfredsställande, uppstår missnöjet och tanken att på annan ort och i andra förhållanden skaffa en dragligare tillvaro. Endast högst obetydlig del af de goda årens från skogen skördade vinst torde placeras på sådant sätt, att den finnes till stöd under svårare tider, och allra minst där allmogen borde lägga densamma, nämligen i förbättrade jordbruk. Utkomst från detta i afsevärdare grad finnes således i allmänhet icke, oakadt möjligheterna för sådan otvifvelaktigt äro stora och många. En gammal erfarenhet i Norrland är ock, att så länge å en viss bygd finnes rikligt med skog och i sammanhang därmed god arbetsförtjänst i skogsarbete, så försummas jordbruket, och först då denna skogsförtjänstkälla börjar sina, tvingas allmogen vända sina tankar till jordbruket och dess mera rationella skötsel. Det är ju ock gifvet, att inom de verkliga skogsbygdena,

med deras svåra afsättningsförhållanden, skogsförtjänsterna ännu länge skola för befolkningen stå som de förnämsta, men det kan dock icke förnekas, att jordbruket äfven här under senare år har gjort framsteg, och i vissa bygder afsevärda sådana.

Hushållningen å de i Norrland varande hemmanens skogar är, som känt, inom Lappmarken reglerad genom särskilda förordningar, så att afverkning, förutom till husbehof, icke får äga rum utan efter utsyning af vederbörande skogstjänsteman, hvarvid skogen icke hårdare må anlitas, än med dess framtida bestånd är förenligt. Samma förhållande gäller äfvenledes för ett afsevärdt antal skattehemman i socknarne nedom lappmarken, hvilka hemmans ägare i enlighet med Kungl. förordningen den 29 juni 1866 endast hafva inskränkt dispositionsrätt till därå växande skog.

Innehafvare af dessa hemman torde för all framtid åtnjuta förmånen af en kontinuerlig årlig afkastning från sina skogar, till stöd för jordbruket. Visserligen har genom fortgående jorddelning, genom tillämpning af skiftesstadgans bestämmelser om skogslikvid m. fl. orsaker, denna de enskilda personernas afkomst mångenstädes minskats, men då samtidigt skogsvärdet ökats, utgör dock densamma ett afsevärdt tillskott.

Sämre ställt hafva dels de hemmansinnehafvare af sagda fastigheter, hvilka för längre tid öfverlåtit afverkningsrättigheten till annan, dels de inom nedre landet varande hemmansägare, hvilka, med fri dispositionsrätt till skogen, redan under de goda träkonjunkturernas tid hunnit afverka all till bättre gagnvirke duglig skog. Visserligen hindrar å dessa senare hemmansskogar i stort sedt förordningen den 24 juli 1903, angående åtgärder till förekommande af öfverdrifven afverkning å ungskog inom Västerbottens och Norrbottens län, ett fullständigt utödande af skogstillgången, men kan den dock ej helt lägga hinder i vägen för, att en del hemman med hänsyn till skogskapitalet här och hvar så godt som helt ödeläggas för lång tid framåt.

Inom vissa lappmarksocknar hafva trävarubolag i särdeles stor omfattning förvärfvat sig afverkningsrätt till den skog, som lagligen utsynas, och är denna rätt då i allmänhet inköpt på längre tid, vanligen 20 år, från förra hälften af 1890-talet.

De hemmansägare, som icke hafva upplåtit sina skogar å afverkningsrätt, tillgodogöra sig numera afkomsten antingen genom att själfva afverka utsynadt virke och försälja det nedkördt till närmaste flottled, eller ock genom att, sedan utsyning skett, sälja de stämplade träden å rot; vanligen erhålles bästa betalningen på sistnämnda sätt.

Förtjänsterna i skogsbygden utgöras förnämligast af arbete med virkets huggning, dess framforsling till flottlederna och dess flottning.

Äro, såsom förut sagdt, trävaruprisen goda, ske afverkningarne i större omfattning, och blifva, då således arbetstillfällen äro flera, arbetsprisen bättre.

I allmänhet åtaga sig hästägande personer afverkning af viss mängd träd mot visst pris — efter uppgjord prisnota för olika virkesdimensioner — och anskaffa dessa i sin tur erforderligt arbetsmanskap — egen dräng eller son, torpare eller lösarbetare — till huggningens verkställande, likaledes på ackord, visst pris per stock. Den beräknade dagpenningen för häst och karl plägar variera mellan 6 å 10 kronor, hvarjämte en van huggare räknar på dagpenning af cirka 3 kronor; verklig fart i arbetet blir dock sällan förrän fram på nyåret.

I dessa bygder fortlefver ännu oseden, att hemmansägare, arrendatorer och åboar från kustlandet, resa både 10 å 20 mil uppåt lappmarken, där de vistas hela tiden, från nyåret till vårens inbrott, sysselsatta med timmerarbete, på så vis försumma sina egna eller arrenderade hemmans skötsel och tagande

förtjänsten från lappmarksborna, hvilka mer än väl skulle kunna själfva ombestyra nu inom lappmarken skeende afverkningar. Bolagens arrendatorer och åboar beredas i allmänhet i första hand tillfälle till nu ifrågakarande arbeten.

Flottningsarbetet utföres i allmänhet af i flottledernas närhet boende, och varierar dagförtjänsten därvid mellan 2'50 à 3'50 kronor.

Hufvudsakligaste afverkningarna inom lappmarken ske å kronans skogar, under det att i kustlandet dessa skogar spela jämförelsevis mindre rol.

Frånsett vissa afsevärdt större afverkningar — fleråriga afverkningsrätigheter — under några år på 1890-talet, äro afverkningarnas omfattning på kronoskogarna tämligen lika, dock att de årligen något ökats och säkerligen komma att, i mån som bättre afsättning vinnes för mindre värdefullt virke, än ytterligare ökas.

Tillvaratagandet af skogarnas biprodukter, såsom träkol och tjära, sker, hvad kol beträffar, blott i ringa grad här och hvar efter järnvägen. Tjära brännes i tjärddalar traktvis i tämlig omfattning; arbetet lämnar dock icke stor nettoförtjänst; under beräkning af ett försäljningspris af cirka 16 à 17 kronor vid järnvägsstation eller lastageplats, torde ej större dagpenning kunna förvärfvas än högst cirka 2 kronor, men då arbetet mången gång utföres å tider, då annat arbete ej finnes att tillgå, är det dock af afsevärd betydelse för den fattigare befolkningen.

Inom lappmarken, där lefnadsförhållandena ju i stort sedt äro sämst, torde arbetet å kronans skogar alltmer komma att ökas, ej blott med afverkning utan ock med dikningar och skogsvårdsarbeten, med byggande och underhåll af flottleder, färdvägar m. m., och pågå i vissa bygder sådana arbeten i rätt afsevärd skala, beredande förtjänst hufvudsakligast åt torpare och lösa arbetare.

Då möjligheten för den fattigaste befolkningen att på drägliga villkor erhålla eget hem otvivelaktigt har ett det största inflytande för hämmande af utvandringen, torde säkerligen den möjlighet, som genom Kungl. kungörelsen den 27 maj 1904 beredts arbetsföra personer att inom Norr- och Västerbottens län erhålla egna hem genom upplåtelse till dem af odlingslägenheter å kronoparkerna, hafva en ej så ringa betydelse. Visserligen torde en del ansökare å sådana odlingslägenheter från början hafva haft föga allvarliga tankar på odling, utan hufvudsakligast afsett att genom upplåtelsen erhålla större utsikter till skogsförtjänster, men äro dock redan många afsevärda småbruksodlingar utförda, och torde med visshet under närmaste åren än mer sådana vara att emotse.

Piteå den 29 december 1907.

T. W. Hermelin.

Arjeplogs revir. Skellefteå distrikt.

Skogshushållningen å hemman inom reviret — Arjeplogs socken — regleras jämlikt bland andra bestämmelserna i Kungl. förordningen den 26 januari 1894 ang. hushållningen med allmänna skogarna i riket, enligt hvilken, som bekant, lappmarkshemmanen innehafvas med inskränkt dispositionsrätt till skogen. Detta stadgande kan — bland andra — utan egentlig öfverdrift sägas hafva räddat de lappländska privatskogarne, och hade medfört än större välsignelse, därest lappmarkens bofasta befolkning icke i så stor utsträckning som skett afhändt sig nyttjanderätten till skogen på de stora arealer som vid afvittringen

anslogos åt hemmanen. Till följd af detta obetänksamma tillvägagående, tillika med den i aflägsna skogsbygder vanliga okunnigheten i jordbruk, har befolkningens ekonomi kommit på så svaga fötter, att folkets lefnadsstandard — jag talar nu speciellt om Arjeplogs socken — under klena skördeår kommer ganska nära det som i bättre lottade landskap betecknas med ordet nöd. Den enda skörd som kan påräknas är gräs. Att korn eller råg mognar, hör till sällsyntheterna. I hvarje fall äro de åkerarealer som besås så små att de, äfven om säden mognade, icke mäktat gifva hemmanet den för året till hushöfver erforderliga kvantiteten. Det är alltså på ladugården man har att lita. Till följd af den nyss påpekade okunnigheten i jordbruk blifva emellertid foderförhållandena klena — äfven under goda år — då man så godt som ingenstädes kommer sig för att lägga an på fleråriga vallar, skötta på förnuftigt sätt, utan stöder hela sin ladugårdsskötsel på mer eller mindre magra starrängar (myrar i skogen) och på det å de afröjda backarne invid gården själfväxande, tunna och korta gräset. Då jag till det nämnda lägger odling af potates — hvilken i många fall är slut redan fram på våren, — har jag i korthet uppdragit konturerna af det för Arjeplogs socken typiska jordbruket.

Under sådana förhållanden skulle naturligtvis råda ständigt nöd, om icke den goda tillgången på utmärkt fisk i de stora och många vattendragen funnes. Men kontanta penningar fordras också. Dessa anskaffas hufvudsakligen genom arbete i skogen, antingen med virkesdrifning åt något bolag, som köpt större virkesposter på kronoskogsauktion, eller genom afverkning och försäljning (på flottleden) af från kronans skog inköpta vindfallen och torra träd. Det senare slaget af skogsarbete var under de allra sista åren af 1890-talet mycket lönande, emedan arbetslöner och virkespriser voro höga och tillgången på vindfallen — efter ett par ödeläggande stormar — riklig. Sedermera har nämnda arbetsförtjänst blifvit tämligen klen. Äfven betalas drifningen af bolagens virkesposter ganska klen. Utom nu nämnda arbeten förtjänar virkesflottningen att nämnas. Andra arbeten kan arjeplogsbon i allmänhet icke utföra.

Att nämna någon siffra för den årliga medelförtjänsten är svårt, då den växlar rätt betydligt, men 600 å 700 kronor för år torde med säkerhet kunna angifvas som maximum. Häraf skola lifsförnödenheter köpas och onera utgöras. Och ofta nog måste hö köpas vid den 17 mil och längre bort belägna järnvägen för att uppehålla lifvet på de svältfödda korna, tills den sent inträdande sommaren kommer. Existensen är sålunda den allra torftigaste — i allmänhet — och skuldsättning regel.

Trots dessa öfver hufvud taget svåra existensvillkor är utvandringen från Arjeplogs socken icke att räkna med. Under de sista 6 eller 7 åren har mig veterligen endast en person utvandrat till Nordamerika. Denne, en hemmansägare, som realiserade sin egendom och for, återkom emellertid efter endast några månader och — rosade icke marknaden. Befolkningen synes föredraga hembygden med dess klene utkomst framför den än ovissare i ett främmande land.

Arvidsjaur den 17 december 1907.

Gustaf Tjäder.

Pärlälvens revir. Luleå distrikt.

I de trakter af landet, där jag som skogstjänsteman hufvudsakligen verkat, Lycksele och Jockmocks lappmarkssocknar, synes emigrationen i synnerhet under sista åren tagit starkare fart. Ännu i midten af 1890-talet hörde man

mera sällan att någon utvandrade till Amerika; de personer, som då lämnade sitt hem, stannade i allmänhet inom landet, sökande arbetsförtjänst i Gällivare, Kiruna och dylika hastigt uppblomstrande samhällen. En vanlig skogsarbetare nöjde sig då med en dagpenning af 2.50 kronor, och arbetsförtjänst fanns tillräckligt genom pågående laga skiften, skogsuppskattningar och relativt stora afverkningar från såväl kronoskogar som hemman.

Med den orkanlika storm, som hösten 1897 härjade norra Sveriges skogar, ingick en ny tid. De otroliga massor vindfällan, som uppkommit, skulle så fort som möjligt tillgodogöras, och betalade bolagen under dessa drifningar hög dagspenning, 5 à 6 kronor. Därjämte lyckades en stor del, kanske den största, att genom egna köp från kronoskogar tjäna betydande kapital, och skapades därigenom ett öfverdåd i lefnadssätt, som lappmarksbon förut var okunnig om. Emellertid räckte därigenom förtjänsten ej så länge, och snart var den lätt intjänta förmögenheten sin kos. Att nu nödgas återgå till det ursprungliga, högst enkla lefnadssättet, hade sig ej så lätt, och mången föredrog att utvandra.

Arbetsförtjänsterna under vintern i skogarne äro allt för små. Genom den stora konkurrensen bolagen emellan vid virkesauktioner får spekulanten bjuda så stora stubbören för virket, att utdrifningen ej kan skäligen betalas. Inom Jockmock är det sällsynt att en timmerkörare på vårsidan har något öfverskott, och ofta nog har ersättningen för huggning och körning ej uppgått till det belopp, som provianteringen för häst och två man kostat. Att då efter en lång vinters trägna arbete se sig stå i skuld hos bolaget, kan ej verka uppmuntrande, utan föredrar en och annan att i främmande land söka bättre lycka.

En af de kanske viktigaste faktorerna till utvandringen ligger nog däri, att bolagen för underpris tillnarrat sig hemmanet eller afverkningsrätten af en bonde. Denne får sedan sitta som åbo på sitt gamla hemman, sköter det på annat sätt än egen egendom — och går under, eller är han fortfarande hemmansägare, dock utan afkastning från skogen, och kan i de flesta fall ej finna sin bärgning.

Ytterligare torde den arbetslöshet, som nu härstädes råder, än vidare öka utvandringen, och förrän arbetsförtjänst vid inlandsbanan eller på annat sätt häruppe kan erhållas, är föga hopp om ändring till det bättre.

Älfsvik, Jockmock, den 30 december 1907.

Nils K. Berlin.

III.

Kronolänsmännen.

Det till Kronolänsmännen utsända cirkuläret hade — med utslutande af ingressen och en eller annan rent formell anvisning — följande lydelse:

»Under Eder tjänstgöring, där så ofta tillfälle möter att inhämta grundlig kännedom om distriktets befolkning och dess livsvillkor, har Ni förmodligen mången gång själf haft anledning att reflektera öfver de orsaker, som kunna hafva föranlett den alltjämt beklagligt stora utvandringen, och öfver de åtgärder som skulle kunna vidtagas för detta samhällsöndas afhjälpande. För Emigrationsutredningen skulle det vara af betydande värde att få del af dessa iakttagelser och slutledningar.

Angående de särskilda frågor, som härvid äro att beröra, vill Emigrationsutredningen icke uppställa något allmänt skema. Önskligt är att få kännedom om just de förhållanden, som inom hvarje distrikt hafva särskildt tilldragit sig granskarens uppmärksamhet. Emellertid gifvas äfven en del allmänna spörsmål, som på ett flertal orter framträda såsom i högre eller lägre grad inverkan på bygdens ekonomiska och sociala tillstånd och hvilka alltså på förhand kunna antagas ofta skola gifva anledning till behandling. Sådana äro, exempelvis, huruvida allmogen i regeln kan anses af sitt jordbruk hafva tillräcklig utkomst eller behöfver anlita biförtjänster; huruvida bristande arbetskrafter kunna sägas vara ett direkt hinder för jordbrukets förkofran; förhållandet mellan husbönder och tjänstehjon och särskildt i hvad mån gällande legostadga numera tillämpas; jordägarnes uppfattning af torp- och backstugusystemets fördelar och olägenheter samt huruvida en påtaglig minskning ägt rum i torpens och backstugornas antal; sedvänjor vid arfskifte å bondehemman; dagens spörsmål inom det sociala och angränsande områden, o. s. v. Ett par jämförelsevis sällan behandlade frågor, som därför särskildt vore af värde att få belysta, är huruvida afsättningen af ortens produkter försiggår på ett sådant sätt, att säljaren kan anses få full valuta, samt huruvida inköpet af jordbrukarens förnödenheter är på ett rationellt sätt anordnad, så att de ej behöfva betalas för dyrt. Ofullkomliga anordningar beträffande endera af dessa förhållanden, eller dem båda, torde utgöra viktiga förklaringsgrunder till mången svensk bygds ekonomiska svaghet.»

Kronolänsmännens antal i vårt land uppgår till något mer än 500. Af dem hafva 384 besvarat Emigrationsutredningens frågor. Här nedan äro 24 af dessa svarsskrifvelser offentliggjorda, — delvis dock blott i utdrag. De öfriga hafva kommit till direkt användning för framställningen i våra »bilagor» eller för det slutliga utlåtandet. — Att, med begagnande af den vanliga länsordningen, den första här återgifna skrifvelsen är från Jönköpings län, blifver förklarligt om man erinrar sig den jämförelsevis ringa rol utvandringen spelar inom Mälareprovinserna.

Norra Vedbo härads första distrikt. Jönköpings län.

Här i orten sker utvandringen så godt som endast från den landtbrukande befolkningen, tjänstefolket och fabriksarbetarklassen. För att kunna finna alla anledningar till emigrationen, synes det mig, som om man måste göra sig noga underkunnig om nämnda samhällsklassers lefnadsförhållanden och framtidsutsikter här i riket. Fördenskull söker jag att nu redogöra därför beträffande mitt distrikt.

Genast jag börjar taga reda på den jordbrukande befolkningens förhållanden, finner jag, att dessa i allmänhet äro allt annat än afundsvärda. Landtbrukarne bestå här liksom på andra orter af jordägande och arrenderande. Bland de själfägande finnas de, som besitta ägovidder stora nog att kunna föda alla emigrerande i trakten, därest jorden styckades till småbrukarlotter. Andra själfägande hafva däremot hemman, som under nuvarande förhållanden icke kunna föda ägaren och hans familj. Under årens lopp hafva, på grund af ogynnsamma förhållanden, hemmanen måst oskäligt in-tecknas, hvadan ägaren har stora räntor att årligen betala. Arbetslönerna äro dryga och arbetskraften i ständig minskning. Följden har blifvit, att ägaren söker arrendera ut sitt hemman på bästa möjliga villkor. Vanligen betingar han sig en så pass hög kontant arrendesumma, att han kan till fullo betala räntorna och amorteringarna på de gården graverande lånen, och dessutom något öfverskott, samt naturaförmåner så stora, att han och en del af hans familj däraf kunna erhålla en nödig bärgning. Detta är det bekvämaste sättet att förränta sin jord, men uppenbarligen är det till stor skada för jordbruket. Det hemmanet icke kan gifva ägaren måste det gifva arrendatorn. Då denne på hemmanet måste skaffa ej blott inkomster till arrendeafgiften, skatter, löner o. d. utan äfven till sitt och sin familjs uppehälle, är det naturligt, att jorden måste utsugas och brukas på ett sätt, som vore förkastligt under normala förhållanden. Lika lätt är att förstå, det arrendatorns lefnadsförhållanden under sådana omständigheter icke bli till mycken glädje för honom och hans familj; strängaste arbete och stor försakelse bli deras största lott.

Under vintermånaderna söka i regel landtbrukarne skaffa sig biförtjänster. De använda sina dragare till skogskörslor och förtjäna därigenom under goda vintrar rätt afsevärdt. Någon gång idkar landtbrukaren under vintern något handtverk; numera är detta dock i aftagande. Vid tillfälliga (s. k. flyttande) sågverk ser man emellanåt landtbrukaren under vintern förtjäna en ej ringa dagspenning, som han under sommaren måste utbetala till aflöning åt egna tjänare.

Man torde med säkerhet kunna påstå, att afsättningen af ortens landtbruksprodukter försiggår på ett sådant sätt att säljaren får full valuta, men jordbrukaren, som ofta ligger i händerna på ortens handlande samt genom växlar och lånehandlingar försvagar sin kredit, förstår icke i allmänhet att ordna inköpet af gödningsämnen o. d. samt egna lifsförnödenheter på ett sätt, som vore till hans fördel. Här i orten finnas icke några landtmannaföreningar eller andra af landtbrukarne bildade ekonomiska föreningar.

Vare sig ägaren eller arrendatorn brukar hemmanet, får han kännas vid svårigheter att skaffa arbetsfolk. Ofta kan han ej ens för penningar få drängar och pigor. Årslönerna till dessa äro i medeltal 275—300 kr. till en dräng samt 200 kr. och därutöfver till en utepiga. Då numera endast undantagsvis ur tjänst afviket tjänstefolk hämtas, händer det ej sällan att drängar och pigor gå ur tjänsten, kanske i den brådaste tiden. Följden blir

att landtbrukaren måste försöka skaffa sig andra arbetskrafter och får vanligen för sommarmånaderna betala nästan lika stor lön till den nya tjänaren, som han lofvat den afvikne för hela året. Det oaktadt aktar sig husbonden i allmänhet för att begära tjänstehjons inställande i tjänst, som det olofligen lämnat, enär han dels riskerar, att tjänaren, som plägar månadsvis uttaga sin lön, ånyo afviker ur tjänsten, hvadan sålunda hämtningarna bli husbonden alltför kostbara, samt dels få sådant rykte om sig bland tjänare, att dessa icke vilja taga plats hos honom. Den rätt, som den föräldrade legostadgan lämnar husbonde, kan sålunda ej användas af landtbrukaren, som till följd af storleken af den jord, han brukar, är allt för mycket beroende af tjänarne.

Förhållandet mellan husbönder och tjänstehjon är i öfrigt någorlunda godt. Dock höres ofta klagomål från båda hållen. Ej sällan fordrar husbonden mer än skäligt af sina tjänare. Än klagar husbonden öfver tjänares tygellösa och osedliga lefverne. Oftast utgöra dock löneförhållandena anledning till missnöjet.

Under årens lopp hafva torpen mer och mer försvunnit. Torpare-systemet var förr till stor fördel för landtbrukaren, som då alltid hade viss arbetskraft att påräkna. I allmänhet önska nog landtbrukarne torparne tillbaka, men de synas icke göra något för ernåendet af detta önskemål. Arrendeafgifterna för torpen hafva satts för högt. Så t. ex. utgör arrendet för torp under en större egendom här i trakten tre mansdagsverken i veckan. Då ett mansdagsverke värderas till 2 kronor 50 öre, synes att arrendeafgiften för torpet, å hvilket kan födas tre kor i medeltal, uppgår till nära 400 kronor per år. Därest torparen vill erhålla dragare från hufvudgården till torpets brukning, har han att för hvarje dragare per dag fullgöra två extra mansdagsverken. Vid alla dagsverken har dagsverkaren att själf hålla sig med maten. Till jämförelse meddelas, att för ett hemman, hvarå födas 10 å 12 kor, erlägges i medeltal ett årligt arrende af 800 kronor.

De flesta torpar- och backstugor här i trakten stå obehodda. Endast de, som ligga i närheten af samhällena, kunna uthyras. Däremot har det visat sig vara mycket lätt att försälja f. d. soldattorp. Dessa betalas i allmänhet ganska högt. Oftast är det f. d. soldater eller torpare, som tillhandla sig dessa torp och därigenom skaffa sig en så stor bit jord, som de själfva kunna utan tjänare bruka.

För några år sedan, då lönerna till landtarbetarne stego i oroväckande grad, funno flera landtbrukare för godt att höja arrendena för sina torp. Mången torpare, som i årtal brukat och förbättrat sitt torp och då blifvit gammal och utarbetad, kunde icke hafva torpet kvar. Familjen skingrades; sonen, som hjälpt fadern och hoppats få öfvertaga torpet, flyttade till något fabriksamhälle eller emigrerade, föräldrarna drogo sig knapphändigt fram genom tillfälligt arbete eller på en sparad penning, men många kommo kommunen till last som fattighjon. Detta anföres såsom exempel på landtbrukarnes oförmåga att fatta och förstå de sociala förhållandena och deras till halsstarighet nående konservatism, som länge kommer att förhindra landtarbetarfrågans lösning.

I stället för torpare anställdes statare. Från nämnda tid börjar statar-systemets blomstring, ett system som jämte landtkommunernas fattigvård utgör den mörkaste fläcken å den svenska landsbygden. Trots de dåliga, ofta usla förhållanden, hvari statarfamiljerna lefva sitt lif, synes det som om de stora jordägarna icke skulle hafva så svårt att få statare som tjänstehjon. Orsaken därtill torde väl hufvudsakligen vara att söka däruti, att när en familj räknas bland statarne på en gård, den har allt för svårt att arbeta

sig upp till något annat. En statares lif är både omväxlande och enformigt. Det är rikt på försaker och umbäranden men fattigt på förströelser och glädje. Så snart godsägaren en tid haft en dräng, gör han allt för att förmå honom ingå äktenskap, ty så snart familjen är bildad, är godsägaren viss om honom som statare. Löneförhöjning och löften om god framtid locka drängen att stanna kvar, och blott han varit på gården några år, har han svårt att byta sysselsättning; åldern, stor familj och dåliga affärer trycka honom kvar på ett ställe, som han i grund och botten hatar och afskyr.

Statarlönen växlar betydligt i orten men utgöres alltid af kontanta medel och naturaförmåner. Såsom god årlig lön anses följande, som lämnas å en större landegendom i orten:

Kontanta medel	Kr. 275·00
Fri bostad med vedbrand, värdt	» 150·00
600 kg. råg, värderad till	» 72·00
40 kg. hvete » »	» 4·80
30 kg. korn » »	» 3·60
30 liter ärter » »	» 4·50
1½ liter oskummad mjölk om dagen, värd pr år	» 54·70
1½ liter skummad » » » »	» 27·35
80 kg fläsk, värderadt till	» 80·00
2½ tunna potatis samt rätt att sätta ½ tunna på husbondens jord, värderadt till	» 10·00
eller tillhopa enligt ortens pris värdt	Kr. 681·95
härifrån dock afgår utgift för förmalning af säden, som kan värderas till	» 7·00

Rest Kr. 674·95

Till jämförelse meddelas, att arbetare vid ortens snickerifabriker ofta ha en årsinkomst af 1,000 kronor eller mer.

Statarfamiljernas bostäder äro i allmänhet mycket sämre än en fabriksarbetares. Ett stort kök och en liten kammare upplåtas till bostad åt en statarfamilj oafsedt dess storlek. Ovanligt är icke, att tio personer bo i ett rum med 25 å 30 kvadratmeters golvyta, och ha ett kök, som icke rymmer mer än en säng och erhåller sitt ljus genom ett fönster af knappt en kvadratmeters öppning. Ofta äro rummen låga och knapphändigt underhållna. Fönster kunna sällan öppnas. Ytterst sällan är fabriksarbetarens hem af denna typ.

I regeln börjar fabriksarbetaren sitt arbete kl. 7 f. m. och slutar det-samma kl. 7 e. m., med raster om tillhopa två timmar. Statarens arbetstider variera under olika årstider, men i medeltal arbetar han 12 timmar på dygnet, och under sommarmånaderna blir det mångenstädes mycket korta måltidsraster.

Fabriksarbetaren är i tillfälle att själf köpa sitt mjöl, sin mjölk och potatis m. m. och kan skaffa den vara han önskar, af god eller sämre kvalitét. Stataren måste nöja sig med gårdens produkter, vare sig de äro prima eller sekunda. Ovanligt är icke att statarne få af den säd, som husbonden icke kan sälja, men då staten för året uppgöres, aktar husbonden icke för rof att beräkna naturaförmånerna efter ortens pris på prima vara.

Härmed har jag icke velat säga, att alla statare i trakten hafva det så uselt, men de kunna vid en eventuell flyttning få det. Och då tal är om orsakerna till emigrationen, måste man först och främst framdraga de dåliga förhållandena och påvisa hvad utsikter statarne hafva, utsikter som mycket ofta komma dem att tänka på fattighuset såsom deras slutliga boning. Ty

förr än statarförhållandena ordnats och de gifta kvinnornas tvungna bortarbete förbjudits, skall fattighuset icke bli obebodt och emigrationen från ifrågavarande familjer icke upphöra. Det finnes statarfamiljer, som redan hafva bidrag af fattigvården.

Jag har nyss nämnt, att landtbrukaren måste högt aflöna sina ogifta tjänare. Detta drabbar de mindre jordbrukarne mest. De stora godsägarna göra det ofta med utsikt att få behålla tjänarna på gården såsom statare, och de ha lättare att få drängar och pigor än brukare af mindre jord. Oaktadt lönerna på landsbygden äro större än i samhällena, flytta med begärlighet den jordbrukande befolkningens barn till samhällena och städerna. Där erhålla de bättre lefnadsförhållanden och lindrigare arbete. Tjänsteflickor i samhällena erhålla i medeltal en kontant lön af 10 à 15 kronor per månad och vilja numera ytterst sällan städja sig på helt år utan endast per månad. Tjänstehjussstadgans föreskrifter anses både af husbondefolket och tjänarne såsom föråldrade och tillämpas därför sällan, åtminstone i samhällena.

De sparsamma tjänarne försöka samla så mycket af sin lön, att de vid eventuellt giftermål hafva att betäcka de nödvändigaste utgifterna. Men sparsamheten är nu för tiden ganska sällsynt. Då arbetare gifta sig, ha de ofta intet att köpa sitt bohag för. På afbetalning eller lån grunda flertalet sina hem. Smaken för lyx och nöjen är alltför stor i samhällena, en naturlig följd af barndomens försakelser. Då någon af ortens barn återkommer från Amerika och visar sig klädd i lyx och granna kläder, är det därför icke svårt att locka de hemmavarande öfver till det beundrade landet i väster.

För tjänarne liksom för andra personer står som ett mål det egna hemmet jämte en själfständigare ställning. Men utsikterna därtill äro i allmänhet små här i landet under nuvarande förhållande. Då de höra talas om ett land där lönerna äro större och där arbetet, af hvad slag det vara må, säges vara prisadt och värderadt af alla, samt friheten och människovärdet större, dröja de icke att resa dit och lämna ofta utan saknad det land, där arbetet anses mera som ett straff än en skyldighet, och där man prisar den, som genom minsta möjliga arbete kan skaffa sig högsta möjliga förtjänst på andras bekostnad.

Så är det ock med fabriksarbetarne, som ofta kommit från den jordbrukande klassen. Visserligen hafva industriarbetarne det betydligt bättre på alla sätt än landtarbetarne, men alla människor sträfva efter bättre. De sista årens arbetarrörelse har till vårt lands fromma öppnat ögonen icke blott på arbetarne utan äfven på rikets öfriga invånare. Man har insett vådan af att vidare förtrycka arbetarklassen och hämma dess sträfvanden till bättre förhållanden. Det oaktadt råder ännu beklagligtvis bland arbetsgifvarne ett stort misshag mot fackföreningarna och arbetarnes öfriga kooperationer. Detta bidrager till utvandringen lika mycket som oskälig arbetstid och små löner. Så snart arbetarne tillerkännas medborgerliga rättigheter och organisationsfrihet samt ålderdomsförsäkring och allmän pensionering införas, skall helt säkert en stor del kroppsarbetare stanna i hemlandet. Blifva därtill egnahemsfrågan, skolfrågorna och värnpliktsfrågan väl lösta, torde bekymren för en för riket mattande utvandring af arbetskraft betydligt minskas.

Tranås den 12 december 1907.

Sigurd Pira.

Östra häradets första distrikt. Jönköpings län.

Som känt har emigrationsströmmen öfver hufvud taget varit och är rätt stark från denna provins, ehuru den numera något aftagit. Detta kan tillämpas äfven på särskildt denna ort. Orsakerna till utvandringen hafva tvifvelsutan varit mångahanda. Verkliga eller förmenta sociala missförhållanden torde knappast hafva här inverkat i någon högre grad. De förmodade utsikterna att i det främmande landet kunna på kortare tid än här bereda sig drägliga existensvillkor och möjligen skaffa sig en burgen ställning, hafva lockat mången ung man att emigrera. Under de senaste årtiondena hafva många yngre personer blifvit påverkade af underrättelser från förut utvandrade släktingar, hvilka framställt förhållandena där ute i särdeles gynnsam dager.

Jordbruket har på senare tiden fått något uppsving, men förut hafva de små och mindre bördiga tegarna odlats på otidsenligt och ej nog givande sätt. Synnerligast de mindre hemmansägarna och jordbruksarbetarna hafva under gångna decennier uppvuxit under små och trånga förhållanden. Huru de än sträfvat, har vinsten blifvit ringa, och detta har bidragit till den uppfattningen, att jordbruksnäringen afkastade sig sämre än andra näringar och medförde större risker. De ekonomiska resurserna hafva ock varit små, och något kapital erfordras ju för öfvertagande af ett eget jordbruk, hur litet än detta är. Afsättningsmöjligheterna för jordbrukets produkter hafva ej heller varit särdeles goda, och äro det ej ännu. Mejeriskötseln har aldrig fått någon vidare fart. Gårdarna ligga delvis spridda, och få bönder lägga an på högmjolkande djur samt sälja alls ingen mjölk. Med rotfruktsodling börjar nu emellertid ladugårdsskötseln att något drifvas upp. Inköp af artificiella gödningsämnen, kraftfoder m. m. sker fortfarande genom mellanhänder, och ofta blir den godtrogne köparen bedragen på varorna, som i allt fall ofta äro för dyra; till exempel kalk lär ej kunna erhållas för rimligt pris. Inga inköpsföreningar finnas. Uppfödande af slaktboskap förekommer i allmänhet hos bönderna och lämnar ganska god afkastning, ehuru uppköparne nog draga en dryg procent. Flerstädes lefver den jordägande allmogen nu på skogsskötsel eller rättare skogssköfving. En massa virkeshandlare i orten ombesörja omsättningen. De senare hafva nog förut tillgodogjort sig oskäligen vinst, men nu mera börjar skogen betalas efter sitt verkliga värde, ehuru ännu skogsskiften säljas till underpris. För de mindre jordbrukarne äro skogskörslor ofta anlitade källor till biinkomster. Vore allmogens ekonomiska ställning bättre och jordbruket drefves mera rationellt, torde nog de flesta jordbruk gifva sina innehafvare tillräcklig utkomst. För det nuvarande torde nog ingen bestämd regel härvidlag kunna fastslås, men många äro hänvisade till biförtjänster, som ofta inkräkta på den tid, som kanske egentligen borde nedläggas på jordens skötsel. Bristande arbetskrafter kunna sägas vara ett direkt hinder för jordbrukets förkofran. För att detta skall kunna verkligt gå framåt måste ett intensivt arbete äga rum, och härtill fordras flera armar än som nu stå till buds. Men svårighet finns redan att erhålla arbetskraft för att nödortfigt hålla bruket uppe. Gårdar finnas med många torplägenheter obebodda, fullvuxna drängar erhållas med svårighet och statares hustrur eller ogifta arbeterskor vilja ej biträda med mjölkning. Däremot söka sig en stor del män i de kraftigaste åren in vid industriella anläggningar i eller utom orten, och unga flickor ur arbetsklassen kunna knappast förmås att deltaga i allmogens skördearbete och andra yttre göromål, men antaga gärna platser i stationssamhällen eller eljest med endast inre sysslor. Den här

upplomstrande industrien — hufvudsakligen sågverk, snickerifabriker och dylikt — har tillgodogjort sig den nedgående emigrationen. För jordbruket har ingen förbättring försports.

Hos den jordbrukande klassen märkes ofta missnöje med deras ställning och bekymmer för framtiden. Det uppväxande släktet får därför lätt den uppfattningen, att jordbruket är ringa gifvande, och föräldrarna äga ej makt nog att, äfven om de vilja, binda de unga, utan dessa gå att söka lättare utkomst. Många, som af ren lättja aldrig ha utfört ansträngande och ordentligt arbete, emigrera äfven, i hopp att utan vidare möda på ett eller annat sätt komma sig upp. De intala sig att därute gifvas så många olika möjligheter, och för att kunna erhålla en tryggad utkomst af jordbruket här fordras något kapital och mycket arbete.

Det torde vara utom allt tvifvel, att emigrationen skulle komma att betydligt aftaga, därest bättre utsikter kunde beredas den uppväxande allmogen att tidigt nog skaffa sig egna jordbruk, särskildt som emigranterna här till stor del bestå af den jordbrukande klassens barn. Huru detta skall kunna tillgå, torde dock vår modernärings målsmän bättre kunna reda ut. Det synes emellertid af vikt, att folket i allmänhet, och synnerligast de unga, erhöle tillräcklig upplysning om rationellt jordbruk och blefve öfvertygad om att detta, rätt skött, bör lämna dem bröd. Korta kurser i jordbrukslära borde oftare anordnas. Särskildt här i Småland är landbruksskoleföreståndaren Rösiö mycket gärna hörd, och hans verksamhet, med den lefvande entusiasmen, han däri utvecklar, kan ej öfverskattas. Men hvad förslår en man. Fråga är, om ej redan i folkskolorna på landet borde meddelas några enkla grunder i jordbrukslära, hvilka skulle framställas så, att barnets håg och sinne drages till det enkla, naturliga landtlifvet. Just vid den tiden är sinnet mottagligt för intryck, och verkningarna kunna nog spåras långt fram i tiden. Förmånligare kreditförhållanden för jordbruket erfordras. Egnahemslånen borde utsträckas att gälla äfven mindre hemman, och formaliteterna vid erhållande af lån förenklas. Hushållningssällskapen borde öfverallt organisera inköps- och försäljningsföreningar för jordbrukets inköpsbehof och säljbara produkter. Arbetsförmedlingsanstalter och — hvarför icke — förmedlingsanstalter för erhållande af egendomar och arrenden, borde inrättas inom hvarje län eller härad. Vårt land har rum och möjligheter både för intensivt, vinstgifvande jordbruk och storindustri, men den senare och dess arbetare bör ej gynnas på det förras bekostnad. Allt göres nu för industriarbetaren, som faktiskt har det ekonomiskt bättre än både det stora flertalet af den jordbrukande allmogen och de lägre tjänstemännen, hvilka själfva fått bekosta sin utbildning och måste hafva något större anspråk på lifvet, men därest ej landets allt fort viktigaste näring — jordbruket — skall gå tillbaka i stället för framåt, synes det nödvändigt att statsmakterna nu med allvar söka vidtaga effektiva åtgärder därvidlag, och bönderna måste läras att vilja framåt, om ej de gamla, så deras uppväxande ungdom.

Hvetlanda den 8 oktober 1907.

J. P. Norén.

Östra häradets tredje distrikt. Jönköpings län.

Då inga nämnvärda fabriksanläggningar finnas inom distriktet, kan befolkningen i det stora hela delas i tvenne klasser: hemmansägare och arbetare, då till den sistnämnda kunna hänföras arrendatorer, handverkare och krigsmän. Beträffande då först hemmansägare, så förekommer det ej, att fastig-

heter skiftas i flera brukningsdelar vid ägarens död, utan antingen försäljas de å auktion eller också öfvertagas de af en utaf arfvingarne, som då utlöser de öfriga kontant, hvartill penningar anskaffas genom lån, försäljning af skog eller giftermål. Emellertid uppstår härigenom ett öfverskott af befolkningen, som måste söka sig någon utväg, och största delen af detta öfverskott går till Amerika. Man kunde ju tycka, att dessa emigranter lika gärna skulle kunna skaffa sig en oberoende ställning i sitt fädernesland, men man har en annan faktor att räkna med, nämligen den besutne svenske odalbondens stolthet. Dennes barn kunna visserligen få blifva handlande eller tjänsteinnehafvare hos stat eller kommun, men att taga tjänst hos en annan bonde eller blifva industriarbetare går ingalunda för sig. Lika litet kan en bondson köpa och bruka endast ett torp eller en jordbrukslägenhet, eller en bonddotter gifta sig med en arbetare, torpare eller lägenhetsägare. Nej, bondens barn måste blifva antingen husbonde eller husmoder å en gård d. v. s. i mantal satt jord, såvida icke pojken kan blifva tjänsteman eller handlande eller flickan gift med en sådan. Följden blir, att vid föräldrahemmets upplösning, eller gårdens försäljning till en af arfvingarne, de öfverflödiga barnen begifva sig till Amerika och, hvad som icke gått an här hemma, går nu för sig. Här taga de nykomna det arbete, som betalar sig bäst, och hålla på därmed, tills de genom ihärdighet och sparsamhet skrapat ihop ett litet kapital, då de skaffa sig antingen en egen farm eller ett eget »bissness». En del föredraga att hålla på med sitt »jobb» och använda sina besparingar till anskaffande af ett eget hus.

Hvad åter arbetarne angå, så kan ingen förtänka dem att de söka erhålla största möjliga utbyte af sin enda tillgång, eller sin arbetskraft, hvarför, då möjligheterna för ett godt resultat i detta afseende äro flera i Amerika än i Sverige, en stor del unga arbetare begifva sig till Amerika. Dels genom bref och dels genom svensk-amerikanare, som komma på besök i det gamla hemlandet, spridas uppgifter om de höga arbetslönerna och de billiga lefnadskostnaderna i Amerika, och detta lockar många att emigrera. Hårtill kommer, att de, som från Amerika komma på besök, äro sådana som haft framgång i det nya landet. De visa, att de på så lång tid sparat ihop så mycket; de hafva fina kläder, ur och reseffekter; de omtala, huru aktadt arbetet är i Amerika, där till och med de högst uppsatte kunna utföra hvilket som helst arbete, utan att någon finner det märkvärdigt, hvarjämte de berätta huru lätt det är för en arbetsam person att i Amerika skaffa sig ett eget hem på egen grund. Allt detta lockar arbetaren, och han anställer jämförelser emellan sitt fädernesland och Amerika, hvilka sällan utfalla till förmån för det förstnämnda. Han tänker på, huru hans förfäder och anhöriga efter många om och men fått på sin lifstid, ofta mot dryga villkor, åt sig upplåten en jordbit, där de skapat sig ett eget hem, hvilket kostat dem alla deras små besparingar och mycket arbete, samt huru jordägaren efter deras död utan ersättning återtagit den upplade och mestadels välskötta jorden och för en spottstyfver inköpt byggnaderna. Egnahemsidén i sin nuvarande form har icke vunnit något erkännande inom orten. Den passar ganska bra för en person med ett litet kapital, men ingalunda för en arbetare som endast har sin arbetskraft. Nej, affärsmässighet måste ersätta den byråkratiska formalismen i denna sak. Staten måste riskera något, om denna goda idé skall lämna det önskade resultatet. Låt staten genom t. ex. hushållningssällskap eller hushållsgillen inköpa för egna hem lämpliga hemman eller områden samt afsöndra och sedan sälja egnahemsområden till väl vitsordade personer för billigt pris, äfven om någon förlust härvid skulle uppstå. Låna sedan emot billig ränta och utan borgen denne köpare erforderligt kapital

till byggnader samt uppsättning af kreatur och redskap, så skulle många idoga och skötsamma arbetare, som nu emigrera till Amerika för att skapa sig ett eget hem, föredraga att stanna hemma. Äfven om förluster i en del fall skulle uppstå, så torde de många goda resultaten uppväga detta.

Nye den 5 oktober 1907.

J. F. Henström.

Västra härads västra distrikt. Jönköpings län.

Efter att i mer än 30 års tid hafva stått folket nära, däraf 20 år såsom kronolänsman i detta distrikt (Hjälmseryds, Stockaryds, Vrigstads, Nydala, Svenarums och Hylletofta socknar), har jag haft tillfälle att tämligen noga lära känna befolkningen och dess lifsvillkor. Och det är med stöd af denna erfarenhet, som jag — med mycken beredvillighet tillika — enligt begäran afger följande värdsamma utlåtande angående emigrationen från detta distrikt.

Såsom en följd af en alltför smådelande hemmansklyfning har jordbruket, som här är hufvudnäring, ända inemot 1800-talets slut helt visst mångenstädes befunnits otillräckligt för hela familjens bärning.

Bristande företagsamhet — ett för befolkningen här likasom på så många andra ställen i vårt land kännetecknande drag — gjorde också, att det sällan blef af, att man genom nyodling och bättre skötsel sökte höja jordbrukets afkastning i behöflig mån, utan fingo småhemmanens och torpens söner, så snart de blefvo vuxna, i stället söka arbete på annat håll.

Så utgingo exempelvis sedan början på 1860-talet årligen flere hundra arbetare ensamt från Hjälmseryds socken, de flesta till statens järnvägsbyggnader, medan på den tiden blott ett fåtal emigrerade till Amerika.

Järnvägsarbetarne återvände mot vintern, hvarunder den besparade arbetsförtjänsten vanligen förbrukades i hemorten; blott i enstaka fall spåras nämnvärd behållning af sagda arbetsförtjänster.

Emigranterna lyckades däremot bättre. Kanske var det lättare för dem att spara; visst är, att flertalet, efter några års vistande i Amerika, visade sig hafva samlat relativt betydande kapital.

Underrättelsen härom drog allt mera uppmärksamhet på Amerika, och så kommo fribiljetter därifrån, som gäfvö ökad fart åt emigrationen.

Af emigranterna hafva många förvärfvat egen jord — eller ock hus i stad — i det fjärran landet;

andra hafva hemsändt sina besparingar, som gjorts räntebärande och omsider möjliggjort hemmansköp i fädernebygden;

andra åter hafva med god reskassa gjort påhälsning i det forna hemmet samt vid återfärden tillsläppt hvad som behöfts till öfverfarten för anhöriga eller andra, som ej kunnat motstå lockelsen att resa till Amerika i sådant sällskap.

Emigrationen härifrån har sålunda under årens lopp tagit sådana dimensioner, att knappast något allmogehem nu finnes, hvarifrån ej en eller flere af dess yngre medlemmar begifvit sig till Amerika, med hvilket land denna bygd därför står i liflig korrespondens.

Öfvervägande goda äro ännu allt fort underrättelserna därifrån till de hemmavarande, hvilkas ljusa amerika-förhoppningar ytterligare befastas däraf, att man numera såsom gäldfria hemmansägare mångenstädes i socknarne påträffar immigranter, som helt och hållet i Amerika förvärfvat sin egendom.

Med sådana exempel för ögonen har den uppfattningen vuxit sig stark, att arbetet i Amerika möjliggör en ljusare framtid än här hemma, hvaraf den

naturliga följden är, att den kroppsarbetande ungdomen gärna riktar sin håg dit bort.

Se där den egentliga orsaken till den alltjämt beklagligt stora emigrationen härifrån!

Bland bidragande orsaker är ohägen för värnplikten — ledsamt att om-tala — en af de mest framträdande, hvilket gör, att amerika-färden vanligen företages innan värnpliktsåldern inträdd.

Vrigstad den 24 september 1907.

Alfred Dahl.

Konga härads södra distrikt. Kronobergs län.

Att en förhållandevis stor kontingent af särskildt den yngre manliga befolkningen i denna ort årligen begifver sig till Amerika, är ett sorgligt faktum.

Orsakerna härtill äro flere, och jag skall i det följande söka beröra de viktigaste.

Gifvetvis är det tanken på erhållande af bättre utkomst, som i första hand drifver mängen öfver till Amerika. Tidtals återvända till Sverige en mängd s. k. svensk-amerikaner, några för att bosätta sig här i landet men de flesta endast för att hälsa på anförvanter och vänner. Dessa våra landsmän, som det i regel gått väl i Amerika, hafva nästan utan undantag den svagheten att vilja skryta och utmåla det stora landet i väster som ett sannskyldigt paradis, men glömma så lätt att tala om sina egna vedermödor därute och alla de svårigheter, som vanligen möta emigranterna, såsom det hårda, ovana arbetet, det mångenstädes i Amerika ohälsosamma klimatet o. s. v. samt framför allt alla de landsmän, som misslyckats därute och gått under. Dessa svensk-amerikanare återvända snart till Amerika och locka då en mängd unga män och kvinnor med sig, under förespeglingar om goda arbeten och stora aflöningar, samt bisträcka dem ofta med respenningar. Ett annat sätt, som rätt ofta användes, är att en i Amerika bosatt person, som har yngre anförvanter i Sverige, genom att skicka hem s. k. fribiljetter förmå dessa sina släktingar att resa till Amerika. I många fattiga bondehem, där familjen är talrik, hafva föräldrarna icke råd att behålla barnen i hemmet utan tvingas dessa att omedelbart efter konfirmationstiden gifva sig ut från hemmet för att skaffa sig sin bärning. Den första resan gäller då till betfälten i Skåne och Danmark under sommartiden, hvarunder vanligen så god arbetslön erhålles, att denna räcker till nödortfigt uppehälle under vintern i hemmet. Så fortgår det under några år med hårdt och besvärligt arbete utan tillfälle till några som helst förädlande förströelser under sommaren och nästan fullkomlig sysslöshet under vintern. De unga komma på sådant sätt från ordnad arbete och blifva flere månader af året, så länge sommarens förtjänster räcka, dagdrifvare och lättingar, till skada för dem själfva likasåväl som för samhället. När så de unga uppnått 18 à 19 års ålder, anse de sig för goda att »ligga på betfältens», och då måste de se sig om efter annat lönande arbete. Då sådant ej kan erhållas i hemorten och lusten att komma ut i världen redan fått makt med dem, skola de, som alltför gärna lyssna till locktonerna från Amerika, ovillkorligen dit. En mängd unga kraftiga män och kvinnor har jag sett växa upp under ofvan beskrifna förhållanden för att slutligen hanna i Amerika.

Ehuru jordbruket, som i denna bygd länge varit i lägervall, åtminstone å de små hemmansbruken, under de senare åren genom förbättrade kommunikationer, landtmannaföreningar, jordbruks- och boskapspremieringar o. s. v. gjort stora och betydelsefulla framsteg, kan dock allmogen i regel icke anses af jordbruket hafva tillräcklig utkomst. Följden häraf har blifvit, att de bästa arbetskrafterna dragits från detsamma och de, som ej gått till industri och andra näringar inom landet, hafva strömmat ur detsamma till Amerika. Det har därför visat sig, att jordbrukaren fått svårigheter att binda ordentligt arbetsfolk genom tjänsteaftal i enlighet med den föräldrade legostadgan, ty å ena sidan lämnar jordbruket sin innehafvare ej tillfälle att gifva arbetaren den lön, som han i andra yrken erhåller, och å andra sidan vill arbetaren nu för tiden till det yttre hafva större frihet och oberoende än hvad ett legoaftal såsom tjänstehjon kan erbjuda honom. Huruvida han såsom medlem af fackföreningar o. d. i verkligheten vinner denna så eftersträfvade frihet, är en fråga som i detta sammanhang ej behöfver annat än blott vidröras.

Man har ofta i pressen och annorstädes hört uttalas farhågor, att våra ynglingar skulle, i följd af den nya värnpliktens införande, före värnpliktsåldern emigrera för att därigenom undandraga sig den långa och mödosamma rekrytutbildningen. En så noggrann inblick uti förhållanden på landsbygden, som en länsman kan förskaffa sig, gifva otvetydigt vid handen, att dessa farhågor, sorgligt nog, äro fullkomligt grundade. Otaliga äro de friska, kraftiga ynglingar jag sett lämna fosterjorden för att slippa lära sig försvara densamma, och jag vågar därför påstå, att den förlängda värnplikten för våra bondsöner utgör en hufvudanledning till emigration.

Härofvän angifna förhållanden torde för denna ort vara de viktigaste orsakerna till den alltjämt beklagligt stora utvandringen; och om man reflekterar öfver de åtgärder, som skulle kunna vidtagas för detta samhällsöndas afhjälpande, äro dessa utan tvivel af mångahanda slag. Det har i tal och skrift ofta framhållits, huru kraftigt och framgångsrikt emigrationen skulle kunna bekämpas genom anskaffande åt mindre bemedlade af lån på goda villkor till inköp af egna hem, och det måste erkännas, att vederbörande redan gjort väsentligt härutinnan. Det synes emellertid ännu återstå rätt mycket. De största svårigheterna ligga uti de besvärliga och kostbara åtgärder, som måste vidtagas för låns erhållande. En omfattande förenkling af desamma måste verkställas, för att den i sak så nyttiga egnahemslånerörelsen skall blifva fullt populär bland den del af befolkningen, nämligen jordbruksklassen, för hvilken den i själfva verket är afsedd.

Från kronans jordbruksdomäner, som nu lämna så ringa afkastning, borde i största möjliga utsträckning egna hem på billiga villkor upplåtas. I regel finnas å dessa kronoboställen, som i allmänhet hafva vidsträckt ägoområden, flere bebyggda, och för den skull till egna hem synnerligen lämpliga torplägenheter, som i första hand kunde för detta ändamål tagas i anspråk.

Tingsryd den 3 augusti 1907.

F. Wieslander.

Handbörds härads östra distrikt. Kalmar län.

Under gångna tider, då god tillgång till arbetskraft fanns, må man ej undra öfver att en stor del af vårt folk närde förhoppning att i ett främmande land söka sig en bättre utkomst än hvad dem här kunde beredas. Hvad nu särskildt jordbruket beträffar, var detsamma icke så långt kommet,

att det ansågs lönande att med större arbetskraft än nödvändigt drifva detta. Efter denna tidsperiod började de stora landtgodsen att bildas, genom inköp af mindre hemman, som lades under de större herregårdarne, som erhöles sin arbetskraft från utlagda torp, hvars innehafvare fullgjorde sina skyldigheter i dagsverken och annan skatt enligt kontrakt. Härtill kommo en del ogifta lagstadda tjänare vid hufvudgården. Efter att en ny period, inträdte under hvilken de stora godsägarna insågo att landtbruket, rätt skött, kunde bära sig, öfvergick man till det s. k. statsystemet, det säkerligen för vårt land olyckligaste arbetssystem, som kunnat upptäckas, och med ringa skillnad från ett slafsystem, med arbetare, hvilka i början icke hade det stort bättre än vanliga fattighjon. Ingen skillnad gjordes på om statfamiljen var stor eller liten, staten var densamma. Den var knappt tilltagen, och beräknad att utgå till större delen in natura. Den kontanta lönen skulle äfven omsättas på herregården, i det att stataren var skyldig att hvad han dessutom för sitt uppehälle behöfde köpa detta vid gården, som tillhandahöll en del varor till oskäligt höga pris. En annan olägenhet var, att dessa statare på inga villkor kunde erhålla en enda jordlapp mera än där deingo sätta sin statpotatis. Så kallade backstugor var en förskräckelse för godsägaren, och däraf smittades äfven den mindre hemmansägaren, hvilken någon gång upplät en mindre oodlad jordremsa, oftast otillgängligt belägen från gården, och under alla förhållanden endast på s. k. förpantningskontrakt på vissa år. Statarens framtidsperspektiv, då hans löneförmåner voro så knappt tilltagna att de nätt och jämt räckte till det dagliga brödet, var på ålderdomen fattighuset med allt dess elände. Från denna statkarlsperiod härleder vår massutvandring. Att på den tiden, vid inträffande dödsfall bland de mindre hemmansägarna, dela ett hemman förekom högst sällan. Om arfvingarne voro flera, uppgjordes skiftet så, att en af dessa utlöste de andra, hvarvid nästan alltid taxeringsvärdet lades till grund. Likviden erlades oftast med reverser. Om tillgångarna i boet voro små, räckte de alltid, sedan skulderna voro betalda, till en »amerikabiljett» till något af barnen; och hällre det än att taga en statplats, som aldrig visat annat resultat än fattigdom. Så resonnerades vid de små arfskiftena. Då statarens egna barn vuxit upp och kommit till en mognare ålder, insågo de alltförväl föräldrarnes slafveri och fattigdom, som de mången gång själfva ingo erfara genom det knappa brödet. Hvad var då naturligare än den tanken hos barnen: vi måste göra något för att våra fattiga föräldrar på sin ålderdom icke skola komma på fattighuset, men hvad? I det egna landet kunde det ej gå, och så hägrade åter Amerika för dem. Det behöfdes icke så mycket penningar på den tiden, och inom kort var Amerikaresan en verklighet. I afskedets stund gafs alltid det löftet att efter framkomsten till det förlovade landet sända hem penningar till far och mor, samt om lyckan var god, fribiljetter till syster och bror. Samt är att dessa löften också i många fall hållits. Men ännu finnes statsystemet kvar, fastän under mycket förbättrade villkor, hvilka dock ej äro tillfyllest, då lefnadskostnaderna stigit i vida högre proportion än förmånerna. Hemslöjden finnes icke mera, och stataren är mera än förr hänvisad att, utom sin stat in natura, köpa sina öfriga behof af närmaste landthandlande, mången gång på kredit och däraf följande högre pris. Ännu finnes ingen möjlighet för en statkarl att af sin inkomst kunna aflägga något för ålderdomen. När barnen blifva vuxna, få de begifva sig ut att tjäna. Hade det funnits tillgångar att utrusta dessa barn, så vore deras väg också gifven, och det vore till Amerika. Hvad som nu håller dem kvar i närheten af hemmet och födelsebygden är brist på tillgångar att komma längre. De som ej taga tjänst i landtbruk söka sig till industrien, som anses gifva bättre arbetsförtjänst, ehuru mera kräfvande på hälsa och krafter. Sedan äfven på landsbygden

uppstått en massa fabriker, hafva arbetarne begifvit sig till dessa, så att svårigheter uppstått för landtbruket att fylla sitt behof af arbetskraft. Men äfven om denna kan anskaffas, ställer den sig för hög i nuvarande tid, då jordbruket i allmänhet är belastadt med stora skulder. Följden har blifvit den, att ingen numera vill ägna sig åt jordbruk. De jordbruksarbetare, som icke äga några besparingar eller andra hjälpkällor, gå till industrien, och de, som hafva någon mindre sparpennning, begifva sig om möjligt till Amerika. Väsentliga orsaken till denna utvandring, där densamma icke är att söka i släktskapsförbindelser inom det främmande landet, är således enligt min åsikt svårigheten, för att icke säga omöjligheten, för en arbetare, att genom sitt arbete och på sin ålderdom kunna här förskaffa sig en mot fattigdom tryggad ställning. Hans resurser i kapital äro allt för små att erhålla en så stor hemmansdel, att han därpå kan försörja sig med familj. Hans ställning i händelse af sjukdom är sådan, att han icke vågar att genom lån skaffa sig ett eget hem, för att icke behöfva tänka sig att en dag se detsamma gå under klubban för gäld. Hvad åter arrenden af jordbruk beträffar, så äro dessa i allmänhet för dyrbara att uppsätta, förutom att arrendelegan, i anseende till de i allmänhet höga inteckningar, som besvära hemmanet, måste sättas öfver hvad jorden kan afkasta, hvadan vinsten på arrendet icke motsvarar den risk ett misstväxtår kan för arrendatorn medföra. Efter sådana reflexioner anser sig en arbetare, som är i den ställning att han med egna medel kan utvandra, göra klokast att ännu i sin ungdom söka lyckan i ett främmande land, där han ändock har ett hopp om att kunna slå sig fram, och han reflekterar alls icke öfver att förhållandena därstädes kunna vara desamma som hemma; han lefver ändock på hoppet att det därstädes kan lyckas, då han däremot här icke vill eller kan se möjligheten att ekonomiskt trygga sin ålderdom. En annan säkerligen mycket väsentlig faktor, som långt mera än man vill tro, underblåser denna utvandringslusta, förefinnes i den lifliga korrespondens, som år från år fortgår mellan emigranter och hemmavarande släktingar, vänner och bekanta, hvilken korrespondens, nästan alltid öfverdrifven om de goda tiderna där och de dåliga här, mången gång födt beslutet att förverkliga möjligheten att få skåda detta härliga land. I sammanhang med detta kan jag ej underlåta att anföra ett rätt lustigt fall, där en från Amerika hemsänd fotografi var den egentliga orsaken till, att en i rätt goda omständigheter varande hemmansägare sålde allt hvad han ägde och reste till Amerika. Han hade nämligen från en sin rättare, som varit i Amerika omkring ett år, fått, jämte ett långt bref innehållande de vackraste loford om det nya landet, en grupp fotografi af den rätt stora familjen, där alla voro klädda i den finaste stass, gubben i storm, »frun» i hatt och siden samt alla barnen i fina moderna kläder, alla sittande på en vacker veranda. På baksidan af fotografien stod med darrande hand tecknad följande: »sådant är vårt hem; sådana vi, i vårt nya Sweden». Som sagt reste efter mottagandet vår man till detta land, som kunde göra den just ej så klyftige rättaren till en så fin herreman på så kort tid, men återkom till sitt gamla Sverige inom något år. Han berättade sedan, att allt var lögn och bedrägeri, ty hans gamle rättare var lika om ej fattigare i det nya Sweden, än då han reste, ty mot en extra afgift till fotografen kan man få hyra garderob för sig själf med familj, och mot ytterligare en extra penning kan man äfven få en vacker villa på en »farm», för att hemsända till släktingar och bekanta, som vid åsynen af all denna lycka blifva gröna af afund.

Hvad beträffar den ordnade hushållningen af landtbruket, är där ännu mycket för landtmannen att lära, ehuru på senaste åren denne tillgodogjort sig en del rön, som satt honom i stånd att afvinna jorden större afkastning. Utan rörelsekapital att möta mindre goda eller misstväxtår, måste landtmannen

ofta vara beroende af hänsynslösa mellanhänder, som lämna sina förskott till oskäligen räntor, förutom att dessa ockrare själfva bestämma priset å varan, som de förut tillförsäkrat sig genom kontrakt, då förskottet i nåder beviljades. Inseende detta tager man hellre skogen, där sådan finnes, till hjälp, men sorgligt nog har denna skog under så många år af tryckande konjunktioner för landtbruket fått sitta emellan för att utjämna debet och kredit, att numera är fara värdt, att på detta sätt ej kan gå längre. Dessa agenter och småhandlande, som vuxit som svampar ur jorden, göra landtmannen större skada än någon tror, genom att han får betala ett oskäligt högt pris för en dålig vara. I fråga om gödnings- och foderämnen ha landtmännen under många år fått betala dyra lärpenningar, innan de få klart för sig, huru de skola utfordra sina kreatur och konstgöda sina tegar. De som inhösta det rena guldets äro grossisterna och de smarta agenterna, allt på landtmannens okunnighet. En utvidgning af jordbrukskonsulentsinstitutionen, i hvad densamma afser en allmän kontroll af våra foder- och gödningsämnen samt kostnadsfria råd och upplysningar åt våra mindre jordbrukare i fråga om rätta användandet af konstgödning m. m., skulle helt visst betydligt höja det mindre landtbruket; och kan det mindre landtbruket komma därhän, att detsamma kan gifva sin arbetare tillräcklig utkomst, utan anlitan af andra biförtjänster, så skulle med en förständig styckning af de större jordagodsens otvivelaktigt det säkraste förbandet på denna för vårt land så olyckliga blod-aftappning vara anbragt. Ideala för en arbetare är och förblir alltid det egna hemmet. Jag har exempel därpå från detta distrikt, där det numera finnes flera större fabriker, som åt sina arbetare beredt tillfälle att förvärfva sig egna hem invid fabrikena. De flesta af dessa hundratals arbetare hafva förut varit jordbruksarbetare, och en stor del söner till hemmansägare. Statstugan, med den ohjälpligt antikverade legostadgan af 1833, är och förblir den driffjäder, som pressar våra jordbruksarbetare in till fabrikena eller till emigrationshamnarna. Det mången gång framkastade påståendet att värnplikten väsentligt inverkat på utvandringen, har jag ej här kunnat spåra annat än i undantagsfall.

Jag vågar icke gå in i en fullständig utredning om förhållandet mellan husbönder och tjänare, eller det numera knappt tillknutna bandet mellan föräldrar och barn; visst är, att dessa förhållanden, som äro helt olika och i mycket beklagligare läge än förr i tiden, äro en gifva återverkan af det tillbakasettande, den misstro samt mången gång orättvisa stränghet, som husbonden och husmodern visat sina tjänare, och det själfsvåld som föräldrarna tillåtit i sina barns uppfostran. Jag kan ej heller frångå den åsikten, att en viss liknöjdhet och bekvämlighet från våra vördade pastorsämbeten, som nu också, åtminstone på landsbygden, få se sina kyrkor mycket glest, om ens med någon ungdom alls, besatta, var en bidragande orsak till, att det goda och gudfruktiga förhållande, som förr varit rådande inom allmogefamiljerna, dit äfven tjänarna räknades, numera mycket sällsynt är tillfinnandes. Det tilltagande själfsvåldet hos den uppväxande ungdomen, föraktet och trotset mot lag och laga stadgar samt ringaktningen för religion och öfverhet, är en nu fullt mogen frukt af en allt för långt drifven humanitet jämte en förvånansvärd liknöjdhet öfver tidens företeelser. Det goda förhållandet, som förr fanns mellan kyrkan och hemmet och mellan skolan och hemmet, har alltmera svalnat, för att numera vara endast ett yttre sken af samförstånd. Kyrko- och skolråden, som förr i tiden intresserade sig för kyrkans och skolans angelägenheter, äro numera endast ett slags finansråd. Skolan och hemmet äro icke nu som förr. Lärarens intresse hur barnen hafva det i hemmen finnes ej heller numera. När denna ungdom, som i sin uppfostran varit lämnad åt

sig själf, att handla endast af egna ingifvelser och böjelser, lämnat skolan, är icke att undra öfver att den saknar rättsbegrepp om och i hvad förhållande den bör stå till föräldrar och husbönder, och mycket mindre om sitt förhållande i ett lagbundet samhälle. Ha kyrkan, skolan och hemmet ej varit dem kära, till uppbyggelse, så får man ej heller vänta att det stora, för dem alla gemensamma hemmet, fosterbygden, fosterlandet, skall bli blifva dem kärt, och är ej fosterbygden dem kär, då är vandringslustan nära, och kan den ej inom egna landet gifva ro, så är nästa och slutliga steget emigration. Högsby i oktober 1907.

Gust. A. Lundberg.

Södra Möre härads östra distrikt. Kalmar län.

För 40 à 45 år tillbaka var nog största orsaken till att ungt folk härifrån orten sökte sin utkomst i Amerika, att där var lätt att få arbete emot ungefär tre à fyra gånger så hög aflöning som här i landet. Äfven medelålders bönder, som i slutet af sextioalet hade svårt att reda sig för ekonomisk undergång, sålde sina fastigheter och lösören och utvandrade för att förvärfva sig jord i Amerika, som på den tiden köptes för mycket billigt pris; och var det — i synnerhet i Småland — en mängd s. k. Amerika-auktioner, å hvilka bönder och torpare sålde allt hvad de ägde till hvad pris som kunde fås för att med några hundra eller i lyckligaste fall 1 à 2 tusen kronor på fickan resa till Amerika och köpa sig jord. För dylika auktioners hållande åtog sig auktionsförrättaren att genast lämna kontant redovisning emot 20 à 25 % provision i auktionssumman. Nästan hela sextioalet var för vår allmoges en svår tid: låga priser på jordbruksprodukter och höga räntor, vanligen $6\frac{1}{2}$ à 7 %, som privatbankerna alltid togo i förskott vid lånens utlämnande.

Sedan de emigrerade i det nya landet hunnit lära sig språket och erhållit lönande sysselsättning eller förvärfvat sig jord, hafva de alltjämt, tid efter annan, hemsändt penningar till sina anhöriga, antingen som lån, gåfva eller som reshjälp till Amerika, eller för insättning i bankinrättning här i landet för afsändarens räkning. På så sätt hafva sedan början af sextioalet stora summor kommit hit till vårt land, och har denna penningeström i förening med goda skördeår under sjuttioalet betydligt förbättrat det allmänna välståndet för såväl bönder som arbetare. Emellertid har emigrationen fortgått, men här på orten något minskats, hvartill kommer att rätt många efter 10 à 20 års vistelse i Norra Amerika eller Australien återvändt till Sverige och här köpt sig jord för sina i utlandet besparade arbetsförtjänster. Att emigrationen kommer att ökas, emotses allmänt. Äfven unga kvinnor emigrera till Amerika, där de erhålla goda platser med hög aflöning; och som svenskarne i allmänhet gjort sig kända för arbetsamhet och redbarhet, blifva kvinnorna merendels gifta därute; och torde denna omständighet och de höga lönerna vara de mäktigaste driffjädrarne till kvinnornas utvandring. På senare åren är det guldet i Klondyke som utöfvat en stark attraktion på unga män härifrån trakten.

Hvad som nu för tiden till stor del inverkar på unga mäns utvandring till Amerika är den långa värnpliktstiden, för hvilken allmogens söner hysa stor aversion. Vanligen utvandra de ett à två år innan värnpliktsåldern inträder, och de flesta återkomma ej för att bosätta sig förr än de uppnått 40 år. Om de komma hem, så är det vanligen på endast en kort tid.

Sedan midten af 80-talet har jordbruket, och i synnerhet ladugårdsskötseln, här i orten i allmänhet betydligt förbättrats och af en stor del jordbrukare uppdrifvits till en sådan inkomst som ingen på 60-talet kunde ana. Detta uppsving gäller i första hand mejerihandteringen, som vid ofvannämnda tidpunkt kom till stånd. Exempelvis vill jag i förbigående nämna, att å en gård i min närhet, bestående af $2\frac{1}{4}$ mtl med c:a 225 tld åkerjord, vid min hitflyttning 1868 föddes eller rättare sagt svältföddes 8 kor, som på våren voro så utmagrade att de ej kunde själfva stiga upp sedan de lagt sig, utan måste lyftas upp. På samma gård födas nu 45 kor, men skulle, jämfördt med andra hemman i närheten, kunna födas minst 60 stycken. Jag vill med det anförda, ehuru det icke direkt berör emigrationsfrågan, påvisa att vårt jordbruk är i framåtgående och att landet nu mera både kan föda och att jordbruket till följd af ökad produktion är i behof af dugliga arbetare, och att något därför borde göras för att stäffa utvandringen.

Ett faktum är emellertid, att jordbruket nu mera, oaktadt stegrade arbetslöner, bär sig bra, sedan bättre ladugårdsskötsel kom till stånd och spannmålstullar infördes; och att jordbrukare, som har egna arbetsföra barn hemma och ej äro beroende af främmande tjänare, icke allenast betala sina skulder utan därtill årligen göra penningeinsättningar i bankinrättningar.

Allmänna välståndet kan betecknas som godt såväl för jordbrukare som arbetare. Tillförlitligaste beviset härom äro härvarande utmätningssdiarier. År 1868 hade jag att handlägga 300 utmätningförrättningar, och under de sista tio åren har utmätningarnes antal minskats till i medeltal pr år 12 st. Den enda svårigheten jordbrukaren har, är att få dugliga tjänare, ty de hafva nu för tiden stora anspråk på löner och frihet och tåla ingen tillrättavisning. Om en husbonde någon gång djärfves tilldela en tjänare en varning eller tillrättavisning, så lämnar han genast tjänsten, och någon åtgärd för tjänarens återinställande i tjänsten påkallas nu mera högst sällan, ty en sådan åtgärd vållar husbonden endast en utgift. Som exempel härpå kan jag anføra, att det under de senaste fem åren händt vid ett par tillfällen att tjänare, som jag hämtat och återinställt i tjänsten, ånyo gått därifrån redan innan jag hunnit resa från förrättningsstället. Tjänstehjonsstadgan efterlefves ej mera hvarken af tjänare eller en del husbönder, ty det finnes många af de sistnämnda som antaga hvilka tjänare som anmäla sig, oafsedt om de äro bundna af städsel hos annan husbonde. Tjänstehjonsstadgan är därför helt och hållet illusorisk, och som den äfven är föråldrad, torde en ny snarast erfordras.

Hagbylund den 2 oktober 1907.

G. H. Ekman.

Rebbelberga distrikt. Kristianstads län.

Sedan längre tid tillbaka har man frågat, hvad orsaken kan vara till, att landets söner, hufvudsakligen af den jordbruksidkande befolkningen, öfvergifva sitt sköna hemland och begifva sig till det »stora landet i väster» för att ofta gå en oviss och bekymmersam framtid till mötes. Svaret ligger för mig ganska nära till hands, såvida det gäller den första frågan. Svårigheten att här i landet arbeta sig fram till en fri och oberoende ställning och att skaffa sig ett eget hem, detta torde vara den förnämsta orsaken till emigrationen till främmande land.

Då den unge jordbruksarbetaren, som går här hemma och ser, att statdrängen ej kan blifva annat än statdräng under hela sitt lif, huru mycket han än »sliter och arbetar», får höra att Per eller Pål, som för ett tiotal år

sedan reste till Nordamerika, nu skaffat sig en farm där ute i västern och har egna kor, oxar och hästar, må man icke förundra sig öfver, att äfven han gripes af åstundan att själf begifva sig öfver till samma land för att söka skaffa sig en mera fri och oberoende ställning, »tjäna pengar», för att antingen köpa sig en farm därute eller komma hem och tillhandla sig ett mindre hemman. Det kan väl hända, att han misslyckas härutinnan, men han har i alla fall gjort ett försök; ty stannar han här i landet och fortsätter med jordbruksarbete, vet han, att det icke finnes någon möjlighet för honom att komma sig upp. Huru annorlunda ställer det sig icke för den ringe handverkaren och handelsbiträdet. Efter ett tiotal års visserligen kanske ganska mödosamt arbete är handverkaren mästare och handelsbiträdet egen handlande. Särskildt i Skåne, där allmogen i regel har tillräcklig utkomst af sitt jordbruk, skulle det vara till stor fördel för hela landet, om det vore lättare för jordbruksarbetaren att skaffa sig ett eget hem. Säkerligen skulle då icke, som nu är händelsen, brist på arbetskraft ofta vara hinder för en rätt skötsel, särskildt af de större jordbruken, där förhållandet mellan husbönder och tjänstehjon blifvit allt sämre och sämre.

Vid ordnandet af egnahem är säkerligen frågan om, hvarifrån medlen skola anskaffas till åbyggnader, den svåraste, ty om egnahemsägaren ej skall blifva för mycket skuldbelastad, måste jorden köpas mycket billigt, såvida han skall kunna förränta den ofantliga skuldsomma, som uppstår, då han måste bygga nya hus. De enda egendomarna, som äro lämpliga för styckning, synas mig vara sådana, där många torplägenheter finnas, som kunna afsöndras från hemmanet. Å dessa äro ju redan uppförda hus, så att dessa lägenheter komma att ställa sig betydligt billigare för egnahemsbrukaren. Det s. k. dagsverkstorsystemet torde numera af alla anses mindre lämpligt.

Enär såväl afsättningen af ortens produkter i allmänhet genom andelsmejerier och andra dylika inrättningar försiggår på ett sådant sätt, att säljaren får full valuta, som äfven inköpet af jordbrukarens produkter genom s. k. inköpsföreningar är på ett ganska tillfredsställande sätt här på orten ordnad, synes det mig icke omöjligt att genom bildandet af s. k. egnahemsföreningar, i hvilka obesutne jordbruksarbetare äfven borde äga säte och stämman, egna hem skulle kunna beredas jordbrukets arbetare. Dessa föreningar borde åtnjuta statsunderstöd, för att kunna inköpa först och främst sådana större jordbruksdomäner, i hvilka inginge många torplägenheter, som sedan kunde afsöndras och för billigt pris säljas. Genom utkräfvandet af värnskatt af dem, som lämnade fosterjorden, kunde jämväl deras återkomst hem för bosättning underlättas, ty fruktan för att åter vid mogen ålder underkastas värnplikt hindrar nog mången från att återvända hem, hvilket ju på allt sätt borde underlättas, synnerligast som det är oftast den mest arbetsamme, viljekraftige jordbruksarbetaren, som emigrerar, då han med uppjudande af all arbetsamhet och energi ej ser sig i stånd att här i riket skaffa sig en oberoende ställning. Däremot är det ytterst sällan exempel på, att den, som kunnat förvärfva sig en egen torfva och blifvit hemmansägare, utflyttat till främmande land.

På grund af hvad jag sålunda anfört framgår, att en ganska genomgripande förändring i den svenske jordbruksarbetarens ställning såväl ekonomiskt som socialt är af nöden, om landet skall få behålla den kanske lifskraftigaste delen af sin befolkning, ty att genom några som helst tvångsåtgärder hindra folk från att emigrera torde vara att utrota ett ondt med något som till sina följder kanske kunde blifva ännu värre.

Engelholm den 12 september 1907.

Oscar Hellertz.

Vinslöfs distrikt. Kristianstads län.

I ekonomiskt hänseende står sig i allmänhet befolkningen inom detta distrikt godt. Ortens alster finna en fördelaktig marknad. Däremot torde det kunna ifrågasättas, huruvida inköpet af jordbrukarens förnödenheter är på ett fullt rationellt sätt anordnad. Då kreditsystemet merendels anlitas, får varan, som icke alltid är af bästa beskaffenhet, betalas dyrt. Tillgång till lönande arbete förefinnes. Och någon särskild brist på arbetskraft har här ännu ej förmärkts. Visserligen klagas det på vissa håll inom jordbruket, att arbetskraften är för dyr och under den bråda tiden otillräcklig. Men dessa förhållanden torde här i orten mindre tillskrifvas emigrationen än den jämna ström af utvandrare till städerna och industrisambällena, där förtjänsten är större och arbetstiden kortare. Så länge jordbrukaren ej kan lämna sin arbetare samma ekonomiska förmåner som industrien, så länge får han nog ock finna sig i svårigheten att erhålla arbetare. Dessutom är landtarbetaren mera öfverlämnad åt sin arbetsgifvares godtycke, än hvad fallet är med industriarbetaren. Med några få undantag ha landtarbetarna ännu icke sammanslutit och organiserat sig. Fackföreningens mäktiga stöd saknas. För hemtrefnaden finnes ingenting sörjdt. Nöjen och förströelser saknas, i synnerhet i de mera aflägsna bygderna. Bostadsförhållandena lämna i hygieniskt afseende ofantligt mycket öfrigt att önska. På en del af de större gårdarna har väl för vissa arbetare en förändring till det bättre inträdt, men ännu få drängarne och kreatursskötarne ligga i oeldade, fuktiga kammare i uthusen, där luften är fylld af råa, stinkande ångor från kreaturen. Och äfven för tjänstflickorna är beträffande bostaden illa sörjdt. Inte ens rimliga kraf på trefnad och bekvämlighet kunna anses tillfredsställda. Fritiden är för tjänstfolket på landsbygden mycket inskränkt och ses af husbonden och husmodern med oblida ögon. Under alla tider på dygnet fordras uppässning af tjänarne. T. ex. skall husbonden resa bort tidigt en morgon, måste drängen upp att skjutsa, eller behagar herrskapet göra en bjudning, som drar ut på natten, får pigan hela tiden stå på tå och sedan likväl, utan hvila, uträtta sitt vanliga arbete. Det gamla patriarkaliska förhållandet mellan husbond-folket och tjänarne hörer till de svunna tiderna.

Under sådana förhållanden kan man egentligen ej undra öfver, om tjänarne på landet dra sig ifrån det »friska» lifvet där och i stället söka arbete vid fabriker eller — utvandra.

Arbetslönerna här i landet äro visserligen nu sådana, att hvarje frisk och arbetsvillig person kan finna sin nödiga bärgning och utkomst. Men förtjänsten åtgår nog också till de dagliga behoven, så att några besparingar kunna ej göras. Lyx och öfverflöd såväl i utstyrseln inomhus som i klädedräkten och lefnadsättet har tilltagit äfven bland arbetsklassen. Härvidlag måste en reaktion inträda, och denna reaktion måste komma från samhällets höjder.

Att fattigdom och elände i många arbetares och småbrukares hem så bjärt sticker i dagen torde förnämligast kunna läggas på rusdryckernas konto, men äfven i många fall hustrun till last. Ovan vid alla husmoderliga göromål, låter hon hemmet bli vanvårdadt och försummadt. I en sådan familj händer det nog ofta, att barnen, så fort de »läst sig fram», bege sig i väg till Amerika. Minnet från födelsebygden är ju endast fyllt af bittra erfarenheter.

Den unga flickan borde erhålla undervisning i moderns och makans viktiga kall. Nu står hon merendels främmande för allt sådant.

Det har på sina håll föreslagits vissa medel att förhindra den allt för stora emigrationen. Så menas, att ynglingar efter uppnådda 17 års ålder icke skulle äga rättighet att utvandra utan tillstånd, eller med mindre de åtföljdes af föräldrar eller erlade en lämplig afgift till stat och kommun. Ja, sådana och liknande åtgärder kunna nog vara verksamma för ändamålet, men det undras, om vi icke därmed skulle inom landet skapa en missnöjd, för att icke säga revolutionär folkhop.

Om en person vill och kan söka sig bättre utkomst i främmande land, vore det ganska hårdt att beröfva honom denna utväg. För alla passara kanske icke fosterlandet. Så var det med John Ericsson. Många med honom finnas, om och icke i samma storslagenhet, men äfven en vanlig obetydlig människa kan känna sig tillbakastött och nedtrampad och längtar därför att få pröfva lyckan på annat håll. Det gifves ju också många exempel på personer, som här hemma endast haft att kämpa med motgångar och umbändanden, men i ett annat land funnit sin räddningsplanka och »kommit sig upp».

De verkliga orsakerna till emigrationen äro naturligtvis i hög grad kombinerade och svåra att bestämma. Emigranterna rekryteras hufvudsakligen från den fattigare delen af landets befolkning. Och dessa individer hafva ju allt att vinna, men ingenting att förlora. Här se de far och mor slita och släpa i en tröstlös tillvaro från morgon till kväll, för att kanske som slutpunkt finna en knapp bärgning på fattighuset. Den gamla oförbätterliga svenska äfventyrs- och vandringslusten är en orsak. Det ensliga, enformiga lifvet i de aflägsna bygderna en annan. Åtrån efter omväxling och möjligheten till bättre utkomst drifver mången ut att bjuda ödet spetsen. Och det finnes arbetare, som utvandra för att undslippa fackföreningarnas och agitatorernas despotiska behandling.

Bland befolkningens bredare lager förmärkes ett jäsande missnöje öfver de bestående förhållandena inom landet. Den redan förut alltför stora klyftan mellan samhällsklasserna vidgas blott ytterligare. Anledningen härtill kan få sökas djupt och långt tillbaka, men det ansvarslösa och upphetsande språket i de olika partiernas oftast ensidigt redigerade pressorgan torde säkerligen vara det icke minst bidragande skälet. Dessutom tränger till offentligheten, hur människovärde och duglighet måste gifva vika för börd och rikedom. Ämbetsmännens, officerarnes och arbetsgifvarnes öfversitteri och byråkratism gifva frö till bitterhet och missnöje mot samhället och de styrande. Bonden i riksdagen har i blind konservatism saknat förståelse för arbetarerörelsen, och första kammaren har bekämpat densamma som en fara för dess egen maktställning. Instinktlikt har arbetaren märkt sin fiende och kanske ej alltid varit så nogräknad med medlen för tillvaratagandet af sina ekonomiska, sociala och politiska intressen. Amerika har städse blifvit omtaladt som ett land, där frihet och jämlikhet råder, där ekonomisk bärgning på kort tid ernås. Sådant lockar.

Lefnadsomkostnaderna i Sverige äro dyrare än i något annat land. Skatterna äro öfver höfvan betungande. Gör man en jämförelse med t. ex. Finland, skall man finna, att utskylderna till stat och kommun där äro flera gånger mindre än i Sverige. Likadant förhåller det sig med de indirekta skatterna. Särskildt i våra municipalsambällen växa skatterna oroväckande.

Så finna vi — och kanske icke minst — en förvånande likgiltighet för hemmet och fosterjorden. Bristen på hembygds känsla kan konstateras som ett bidragande utvandringmotiv, oberoende af de bärgningsmöjligheter som fosterjorden kan erbjuda.

Vinslöf den 3 oktober 1907.

Allan Holmgren.

Halmstads fögderis mellersta distrikt. Hallands län.

Anledningarna till emigrationens jämförelsevis stora utsträckning inom Hallands län torde vara många och äro ofta att söka långa tider tillbaka.

Den äfventyrlusta och benägenheten för att icke lämna erkännande åt hvad som är svenskt, hvilka fel alltid funnits och ännu finnas hos svenskarne, har nog haft en afsevärd betydelse för utvandringen till främmande länder. Härtill kommer det inom halländska kustsocknarna rådande sjömanslivet, lättheten att komma ut från hembygden, en viss ostadighet och liflighet i lynnet, hvilket allt drifvit många unga krafter ut i världen. De, som misslyckats, hafva i regel aldrig låtit höra af sig utan blifvit glömda, tills de varit borta så länge, att en dödförklaring kunnat göras — om de till äfventyrs lämnat arf efter sig. De, som lyckats skapa sig en god ställning i främmande land, och de hafva nog varit många, hafva icke underlåtit att skriva och tala därom, förgylla allt i det land, där de, oftast genom ett särdeles sträfsamt arbete vunnit en relativt ringa framgång, resa hem, pråla med guld, penningar, tala föraktfullt om allt svenskt m. m., hvilket allt utöfvat en stor lockelse för den icke reflekterande ungdomen samt vållat mångens resa till främmande land för att gå en problematisk framtid till mötes. Ingen har velat erkänna att arbetet t. ex. i Amerika varit betydligt tyngre än i Sverige, att den »frie amerikanaren» är fullt ut lika bunden af lagar och författningar som svensken, och att ett sträfsamt arbete inom vårt eget fädernesland kan skapa en lycklig och oberoende ställning.

Halland har ansetts vara en fattig provins, särskildt hvad skogssocknarna beträffar, och kan vidkommande dessa väl ännu göra skäl för namnet. För cirka 50 år tillbaka och tiden närmast därefter, innan ännu skogarnas värde blifvit tillräckligt känt och då förhållandena inom skogssocknarna voro tryckande, ansågs en resa till Amerika med hopp om förtjänster, hemsända penningar o. d. såsom enda reträtten för en utfattig bonde. För slättbygden gällde nog många gånger samma skäl för amerikaresan. Många återvände med en sparad styfver och förstörd hälsa, men många blefvo, såsom förut antyds, alldeles borta.

I våra tider, då Amerika ej med så vidöppna armar som förr mottager emigranter och då förhållandena därstädes än ytterligare behöfva förgyllas för att blifva lockande, fortgår dock strömmen af ungt och friskt folk dit. Anledningarna äro väl i många fall fribiljetter, bref från släktingar, som lofva rundt, lättheten och bekvämligheten att komma hvar som helst, olust till jordbruksarbeten, ty det är nära nog för tvunget att arbeta vid skötande af andras jordbruk, för ofint att vara piga o. d., oaktafd tjänstehjonslönerna och öfriga förmåner stigit högst betydligt de senare åren.

Att något bör göras för hämmande af utvandringen är nog klart för de flesta. Allmänna uppfattningen af tänkande folk torde nog vara, att ingen svensk man bör få, utom möjligen i särskilda undantagsfall, utvandra, förrän han fullgjort sin värnplikt. Då har sinnet hunnit lugna sig, och då först kan han börja tänka på den egna existensen. Kunde egnahemsfrågan och småbruksidén praktiskt och lämpligt genomföras och ej för stora svårigheter uppstå för ordnandet af ett hem, en egen torfva åt så många som möjligt, så vore bestämdt mycket gjordt för fasthållande af våra krafter i Sverige och utbildandet af ett fosterländskt sinnadt folk.

Falkenberg den 30 aug. 1907.

M. E. Ankarloo.

Varbergs fögderis mellersta distrikt. Hallands län.

Jordbruken i orten äro nog små, men ej allt för stora familjer anses i allmänhet däraf hafva tillräcklig utkomst. Men biförtjänster måste dock anlitas i de med magert jordbruk försedda skogssocknarna. Här tillverkas kvastar af ris, stegar eller träsaker o. d., hvilka sedan afsättas, mest i Varberg. Men utbytet blir ej stort. Varan i och för sig är ju mycket billig, och om en bonde t. ex. i Nöslinge skall till staden med ett litet lass — stora kunna ej transporterats, beroende dels på små, klena dragare och dels lång, backig väg, — erhåller han för detsamma ej många kronor, men har behöft använda minst två dygn för fram- och återfärden. Under sådana förhållanden uppväxa barnen och måste, när de bli större, bort från hemmet för att söka sin utkomst. Sedan länge finnes någon släkting i Amerika; och till denna skola de. Barnen få redan tidigt af föräldrar och släktingar målet utstakadt, d. v. s. så fort de bli vuxna, skola de till Amerika. De höra ej talas om annat och vänja sig så därvid, att de ej tänka på, att de äfven skulle kunna försörja sig, om de stannade här i riket. De vilja hafva det bättre än föräldrarne i sina små förhållanden, men det enda de kunna är jordbruksarbete, och sådant betalas hemma alldeles för dåligt. Således måste de emigrera. Därute hafva de åtminstone någon utsikt att vinna en tryggare ställning; här hemma synes det under nuvarande förhållanden ej kunna ske.

Varberg den 12 oktober 1907.

A. F. Alling.

Kville härads distrikt. Göteborgs och Bohus län.

Jordbruket i denna ort drivs på ett par undantag när af bönder med små arealer, högst 30 à 40 hektar. Ehuru jordmänen väl i allmänhet kan sägas vara god, har det visat sig svårt att få jordbruket att bära sig. Den ekonomiska ställningen är därför i allmänhet rätt svag och uppehålls i stor utsträckning genom sparbankslån. När räntor och amorteringar blifva öfvermåktiga, tillgriper man utvägen att genom ett par års arbete i Amerika bättra upp affärerna. Det är naturligtvis först och främst de unga, som sändas ut, men det händer ej sällan att bonden själf måste resa, om han ej har någon vuxen son, som han kan sända. En anmärkningsvärdt stor procent af dem, som sålunda resa ut, finna sig väl och stanna kvar längre än från början varit meningen, måhända för alltid.

Häri genom uppkommer en mycket kännbar brist på arbetskraft för jordbruket, en brist som väl delvis kan ersättas med maskiner och moderna redskap, men som ändock vållar jordbruket mycket svårt afbräck. Sålunda tvingar bristen på arbetskraft bonden att underkasta sig själf och sin familj en orimligt lång arbetstid, 12 à 14 timmar dagligen, samt att af de arbetare, som möjligen kunna anskaffas, kräfva längsta möjliga arbetstid. Då emellertid arbetslönen för jordbruksarbetare ännu måste hållas låg i jämförelse med industriarbetarnes aflönning, så är detta förhållande egnadt att ytterligare reducera jordbrukets arbetskraft.

Lagstadda tjänare kunna därför numera endast med svårighet anskaffas. Tjänarnes anspråk på lön, kost och fritid vålla husbönderna ständiga bekymmer och kräfva ständigt nya eftergifter och förmåner.

Hvad är då på denna ort anledningen till emigrationen?

Man får ofta höra svensk-amerikaner på tal om arbetsförhållandena i Amerika yttra, att man med nu i Sverige gällande arbetspris skulle kunna »göra det lika godt» som i Amerika, om man arbetade lika intensivt hemma som där ute. Svensk-amerikanen fördömer den långa arbetstiden och prisar sin fritid. Och man måste medgifva, att möjligheten att någon gång på dagen få, fri från arbetsoket, rentvättad och iklädd rena kläder njuta förströelse och hvila, måste utgöra en stor lockelse, på samma gång som sinnets spänstighet och arbetslusten däraf ökas. Ren och snyggt klädd känner sig arbetaren själfständig och oberoende och lika god som hvem som helst, under det den smutsige och illa arbetsklädde känner sig generad, betryckt och förbisedd.

Genom förmanssystemet åstadkommes i Amerika stor arbetsintensitet, på samma gång som arbetstiden begränsas. Här i Sverige söker man åtminstone inom jordbruket hålla arbetstiden så lång som möjligt och förstår ej värdet af en väl afpassad fritid.

Ett skäl till emigration är således de bättre arbetsmetoder, som erbjudas i Amerika och som sätta arbetaren i stånd att afvinna sin arbetskraft största möjliga afkastning.

Svensk-amerikanen framhåller äfven gärna, hurusom praktisk duglighet och energi alltid i Amerika bereder utväg till god utkomst, under det i Sverige fästes alltför stor vikt vid teoretisk utbildning och examina, äfven då det gäller rent praktiskt arbete.

Detta är förvisso ett missförhållande, som i sin mån bidrager till emigrationen.

Den största lockelsen till emigration ligger dock i penningens olika värde. För dollarn köpes i Amerika oväsentligt mera än i Sverige för kronan. Men man sparar lika lätt en dollar i Amerika som en krona i Sverige, men då dollarn sändes hem får den tredubbelt värde. Den vinst, som härigenom kan erhållas, är alltför afsevärd för att ej locka ungdomen att själf försöka sin lycka och på kort tid samla ett för landtliga förhållanden afsevärdt belopp.

Kville den 9 oktober 1907.

C. O. Ahlenius.

Bollebygds härads distrikt. Älfsborgs län.

Allmogen har i regel ej sin tillräckliga utkomst af jordbruket, ehuru detta under senaste årtionde delvis ryckts upp till mönstergårdar, isynnerhet å slättbygderna inom Bollebygds och Björketorps socknar, utan fastmer är det den rika skogstillgången som utgör befolkningens existensmedel.

Binäringen slöjd, för tillverkning af enklare möbler, laggkärl och korgarbeten m. m., utöfvas nästan i hvarje hem, där den äfven inbringar så stora förtjänster, att man med trygghet kan påstå att befolkningen i stort sedt är välburgen.

Torp- och backstugusystemet har här nästan totalt försvunnit; däremot förekomma köp af afsöndringslägenheter för all tid i ganska stor skala. Alla vilja helst blifva sina egna, och bland dem, som detta ej förmå, är det emigrationen förekommer, enär de föredraga detta framför af dem såsom skamligt betraktadt att tjäna andra.

Emigreringen är ej beroende af oförmågan att här kunna finna sin utkomst, utom möjligen i mycket enstaka fall, men lättjan och oförnöjsamheten, föranledd af den onda tidsandan, är största och enda felet.

Den långa värnplikten äro de bortklemade unga fosterlandsförsvare, sorgligt nog, också mycket rädda för, och en stor del af från denna ort emigrerade äro just värnpliktsynglingar.

Ett stort fel som vidlåder denna bygd och hvilket äfven spelar en betydlig rol vis å vis emigrationen, är den gamla sedvänjan att hemmanen, med fullt uppsatt lösöre, här alltid öfverlåtas å äldsta sonen för en »spottstyfver» och den öfriga barnskaran, i de flesta fall rätt stor, får åtnöja sig med något hundra kronor såsom arf från föräldrahemmet. Vana vid ett godt hem och på månget sätt bortskämda, gäckas så de yngre syskonen i sina förhoppningar, så att de förlora intresset för sin tillvaro och i ren grämlelse emigrera till Amerika, där de alltid förut äga någon bekant bosatt. Här finnas många sådana fall. En ägare t. ex. af $\frac{3}{4}$ mtl, taxerad till 10,000 kronor, men faktiskt värdt 30,000 kronor om ej mer, säljer detta till äldste sonen för halfva taxeringsvärdet eller därunder, men med villkor om säljarens lifstidsförsörjning. De yngre syskonen, måhända sex å åtta stycken, få då, sedan först hemmanets gäld afdragits, en 2 å 300 kronor hvardera, möjligen kontant, sedan ett skogsområde försålts, men mången gång i form af förbindelse som ej är betalbar förr än säljaren (föräldrarna) affidit.

Under min femtonåriga vistelse inom detta härad hafva å offentlig, frivillig auktion och till rätta värdet ej försålts tio hemman, men väl hafva flere hundra försålts såsom ofvan nämnts till äldste sonen.

Kunde någon åtgärd vidtagas från vederbörande myndigheters sida först för åstadkommande af rätta taxeringsvärden å fastigheterna, hvilket aldrig kan ernås medelst taxeringsmyndigheternas nuvarande sammansättning, och sedan för kontroll af värdenas upptagande vid blifvande försäljningar och boutredningar, då tror jag ej allenast att arfsförhållandena blefvo mer proportionella, utan äfven att emigrationens numerär här å orten skulle betydligt minskas.

Bollebygd den 1 augusti 1907.

John Mellén.

Valbo härads norra distrikt. Älfsborgs län.

Emigrationsfrågan är af ganska mångskiftande natur. Ursprungligen har den nog nästan uteslutande varit af ekonomisk beskaffenhet. Sedermera har det snart sagt blifvit en modesak här på trakten att göra en tripp till Amerika, ty med nuvarande arbetsförtjänster behöfver ingen här sakna sitt lifsuppehälle utan jämförelsevis allt för stora försakelser. Ingen behöfver stanna hemma i brist på respenningar, ty den summan som erfordras för öfverfarten kan på ett år eller kortare tid lätt förtjänas. Och är han eller hon — kvinnorna resa nästan lika mycket som männen — obenägen för att här förtjäna respengar, så behöfver han endast skrifva till någon vän eller anförvant i Amerika, så sända dessa med en märkvärdig beredvillighet biljett. Det finnes nämligen knappast på hela Dalsland en familj, som icke i Amerika har släktingar. Förr var det endast tjänstehjon och torparbarn som reste till Amerika, numera resa nästan lika mycket söner och döttrar af ganska välsituerade hemmansegare. Den förra kategorien går nu ofta till städerna, industrien och de stora arbetena, de senare däremot resa, då de lämna hemmet, till Amerika, enär det ännu så länge är stridande mot bondearistokratiens begrepp och värdighet att åtminstone i fäderneslandet ingå i de stora arbetareskarorna med deras socialistiska läggning.

Orsakerna hvarför de resa äro mångahanda, och får jag anföra de enligt min åsikt viktigaste: Först och främst är nog ännu hufvudskälet att förtjäna

en slant, men dessutom spelar in äfventyrslysta, begäret att se sig om i världen samt värnpliktens undslippande; och understundom hör man af pigor och drängar som skäl uppgifvas »att det är inte så stor skillnad på folk i Amerika». Ett ej ovanligt skäl, som af vederbörande föräldrar ej nog beaktas, är ofta de ungas vantrefnad i hemmet. I vår rastlösa tid, då allting både på ondt och godt går framåt med snälltågsfart, kan den äldre generationen icke uppfatta den nutida ungdomens känslor och behof. De gamla anse som en fullkomligt onödig, för att icke säga afskyvärd uppofring af både tid och pengar, om ungdomen vill besöka ett ungdomsmöte, skyttetäflan eller annan förströelse, och följden häraf blifver ständigt kif och strid i föräldrahemmet.

För öfrigt får jag till sist rättvisligen tillägga, att emigrationen härifrån icke uteslutande varit af skadlig beskaffenhet. En hel del af dessa flyttfåglar återvända till sin hemtrakt och återköpa sitt fädernehemman eller annan jordbruksfastighet för i Amerika förvärfvade penningar. Så t. ex. finnes inom detta distrikt en socken, nämligen Järbo, hvarest säkert halfva antalet hemmansägare hämtat köpeskillingen för sin egendom i Amerika.

Renland den 12 oktober 1907.

Allvar von Sneidern.

Fryksdals härads öfre tingslags distrikt. Värmlands län.

Inom vissa delar af öfre Fryksdalen, t. ex. i Östmarks socken, har jordens sönderstyckning i smålotter gått alldeles för långt. Till följd häraf sakna ett stort antal själfägande jordbrukare både tillräckligt arbete och tillräcklig bärgning å sina små hemmansdelar. Utom foder till 2 å 3 kor och potatis för eget behof erhålla de så litet säd, att den räcker till brödföda blott några få månader af året. Hvad som fattas måste, som det heter »skaffas» genom arbete hemma eller borta. Då varaktigt arbete endast delvis står till buds i hemorten, begifva sig de arbetssökande männen periodvis bort till andra trakter, såsom Norrland och Norge, för erhållande af arbetsförtjänst. I några fall stanna de borta öfver sommaren, öfverlämnande åt de hemmavarande, hustrur och barn, att sköta jordbruket, som därigenom naturligtvis eftersättes. De årligen återkommande resorna och vistelsen borta från hemmet blifva i längden besvärliga och motjudande; hemmet försummas, och familjebanden försvagas. Arbetarne få för vana att vissa tider hugga i arbetet med kraft och att under andra gå sysslolösa. Härigenom alstras en ofta framträdande obenägenhet för jordbruk, som just kräfver ett ihållande arbete.

Från de små hemmansägarnes och torparnes kretsar erhåller emigrationsströmmen hufvudsakligen sin näring. Skälet därtill är lätt att inse. Här hemma kunna de, åtminstone är det deras egen uppfattning, ej förvärfva sig en betryggad framtid, och därför resa de till Amerika, som lockar med sina större arbetslöner.

Äfven de familjer, som besitta medelstora bondehemman, lämna stort tillskott till emigrationen. Främst beror det därpå, att en del vuxna barn måste lämna hemmet och söka sin utkomst på annat håll. De begifva sig merendels till Amerika, ty där vänta de sig bästa framgång. Sannolikt skulle en del af dem stanna kvar i fäderneslandet, därest stadigvarande och väl lönad arbete där stode dem till buds.

Numera händer ganska ofta, att föräldrar — i de flesta fall för underpris — försälja sin egendom till någon af sina söner (eller döttrar), som därvid brukar förbinda sig att, mot särskilda förmåner, såsom räntefrihet å köpe-

summan, försörja sina föräldrar under deras återstående listid med föda och husrum. Efter en sådan öfverlåtelse, som ofta får karaktär af kränkning af de andra barnens rätt, lämna dessa snart nog hemmet och utvandra till Amerika eller söka sin utkomst på annat håll inom landet.

En till emigrationen bidragande orsak är dessutom, att föräldrarna, då barnen ingå äktenskap, sällan medverka till att skaffa de nygifta eget hem, äfven om de kunna det. De stanna kvar i antingen den enes eller den andres hem, hjälpa till vid förefallande arbete och se tiden an. Den beroende ställning, hvori de på så sätt komma, är skadlig, ty den förslappar lusten till arbete och företagsamhet. När utsikten att blifva ägare till egen torfva ej inom rimlig tid förverkligar sig, flytta de och ställa i många fall färden till Amerika.

Till följd af bristande kommunikationer är afsättningen af somliga produkter ringa eller ingen. Så är förhållandet med mjölk, som, med frånseende af Torsby samhälles omnejd, så godt som saknar köpare. Trävirket har förut stått lågt i pris, men har nu vid lifligare efterfrågan anseeligt stigit i värde, till och med så, att det för köpare torde ställa sig ungefär lika dyrt som på andra platser. Spannumål och foder finna afsättning i orten.

Stora kvantiteter födoämnen, dock mest mjöl, köpas. Priset å alla tyngre varor ställer sig jämförelsevis högt, till följd af dryga fraktomkostnader. Åkerjorden är i sig själf ej af sämsta beskaffenhet, men för att bära fulla skördar behöfver den tillförsel af kalk och artificiella gödningsämnen. Transporten af särskildt kalk ställer sig i allmänhet så dyr, att jordens kalkning ej lönar sig å andra ställen än sådana, som ligga omkring sjön Fryken.

Jämte jordbruket utgör skogsbruket en synnerligen viktig faktor i befolkningens ekonomi, och utan skog skulle den numera knappast kunna reda sig. Men skogen vanvårdas här liksom på många andra ställen i vårt land. Man huggar utan tanke på framtiden, och för skogens återväxt har hittills föga eller intet blifvit utträttadt. Att hoppas är emellertid att de nya skogsvårdslagarna härutinnan skola åstadkomma förbättrade förhållanden och folkets ögon småningom öppnas för vikten och betydelsen af en god skogshushållning. Tecken därtill hafva här och hvar redan börjat skönjas.

Hvad som i denna landsdel kräfvades för upphjälpande och förkofring af folkets ekonomiska ställning är i korthet uttryckt: utveckladt jordbruk, rationellt skogsbruk och förbättrade kommunikationer.

Torsby den 27 september 1907.

A. E. Johanson.

Fryksdals härads nedre tingslags västra distrikt. Värmlands län.

Redan på 1860-talet började utvandringen härifrån till N. Amerika. De utvandrade bestodo då hufvudsakligen af familjer, som kommit på obestånd och efter åtskilliga misslyckade försök att upprätta sin rubbade ekonomi ansågo enda utvägen vara att styra kosan till Amerika. Efter ankomsten dit slogo dessa familjer sig på jordbruk (man fick på den tiden land gratis i Amerika), som i allmänhet lyckades väl. I skrivelser till hemorten beskrefvo dessa i lysande färger sin nya ställning, och de hemmavarande lyssnade med undran härpå. Anhöriga eftersändes, och till dem slöto sig en hop unga män och kvinnor i större sällskap, som, synnerligast på vårarne, lämnade orten och drogo öfver hafvet som en hop flyttfåglar. Först anlände bref, därefter fotografi, som visade att drängen eller pigan blifvit ytterst eleganta. Smärre penningssummor och gåfvor anlände jämväl inom kort till hemmen. Allt detta verkade såsom en mystisk dragningskraft på de hemmavarande. En och annan

af de återvändande uppträdde som en herreman, ordande vidt och bredt om det förlofvade land, där alla hade det så oändligt mycket bättre än i det gamla hemlandet. Följderna af ett sådant resonemang uteblefvo icke, och när amerikanaren om en tid återvände, såg han sig kringsvärdad af en hel skara, som ville göra sällskap med en som hade erfarenhet af Amerika och kunde tala för dem under resan. På så sätt utvecklade sig emigrationen inom denna ort. Att predikan om Amerika såsom världens paradisk skulle vinna anklang bland det karga Gräsmarkens söner och döttrar, kan man ej förundra sig öfver. På grund af jordens svaga produktionsförmåga gaf hemmansbruket otillräckligt, och här rådde under första hälften af förra århundradet öfverbefolkning, man sökte sig ut att förtjäna något, som tillika med jordbruket, hvilket på den tiden bedrefs med mycket primitiva medel, kunde bidraga till den oftast stora familjens underhåll. 1860- och 70-talens goda penningetider förbättrade allmogens ställning betydligt, och sedan dess har den jämna om ej ymniga strömmen af penningar från Amerika i ej ringa grad bidragit att höja det allmänna väståndet inom dessa fattiga trakter. Att emigrationen antagit så väldiga dimensioner är att beklaga, enär den drager blomman af vårt svenska folk till främmande länder, ja det är en åderlåtning, som försvagar nationerna. Men om den för denna ort varit till direkt skada, torde vara omtvistadt. Vill man vara rättvis, måste man erkänna att emigrationen härstädes verkat åtskilligt godt. Många, som för ett 20-tal år sedan voro skuldbelastade på sina små hemmanslotter, hafva från sina i Amerika vistande barn erhållit hjälpen. Vidare, en stor del af denna orts hemmansägare hafva just sina besparingar från Amerika att tacka för, att de kunnat skaffa sig ett eget hem i födelsebygden.

Om så kunde anordnas, att egna hem lättare och på enklare villkor kunde erhållas, skulle detta säkerligen icke allenast betydligt hejda emigrantströmmen utan och draga många af våra landsmän tillbaka till fosterjorden. Men för detta ändamål behöfver kommunikationsväsendet betydligt utvecklas, ity att i annat fall förvandlas här de odlade bygderna till ödemarker, sedan deras befolkning lämnat landet.

Sunne den 21 september 1907.

C. A. Berg.

Venjans distrikt. Kopparbergs län.

Den förnämsta orsaken till emigrationen här ifrån orten synes mig vara det sätt, hvarpå arfskiften å bondehemman sker — ty i regel är det hemmansägares barn som emigrera, — enär därvid alltid så tillgår, att fastigheten delas emellan arfvingarne, och inte nog därmed, utan om arvet består af flera hemmansnummer och dessa senare af flera åkertegar, så delas hvarje åkerteg i lika många delar som arfvingarnes antal. Följden blir äfven till sist den, att en sådan arfvedel blir för kostsam att bearbeta, då den är belägen på 20 å 30 olika ställen samt på ända till 2 å 3 mil från ägarens hem. Dessutom blir en sådan arfvedel otillräcklig att föda en familj. I stället säljer då en sådan arftagare sin andel i boet till någon sin medarfvinge eller, såsom förr, till ett skogsbolag för en ringa penning, och för dessa bekostar han eller hon sig resa, vanligen till Amerika, »för vinnande af bättre utkomst», som det så vackert heter, och alltid med den bestämda föresatsen att efter några år återkomma för att återköpa sin fädernejord eller annat passande hemman i sin hemort, ty bondesonen eller dottern anser det under sin värdighet att

tjäna som dräng eller piga eller gå som dagsverksarbetare i hemorten, hvarest de äro kända som barn af den eller den oberoende hemmansegaren.

Inom Venjans socken förrättades storskifte åren 1853—55, och med dettas afslutande sålde jordägarna sina skogar på 50 års afverkning till sågverksbolag, visserligen endast till 12 tums diameter, men då dessa kontrakt hämmade den fria dispositionsrätten öfver skogen, i följd hvaraf jordägarna under tiden icke kunde till afsalu tillgodogöra sig vindfällan eller undermålig torr och skadad skog, har den manliga befolkningen i stället måst söka sig arbetsförtjänst under vintrarne å andra orter, till hjälp åt jordbruket och utgifter för laga skiften, som för närvarande pågå inom de flesta skifteslagen. Dessa afverkningskontrakt hafva nu gått till ända, hvarför man äfven kan finna att denna hämsko varit en ej ringa orsak till emigrationen hvad den manliga ungdomen beträffar, enär densamma numera i det närmaste afstannat.

Laga skiftesförrättningar pågå, som ofvan nämndes, för närvarande här å orten, hvilka, utom det att de förorsaka en betydlig vanmakt på jordbrukets rationella skötsel, hämmande af byggnadsverksamheten och framför allt fortfarande omöjliggöra tillgodogörandet af den nu disponibla skogen, genom den oförsvarligt långa tid de pågått och synas komma att pågå äro alltför kostsamma för denna fattiga befolkning, ty, såvidt man nu kan döma, kommer kostnaden för dessa att uppgå till omkring fjärdedelen af hemmanens värde. Likväl anser jag att orten efter några år skall genom den nya skiftesanläggningen och försäljningen af skogsprodukter komma till sådan utveckling i ekonomiskt hänseende på alla områden, att emigrationen under den närmaste framtiden kommer att afstanna.

Men om man härigenom får anse att den manliga arbetskraften blir bevarad åt orten, så är detta däremot ej förhållandet med den kvinnliga, enär de yngre kvinnorna mer och mer synas vilja föredraga fabriksarbetet på mera centrala platser inom landet framför hemortens arbete. Detta är visserligen ej emigration i egentlig mening, men jag anser likväl denna centralisering olycklig för orten, enär kvinnlig arbetskraft redan nu är alltför otillräcklig för behovet, ty därigenom kommer boskapsskötseln att inskränkas till fara för jordbruket.

Venjan den 8 oktober 1907.

Otto Johansson.

Arbrå och Undersviks distrikt. Gäfleborgs län.

Arbrå och Undersviks länsmansdistrikt, som utgöres af Arbrå och Undersviks socknar, har under min 28 åriga verksamhet som länsman härstädes undergått en högst väsentlig förändring, med jämnt stigande utveckling.

År 1879 öppnades norra stambanan för allmän trafik, och med detsamma väcktes intresset för användandet af Ljusnans väldiga vattenkraft vid Arbrå ström i industriens tjänst.

Som orten lämpligast kan betecknas som skogsbygd, vände sig intresset först mot tillgodogörandet af de rikliga skogsprodukterna, och flera sågverk anlades samt redan i början på 80-talet en mekanisk verkstad, hvilka anläggningar hade sina hufvudsakliga intressenter inom socknen.

Före järnvägens framdragande voro dessa socknar mera isolerade och dess befolkning i allmänhet välbärgad, med enklare vanor och lefnadssätt samt större förnöjsamhet.

Den ökade skogsafverkningen tillförde orten betydande kapitaltillgångar samt rikligare tillfällen till inbringande arbetsförtjänst, såväl för bönderna som ortens arbetarebefolkning (backstugusittarne), hvaremot behoven ökade och förnöjsamheten minskade.

Slutligen började bolagsverksamheten en reduktion af bondeklassen, genom inköp af det ena hemmanet efter det andra, allt för skogens skull.

Närmaste följden häraf har blifvit en minskad bondestam samt ökad antal lägenhetsägare, som af bolagen förvärfvat jord utan någon som helst skogsrätt, hvilket gör att dessa lägenhetsägare äro ytterst beroende af tillgänglig arbetsförtjänst.

Hittills hafva verkningarna af dessa nya förhållanden varit mindre märkbara och endast i ringa grad påverkat emigrationen, men säkert är, att dessa lägenhetsägare, vid eventuell minskning i arbetstillfällen, lätteligen frestas att realisera sina lägenheter, som icke utan god biförtjänst kunna fylla arbetarens behof, och därigenom sättas i tillfälle att pröfva sin drömda lycka i det förlofvade landet i väster.

Någon massutvandring från detta länsmansdistrikt har aldrig förekommit, och jämfördt med andra orter kan sägas att utvandringen härifrån varit obetydlig, beroende på den hittills rådande goda arbetsmarknaden.

Jordbruket inom denna ort är tämligen högt uppdrifvet och lämnar i allmänhet skörderesultat, som, med måttliga anspråk, ger god ränta å jordvärdet samt »föder sin man».

Legostadgan har visst aldrig tillämpats i dessa trakter, förmodligen beroende därpå, att, förr i tiden, bondens ogifta bröder och systrar varit hans drängar och pigor.

Dels härigenom och dels beroende af det härstädes rådande födorådssystemet har nog respekten för föräldrar och husbönder varit och är fortfarande ytterst otillfredsställande.

Genom de rikliga tillfällen till arbetsförtjänst, som vår industri och våra fabriker lämna, ökas svårigheten för jordbrukaren att erhålla erforderligt arbetsbiträde; och då sådant erhålles, faller sig detta ganska dyrbart.

Drängtjänster äro sällsynta, arbetare på, stat förekomma icke, och det yngre kvinnliga släktet är för fint för ladugårdsskötsel. För jordbruket användes mest tillfälliga arbetare, där icke hemmavarande söner äro att tillgå, och ladugården skötes af matmodern med tillhjälp af döttrar eller minderårig flicka samt i vissa fall af äldre kvinnor.

Den enskildes jordbruk består hufvudsakligen af småbrukarlotter, med en kreatursbesättning af 10 à 12 kor och 2 hästar och därunder — endast i enstaka fall så mycket som 20 kor och 5 hästar — hvilket gör att ägaren med sitt husfolk verkställer största delen af arbetet. Den afkastning, som ej erfordras för hushåll och kreatur, af smör, ost, mjölk, fläsk, slaktdjur samt äfven foder, betingar i allmänhet goda priser och lätt afsättning.

För inköp af artificiella gödningsämnen, kraftfoder, utsäde vid behof m. m., är sörjdt genom bildandet af landtmannaföreningar, som förmedla inköp af dessa artiklar.

En enligt min uppfattning berättigad anmärkning mot ortens jordbrukare torde kunna framställas, nämligen mot uraktlåtenheten att själfva uppföda hvad de behöfva för bibehållandet af kreatursstammen, såväl af hästar som nötkreatur och svin, hvilket gör att stora penningebelopp måste utgifvas för inköp däraf.

Vore ej skogen att tillgå, skulle detta förhållande helt säkert omöjliggöra jordbruket såsom lönande näringsgren.

En säregen omständighet för denna ort är, att jordbruksfastighet ytterst sällan skiftas emellan arftagare, ett förhållande som här har urminnes häfd.

Så snart bondens äldste son blifvit myndig eller måg kommit i gården, öfverlätas hemmanet till denne mot en obetydlig köpeskilling samt födoråd i naturapersedlar, äfvensom i vissa fall fördelsjord åt någon eller några af de öfriga barnen, som icke på annat sätt, vanligen genom giftermål, blifva försörjda.

Från en viss synpunkt, nämligen att hemmanet bibehålles odeladt i släkten, kan ju denna anordning hafva ett visst berättigande, då det afser att dymedels tillförsäkra orten en burgen bondestam, men å andra sidan har därutinnan utöfvats en orättvisa mot öfriga arftagare, som hämnat sig genom vanvördnad mot föräldrar, hat och afundsjuka emellan syskon samt en styfsint, misstrogen och hämdlysten karaktär, som hjärtast framträder hos ungdomen, hvilken ock i anledning häraf ej vunnit det bästa rykte.

I mångt och mycket spåras nog förbannelsen af denna orättvisa.

Att detta system jämväl i vissa fall befordrar emigration, torde helt säkert kunna antagas.

Arbrå den 23 september 1907.

Arvid Delin.

Torsåkers distrikt. Västernorrlands län.

Allmogen här i distriktet torde i allmänhet hafva tillräcklig utkomst af sitt jordbruk utan några biförtjänster, men i många fall misskötes jordbruket genom för dålig bearbetning och gödsling af jorden, hvilket torde till stor del bero på att bonden har ytterst svårt för att få tillräckligt med arbetsfolk, då bonden naturligen icke mäktar betala samma dagpenning som betalas vid trävaruindustrien.

Nyodlingar förekomma ytterst sällan.

Den förhållandevis goda dagpenning, som betalas vid flottningsarbetena i Ångermanälven under sommaren samt äfven vid utskeppningen af trävarorna vid sågverken, lockar bondsönerna från hemmet, ut på dessa arbeten, och får således fadern reda sig med sitt jordbruk bäst han kan.

Då ofvannämnda arbeten på hösten äro avslutade för året, återvända bondsönerna till sina hem, i allmänhet utan några besparingar af sommarförtjänsten, hvarvid föräldrarna då få föda sina söner under vintern, tills i medio af januari, då afverkningen i skogarne börjar och bonden då åtager sig afverkning och framforsling, till närmaste vattendrag, af timmer från ett skogsskifte, försåldt antingen af honom själf eller någon granne, därvid sönerna då hjälpa fadern med detta arbete.

Öfvannämnda afverkningsarbeten åtager sig bonden, af sågverksägaren eller trävaruhandlanden, på ackord, hvilket i allmänhet ställes så lågt, att bonden — om han skulle uträkna hvad som åtgår till underhåll af hästar, folk och körredskap, — näppeligen torde åtaga sig dessa arbeten. Han kan, på nämnda afverkningsarbeten, i allmänhet icke förtjäna mera än 3 å 4 kronor pr dag för häst och karl. Och då hästen vid sådant tungt arbete konsumerar cirka 2 lispund hö å 75 öre pr pund = 1⁵⁰, cirka 10 kg. hafre å 12 öre pr kg. = 1²⁰, eller tillhoppa i underhåll pr dygn för hästen kr. 2⁷⁰, så blir det icke mycket kvar af dagsförtjänsten att underhålla körkarlen och ersätta för slitning och reparationskostnader å sele och körredskap. Om man då tillägger att hästen under cirka tre månaders timmerkörning i allmänhet blir sönderbråkad och förstörd, hvarför han minskar i värde med 2 å 300 kronor, så måste det blifva direkt förlust för bonden.

Men bonden räknar ej så, han tänker: »jag har ju hästen och tillräckligt med hö och lifsförnödenheter åt folket, och då är det ju detsamma hvad de uträtta, jag får ju mig en slant till våren, och det är hufvudsaken». Den hafre som åtgår till hästarna måste bonden köpa, då det är ytterst sällan att hafren mognar häruppe.

En gifven följd af dessa timmerkörningar och afverkningsarbeten är, att bonden blir mer och mer skuldsatt. Detta se sönerna och döttrarna, men de tänka icke efter hvad som är orsaken till att fadern kommer i skulder, och följden blir att en del begifver sig till Amerika, och en del söker sig arbete i trävaruindustrien, hvarvid den af barnen, som är sämst till förstånd och kroppskrafter utrustad, efterträder fadern på hemmanet.

Att det är förenämnda bisysslor som göra bonden fattig och äro orsak till utvandringen, bevisas bäst därigenom, att de få bönder, som icke åtaga sig timmerkörningen och arbeten å trävarubolagen utan helt och hållet ägna sig åt jordbruket, äro de burgnaste bönderna, och på sådana gårdar kvarstanna i allmänhet ungdomen och blifver bönder eller torpare.

Nyland den 23 september 1907.

J. Norder.

t. f. Kronolänsman.

Bodums distrikt. Västernorrlands län.

Den hufvudsakliga anledningen till emigrationen från denna ort torde vara att söka i det sakförhållandet, att jorden här till högst afsevärd del ligger i bolagshänder. Å bolagens i regel vanvårdade hemman placeras arrendatorer, s. k. landbönder, som icke hafva något att offra för jordbrukets förbättring, utan sakna utsikt att kunna lifnära sig å den arrenderade jorden. De äro alltså i hög grad beroende af de biförtjänster, de kunna betinga sig, bestående vintertiden af skogskörslor och för sommaren af timmerflottningsarbeten, och ofta torde de hafva tagit arrendet för att säkrare kunna af bolaget påräkna dylika biförtjänster. Men som de vanligen snart komma i skuld till bolaget på grund af oförmåga att fullgöra arrendevillkoren, hafva de att genom utförande af dylika körslor och arbeten efter förmåga åt bolaget »aftjäna» skulden och se sedan ej mer af den intjänta förtjänsten, än bolaget finner lämpligt att åt familjen anslå. Undantag gifvas, men i regel föra dessa arrendatorer en mycket bekymmersam tillvaro, och underligt är ej, om deras barn så fort som möjligt söka sig bort från fattigdomen.

Men enbart af jordbruket har nog ej heller någon själfägande bonde här sin nödiga utkomst, utan måste han årligen i någon mån anlita sin skog eller, om denna är afyttrad eller eljest otillräcklig, söka sig samma biförtjänster som landbönderna. Detta är väl dock i ej ringa mån beroende på, att jorden här icke skötes på ett rationellt sätt, beroende dels på bristande förmåga och dels på maklighet, men måhända mest på den gängse uppfattningen, att jordbruket här i hvarje fall är mindre lönande, en uppfattning, om hvilken jag saknar kompetens att yttra mig. Ofta är nog äfven ett hemman så uppdeladt, att jordarealen för de olika bisittarne blir otillräcklig. Bristande arbetskraft lägger nog äfven i sin mån hinder för jordbrukets förkofran. Arbetarne betinga sig på skoghuggnings-, flottnings- och andra arbeten så pass stora förtjänster, att jordbrukaren icke ser sig i stånd att, annat än vid brådskande tillfällen, såsom vid hö- och sädesbärgning, hålla sig nödig arbetskraft, och icke alltid kan sådan då af alla jordbrukare uppbringas; och till följd däraf, att arbetarne

själfva föredraga förenämnda, mera själfständiga arbeten, börjar det blifva svårt för en bonde att mot en aflöning, som jordbruket kan bära, erhålla en duglig dräng.

Någon nämnvärd afsättning af jordbruks- och boskapsalster förekommer endast inom och omkring kyrkbygderna, där äfven tillfredsställande priser betingas för produkterna. För de fåtaliga inbyggarna i de aflägsset liggande skogsbyarna ställer det sig ofta besvärligt att komma fram till kyrkbygden med de produkter utöfver egna behovet, de tilläfventyrs kunna hafva att afyttra. Någon annan utförsel från orten än af skogsalster förekommer ej, och ligga de högst afsevärda skogsmärkena till hufvudsaklig del i bolagens händer, hvarjämte en ej ringa del är kronans tillhörighet.

Inköpet af jordbrukarnes förnödenheter kan icke sägas vara på ett rationellt sätt ordnad. Visserligen finnes här i båda socknarne en s. k. landtmannaförening för inköp åt medlemmarne af frösorser, gödselämnen och jordbruksredskap m. m., men dessa föreningar äro ej tillbörligt uppmärksammade, utan gör nog det stora flertalet jordbrukare de nödiga inköpen hos ortens handlande, hvarigenom varan visserligen något fördyras, men den så eftersträfvade och mången gång nödiga krediten erhålles. Gifvetvis vore det för jordbrukarne fördelaktigt att mera allmänt göra sina inköp genom dessa landtmannaföreningar, då de härigenom åtminstone vore bättre skyddade för underhaltiga varor, men i hvarje fall hafva de att räkna med de dyra frakterna för de erforderliga förnödenheterna, till följd af ortens aflägsna läge från såväl ångbåtsplats som järnvägsstation. Då till hvad redan anförts komma de å denna ort synnerligen betungande skatterna, såväl kommunalutskylder som vägs katt, ter sig en jordbrukares lott här föga afundsvärd.

Hvad beträffar torp- och backstugusystemet har nog detta system varit till gagn för jordbrukarne, enär dessa torpare och backstugusittare, de sistnämnda å denna ort fåtaliga, för såväl jordbruk som skogsdrift utgöra en värdefullare och pålitligare arbetarstam än lösa, kringflackande arbetare. Systemet måste äfven från det allmännas synpunkt anses fördelaktigt, då dessa torpare och backstugusittare, som hafva ett eget hem och en tryggare ställning, känna sig mera solidariska med samhället och föra ett mera stillsamt och fridsamt leverne än den löse arbetaren. De olägenheter för jordbrukarna, som systemet kan medföra, torde inskränka sig till svårigheten att kontrollera, att torparen icke missbruka sina servitutsrättigheter, såsom rätt till husbehovsvirke och vedbrand; men dylika missbruk hafva, då de förekommit. oftast varit att söka i olika tolkningar af bestämmelserna i upplåtelsekontrakten. Någon påtaglig minskning i torparnes och backstugusittarnes antal har ej ägt rum, men som jorden, såsom förut framhållits, till högst afsevärd del ligger i bolags händer och bolagen i regel icke upplåta nya lägenheter till torp och backstugor, hvilket äfven gäller en stor del af de kvarvarande, själfägande bönderna, torde ej heller någon afsevärd ökning i antalet vara att förvänta.

Hvad angår förhållandet mellan husbönder och tjänare kan detta betecknas såsom i allmänhet tillfredsställande. Den föräldrade legostadgan tillämpas numera icke, och torde densammans existens för mången vara obekant. I en tid, då det så allmänt klagas öfver brist på hyggligt tjänstefolk, synes det mig vara på sin plats att framhålla, att anledningen till en dylik klagan ofta är att söka hos husbönderna eller husmödrarna själfva. Den erfarenheten skall hvarje iakttagare göra, som icke intager en ensidig, förutfattad eller själfvisk mening i frågan. Särskildt husmödrar ställa ofta omänskligt överdrifna fordringar på sina tjänsteandar. Här finnas s. k. bättre familjer, som af sina kvinnliga tjänstebiträden året om fordra 18 och sommartiden ej sällan ända till 20 timmars arbetstid pr dygn och ändå illa behandla, ja svältföda

sina tjänare. Någon stunds ledighet från arbetet tillerkännes dem aldrig på hvardagarne, och erhålla de en och annan söndag någon ledighet, inskränker sig denna vanligen till 1 à 2 timmars rast. Dylika skriande missförhållanden, som kunna undergräfvat äfven den starkaste hälsa, äro gifvetvis synnerligen ägnade att alstra hat och missnöje hos dem, som genom falska förespeglingar om hvarjehanda förmåner råka bli utsatta för desamma, och kunna hos mången väcka tanken på att emigrera, viss som hon är att icke gärna komma värre ut i Amerika. Utan tvivel är det därför af största vikt att vi få en tjänstehjonsstadga, som förpliktigt oförståndiga husbönder och husmödrar att visa sina tjänstebiträden en människovärdig behandling, men för att få åtminstone några garantier härför böra enligt mitt förmenande i den nya legostadgan inrymmas bestämmelser därom, att arbetstiden icke får öfverstiga ett visst antal timmar pr dygn, men att, om denna tid likväl någon gång måste öfverskridas, betalning för öfvertidsarbete skall utgå. Vidare böra tjänstehjonen från ordinarie arbetstiden tillerkännas vissa fritimmar i veckan och ersättning för förlust af desamma, därest omständigheterna någon gång skulle göra det omöjligt att bevilja sådana. Vidare bör städsel för år bortscaffas, och en månads ömsesidig uppsägningstid införas. Städsel är nog, åtminstone på landsbygden, öfverflödig för dem, som väl behandla sina tjänare, och torde framstå som ett behof endast för dem, som fränkänna sina tjänare mänskliga känslor och behof. Den ömsesidiga uppsägningstiden blefve däremot till fördel för såväl tjänare, som råkat ut för odrägliga husbönder och husmödrar, som för husbönder och husmödrar, som råkat ut för odrägliga tjänare.

I dagens spörsmål inom sociala och angränsande områden förefinnes i denna ort ingen lifaktighet, och icke ens vid val af riksdagsman har hittills något lifligare intresse lagts i dagen. Emellertid må här anmärkas, att under innevarande sommar en del landtarbetare och mindre jordbrukare organiserat sig i syfte att af bolagen betinga sig högre ersättning för skogs- och timmerflottningsarbeten, och som prisen förut ofta varit tryckta, på grund däraf att dylika arbeten hittills i regel bortsatts på entreprenad åt den minst fordrande, i hvilkens intresse det sedan legat att åt sig anskaffa möjligast billiga arbetskraft och hvilken, om han härutinnan icke haft tur med sig eller i annat afseende kalkylerat oriktigt, själf ofta drabbats af kännbar förlust, synes en dylik sammanslutnings uppkomst icke förvånansvärd, och torde föreningen närmast komma att rikta sig mot det misshagliga entreprenadsystemet. Särskildt har ackordsystemet i fråga om bäckflottningar, där entreprenören är helt och hållet beroende af vindförhållanden, väckt ovilja hos arbetarne, då det ligger i sakens natur, att entreprenören å dessa ackord antingen kommer att skörda en i arbetarnes tycke oskäligen vinst eller och drabbas af en för hans förhållanden oskäligen förlust. Det erkännandet måste dock gifvas bolagen, att de i regel trädt hjälpande emellan, om ackordet visat sig allt för förlustbringande för entreprenören.

Sedan jag nu berört de förhållanden inom distriktet, som kunna hafva något intresse för kommittén, kvarstår frågan, hvad som kunde göras för emigrationens hämmande. Emigrationen torde bäst hämmas genom att underlätta befolkningens existensmöjligheter, och härutinnan kunde och borde för orter som denna utan tvivel åtskilligt göras. Denna skogrika bygd, som till sågverken lämnat råvara till millioner och åter millioner kronors värde, men som på grund af sitt ogynnsamma läge saknar industriella anläggningar och till följd däraf har ett lågt fyrktal, har städs dragits med en tryckande skattebörd, och sedan vägskatten genom nya väglagens införande tillkom, har skattebördan varit för jordbrukare och andra hart när olidlig. Detta missförhållande kunde afhjälpas dels genom att låta de i allmänhet aflägsat lig-

gande skogskommunerna, hvilka bland alla Sveriges stads- och landskommuner för närvarande torde vara de af skatter mest betungade, tillgodogöra sig skatt å råvaran vid skogsafverkningar för att med denna skatt hålla kommunalutskylderna inom rimliga gränser, och dels genom att medelst statsbidrag göra ett slut på den f. n. rådande orättvisan att den ena orten får dragas med en vägskatt, som mångdubbelt öfverstiger vägskatten i den andra. Hvad angår vägfrågan vore väl för öfrigt det enda riktiga, att staten öfvertog underhållet af alla allmänna vägar i riket. Härigenom vunnes en fullt rättvis fördelning af vägtungan och ett jämnare underhåll af vägarne.

Bodum den 20 september 1907.

K. Forsseen.

Rätans distrikt. Jämtlands län.

Jag vill till en början erinra därom, att distriktet, uti hvilket jag tjänstgjort som länsman i 30 år, består af Rätans och Klöfsjö socknar. Öfvervägande delen af befolkningen ägnar sig, förutom åt skogsarbete, åt jordbruk och boskapsskötsel; någon industri och tillfälle till arbetsförtjänst inom denna finnes ej inom distriktet.

År efter år har från denna redan förut så folkfattiga bygd en mängd arbetsdugligt folk, oftast i sin bästa ålder, utvandrat, och några tecken på, att denna utvandrareström skall upphöra eller åtminstone aftaga, synas tyvärr icke. Snarare måste man på goda grunder säga sig, att den har benägenhet att ökas. Och hvad som gör denna företeelse så beklaglig, för att icke äfven säga underlig, är att icke allenast de lämna sin hembygd, hvilka där lefva i mindre goda ekonomiska förhållanden och därför förklarligt nog hoppas att i det främmande landet, som synes dem lofva så mycket, kunna förbättra sina lefnadsvillkor, utan att äfven de, hvilka här hemma hafva allt hvad de i sin lefnadsställning rimligen kunna begära, realisera sina tillgångar, ej så sällan bestående i värdefulla hemman, och begifva sig till Amerika, ofta därvid medtagande en talrik familj. Exempel härpå äro tyvärr ej alls sällsynta. Ett genomgående drag för denna utflyttning är naturligtvis här liksom på andra orter, hvilka beröras af emigrationsfloden, att, såsom och redan här ofvan antydts, det i regel är den i sina bästa år befintliga, den arbetsdugligaste befolkningen, dem som man oftast bäst behöfde här hemma, som emigrera. Icke så sällan händer det visserligen, att t. ex. barnen efter någon tids vistelse i Amerika sända biljett eller respenningar hem till sina föräldrar för att bereda dem tillfälle att resa efter, men lika ofta, om icke oftare, få dessa blifva kvar och reda sig så godt de kunna, ofta nog med anlitan af fattigvården eller barmhärtiga människors hjälp. Att denna förlust af arbetskraft och detta förryckande af befolkningens normala sammansättning med hänsyn till olika lefnadsåldrar och förmåga af arbetsintensitet verkar hämmande på landets förkofran och utveckling, har nogsam i mer än ett afseende visat sig äfven å denna ort.

Frågar man sig, hvilka orsakerna kunna vara till den alltjämt fortgående utvandringen, finner man, att äfven förhållandena å denna ort föranleda till, att svaret å denna fråga, för att bli uttömmande, icke blir så enkelt, utan i sig inrymmer en hel del både sociala och ekonomiska spörsmål, till hvilka man måste gå tillbaka för att finna förklaringsgrunden.

Något som särskildt å denna ort djupt ingripit i och omgestaltat befolkningens lefnadsförhållanden och därigenom i högst väsentlig grad haft

sitt inflytande å emigrationen, är den härstädes sedan 1850-talet pågående skogsafverkningen. Innan denna, åtminstone i någon nämnvärd grad, vittog, innan bönderna ännu till bolagen afhändt sig afverkningsrätten till sina skogar, lefde befolkningen så godt som uteslutande af sitt lilla jordbruk, i förening med boskapsskötsel och något jakt och fiske. Lefnadsförhållandena voro enklare, fordringarna på lifvet mindre, och penningarna hade för allmogen ett högre värde, hvarför de också räckte längre till. I allmänhet var välståndet godt, sällan såldes ett hemman annat än till barn eller släktingar, och några utflyttningar, åtminstone utom landet, förekommo ytterst sällan. Men sedan trävarubolagen börjat förvärfva sig böndernas skogar och genom afverkning tillgodogöra sig desamma, inträdde andra förhållanden. Den köpeskilling bonden fick för sin skog, visserligen undantagslöst allenast en ringa penning i förhållande till skogens värde, tillförde honom ett för hans förhållanden och efter hans uppfattning afsevärdt kapital. Detta, tillika med de rika tillfällen till arbetsförtjänst, som arbetet i skogarna lämnade, och som äfven den jordäggande befolkningen, visserligen med åsidosättande af jordbruket, icke försummade att begagna sig af, kom allmogen att icke längre nöja sig med de små lefnadsbehof, med hvilka den förut varit tillfreds. Samtidigt som de ekonomiska resurserna växte, växte ock behoven, och då dessa i regel blefvo rikligen tillfredsställda, blefvo besparingarna små, om ens några alls. Från det att jordbruk och boskapsskötsel förut varit hufvudnäringarna och befolkningens hufvudsakliga inkomstkälla, kom skogsarbetet att blifva det, men med påföljd att jordbruket försumrades och på sina ställen råkade deldeles i lägervall.

Till följd af det, man kan säga rent af hänsynslösa sätt, hvarpå skogsafverkningen bedrefs, började skogen af de dimensioner, till hvilka afverkning upplåtits — för såvidt icke, såsom ock ofta hände, afverkningsrätten till all skog var såld — att minska; tiden för afverkningskontraktens bestånd, i regel 50 år, började dessutom nalkas sitt slut, och bolagen sågo sig därför om att genom nya förvärf försäkra sig om behöflig skog. Så började bolagens jordförvärf genom inköp, i allt för många fall till underpris, af det ena hemmanet efter det andra med sparad skog eller god skogbärande mark, och kommo på så sätt till slut hela byar att blifva bolagsegendom.

De till bolagen försålda hemmanen innehades, åtminstone i förstone, i regel af de förre ägarne såsom brukare, hvadan sålunda en betydande del af den jordbrukande befolkningen kom att från att vara själfägande blifva trävarubolagens arrendatorer. Detta bolagens jordförvärf, hvarigenom de slagit under sig en så betydande del af äfven den uppodlade och brukade jorden, har förvisso icke ländt jordbruket till fromma, tvärtom. För bolagen är naturligtvis skogen och ej jorden hufvudsaken, och något intresse att särskildt vinnlägga sig om den senares skötsel visar sig därför i regeln ej heller.

Då skogsafverkningen under årens lopp af naturliga skäl aftagit och tillfällen till arbetsförtjänst därigenom minskats samt, till följd af jordbrukets efterblifvenhet och befolkningens bristande lust och förmåga att sköta det samma, möjlighet att af jordens och ladugårdens afkastning vinna tillräcklig bärgning ej längre finnes, har det allmänna välståndet sjunkit och arbetet för fyllande af de nödvändiga lefnadsbehoven blifvit mera bekymmerfullt. Och detta så mycket mera som de under de goda åren uppkomna högre fordringarna på lifvet fortfarande äro kvar och kräfva sitt tillfredsställande. Äfven den som på allvar vill ägna sig åt jordbruket för att af detta söka vinna sitt hufvudsakliga lifsuppehälle — att ensamt af jordbruket vinna tillräcklig utkomst är här på orten åtminstone under nuvarande förhållanden icke möjligt — mötes ock af stora svårigheter och ogynnsamma förhållanden,

hvilka ofta beröfva honom möjligheten att framgångsrikt bedrifva sitt yrke och till följd häraf betaga honom lusten och intresset för detsamma. Hit hör framför allt svårigheten att för rimligt pris erhålla nödigt arbetsfolk samt bristen på kommunikationer, framför allt järnvägsförbindelser. Sålunda har Rätan omkring 7 mil, och Klöfsjö nära 9 mil till närmaste järnvägsstation; till närmaste stad (Östersund) är det respektive omkring 10 och 9 mil efter landsväg. Denna brist på lätta förbindelser med den öfriga delen af landet är naturligtvis ägnad att icke allenast försvåra afsättningen af ortens produkter utan ock att i hög grad fördyra de förnödenheter af skilda slag, som ortens befolkning är nödgad inköpa från andra platser.

Hvad särskildt beträffar den brist på arbetskraft, hvaraf jordbruket lider, orsakas denna framför allt af den minskning af arbetsfolk, som utvandringen åstadkommit, samt af skogsarbetet (om vintern arbete med afverkning, om våren med flotning och under sommaren med dikning, hyggesrensning och utstämpling af träd för afverkning under kommande vinter); jordbrukaren kan icke betala samma höga dagspenning som bolagen och kronan (som äger stora skogar här i denna trakt), och därför dragas arbetarne från jordbruket. Såsom ytterligare orsak till den svårighet jordbrukaren har att få nödigt arbetsfolk må vidare anföras obenägenheten hos den lösa arbetarebefolkningen att låta städsla sig och taga plats som tjänare. Arbetarne, och detta gäller såväl om manliga som kvinnliga, vilja icke binda sig för någon längre tid utan föredraga att arbeta för dagspenning de tider de finna för godt att arbeta. Ett tjänstehjonsförhållande enligt gällande lagstadga är därför något ytterligt sällsynt å denna ort, och jag vågar nästan tro, att det i närvarande stund icke skall vara möjligt uppvisa ett enda exempel därpå.

Såsom en hämsko för jordbruket å denna ort må ock framhållas den rätt allmänna förekomsten af frostförande myrar och sankmarker, hvilkas utdikande, som dock ej lärer kunna ske utan understöd och hjälp från statens sida, skulle vara till stort gagn för jordbruket.

Slutligen bör i fråga om möjligheten för befolkningen att förskaffa sig tillräcklig utkomst af jordbruket beaktas den understundom vid arfskiften å bondehemmanen långt drifna klyfningen af desamma mellan arfvingarne, hvarigenom besutenheten minskas. I regel räcker visserligen den på hvarje lott belöpande arealen godt till, men hvad en hvar får af öppen, odlad jord kan blifva för litet, och då viljan och förmågan att bryta ny mark och skapa nya tegar ofta är sorgligt ringa, blir naturligtvis jordbruket å en sådan hemmansdel knappast något att räkna med.

Sammanfattar man det nu anförda, finner man: att den själfägande jordbrukarebefolkningen i hög grad minskats, hvarigenom de band, som förut hållit den fast vid jord och hembygd, försvagats; härmed har naturligtvis utvandringen underlättats. Så länge köpeskillingen för de försålda hemmanen funnits att tära på, har väl tanken på att utvandra icke trängt sig så mycket på, men sedan den tagit slut och den förre hemmansägarens ställning blifvit enahanda med den löse arbetarens, har det legat nära till hands att göra som så många andra, resa till Amerika och där söka förbättra sin ställning. Vi finna vidare:

att den goda arbetsförtjänst, som förut funnits, stegrat lefnadsbehoven, hvilka, då tillfällena till lika god förtjänst nu ej längre äro så rikliga, väcka tanken på att lämna landet för att i Amerika vinna en, som det antages, bättre utkomst; samt

att jordbruket, till följd af dels å ena sidan bristande intresse, oförmåga och saknad af insikt att på ett tidsenligt och rationellt sätt sköta detsamma, dels å andra sidan brist på arbetskrafter och goda afsättningsmöjligheter

samt tillvaron af en del andra ogynnsamma omständigheter, icke lämnar sådan afkastning och behållning, att befolkningen däraf kan hafva åtminstone sin hufvudsakliga utkomst.

Förutom nu nämnda faktorer, hvilka mer eller mindre inverka på och befrämja utvandringen, finnes det gifvetvis jämväl en hel del andra orsaker, hvilka i sin mån bidraga till densamma. Sålunda äro de oftast öfverdrifna och om de amerikanska förhållandena allt annat än tillförlitliga skildringar de hemmavarande få från släktingar och bekanta, som rest öfver till Amerika, i hög grad ägnade att uppväcka reslusten och att till Amerika locka äfven en hel del, som kanske här hemma har det rätt bra, men som nu på grund af dessa blomstermålningar tror sig där borta i det främmande landet få det ännu bättre. Med den okunnighet och de oriktiga föreställningar om förhållandena i Amerika såväl i det ena som andra afseendet, hvilka i allmänhet äro rådande, är ju detta ej heller så underligt. Och ännu mindre underligt är det, om man tager i betraktande den bristande kännedomen om det egna landet, som allt för ofta visar sig, tillika med en beklaglig oförmåga att inse allt det goda, som där gifves, en omständighet åter, som ej så sällan är att tillskrifva den inskränkta syn på förhållandena i lifvet, som så lätt uppstår hos den, som knappt varit utom sin hemssockens gränser, utan kanske hela sitt lif, såväl med handlingar som tankar, rört sig allenast inom sin lilla afskilda by och dess små förhållanden. Förutom sådana fall, då ren äfventyrslystnad är att betrakta som driffjädern, gifves det ock fall, då det knappast är möjligt att få någon förnuftig förklaringsgrund till utvandringen, utan man nästan synes hafva att göra med en farsot, som tidtals griper omkring sig och med obetvinglig makt rycker med sig rika och fattiga, unga och gamla. Annorlunda synes det mig knappast vara möjligt att förklara den företeelse, som understundom visat sig äfven å denna ort, att flera familjer, bildande sällskap på 15 å 20 personer, samtidigt och ofta efter tämligen hastigt fattade beslut och korta förberedelser begifva sig i väg till Amerika.

I allmänhet torde man kunna säga, att bevekelsegrunderna för dem, som utvandrat från denna ort, äro att söka i rent ekonomiska förhållanden och mera sällan, ja om ens någonsin, uti politiska och sådana sociala förhållanden, som icke stå i intimt samband med och direkt inverka på de ekonomiska. Jag för min del har åtminstone icke hört, att någon på grund af missnöje med förhållandena här hemma af sistnämnda art lämnat landet. Mycket beror nog detta därpå, att i denna afsides belägna skogsbygd, med en befolkning, som till allra största delen är bofast och hufvudsakligen ägnar sig åt jordbruk och skogsarbete, man ännu icke berörts eller åtminstone tagit något djupare intryck af särskildt de idéer och åskådningar i sociala och politiska frågor, som socialisterna förkunna, och som så ofta visat sig uppamma en bitterhet och ett missnöje med samhället, som väl i mer än ett fall tagit sig det konsekventa uttrycket, att vederbörande utvandrat till det »fria» Amerika.

För att härefter öfvergå till frågan om de åtgärder, som skulle kunna vidtagas för emigrationens hämmande, så ligger det ju nära till hands att ur orsakerna till detta samhällsönda söka finna betemedlen mot detsamma. Det synes mig därför till en början vara af utomordentlig vikt, att befolkningen i största möjliga utsträckning beredes tillfälle att äga eller åtminstone under fullt betryggande förhållanden besitta jord, tjänlig att bruka och uppodla. Därigenom bevaras intresset för hembygd och fosterjord, och kärleken till detsamma stärkes genom de band, som blifvit vid dem fästade genom den egna torfvan och det egna hemmet. Egnahemsidéen, dock fattad så, att den i sig innesluter möjligheten till uppkomsten af s. k. småbruk i verklig mening, bör därför med all kraft förverkligas och genomföras. Då detta emellertid icke

lärer kunna ske genom att enbart bygga på den enskilda företagsamheten, ty om ock viljan mången gång kan vara god, äro de ekonomiska förutsättningarna för små, bör det vara statsmakternas oafvisliga plikt att på ett ännu kraftigare sätt än hittills träda stödjande och hjälpande emellan, t. ex. genom upplåtande af mark på billiga villkor å kronodomänerna, genom beviljande af lån, ja, när så kan behöfvas, direkta penningeunderstöd för inköp af tjänlig jord, uppförande af åbyggnader därå, jordens odlande och förbättrande, utdikning af frostförande marker m. m., allt naturligtvis på ett sådant sätt, att icke allenast den enskildes utan äfven statens intressen tillgodoses, hvilket senare dock icke bör ske på ett för den förre allt för betungande sätt, liksom ej heller under iakttagande af allt för många och tidsödande former, ty här liksom i andra fall är snar hjälp ofta dubbel hjälp.

Men det är icke nog med att folket får jord att bruka, det skall ock äga insikt om att på ett ändamålsenligt sätt bruka och sköta jorden, så att största möjliga afkastning däraf kan vinnas. För det ändamålet borde i hvarje län finnas ett tillräckligt antal af staten aflönade instruktörer i landt-hushållningens olika grenar, hvilka skulle hafva till uppgift att resa omkring i sina distrikt och undervisa och handleda allmogen och på samma gång såsom inspektörer tillse, i de fall då hjälp och understöd på ett eller annat sätt erhållits från statens sida, att detta på föreskrifvet sätt tillgodogöres så, att icke ändamålet förfelas. Då den uppgift dessa instruktörer komme att fylla synes mig kunna blifva af en den allra största betydelse, i det att de ju i viss mån finge betraktas såsom folkuppostrare, måste det i hög grad bero på deras rent personliga egenskaper, deras entusiasiasm och insikt om sin stora uppgift, om de, samtidigt som de utöfvade sin handledande verksamhet, vore i stånd att hos befolkningen ingjuta lust och intresse för jordbrukarens yrke och kärlek för hem och fosterbygd. Dessa män finge därför icke fatta sitt kall alltför ämbetsmannamässigt och byråkratiskt utan låta detsamma blifva så att säga mera personligt. Förutom den undervisning, som på nu antydda väg kan lämnas, böra ock, jämte de i hvarje län befintliga landtbruksskolorna, anordnas särskilda småbrukarekurser, lämpade efter de för hvarje särskild ort egna förhållandena.

Såsom ett bestämt hinder för jordbrukets utveckling måste trävarubolagens jordförvärf anses hafva varit, liksom ock tillämpningen af ägostyckningslagen, hvarigenom jorden och skogen skilts åt, ehuru ett jordbruk här uppe omöjligan kan bära sig utan nödig tillgång på skog. Dock må det sägas, att exempel af sistnämnda art varit synnerligen sparsamma här på orten, och genom den nu under sista åren tillkomna lagstiftningen å dessa områden är det att hoppas att missförhållandena i nyss berörda tvenne afseenden skola komma att förebyggas. Hvad förbudet mot bolagens jordförvärf beträffar, torde det dock ställa sig svårt att få detta att blifva fullt verksamt, och erfarenheten visar redan flera exempel på dess kringgående, och det på sätt, som näppeligen torde kunna förebyggas.

Af den nya lagen om nyttjanderätt till fast egendom torde vara att förvänta goda verkningar med afseende å arrendatorernas ställning och mera ordnade förhållanden mellan dessa och jordägarne.

För ortens höjande i ekonomiskt afseende vore det af stor betydelse om densamma finge bättre kommunikationer, framför allt närmare till järnväg, hvarigenom afsättning för ortens produkter kunde lättare erhållas och befolkningens förnödenheter för billigare pris anskaffas.

I samma syfte vore det gifvetvis ock af synnerlig vikt om kooperativa föreningar eller sammanslutningar mellan landtmännen kunde komma till stånd

med ändamål att för billigare pris anskaffa särskildt för jordbruket erforderliga förnödenheter. Några dylika föreningar finnas ej å denna ort, och åstadkommandet af sådana vore en af de viktiga uppgifter de förut omnämnda instruktörerna för jordbruket hade att genomföra.

Förutom åtgärder till höjande af det allmänna välståndet torde ock slutligen böra påpekas nyttan af ett upplysningsarbete, både genom tidningspressen och genom spridande, t. ex. genom hushållningssällskapets försorg, af lättfattliga brochyren gående ut på att gifva en riktig kunskap om förhållandena i Amerika och en jämförelse mellan dem och hemlandets, hvarigenom mer än en torde få ögonen öppna för det faktum, att med lika intensivt arbete här hemma, som det som i allmänhet fordras i Amerika man kommer lika långt här som där, d. v. s. till ekonomiskt oberoende. Och genom denna kunskap skulle säkert mången räddas kvar åt fosterjorden.

Rätan den 14 september 1907.

L. Larsson.

Frostvikens distrikt. Jämtlands län.

Från Frostvikens socken hafva, efter hvad jag har mig bekant, i förhållande till andra orter högst få lämnat sin hembygd för att i Amerika eller å andra orter försöka sin lycka; under de fem år jag vistats inom socknen, har endast ett tiotal personer emigrerat till Amerika. Att så få emigrerat, torde dels ha sin grund däri, att socknen, känd för sin fattigdom och afskildhet från andra bygder, ej ansetts som lämpligt arbetsfält för emigrantagenterna och deras lockande prospekter och dels genom folkets belåtenhet med de enkla lefnadsförhållanden, de växt upp under. Om i någon landsända folket haft orsak att utvandra för att på annan ort söka sig en drägligare ställning, så borde det hafva varit i Frostviken, ty genom de långa afstånden och de dåliga kommunikationerna — ännu har ej Frostvikens socken landsvägsförbindelse med någon annan svensk kommun — blifva de förnödenheter, de behöfva köpa, oskäligt dyra, och de produkter — smör, ost och kreatur — som de kunna sälja, blifva af samma orsak å produktionsorten billiga. Men i och med det inlandsbanan kommer till Ström och en landsväg Frostviken — Ström blir en verklighet, torde Frostviken få det något drägligare.

Frostviksbornas ekonomiska ställning kan tryggt sägas vara dålig. Den själfägande bondeklassen har under de senaste tjugo åren betydligt minskat, och största delen af jorden, hela byar, ligger i bolagens händer, och de få bönder, som ännu äro skrifna för sina hemman, äro i regel skuldsatta. Till denna dåliga ställning ha många omständigheter bidragit, men den viktigaste torde ha varit, att bönderna för en spottstyfver, i midten af 1860-talet, afhände sig dispositionsrätten till sin egen skog. Afkastningen af skogen har gått till bolagen, under det utskylderna fått gäldas af jordägaren. Då allmogen i Frostviken ej kan sägas hafva sin tillräckliga utkomst af sitt jordbruk, är det lätt förklarligt att så många hemmansägare under årens lopp måst för en ringa penning sälja sina hemman, då de sett sig maktlösa att behålla dem, tills skogen återföller och afkastningen af den tillföller dem själfva.

En annan omständighet, som kanske i lika hög grad påskyndat de själfägande böndernas utrotande, äro de dyra skifteskostnader, som uppstå, när laga skifte skall öfvergå en by. De stora vidderna, till större delen bestående af fjäll och kärr, göra att skifteskostnaderna gå upp till belopp, som ej stå i något rimligt förhållande till jordens värde och afkastningsförmåga.

Hvad som enligt min mening i första hand bör göras till hjälp åt befolkningen och till förhindrande af densammes utvandring är:

att staten genast träder emellan och helt öfvertager byggandet af körvägar, dels inom socknen och dels från socknen, så att utfartsväg och förbindelse med det öfriga Sverige erhålles;

att den hufvudsakligaste kostnaden för skiftesförrättningar öfvertages af staten; och torde detta bäst ske genom att göra landtmätarne till aflönade statstjänstemän, så att skiftesdelägarne endast hafva att betala handtlangning och en mindre dagspenning till landtmätaren under skiftets gång;

att den jordbrukande befolkningen på ett eller annat sätt undervisas om, huru den bör bruka jorden för att erhålla bästa möjliga afkastning; och att på lagstiftningens väg något göres för arbetarnes trefnad, så att t. ex. arbetsgifvaren har skyldighet att vid skogsafverkningar och flottningar hålla ordentligt husrum åt sina arbetare, m. m.

Gäddede den 21 september 1907.

Lars G. Uhlin.

Neder-Luleå distrikt. Norrbottens län.

De större hemmansägarne, det vill säga sådana som besitta egendomar om $\frac{1}{8}$ mantal i skatt och därutöfver, de senare högst få till antalet, kunna alltid sägas hafva sin utkomst af jordbruket utan biförtjänster. De jordbrukare åter, som hafva $\frac{1}{16}$ mtl. i skatt och icke äro skuldsatta, kunna äfven enbart existera af jordens afkastning, men sådana däremot, som hafva sistnämnda skattetal, belastadt af gäld, och ännu mindre hemman, måste för sin utkomst alltid anlita biförtjänster. Då nu inom socknen hemmanen i senare tider mer och mer sönderdelats, är antalet så kallade större bönder, det vill säga på $\frac{1}{8}$ mantal och därutöfver i skatt och äfven skuldfria sådana på $\frac{1}{16}$ mantal, helt litet i förhållande till öfriga, eller de så kallade mindre hemmansägarne, hvarför, betraktadt i sin helhet, kan sägas, att allmogen icke har tillräcklig utkomst af jordbruket, utan nog behöfver anlita biförtjänster. Dessa senare beredas då i regel på så sätt, att husbonden eller hans vuxna söner, mången gång tillsammans, hufvudsakligast vår, sommar och höst, å sågverken eller andra arbetsplatser söka sig tillfälligt arbete på längre eller kortare tid, hvilket dock vanligtvis afbrytes under den del af sommaren, då slåttern och skörden pågå. Att bristande arbetskrafter här äro ett direkt hinder för jordbrukets förkofran kan väl icke sägas, ty ännu saknas visst icke armar, men hvad som däremot måste betraktas såsom en hämsko på jordbrukets utveckling är, att arbetsförtjänsterna inom industrien numera äro så höga, att denna drager allt löst folk till sig, då helt naturligt jordbrukarens inkomster icke tillåta honom betala närmelsevis så stora aflöningar. Följden är också den, att jordbrukaren i stort sedt är hänvisad till egen och familjens kraft för sitt jordbruks skötande. Med samma äro vi inne på förhållandet mellan husbönder och tjänstehjon, där dessa senare äro till finnandes. Såsom ofvan är nämndt, förekommer i regel ovanligt liten lejd tjänstepersonal hos jordbrukarne. För att härom gifva ett talande vittnesbörd torde vara nog att nämna, att inom mitt distrikt väl icke finnes mer än högst 100 drängar. Antalet pigor är ju betydligt större, men i otaliga fall söker man äfven reda sig utan sådana — allt för att undgå de ovanligt höga lönerna, hvartill sällar sig svårigheten att erhålla tjänstefolk, — antingen så att husmodern då själf utför det kvinnliga arbetet inom hemmet eller gör det med tillhjälp af någon dotter, som velat stanna kvar inom familjen, hvilket sist-

nämnda förhållande dock numera håller på att mera höra till undantagen, sedan allmogens döttrar — där de icke emigrera, som i stor utsträckning sker — mer och mer, därest de icke gifta sig, vilja ägna sig åt andra yrken än jordbrukarens, hvilket, enligt den rådande tidsandan, anses alltför simpelt.

Afsättningen af ortens produkter försiggår på sådant sätt, att säljarna hafva full valuta för desamma. Ladugårdens främsta produkt, mjölken, afsättes vanligen dels till Luleå stad och Boden, dels till mejerier inom socknen, och dels, och detta är det mesta, järnvägsledes upp till grufsamhällena. För öfriga jordbruksalster finnes äfven god afsättning, företrädesvis åt sistnämnda håll. För allt erhålles fullgod betalning, hvilket också gjort, att jordbruket de senare åren i väsentlig grad gått framåt genom nyodlingar, som ledt till ökning af ladugårdsbesättningarna. Genom så kallade landtmannaföreningar och kooperativa handelsföreningar på olika platser inom socknen är väl sörjdt för att inköpet af jordbrukarens förnödenheter kan ske till billigaste pris. Den ekonomiska ställningen inom mitt distrikt, i hvad den beträffar jordbrukarne, är således för närvarande bättre än någonsin, och äfven arbetsklassen har icke skäligen orsak att klaga öfver dåliga förtjänster, åtminstone sommartiden, men taflan har ändå sina stora och mörka fläckar, och dessa utgöras af den alltjämt sig ökande utvandringen. Härmed är jag inne på de förhållanden, som i denna del särskildt tilldragit sig min uppmärksamhet. Jag gör då början med att nämna det, som inom socknen synes utgöra väsentligaste anledningarne till emigrationen, nämligen de långa värnpliktsöfningarna, de höga skatterna, som särskildt hårdt trycka den arbetande klassen, i Amerika förutvarande anhörigas och bekantas lockande skildringar om det förlovade landet, den socialistiska fosterlandsfientliga agitationen och det därmed sammanhängande klasshatet samt icke minst svårigheten för den mindre bemedlade att här i riket, utan alltför många och kostsamma formaliteter, åtkomma en egen torfva att bruka. Hvad nu värnplikten beträffar, är fruktan för denna i socknen särdeles stark, sannolikt i mycket härledande sig däraf, att så stor arbetsförtjänst därigenom försattes, och för min del skulle jag nästan vilja tro att denna fruktan drifver bort det största antalet unge män ur församlingen, ty det visar sig att emigrationen är starkast bland dem som befinna sig i värnpliktsåldern, och flertalet utgöres af jordbrukaresöner, hvilka de långa vapenöfningarna hindra att skaffa biförtjänster till hjälp åt anhöriga och som därför i stället utvandra för att från Amerika kunna skicka bidrag till hemmavarandes utkomst. Då de i värnpliktsåldern varande icke kunna utfå sina prästbetyg, begagna de sig af alla upptänkliga medel för att komma i väg; oftast resa de på andras betyg, som de förskaffa sig på både tillåtna och icke tillåtna sätt. Inom socknen äro skatterna ytterst betydande. Bland annat drabbas inkomstågare, således äfven arbetare, af en tyngande vägskatt. Allt sammanlagdt gör, att en arbetare med till exempel 1,000 kronors årsförtjänst har att inom mitt distrikt i utskylder betala omkring 14 % på inkomsten. Att sådant i sin mån bidrager till emigrationen är själfklart, då känt är att i Amerika direkta skatter äro försvinnande små. Att de oftast starkt färglagda berättelserna i bref från i Amerika varande släktingar och bekanta om förhållandena därstädes samt möjligheten att på kort tid där erhålla en betryggad ställning utgöra ett af de kraftigaste medlen för emigrationens befrämjande, finner man så lätt vid samtal med folket ute i bygderna. Om man då invänder, att otaligt många få det nog sämre där ute, än hvad de haft det i hemlandet, men att sådant akta de sig för att omtala, då blir svaret gemenligen, »sämre än i Sverige kan man nog aldrig tänka sig». Att den socialistiska agitationen här spelat in, inses lätt, ty denna går ju äfven ut på att framställa vårt fädernesland som

den sämsta platsen på jorden och nedsätta allt, som för fosterlandsvännen är kärt. Angående slutligen svårigheten för den obemedlade att här i riket förskaffa sig jord och sålunda komma i åtnjutande af ett eget hem måste jag framhålla, att min erfarenhet gifvit vid handen, att för många och alltför omständliga föreskrifter och därmed jämväl sammanhängande utgifter i fråga om erhållandet af egnahemslån gjort att dessa, som skulle vara en enkel och lätt åtkomlig hjälp för behöfvande i förberördt hänseende, i stället äro mycket svåråtkomliga lån, och därmed har också afsikten med desamma väsentligen blifvit om intet. Såsom det nu är, har väl ingen långifvare så stora och många anspråk som det fordras för erhållande af nyssnämnda lån. Ett fel synes mig äfven vara, att personer under 25 år eller öfver 50 år icke kunna få dylika lån.

Hvad beträffar de åtgärder, som direkt skulle visa sig hindra emigrationen, anser jag i främsta rummet verksammast minskning af värnpliktsöfningarna, men då detta för ett betryggande försvar väl icke låter sig göra, är härmed intet att räkna; dock torde kanske äfven i denna del något ändå kunna göras, såsom till exempel dels att 16 och 17 §§ i värnpliktslagen ändras så till vida, att uppskof med inskrifning och tjänstgöring utsträcker sig att omfatta alla värnpliktige, som kunna styrka att de i väsentlig mån bidraga till hemmavarande anhörigas utkomst, och dels, för beredande af lättnader i skördarbetet, att värnpliktsöfningarna, så vidt möjligt är, anordnas på sådana tider, att de så litet som sig göra låter komma i kollision med slåtter- och skördetiden, hvilka tidpunkter också äro att anse såsom den bästa tiden för arbetsförtjänster jämväl i öfrigt. Öfverflyttande på staten af vägunderhållet och skolväsendet, hvarigenom kommunernas tryckande bördor skulle lättas, hör till de allmänna önskemål, hvilkas tillmötesgående i väsentlig grad skulle befrämja arbetsklassens kvarstannande i fäderneslandet, ty det visar sig särskildt från våra grufsamhällen, där aflöningarna äro synnerligen goda, men utskylderna mycket höga, att just denna sistnämnda tyngd utgör en kraftig driffjäder för dem att lämna fosterlandet. Vidare böra egnahemslånen göras lättare åtkomliga, så att nuvarande många och i vissa afseenden med ganska dryga utgifter förenade krångliga och vidlyftiga föreskrifter undvikas. I sammanhang härmed anser jag slutligen, att staten, i fråga om beredandet af egnahem å kronans mark, äfven bör göra detta på ett mera med förhållandena i Amerika öfverensstämmande sätt, så att det icke kan sägas att det är svårare här i riket att af kronan få en jordbit, än hvad det är där ute, samt att desslikes medgifves kronotorpare att, utan allt för stränga och vidlyftiga föreskrifter, för eget behof erhålla erforderlig kronoskog, ty ett det allra oafvisligaste villkoret för att kunna stäffa emigrationen synes mig vara, att i första rummet staten öppnar sina portar för en enkel och billig ingång på dess områden och därvid tillika tillsläpper något rikligare bidrag till vildmarkens uppodlande, än hvad nu är fallet.

Gammelstad den 24 september 1907.

Gust. A. Eckhéll.

Öfver-Torneå distrikt. Norrbottens län.

Under min trettioåriga praktik som länsman i Tornedalen har jag iakttagit, att emigrationen år för år tilltagit. Från början var det de goda arbetslönerna och det ständiga arbetstillfället året om i Amerika, som, så vidt jag kunnat döma, utgjorde lockbetet. Sedan hafva ej så få utvandrare återkommit med en sparad penning, som satt dem i stånd att köpa sig

hemman och kvarstanna i födelsebygden, och dessa exempel hafva lockat till efterföljd. Småningom hafva ock tillkommit tvingande orsaker i hemorten, såsom svårigheten till jordförvärf, höjda utskylder och bristande kommunikationer.

Hos den lösa befolkningen, till hvilken jag äfven vill räkna backstugusittare och torpare, finnes ännu sträfvan att förvärfva jord, men det är endast i högst sällsynta fall som tillfälle till förvärf af sådan kan här beredas. Dels voro bönderna obenägna att stycka sin jord redan innan den nyare lagstiftningen försvårade sådan styckning, dels kunna penningar ej uppbringas till inköp af dem, som önska sig en egen torfva. Det torde tämligen säkert kunna förutspås, att ägostyckning, hvarom befolkningen förut ägde en högst knapphändig kännedom, nu, sedan den ej kan erhållas utan Konungens Befallningshafvandes tillstånd, icke kommer att införas af den i hög grad konservativa Tornedalsbonden, hvilken behärskas af en nedärfd tro på att han själf äger att efter behag förfoga öfver sitt hemman. Hemmansklyfning förekommer sparsamt, beroende på de oerhörda dyra skifteskostnaderna. Därför är det också mycket vanligt, att två personer, som äga hvar sin hälft af hemmanet, anställa samsjödning å inägorna, hvaraf följer att de icke våga anställa nyodlingar, af fruktan för att dessa vid ett eventuellt skifte skola frångå dem, utan de bruka den gamla jorden, och odlingsmöjligheterna ligga för fåfot. Då afsöndringar förekomma, utgöras de i regeln af de sämre och mindre värdefulla jordbitar, som bonden anser sig utan afsaknad kunna afvara. De förhoppningar, som egnahemslånerörelsen väckte, hafva visat sig fullkomligt illusoriska. De många svårigheterna att, efter en oskäligen tidsutdräkt, bekomma ett sådant lån, afskräcka låntagaren. Omkostnaderna för lagfarter och stamhemmanens frigörande från in-teckningar äro för stora. Den moraliska borgen egnahemsnämnden fordrar är icke mången villig att underskrifva, och lånesökanden har svårt att fatta de många formerna samt föredraga ett utvandra.

Bönderna skulle nog af sitt jordbruk hafva tillräcklig utkomst utan biförtjänsters anlåtande, om jordbruket gått framåt i samma mån som anspråken på detta livets goda, och om arbetskraft funnes att tillgå för skäligt pris. För omkring tjugu år sedan förekom i äfven de största bondgårdar »lagad mat», såsom kött eller fisk, endast på söndagen, eller hos en eller annan inbland två gånger i veckan, under det att veckans öfriga dagar utspisningen utgjordes af kornbröd, salt strömming och surmjölk. Kornmjölet och surmjölken alstrades af hemmanet, och allt smör, som producerades, såldes. Inköpen inskränktes till ett par fjärdingar strömming, kaffe, socker och tobak, hvartill pengar fingos af smöret, som äfven lämnade tillgångar till inköp af de få klädespersedlar, hvilka ej tillverkades i hemmet af ullen från egna får. Nu fordras lagad mat en gång om dagen, och lyxen i kläder har stigit, men afkastningen af hemmanet icke så. Biförtjänster äro således nödvändiga. Sådana äro skogskörslor under vintern och flottningsarbete från våren till sena hösten. Detta sistnämnda, som, till följd af att lösflottning icke är i gränsälven tillåten, ofta uttänjes från april öfver hela sommaren till midten af oktober, drager ej allenast ortens arbetskrafter från jordbruket utan samlar äfven flera hundra man från Finlands sydligare trakter, hvilka förstå att hålla dagsverksprisen uppe, så att jordbruket icke förmår bära dem, äfven om arbetare stode att få. Bonden är för sådd och bärgning af sin skörd hänvisad nästan uteslutande till sig själf, hustrun och de minderåriga barnen. De större barnen, som ej rest till Amerika, söka i allmänhet ofvannämnda arbetsförtjänster, som de oftast behålla för egen räkning. Möjligheten att under stora försakelser fortfarande existera på hemmanen beror därför till stor del

på den myckenhet så kallad självväxande äng, som här finnes. Dessa ängar tarfva ingen skötsel, äro tätvuxna och i hög grad gräsgifvande samt själfallet lättbärgade.

Kommunikationernas bristfällighet och tunga äro beaktansvärda. Afståndet till närmaste järnvägsstation är från distriktets hufvudort nio mil, och från aflägsnare byar sjutton mil. Landsvägar hafva under de sista åren fullbordats i distriktets hela längdriktning men till betydliga kostnader för distriktet. Vägs-katten uppgår för detta år till 1·45, och för nästa år till 1·25 pr vägfyrk. Befolkningen i ett flertal byar är dock hänvisad till vintern för att framkomma med häst, och för sommaren till sina gångstigar. En gifven följd häraf är att ortens hufvudprodukt, smöret, måste i skogsbyarna samlas under hela sommaren, för att på vinterföret framföras och afyttras; och att denna produkt icke heller, där landsväg finnes, kan utan stora afbränningar framföras till konsumtionsorter, utan vanligen måste gå genom många mellanhänder och sålunda ej kan betinga för producenten förmånliga priser, framgår af dessa bristfälliga kommunikationer. Den dryga transportkostnaden för de till jordbrukets uppdrifvande erforderliga förnödenheter och redskaper verkar ock hämmande på utvecklingen.

Enligt mitt förmenande är sättet för emigrationens motverkande att binda folket vid jorden. Om egnahemslånefonden icke göres direkt räntebärande, såsom nu är fallet, utan användes till inköp af hemman, hvilkas myrmarker afdikas, hvarpå de uppdelas i lämpliga småhemman, som sedan utsäljas mot årliga räntefria amorteringar af den uppkomna köpeskillingen, skulle sannolikt köpare finnas och ändamålet vara vunnet.

Öfver-Torneå den 30 september 1907.

M. Ström.

IV.

Pastorsämbetena.

Emigrationsutredningens cirkulär till rikets prästerskap (pastorsämbetena) innehöll i hufvudsak följande:

»När Emigrationsutredningen tillåter sig anhålla om bistånd äfven af rikets Prästerskap i detta ämne, är det med full öfvertygelse att den härmed vänder sig till en kår, som eger närmare kännedom än någon annan om de så att säga *inre* orsakerna till emigrationen: de egenheter i folklynne, släkt-, familje- och samhällsförhållanden, tidsandan och de kulturella rörelserna, hvilka kunna anses stå i samband med den för vårt land beklagliga företeelse, som heter den stora utvandringen. Och vågar Emigrationsutredningen hoppas, med hänsyn till det betydelsefulla ämnet, att Pastorsämbetet skall med sitt uttalande och med delgifvandet af erforderliga upplysningar benäget lämna dess arbete sitt stöd.

Väl bekant med den omständigheten, att mången kyrkans tjänare under sin ingående beröring med församlingens medlemmar varit i tillfälle att göra värdefulla iakttagelser äfven om bygdens *ekonomiska* ställning, skall Emigrationsutredningen med tacksamhet mottaga äfven alla upplysningar i dessa hänseenden samt angående de förbättringar härutinnan, som hafva kommit att synas för Pastorsämbetet önskliga och möjliga att under våra förhållanden genomföra.

Angående de särskilda frågor, som äro att beröra, har det ej ansetts lämpligt att uppställa något allmänt skema. I första rummet är naturligtvis önskligt att erhålla kännedom om hvarje bygds speciella förhållanden, utan att dock mera allmänna betraktelser därmed i någon som helst mån göras öfverflödiga. Vid sidan af frågor af mera stor och allmän innebörd finnas dessutom några mindre omfattande, om hvilka det dock för Emigrationsutredningen vore af intresse att erhålla upplysning. Dessa äro: huruvida missbruk i märkbar mån förekomma med kringgående af gällande författningar angående utvandringen, t. ex. af värnpliktige, och huru dylika missbruk skola kunna förekommas; huruvida ofta inträffar att gift man (eller fader till barn utom äktenskapet) utvandrar i tydlig afsikt att undandra sig sin försörjningsplikt; huruvida det är Eder bekant om utvandrarne från Eder ort i vanliga fall pläga ansluta sig till svenskt kyrkosamfund i Amerika; samt huruvida det i Eder ort är vanligt att finna svensk-amerikanska tidningar, och i så fall om dessa äro föremål för regelbunden prenumeration eller endast tillfälligtvis hemskickas af släktingar och bekanta i Amerika.

En på utvandringen inverkan omständighet är den upplösning i allmogens kärlek till jordbruket och hemorten, som är framträdande i stora delar af riket. Det vore af värde att erhålla del af Eder uppfattning om denna stora folkpsykologiska företeelse, hvilken i ekonomiskt afseende tager sig uttryck i en allt affärsmissigare behandling af familjeangelägenheter (vid arfskiften o. s. v.), i täta försäljningar af gamla bondehemman, i en växande

jordspekulation samt i den gamla allmogejordens öfvergång i händerna på personer, hvilka icke tillhöra allmogeklassen. Särskildt rörande utvecklingen på Eder ort af sistnämnda företeelse vore närmare upplysningar önskvärda.

Då det är allmänt känt, i hvilken hög grad *bref* från utvandrade anhöriga och vänner bidraga att stimulera emigrationen, vore det af synnerligt stort värde att kunna erhålla prof af dessa »Amerikabref», som utöfvat ett så stort inflytande i många riktningar på vårt folks åskådningar under de senaste årtiondena, utan att dock innehållet i dem någonsin gjorts till föremål för den offentliga uppmärksamheten. Emigrationsutredningen har för afsikt att söka vinna någon kännedom om denna betydelsefulla kunskapskälla och att offentliggöra några mera karaktäristiska af dessa skrivelser. Det är knappast behöfligt att säga, att afsikten härmed icke är att kritisera eller förlöjliga utan blott att framlägga fakta i en sak af stor både allmän och enskild betydelse. Likaså skola, naturligtvis, alla *namn* på personer och ställen ersättas med fingerade initialer e. d., så att ingen skall genom utlämnande af ett dylikt bref kunna ådragas skada. Då breffen i fråga säkerligen i de flesta fall äro för innehafvaren af det värde, att han ej vill göra sig af med dem, vore Emigrationsutredningen synnerligen tacksam att genom Pastorsämbetet få en eller annan *afskrift* af dylikt bref, därest sådant inom socknen finnes som Pastorsämbetet anser lämpligt att användas för undersökningen i fråga.¹⁾

Slutligen vore för vårt arbete af värde att erhålla upplysning om verkningarna af vissa förhållanden på lagstiftningens område, t. ex. om värnplikten, om anteckning af utrikes ingångna äktenskap äfvensom om äktenskapshinder, om jordbesittning o. s. v., hvilka ofta anföras såsom försvårande för svensk-amerikanarnes återinflyttning, och huru dessa svårigheter enligt Pastorsämbetets åsikt möjligen skulle kunna öfvervinnas.»

Cirkuläret sändes endast till *landsbygdens* församlingar, då man torde kunna utgå ifrån att städernas prästerskap endast undantagsvis eger någon mera djupgående personlig erfarenhet af hithörande frågor. Hela antalet utsända cirkulär uppgick alltså till något mer än 1,250. Af dem blefvo nära 800 besvarade. Det antal svarsskrivelser, som här återgifvas, är 29, hvilka antingen kunna anses såsom mera typiska för ett större antal skrivelser eller ock framhålla speciella synpunkter af intresse. Såsom vanligt äro ingresserna uteslutna och likaså svaren å de speciella frågorna här ofvan, enär dessa svar komma till användning å annat håll.

Tegelsmora pastorat. Uppsala län.

Bygdens ekonomiska ställning kan anses som tämligen bra. Bönderna äro i allmänhet väl-situerade och hafva tillfällen att utom det egentliga jordbruket skaffa extra inkomst. Äfven en del »bruksbönder» reda sig bra. Blott ett fåtal äro i egentlig mening »fattiga».

Men bönderna äro i allmänhet »efterblifna». De sköta sitt jordbruk merendels på fars och farfars sätt och kunna sålunda icke afvinna sina hemman den inkomst, som nu är nödig för att anställa tillräcklig hjälp på

¹⁾ Angående de på grund af detta upprop insända breffen, jfr. Bilaga II.

gården. »Vi få gå ifrån alltihop», låter det på många ställen. »Drängar äro för dyra, och pigor äro nästan omöjliga att få. Arbetarna fordra för hög dagpenning, och vi orka ej själfva», o. s. v. De klaga ock öfver de dryga skatterna, som växa år från år. De ha varit vana af ålder att betala »sin natura» både till präst och kommun och blott en ringa penning till staten. Men nu utgår allt kontant, och tidsutvecklingen kräfvär mera än förr. Detta ha de svårt förstå och vilja därför se de dryga skatterna som en »kläm» åt dem från de styrandes och arbetarnas sida. Förut var det ju så, att jordbruket fick bära nästan allt i skatteväg, och detta tror mången bonde ännu. Det är därför mycken misstro i bondehem mot »herrarne» och de »kräfvande arbetarne», och en socialistisk ande är ej främmande där. Särskildt märkes deras missnöje vid omtaxeringarna af deras hemman. Det ena med det andra jämte barnens o villighet att stanna hemma gör, att bonden finner idealet däri, att han får »slå sig till ro» i någon stuga, som han låter uppföra, och njuta fördel af sitt hemman.

Bondsöner och döttrar, som från tidiga år fått höra knotet och klagan öfver bondens dåliga ställning och själfva provfat, att arbetet är tungt och kräfvande, och på samma gång höra och se, huru arbetaren vid industrien eller eljest har det ganska bra, dragas helt naturligt bort från gården. Hemma är ingen inkomst. Vill gossen eller flickan ha kläder, kontanter eller en nöjesartikel, t. ex. en cykel, så blir svaret ofta förebråelser om högfärd m. m. samt en erinran om huru det var i fars och mors tid. Där det är bara två barn eller ett, hafva dessa förstånd att låta sin nöja i medvetande, att allt en gång blir deras. Men där det är flera och somliga af dem söka sig utkomst på annat håll, där vill då merendels ingen bli hemma. Ty hvarför gå hemma och slita ut sin ungdomskraft utan någon egentlig ersättning, då öfriga syskon samtidigt ha god inkomst, kunna samla litet kapital och ändå sedan, när de gamla dö, dela arvet lika med de hemmavarande! För öfrigt blir arfsloten så liten, där syskonen äro många, att den, som skulle öfvertaga hemmanet odeladt, får nästan köpa det hela. Finnes då intet förut samladt kapital, vare sig genom eget arbete eller giftermål eller eljest, så löses frågan om hemmanet så, att det säljes och summan delas, eller ock så, att hvar och en tar sin lott. I båda fallen har den eller de, som varit hemma till det sista, icke mer än den eller de, som varit borta. Med andra ord: tiden och arbetet i hemmet, hade ock hemmanets värde därigenom fördubblats, har icke inbringat mer än nödiga kläder och föda samt det förhöjda värdet i den egna lotten. Man har således arbetat åt andra, som utan ersättning draga vinst på den hemmavarande, vare sig de, taga hvar sin lott eller sälja den. Visserligen ges exempel på erkänsla från syskons sida vid arfskiften eller hemmans öfverlåtande åt en af dem, ifall denne förblifvit hemma och förestått gården, men i hvarje fall uppväger denna erkänsla icke det intresse och arbete, som är presteradt.

En annan sak är arbetet själf. Bondens barn göra jämförelser med andra. I bondehem få de börja sin dag tidigt, vanligen kl. 5, då kreaturen skola ha sin vård. Och sedan fortsättes till sena kvällen. Alltid brådtom och dock mötas af felslagna förhoppningar om skörd, om kreatur, om inkomst o. s. v. Och på vintern, då föreligga skogsarbetena, som, merendels aflägsna från hemmet, kräfva sin man tidigare på dagen än annars. Det är icke ovanligt se bonden komma från skogen, då andra stiga ur sängen först. Och så detta ovisliga nedsättande af bondens göromål. Det är för simpelt att förrätta en bondes arbete. Att mjölka kor, att syssla med gödsel o. s. v., nej, det får allt bonden själf göra!

I känsla häraf och med syn härfpå, huru lätt och sorglös förefaller icke då fabriksarbetarens eller dagakarlens lott! Vanligen börjar han sin dag kl. 7, har sin bestämda frukost- och middagsrast och slutar i regel kl. 7. På många ställen har ju tiden ytterligare förkortats. Alla sön- och helgdagar fria. Merendels har han sin lilla lägenhet med pyntade land och buskar, snyggt och trefligt ute och inne. Och alldeles utan omsorg och bekymmer. Ty förtjänsten är god. Han kan afsätta en slant och ändå lefva godt. Han kan i smått vara »herre» och kallas »herre».

Detta och mycket annat gör, att bondens barn också trå till staden eller den lilla lägenheten i backen.

Annat är förhållandet i de bondehem, där man vågat gå med på ett rationellt jordbruk. Där växa håg och intresse hvar dag och göra arbetet lätt. Där blir det inkomst, och barnen se att det lönar sig att ha ett jordbruk.

Tegelsmora 25 maj 1908.

J. F. Högfors.

Kyrkoherde.

Västbo-Ås pastorat. Jönköpings län.

Redan i urgammal tid hafva ekonomiska förhållanden och naturlig läggning framkallat hos denna ords befolkning en jämförelsevis betydlig rörlighet och lust att se sig om i världen för att därigenom öka både sitt ekonomiska och andliga kapital.

Att detta urgamla kynne måst i de sista årtiondena stärkas genom den hos hela folket genom utvidgade kommunikationer ökade rörligheten, är helt naturligt. Tidsandan har här endast så att säga bjudit handen åt förefintlig disposition och beredt större fart åt en rörelse, som redan sedan urminnes tid varit hemma här i bygden. Det torde kanske ock böra framhållas i detta sammanhang, att härvid för Västbo särskilda förhållanden också i ej ringa grad medverkat. Af Västbos vidsträckt område, bestående af otaliga sjöar, delvis nu förvandlade till sumpiga kärr- och mossmarker, samt långa höjdsträckningar, väl oftast magra, skogbeklädda rullstensåsar, har i hufvudsak blott den högländta, magra jorden alltintill våra dagar kunnat läggas under plogen. Men den med så rika utvecklingsmöjligheter försedda moss- och sankjorden har i långliga tider legat — och ligger till hufvudparten så ännu — oodlad, obegagnad, vattendränkt och frostländig, till knappt uppskattbar skada för Västbos sträfsamma, tålmodiga befolkning. Och den högländta jorden har måst lämna i allt större utsträckning bärgning åt den växande befolkningen, som knappast ännu genom rationellt jordbruk förstår afvinna den någon högre afkastning, något som väl ock beror på åtminstone i hög grad bristande tillgång att skaffa sig lämplig jordbruksredskap och gödningsämnen. Till följd häraf blir befolkningen, delvis åtminstone, hänvisad att på annat sätt skaffa sig nödig försörjning. Så har förhållandet varit förr, och så är det nog också än i denna dag. Men då förr den här gängse handslöjden kunde skaffa ej obetydligt bidrag åt det sträfsamma Västbohushållets underhåll, har i vår tid fabriksindustrien genom öfvermäktig konkurrens så godt som dödat äfven denna näringskälla.

Kan man med dessa förhållanden för ögonen undra öfver, att det stora landet i väster — Amerikas Förenta Stater — i den mån underrättelserna här hunno sprida sig om dess rika jord, den man kunde få för snart ingenting, och dess mäktiga industri, med dess för våra förhållanden höga aflöningar, skulle locka och draga den flitige, sparsamme, kloke, händige Västbosonen? Var han ej som rent af skapad att göra lycka i ett dylikt land? Och ej få

ha därute skapat sig en oberoende, ja efter våra förhållanden stor ställning. Kan man undra öfver att, när ökade kommunikationer förvandlade en Amerikaresa till en bagatell, den driftige Västbosonen och Västbodottern i allt större mängd visste skaffa sig ut till det land, som alltid gaf försörjning, oftast riklig försörjning och ej sällan förmögenhet? Och så se vi dem resa den ene efter den andre, ej sällan på upplånade respengar, se dem genom hårdt och ihållande, men väl betaldt arbete skaffa sig medel ej blott att betala hvad man lånat, utan äfven att därute skaffa sig eget hem, oftast kanske långt ute i civilisationens utkanter, dit man fört med sig fädernas tro och kultur, fäderneslandets andliga lifsluft; ty Västbos söner och döttrar lefva till öfvervägande flertalet i liflig, oafbruten förbindelse med hembygden och hemmavarande släkt och vänner.

Skulle vi nu till sist yttra oss om följderna för denna landsända och dess befolkning af emigrationen och om sättet för dess hejdande, så, ehuru vi ej underskatta värdet af den andliga väckelse den ständiga förbindelsen mellan hemmavarande och bortresta åstadkommer, och ehuru vi känna den lifligaste glädje, så ofta vi få höra talas om att den eller den lyckats så bra därute, kunna vi ej undgå att för vår del anse, att hela fosterlandet skulle afgjordt vinna på att dessa många af dess allra bästa barn, som nu bli rotfästa i främmande mark, kunde bevaras åt fosterjorden. Men som förhållandena här äro, torde detta endast kunna ske, om staten träder emellan och med kraft och omsorg bedrifver häradets öppnande för rationellt lönande jordbruk, framför allt genom systematisk torrläggning af härvarande vidsträckt sumpmarker, hvilka nu lända ej blott till ingen nytta, utan tvärtom, genom sin frostländighet, till knappt beräknelig skada. Kan man undra öfver, att den oförtrutne, skötsamme Västbolandtmannen tröttnar, när år efter år frosten sköflar hans arbetes frukt? Kan man undra öfver, att han i sitt missmod uppsöker af naturen mera gynnade trakter, där han i frid och ro får njuta afkastningen af sin jord, utan att behöfva lämna det mesta och bästa åt — frosten?

I amerikanska tidningar får han läsa, huru därute jordbruket underlättas genom statens kostnadsfria bemedling: genom försöksanstalter, bruksanvisningar, tillhandahållande af lämpliga sädes- och frösorter, konstbevattning, m. m. Kunde man våga motse dylikt effektivt understöd här hemma, stannade nog ej så få hemma, ty Västbo-sonen älskar sin hembygd.

Västbo-As den 30 juni 1908.

J. A. Sandström.

Kyrkoherde.

Långasjö pastorat. Kronobergs län.

Ehuru folket här är i tämligen bärgliga omständigheter, i det att de flesta hafva sina små gårdlotter gäldfria och vanligen litet penningar på bank, där sammanlagdt icke obetydligt med kontanter äro placerade, torde dock ekonomien spela en icke ringa roll i emigrationsfrågan. En person köper ett eget hem och får mer eller mindre skuld, har svårt vid att föda familjen och mata skulden. Emigration till Amerika för att förtjäna medel till skuldens gäldande blir följderna. Men vanligen vända dylika emigranter åter. Ungdomen gifver sig ut på allmänt arbete under sommarhalfåret, och förtjänar rätt bra, men njutningslustan och ett i många fall sysslolöst lif under vinterhalfåret förtär förtjänsten. De som ej kunna förlika sig med denna cirkelgång kasta lystna blickar mot Amerika såsom ett land, där det är möjligt att samla kapital. Såvida de lyckas häri, och när de tröttnat vid

släpet och slitet därute, och om de icke äro på ett eller annat sätt bundna därute, synas de gärna återvända till hembygden och skaffa sig jordbruk och familj. Denna omständighet blir lockande äfven för andra.

Ehuru jorden här är af tämligen god beskaffenhet, står dock jordbruket lågt. Jorden är nämligen mycket stembunden, och att göra den stenfri blir en för dyr och långsam historia. I längden skulle det kunna gå, om man på mer lämpliga tider och med hufvudsakligen familjens krafter gjorde ett, om än aldrig så litet, stycke jord årligen stenfritt. Men konservatismen lägger hinder i vägen härför, och den jord, man icke förbättrar utan snarare i brist på arbetskraft försämrar, älskar man icke. Också anse sig jordbrukarna här i regel såsom de sämst lottade bland alla samhällsklasser. Detta få deras barn höra tidigt och sent, och barnen uppmuntras att välja andra sysselsättningar, hvilket torde vara den mäktigaste orsaken till ungdomens oro ute på arbetsmarknaden.

Långsjö den 9 juni 1908.

G. R. Elgqvist.

Kyrkoherde.

Virestads pastorat. Kronobergs län.

Inom denna socken har Amerikafebern svårt grasserat; på trettio år har den nedbragt folkmängden från 5,350 personer till 3,920, senaste sex år med 511. Orsakerna till denna starka utvandring äro flere. I ortsbefolkningens naturliga läggning kvarligger något af den genuina småländska oroligheten och äfventyrslustan, som drifva ut till främmande orter att där försöka lyckan. Här i bygden är till Amerikaresandet en väsentlig anledning omöjligheten att i hemorten förskaffa sig förtjänster enligt nutidens anspråk. Utom jordbruket finnes ingen förvärfvskälla af något slag, ingen industri eller yrkesmässigt drifven slöjd eller annan handtering, förutom nödortfigt skrädderi och skomakeri. Jordbruket, som i och för sig är jämförelsevis ringa — den mesta marken utgöres af från skog barhuggen sådan eller myrar, — står ock på låg ståndpunkt och kan hvarken gifva sysselsättning åt hela den arbetsföra befolkningen eller mäktar aflöna såsom fordringarna nu äro, och måste därför inskränka sig att taga i användning en mindre del af arbetskrafter, och blir det vanligen ej den bästa. Här ligger en helt naturlig förklaring till traktandet ut i världen för utkomst. Och till Amerika framför allt har hägen stått och står. Där erbjuda sig bättre möjligheter än i hemlandet, ej blott att i allmänhet göra sig goda förtjänster utan att snart bereda sig en själfständig ställning såsom ägare till farm eller hus. Äro än förhoppningarna ej sällan öfverdrifna: de flere emigranter, som efter längre eller kortare vistelse därute återvänt med, efter allmogeuppfattning, rikedom på 5,000 à 15,000 kr. eller gifva tillförlitliga underrättelser om sin vunna goda ställning därute, vederlägga alltför starkt invändningarna mot Amerikas hittills för arbetareklassen hafda företräde framför Sverige för att det icke i föreställningen skulle stå som ett förlofvadt land och locka ditut. Så hittills. Någon ändring i uppfattningen synes dock skett, ej uteslutande beroende på penningkrisen. De väsentligen förbättrade villkor, som i hemlandet erjudas och gifva utsikt på att äfven här rätt fort kunna arbeta sig till trygg bärgning och eget hem, torde ej så litet inskränka Amerikas hittills gällande företräde och minska dragningen ditut, helst som dock som oftast många starka band binda här, och färden ej i allt ter sig som en lustfärd.

En annan omständighet, som uppdrifvit utvandringen i så höga vågor, är de ökade förbindelserna med det främmande landet. Sedan många, kanske

de flesta anhöriga och vänner dragit dit ut, ter det sig ej längre som ett främmande land, fastmer som det rätta hemlandet, och den fortgående skriftväxlingen underhåller släktförbindelsen och drager med kraft att sammanträffa. Hyses än vid afresan uppsåt att, sedan lyckan funnits, återvända, så inställa sig under vistelsen därute oanade förhållanden, som hålla kvar, och så blir för de kvarblifne ej annat öfrigt än — fara efter. Att skilsmässan från hembygden dock håller vid makt samhörighetskänslan för fattiga anhöriga röjer sig ofta på hedersamt sätt i penningesändningar. Ej sällsynt är, att ett sträfvande efter större frihet ligger bakom beslutet att resa. Friheten i hemmet och hemlandet tycks ej tillräcklig för att kunna realisera de planer, hvarmed man går hafvande, men ännu oftare kännes den i sin begränsning som en tygel på det själfsväld, hvaråt man har så god lust att öfverlämna sig. Så reser man och märker kanske väl sent, att den öfverklagade begränsningen var ett viktigt villkor för lycka och framgång. Ingen missbelåtenhet öfver saknad politisk eller kommunal rösträtt har försports föranleda utresa; det synes fastmer de unga helt naturligt att sådan rätt följer förpliktelsen af utskylder till krona och kommun; orten ligger alltför fjärran från härdarna för den samhällsomstöpande agitationen för att hafva kunnat bibringas en motsatt uppfattning. Värnpliktens utsträckning åter betraktas som en öfverdrifven tunga, och många äro de som på lofligt eller olofligt sätt — det senare då ofta genom att på af folket kända hemliga vägar i embarkeringsstäderna skaffa sig erforderliga betyg — söka undslippa, hvarvid de dock mindre bestämmas af fruktan för själfva öfningen, än af den förlust i arbetsförtjänst som under tiden göres. Och stadgandet att, efter hemkomsten, icke öfveråriga skola fullgöra sin värnplikt håller tvifvelsutän tillbaka från hemresa; det länge förda fria lifvet, dock under hårdt arbete, låter sig ej gärna inpassa i värnpliktens tvångströja.

Virestad den 18 maj 1908.

A. Bredenbergh.

Kontraktsprost.

Goteryds pastorat. Kronobergs län.

Beträffande de inre orsakerna till emigrationen har jag såväl i det folkrika pastorat, där jag för närvarande har min verksamhet, som i de nio församlingar, i hvilka jag såsom tjänstgörande präst förut haft tillfälle göra iakttagelser i emigrationsfrågan, kommit till öfvertygelser, hvilka jag här vill söka antyda.

Folklynnnet förräder i allmänhet en viss ostadighet, betingad af missnöje med förhandenvarande förhållanden, äfven om dessa sannolikt äro så goda, att föga utsikt finnes för en genom emigration förbättrad existens. Det anlag för oförnöjsamhet, som var främmande för våra fäder, ehuru dessa ofta måste lefva under trycket af försakelser, som hos vårt folk numera få anses så godt som okända, har särskildt hos ungdomen framkallat en äfventyrslusta, som med blindhet för eller underskattande af de fördelar, man i vårt land äger, utan betänkande manar till försöket att pröfva lyckan genom att kasta sig i vågsamma företag, hvartill emigrationen så mycket mer är att räkna, som det visat sig, att många emigranter återvända till fädernebygden med försvagad hälsa och utan annan besparing än en eller ett par kostymer, som genom ett på vår landsbygd förut okänt snitt hos en och annan ungdom kan väcka nyhetens behag. Genom svenskar i Amerika får man icke sällan höra talas om i bref, hurusom jämförelsevis många utvandrare från vårt land råkat

i ekonomiskt elände ända till armod. För öfrigt synas de svenska utvandrare, som lyckats vinna tryggad ekonomisk ställning, blifva allt färre.

Ofta har jag varit i tillfälle taga kännedom om bref från svensk-amerikanare och därvid iakttagit hos dessa en olycklig böjelse att inför släktingar i hemlandet på ett alldeles uppenbart öfverdrifvet sätt uppskatta och värdesätta amerikanska förhållanden. Ja, mer än en gång har jag funnit, att man icke dragit i betänkande att i detta afseende komma med grofva osanningar; och det till och med inför så nära anförvanter som föräldrar och syskon. Här blott ett exempel! För några år sedan läste jag ett bref från en i Amerika bosatt man till dennes gamla föräldrar i Sverige. Han uppmanar på det ifrigaste föräldrarna att sälja sin gård för att utan dröjsmål emigrera. Vilja föräldrarna efterkomma uppmaningen, så lofvar han dem slippa vidare »träla» under tungt arbete såsom de fått göra i det fattiga landet. De skola kostnadsfritt erhålla rymlig bostad i sonens ägande präktiga byggnad, hvartill motstycke icke finnes någonstädes i födelseförsamlingen. Han låter dem också veta, att ifall de komma till sonen i Amerika, det skall stå dem fritt att när de önska i täckt vagn på sonens bekostnad åka ut i omgifningarna o. s. v. Förespeglingarna lyckades. De gamla realiserade sin egendom och begäfv sig till det främmande landet. Men sanningen i alla dessa förespeglingar? Jo, genom bref från de gamla kom den snart nog i dagen för förra grannarna i hembygden. Den rymliga bostaden reducerades till ett vindsrum, där de åldriga knappast kunde bärga sig för köld. Hemlängtan och vantrefnad inställde sig i hög grad; men ekonomien tillät hvarken återresa eller hem i det kära fäderneslandet.

Mycket ofta söker man genom bref till yngre syskon i hemlandet förmå dessa att bege sig till Amerika för att antaga »väl aflönade» platser vid fabriker eller i familjer, hvilka platser man genom på förhand ingångna aftal och någon gång genom mottaget förskott af biljettpriset förvissat sig om. På detta sätt lockas ett stort antal ungdomar att öfvergifva fosterlandet.

Till det, som förutom dessa skriftliga förespeglingar om guld och gröna skogar mycket tilltalar ungdomen, får räknas hemsända fotografier, merendels af stort format, hvilka väcka en viss beundran genom den något ovanliga »fina» dräkten, möjligen för tillfället lånad, samt de lysande grannlåtarna på densamma. Och så får det heta: »icke ens herrskaperna och de rika i Sverige kunna mäta sig med denna amerikanska elegans». Sådant väcker lätt, i synnerhet hos unga flickor, längtan efter den amerikanska härligheten.

I Småland har man många exempel, som visa, att en större syskonkrets, tillhörande burgna föräldrar, begifvit sig den ena efter den andra åstad till någon förut utvandrad släkting i Amerika, lämnande åldrande föräldrar alldeles ensamma å gamla fädernegården, till stor sorg och förlägenhet för dessa sistnämnda, som med grämelse nödgas se sin gård mer och mer vanhäfdat och slutligen ödelagd.

Någon gång förmärkes olycka i äktenskapet vara orsaken till mannens emigration. Jag känner flera fall, då mannen af sådan anledning lämnat hustru och barn utan att sedermera hafva låtit höra af sig genom bref eller penningebidrag till familjens underhåll.

En oftare förekommande anledning till mannens utvandring är svårigheten att med framgång kämpa mot ökad skuldsättning. För någon tid tillbaka har det verkliga lyckats åtskilliga familjefäder att genom vistelse i Amerika under en följd af år kunna hemsända afsevärda besparingar af arbetsförtjänst och därigenom förbättra den ekonomiska ställningen i hemmet, till hvilket de med tillfredsställelse kunnat återvända. Inom Göteryds församling finnes ett trettiootal sådana familjefäder, hvilka, förutom fördelen af genom

arbetsförtjänsten i Amerika minskade skulder, tyckas hafva i det främmande landet lärt sig att med mera kraft och ihärdighet gripa in i arbetet. Utsikterna att på detta sätt rädda eller förbättra den ekonomiska ställningen tyckas emellertid på sista tiden hafva mörknat, något som vinner bekräftelse däraf, att en och annan återvändt till hemmet utan att medföra några besparade medel.

Göteryd den 26 maj 1908.

L. N. Rydeman.

Kyrkoherde.

Gärdslösa pastorat. Kalmar län (Öland).

Fråga vi efter orsakerna till den stora emigration, som under sist förflutna årtionden så hårdt medtagit den yngre arbetskraften inom vår ort, så tror jag, att man utan betänkande först måste söka dessa i ekonomiska omständigheter och sedan i släkt- och familjeförhållanden. Om än andra anledningar kunna uppgifvas, såsom öbons reslust och fruktan för värnplikten, torde dessa dock icke äga det inflytande på emigrationen som den ekonomiska sidan. Att icke reslusten är synnerligen stor torde bestyrkas däraf, att ett ringa fåtal af pastoratets ynglingar valt sjömanslivet såsom yrke. Fruktan för värnplikten är väl för många en bidragande omständighet, men då de emigrerande kvinnorna äro fullt lika många som männen, synes denna fruktan ej utgöra den hufvudsakliga driffjädern. Från ekonomisk sida sedt äro däremot själfva ortsförhållandena sådana, att de drifva till emigration. Ortnas nästan uteslutande inkomstkälla är jordbruket, med dess naturliga bihang kreatursskötseln. Den gifte arbetaren, som lyckats få sig en stuga utan jordbruk och är hänvisad till att såsom dagsverkare söka sitt uppehälle, får härigenom sin arbetstid inskränkt till det halfår, då armar behöfvas för jordbrukets bedrivande, men det andra halfåret är hans arbetsförtjänst ringa eller ingen. Har han nu familj, så räcka icke sommarens besparingar för den långa vinterns behof. Han måste således för att lefva anlita krediten, och då arbetstiden åter kommer, är en god del af dess inkomst redan förtärd. Följden häraf måste blifva nöd, som tvingar arbetaren att på annan ort söka stadigvarande arbete. Barn, som uppvuxit i sådana hem, söka vanligen så snart de blifvit arbetsdugliga skaffa sig respengar till Amerika, där de oftast reda sig godt och så länge de äro ogifta äfven kunna bidraga till hemmavarande föräldrars uppehälle. Men emigrationen tar sina alumner icke blott från dagsarbetarens led, utan lika mycket från den jordbrukande bondens. Dessa bönder äro åtminstone här på orten hufvudsakligast småbönder med en ägovidd af $\frac{1}{4}$ mantal och därunder. Väl har genom emigrationen en del sammanslagningar af hemman ägt rum, så att en åbo brukar eller äger flera hemmansdelar, något som ingalunda blifvit till fromma hvarken för brukaren eller jordbruket, ty bristen på arbetskrafter gör att jordbruket skötes dåligt och i följd däraf ger sin ägare klen afkastning. Har nu en bonde med flera barn kommit därefter, att han ej längre orkar sköta sitt hemman, så uppstår frågan: hvem skall öfvertaga gården? Förr ansågs det såsom en förmånsrätt att få öfvertaga fädernegården, men nu är det ofta så, att man betackar sig för denna förmån. Gården är oftast belastad med hypotekslån till halfva värdet. Den andra hälften skall för syskonens räkning innestå i och räntas af gården, och de gamla föräldrarna skola hafva undantagsförmåner till döddagar. Den som skall öfvertaga gården blir sålunda med denna belastad med en skuldbörda, som gården ej kan ränta. Någon kärlek till fädernetorfvän finnes kanske ännu här och där kvar, ehuru denna känsla synes vara på väg att allt mer domna bort. Man vill då ej se hemmet öfvergå i oskyldas händer. Under sådana förhål-

landen bortarrenderas gården på några år för husets gemensamma räkning, och de äldre syskonen gifva sig ut för att förtjäna sitt uppehälle. Vanliga tillflyktsorten blir då Amerika. Går det väl, så kommer efter några år något af syskonen hem med så stora besparingar, att det kan utlösa öfriga syskon och behålla gården med dess hypotek och undantag. Fett blir icke lifvet, ty kommunalutskylderna äro stora och synas allttjämt vara i tillväxt, men med sparsamhet, och så länge ägaren själf förmår utföra gårdens arbete, går det för sig, men en dräng, med de anspråk som tjänarne nu hafva, kan ett sådant jordbruk knappast bära. Många bönder finnas här som på detta sätt i Amerika sammansparat den grundplåt, som satt dem i stånd att behålla fädernegården. Ännu talrikare äro dock de, som, sedan de vändt hemmet ryggen, växa fast i den folkuppslukande västern och därifrån blifva sugrör, som draga syskon och anhöriga dit ut. Det öfvervägande antalet af emigranter härifrån hafva rest till Amerika på biljett, hemsänd af anförvanter, som där förut sökt sin utkomst. Af yngre ogifta personer, som emigrerat, försvinner efter ett eller annat år många utan att sedan låta höra af sig, men bland personer som i hemmet lämnat familj är ett sådant förfarande lyckligt nog mindre vanligt.

Skall den nu pågående egnahemsrörelsen blifva ett verksamt medel till emigrationens hämmande, så måste vägarna till låns erhållande väsentligt förenklas, och fråga är väl, om våra öländingar, som segt vidhålla gamla föräldrade brukningsmetoder, ännu äro mogna för sådana hem. Det har ofvan visats, att en bonde med $\frac{1}{4}$ hemman har ytterst svårt att reda sig när han icke är skuldfri; hur skall väl då en egnahemsman kunna reda sig på 2 à 3 hektar jord, då han väl i allmänhet får skuldsätta sig för såväl jord och hus som uppsättning, äfven om lånet blir förmånligare än vanligt?

Vår orts ynglingar behöfva förberedande praktiska kurser i småbruk, om de skola kunna göra sig till godo de fördelar, som egna hem afse att bereda. Kanske vi få hoppas, att den nu under anläggning varande järnvägen skall försätta vår orts förut isolerade befolkning i lättare kommunikationer med andra orter och blifva en häfstång till jordbrukets höjande och andra näringskällors uppkomst och därigenom gifva våra söner och döttrar anledning att bygga och bo på hemmets torfva.

Gärdslösa den 29 juli 1908.

E. M. Hoflund.

Kyrkoherde.

Långlöts pastorat. Kalmar län (Öland).

I cirkuläret säges: »En på utvandringen inverkan omständighet är den upplösning i allmogens kärlek till jordbruket och hemorten, som är framträdande i stora delar af riket.» Det är helt visst sant. Dock synes mig här på Öland kärleken till hemorten vara ganska allmän, om det nu får sägas vara med kärlekens band man här är fästad vid hemorten.

Det är egendomligt för öläningen, att han nästan fullständigt negligerar Sveriges fastland. Det är som existerade knappast mera af fastlandet för honom än hufvudstaden. Jo, i Kalmar har han visserligen den förnämsta afsättningsorten för sina landbruksprodukter. Men skall han lämna Öland för att söka arbete och finna utkomst annorstädes i fosterlandet, så styr han icke kosan till länsstaden eller i allmänhet fastlandsdelen af länet. Nej, han skall till Stockholm, möjligen till Gottland, ehuru nog mera sällan. Öland, Stockholm eller Amerika, — något annat faller det i regel icke öläningen in att tänka

på, — han ser inga andra möjligheter. Han har känsla af samhörighet med hemorten, om man kanske ej kan säga, att han har kärlek till densamma. Mycket beror väl detta på isoleringen sedan gammalt från det öfriga Sverige. Det är att förmoda, att järnvägen, som nu bygges öfver hela Öland, skall bli ett det bästa medel till att sätta Öland och Sveriges öfriga befolkning i önskvärd och nödvändig kontakt med hvarandra.

Kärleken till jordbruket är nog icke särdeles stor på Öland. Allt går här af gammal vana och plägsed. Det har blifvit en inrotad mening, att den enda födkrok, som kan komma i fråga på Öland, är jordbruk. Att icke ha något att berga, som talesättet lyder, räknas för en usel lott, då däremot motsatsen är grundval för lyckan. Man brukar jorden därför att man ser sig nödsakad därtill, det sker med suckan och ej med glädje. Det tyder ju icke på kärlek till yrket. Man klagar öfver allting, öfver alla Ölands egendomligheter, som menas alla samverka till att göra jordbruket mindre lönande än annorstädes och förhindra dess skötande efter nya metoder. Men detta, att man dock hänger fast vid jordbruket och har kvar medvetandet, att det är därtill hufvudsakligen landtbefolkningen är hänvisad, det är något att taga vara på. Här behöfves upplysning, mycken upplysning, skolor och föregångsmän på landtbrukets område. Det förslår ej med den nuvarande folkhögskolan på Öland endast. Nämnas må, att den är förenad med, ja, skall vara ett slags landtmannaskola. Det behöfves, att folkskolorna ombildas efter ortens behof. Sunda och vittnande om klar blick för rådande förhållanden och behof synas mig följande ord: »Alla möjliga ämnen söker man stoppa in i skolan, men ej det, som mest borde intressera en bondpojke. Därför är det nödvändigt, att en inblick i jordbrukets hemlighetsfulla och rika värld lämnas åt de två högsta klasserna i folkskolan, så att barnen lära sig älska detta lif och ej med vanans ytlighet betrakta det. Det är lika viktigt för den blifvande drängen och pigan som för den själfskrifne bonden». Tydligt är, att detta förslag, om det blir genomfördt, kraftigt skall bidraga till att motverka »Amerikafebern». Öläningarne förstå ej och vilja ej veta af, att det beror mest på dem själfva, att jordbruket ej går framåt och ej tillräckligt lönar sig. Att man här kan arbeta sig till ett litet kapital, tror man icke. Lyckas det för någon, ja då har han haft tur. Och då knotar man öfver, att man ej själf har samma tur. Öläningen står i allmänhet på barnets ståndpunkt. Man talar om stora barn; sådana befolka Öland. Den nuvarande generationen af vuxna och till mogen ålder komna är oemottaglig i stort sedt för nya idéer. Man måste, om man skall hoppas på bättre förhållanden, sätta sitt hopp till barnen och till invasion från andra delar af riket.

Värnplikten är orsak till många ynglingars emigration. Saken kan ses från i synnerhet två synpunkter. Den ena: Det anses vara förnedrande att göra soldattjänst. Den andra: Det ger för liten förtjänst att »tjäna kronan» på beväringsslägren. Till den förra synpunkten hör, att man har för sig, att man måste slita mycket ondt under exercisen. Det hör dem till, som föra befäl öfver beväringen, att genom humant bemötande aflägsna misstron och motviljan mot exercisen. Lägerlifvet bör så vidt möjligt bli ett medel till häfvande af klass-skillnaden. I vår tid vill ju en hvar vara fri och gärna själf herre. Det kan icke borttagas detta, som tillhör tiden. Man måste räkna med tidsandan. Det går ej an att trotsa den. De som känna sig såsom underklass till följd af underlägsenhet i kunskaper och egendom, tycka sig få denna i sig själf nog så förhatliga känsla liksom pointerad i och med det de tvingas att gå under kommando af herremän. Det är bedröfligt, men det lär icke kunna ändras, man måste räkna därmed såsom faktiskt

förhållande. — Och så detta, att man förtjänar mera på att gå fri, — beväringstjänstgöringen räknas såsom oförskyld fångenskap. — Staten bör betala beväringssynglingen hvad han kan förtjäna, om han icke exercerar. Man kan visst tycka, att fosterlandskärleken skulle mana envar till uppoffring af frihet, trefnad, bekvämlighet och arbetsförtjänst för att gagna fosterlandet, men om det icke är förlätligt att så icke sker, så är det åtminstone förklarligt; det är icke att förvåna sig öfver. Man vet icke om fosterlandskärleken var större förut, — om den i forna dagar skulle ha stått emot, hvad i våra dagar ställer den på prof. Det är beaktansvärdt att den allmänna värnplikten kommit till i den trygga fredens tid, som nog nutiden kan kallas. Förr gick icke ropet på fred så öfver alla land och genom alla folk som nu. Allmänna värnplikten fanns icke i de stora och lätt påkommande krigens tid. Man tycker nog, att värnplikten är ganska onödig. Mig synes som borde staten göra bruk af värnpliktsåret eller -åren så, att den unge genom statens försorg finge en utbildning under ifrågavarande tid, som ginge ut på att garantera riket nytta af honom icke blott i krigstid utan äfven i fredstid. Värnplikts- eller exercistiden borde bli en tid för allmän medborgerlig utbildning, och dessutom borde staten ha det ögonmärket, att ynglingen beredes en passande utkomstmöjlighet i landet. Den exercerande ynglingen bör ha med sig från mötesplatsen förmåner, som göra honom gynnad mera än den kasserade; nu är det tvärtom. Den kasserade kan komma sig i gång med åtskilligt, som värnpliktsöfningarna hindra den godkände från. Den som tjänar fosterlandet kan så bli efter i lifvets täflan. Jag tror det är många ynglingar som resonerar så. — Det händer icke sällan, att barnen med sitt arbete utanför föräldrahemmet måste förtjäna ihop medel till understöd åt föräldrarna, för att dem måtte beredas ett hem, som de kunna kalla sitt och som skall bli deras ålderdoms lugna tillflykt. De hoppas, dessa föräldrar, mycket på sönerna, i synnerhet äldste sonen, när han äntligen hunnit bli så gammal, att han kan förtjäna något afsevärdt och afsätta en summa åt föräldrarna. Så kommer beväringstiden, och sonens hjälp är föräldrarna beröfvad. Det är ofta med tanke på sådan eventualitet den unge styr kosan till utlandet, mest Amerika, men äfven till Danmark.

Mången gång behöfver helt visst den öfvermodige, tygellöst fria ynglingen stukas och tuktas. I det afseendet kan exercisen göra honom mycket godt. Om det kunde ske, borde genom lag bestämmas, att ingen finge emigrera, som icke fullgjort sin värnplikt. Men på samma gång borde man söka ordna det så, att den unge efter slutade värnpliktsöfningar hellre stannade hemma än emigrerade. — Visserligen kan man tycka, att hvar och en bör söka slå sig fram själf i lifvet och skapa sig en tryggad ställning; men faktum är, att belt få äga bildning, insikt och företagsamhet nog härför. De flesta behöfva nog en kraftig pådrifning och god fingervisning. Det är svårt för den unge sonen af arbetaren, handverkaren eller bonden att finna lämplig sysselsättning, som kan ge bergning för framtiden. Man lever fram lifvet på måfå. Den uppgift nationalföreningen mot emigrationen satt sig före, att med råd och dåd söka hjälpa ungdomen, särskildt på landsbygden till utkomst i Sverige, är synnerligen prisvärd. En verksamhet i den riktning är hvad i synnerhet Öland behöfver. Ungdomen står rådlös och ser sig ingen annan råd än resa härifrån. — Ej mer än en af sönerna kan få hemmanet efter fadern. Hvad skola de andra taga sig till? Hemmansönerna vilja ej bli drängar. Brukare kunna icke heller alla bli. Köpa gård ha de ej medel till. — Men de kunna ju resa öfver till fastlandet, då ej på Öland finnes gårdar att arrendera eller bruka (till hälften eller tredings)! Kan tyckas,

men de kunna nog icke sköta en fastlandsgård. Jordbruket på Öland är för mycket efterblifvet.

Hemmansägare resa någon gång till Amerika för att hjälpa upp sin ekonomi. De behöfva nya hus. Det är svårt för dem att få lån. Pengarne äro dyra. Och få de lån, kunna de ej afbetala dem. Gårdarnas afkastning är för liten på grund af envist fasthållande vid gamla, på fastlandet för länge sedan utdömda jordbruksmetoder. Bristen på arbetsfolk och fattigdomen äro kraftigt bidragande orsaker till, att man ej slår in på en nyare brukningsmetod. På grund häraf bibehålla ofta äfven inflyttade fastlandsbor det gamla brukningssättet. — Jorden är så ogräsfylld (och stenig, småsten) flerstädes, — ja man kan nog säga i regel i denna del af ön, att blotta åsynen däraf förlamar arbetskraften och nedslår arbetsmodet och förgägar arbetslusten hos ägaren. Då jorden är så god, att den ger gröda till lifsuppehälle och de nödvändigaste utgifterna ändå, — så får det vara, — man går på i de gamla spåren. Bland det yngre släktet är nog många som ej låta sig nöja härmed, — men det saknas vilja till det både insikt och kraft kräfvande arbetet på ett utnyttjande af jorden enligt nya landbruksmetoder. Så reser man.

Arbetarnes söner drifvas bort dels af den nästan totala bristen på arbete vintertid, dels af den hart när oöfvervinneliga svårigheten att få en bit egen jord att bruka och berga något från. Bönderna äro till halsstarrighet envisa med att ej tillåta någon att bosätta sig på deras gårdar. Det synes mig ge en hänvisning till boställen och kronoegendomar. Den eklesiastiska boställsfrågan skulle nog lösas bäst genom boställenas upplåtande till egna hem. Med en årlig afgäld af så ringa summa som 10 à 15 kronor tunnlandet — det torde vara billigt — skulle boställena ge innehafvaren dubbelt mot nu, åtminstone här på Öland. Bönderna äro rädda för ökad fattigvårdstunga; därför vilja de ej släppa in nya familjer på sina gårdar. Det synes mig tala för fattigvårdens ombesörjande af staten. — Här finnas ynglingar, som klaga öfver att de omöjligen kunna åtkomma någon jordbit att bygga en stuga på. »Vill man gifta sig, så är det omöjligt, ty man kan ingenstädes få bygga och bo», låter det. Det är helt visst ganska sannt.

Om kvinnors emigration har här icke något nämnts. Frågan därom torde bli löst i och med det att möjlighet beredes de giftasvuxna ynglingarne att sätta eget bo.

Till sist må ytterligare påpekas, att hvad här anförts, har afsetts närmast, ja, så godt som uteslutande öländska förhållanden, såsom jag i denna församling lärt känna dem.

Långlöt den 28 juli 1908.

Ingw. Frisell.

t. f. Kyrkoherde.

Hangvar pastorat. Gottlands län.

Angående bygdens ekonomiska ställning är större delen af folket här på orten att räkna till de mindre bemedlade. En stor del har varit arbetare, stenhuggare o. d. I hopp om att det skulle löna sig bättre att vara jordbrukare ha de därför köpt någon liten hemmanslott och så börjat jordbruksarbete. Men hemmanslotten köptes för lånta penningar liksom de kreatur, som voro oundgängliga för jordens brukning. På så sätt uppkomma dessa små hemmansägare, hvilka, skuldsatta för allt hvad de äga, äro vida sämre lottade än vanliga arbetare. För att få en slant till de dagliga behofven

kalhugga de hemmanslotten på den smula skog, som ännu möjligen finnes kvar, eller ock syssla de med körslor och annat arbete för andra, under det jorden illa brukas och därför lämnar föga eller ingen afkastning. — Vida bättre har det dock varit för vanliga arbetare. De hafva försökt sig på olika yrken, bland hvilka stenhuggeriarbetet varit det mest lönande. För några år tillbaka funnos här i moderförsamlingen ett par kalkstensbrott, som sysselsatte omkring 100 arbetare. Arbetarefamiljer liksom enskilda arbetare hitflyttade i mängd från fastlandet och funno god förtjänst. Rörelsen kunde hafva flerdubblats, om den fått utveckla sig i lugn och ro. Men så kom socialismen in med kraf på allt högre och högre aflöning. Skickliga arbetare kunde förtjäna 10 till 15 kronor dagen, men största delen förstördes genom dryckenskap. Så ville man ej arbeta hela dagar eller veckor, utan blott några timmar på dagen och endast någon dag i veckan. När nu arbetsförtjänsten ej ville räcka till under sådana förhållanden, sökte man pressa fram ännu högre timpenning, och så fortsattes det, tills bolagen, uttråkade af alla oordningar och ständigt nya kraf, nödgades nedlägga hela rörelsen, efterlämnande en hel mängd utblottade arbetare, som under de goda dagarne förstört allt hvad de förtjänat och på samma gång ofta sig själfva. De arbetare, som endast hade att försörja sig själfva, utflyttade snart efter inställandet af arbetet, men värre var det för dem, som hade familjer eller här under tiden bildat familjer. De måste på hvad sätt de kunde söka sin utkomst genom vanligt arbete eller genom utvandring till Amerika.

Utvandringen till Amerika har därför delvis, och kanske i flesta fall, haft sin grund i tryckta ekonomiska förhållanden. Stundom har hufvudern själf gifvit sig i väg och lämnat åt hustrun och barnen att sköta om hemmets jord, om sådan funnits, under tiden. Denna sorts utvandring har nog i flesta fall varit den lyckligaste, enär hufvudern i de flesta fall efter några års bortovaro kommit tillbaka och äfven för det mesta tillfört boet tillgångar i form af betalning af skuld och kanske äfven något penningar dessutom. Så tycks åtminstone fallet ha varit här på orten. — På andra ställen, t. ex. från min födelsebygd (När, Gotlands län) från hvilken socken en väldig folkskara under senare 40 åren utvandrat till Amerika, har det ofta händt att fadern flyttat öfver hela familjen, sedan han några år förut varit borta. — Men när jag betraktar in- och utflyttningsboken under de senare 10 åren, finner jag, att med få undantag de utvandrare hört till de ungas antal. De utgöras af husbondesöner och -döttrar, drängar och pigor, sjömän, änkor med minderåriga son- eller dotterbarn. Detta tyder på att man börjat ledsna vid jordbruket och söker sig utkomst i stället där borta i Amerika. I många fall kan ju äfven en sådan utvandring af yngre personer hafva sin hälsosamma betydelse, i det att den unge mannen i synnerhet där ute i Amerika lär sig att arbeta. Den intensitet i arbetet, som man där fordrar, är någonting som här hos oss saknas, och därför blir vi efter. I Amerika däremot får arbetet ej gå med en sådan sömnaktighet eller likgiltighet som här, där de arbetande, om de äro flera, språka bort tiden och på annat sätt slösa med densamma, så att det är beklagligt. Detta ha också flera hemkomna svensk-amerikaner anmärkt och sagt till mig personligen: »Om svenskarne här hemma arbetade lika ihärdigt som de få göra, när de komma till Amerika, så skulle de förtjäna lika mycket här hemma som där ute, och ej behöfva resa till Amerika.» — Komma därför blott de unga utvandrarne tillbaka till Sverige igen efter några års bortovaro, så skulle detta vara till välsignelse för dem själfva och för landet. Men nu är det vanligen så, att dessa unga där ute ingå nya bekantskaper och knyta nya förbindelser, och så fästas de så småningom vid det nya landet och glömma bort det gamla. Och den folkskolebildning, som staten

och kommunerna med stora uppoffringar hafva bibragt dem, ha de visserligen för egen del nytta af äfven där ute, men från vårt lands och vårt folks synpunkt är sådant en förlust, som, om den får fortgå, blir oersättlig.

Hangvar den 25 juli 1908.

H. N:son Wallér.

v. Pastor.

Kyrkhults pastorat. Blekinge län.

Den ekonomiska ställningen i denna församling är i allmänhet svag. Åkerjorden är ej dålig men i följd af sin oerhörda stenbundenhet svårarbetad och därför föga lockande till odling. Någon mera värdefull skog finnes knappast kvar. Genom mycken idoghet och sparsamhet kan dock såväl bonden som torparen äfven här bereda sig en nödortftig bergning, en och annan till och med hinna till välstånd. Men för den medellöse är det ej lätt att vinna en egen torfva. Äfven om en bonde är nödsakad af brist på arbetskraft låta en del af sin jord ligga obrukad, är han ej gärna benägen att för rimligt pris afyttra denna del. Underlättande af *anskaffande af egna hem åt medellöse skulle säkerligen i väsentlig mån motverka emigrationen*. I allmänhet är det med svidande hjärta som utvandranen lämnar sin kära hembygd, och han har den allvarligaste föresats att, så snart han i det främmande landet förbättrat sin ekonomiska ställning, hit återvända. Många, många af dessa utvandrare komma ihåg sina hemmavarande fattiga anhöriga med rikliga penningeunderstöd. — Hvad *värnplikten* angår har jag ingen anledning tro, att många utvandra af fruktan för denna. Tvärtom hör man ofta ynglingar, som fundera på att utvandra, säga att de vilja stanna hemma, tills de fullgjort sin värnplikt, emedan det skulle blifva alltför påkostande för dem att fullgöra denna skyldighet om de före 40 års ålder — hvarom de gärna hafva hopp — vilja komma tillbaka.

I denna församling torde det näppeligen finnas något hus, som ej har någon nära anhörig för att ej säga familjemedlem i Amerika. De flesta af dessa emigranter kunna på en jämförelsevis kort tid förvärfva sig ett afsevärdt kapital i Amerika, som gärna öfversändes hit för att här göras räntebärande. Inte underligt att hemmavarande anhöriga och jämnåriga, som här ingenting förvärfva, med sådant för ögonen lockas öfver till det »goda landet». En tjänsteflicka, som här har högst 200 kr. om året, har i Amerika 1,200 kr., i bägge fallen förutom kost och logis. Skall man då förvåna sig öfver att hon utvandrar? I Amerika kan hon »lägga undan» minst 600 kr. om året och sålunda förvärfva sig på några år en efter denna ortens förhållanden god förmögenhet.

En dräng härifrån, som uppehållit sig i Amerika 5 år, kom hem i fjol med mer än 6,000 kr. på fickan; en annan hemförde efter 8 à 9 års vistelse där 11,000 kr. Deras skolkamrater och vänner, som stannat hemma, ha i allmänhet ingenting.

Är det underligt om dylika föredömen gifva dem Amerika-feber?

Kyrkhult den 30 juli 1908.

Nils Stigner.

Kyrkoherde.

Kverrestads pastorat. Kristianstads län.

Som hufvudsvar på Eder fråga i skrifvelsen af sistlidne april angående orsaken till emigrationsföreteelsen vill jag fästa uppmärksamheten vid det svenska folklynnets egendomliga art, sådan denna är betingad af Sveriges naturförhållanden, hvilkas inverkan varit så mycket djupare som de ända sedan förhistoriska tider fått prägla den svenska folksjälén. De starka och långvariga motsatserna mellan ljus och mörker, mellan ständig sommardag och en vinternatt som ej ville taga slut — i ödslig ensamhet, som saknad väg mellan människa och medmänniska — ha hindrat lifvet att flyta fram i en harmonisk ström med vågryggar och vågdalar i jämn, oafbruten följd, med arbete och hvila i snabb, rytmisk växling. Annars skulle dagens arbete bjudit samma vederkvickelse som nattens hvila. Hos oss har arbetet ej kunnat sammanfalla med det dagliga behovet af vederkvickelse. Harmonien är sliten sönder: aldrig lagom, alltid för mycket af det ena eller af det andra, öfveranstängning eller dvala. Öfvermåttet af tvungen sysslolshet slappade musklerna, och så blef arbetet ett »nödvändigt ondt». Arbetskygghet blef följden, så mycket mer som arbetet själf gaf mager lön. Kunde vi ej — trots aktningvärdas försök — liksom björnen sofva bort den långa vinternatten, så kunde vi *drömma* bort den, och vi blefvo ett folk af drömmare, lyriker, som drömde det stora äfventyret med all dess härlighet — blott skulle detta icke kosta lefnadslångt, plikttroget arbete (det vore då intet äfventyr längre!), bäst, om det kunde fångas genom magiska konster (vunnes det genom en blåkullafärd, ryggade man icke för häxbålet), men *skulle* där arbete till, då borde detta vara en jättekamp — i värsta fall på tre dagar — i hvilken man samlade hela sin kraft till en öfvermänsklig ansträngning, om möjligt med hela världen till åskådare, för att sedan få sola sig i glausen af sin åra eller gå under vid en applådstorm.

Svenskarne äro därför ett ridderligt folk med smak för ett aristokratiskt lif: en förnäm sysslolshet, afbruten af ett och annat tornérspele.

I hvilka gestaltningar detta skaplynné skulle utforma sig, berodde naturligtvis under olika tidsförhållanden på dessas särskilda beskaffenhet. Det har beredt sig aflopp i släktfejdena, i folkvandringarna, i vikingatågen, i de krig som fylla våra häfder — och nu, sedan krigslarmet ej längre sätter fantasien i rörelse, i Amerikafärderna, i »Gottes Segen bei Cohn» eller hos danska klasslotteriet, i terminsaffärerna, aktiejobberiet, »olympiska spelen», anarkist-attentaten, socialismens och Ellen Keys »tredje rike», ja, när ej annat finnes att tillgå, i brännvinsruset. Grenarna äro många, men roten är en. Och emedan allt detta är ett utslag af naturinstinkten, af den dunkla driften, blir det genomlögdadt af en innerlighetens lidelse och omstråladt af inbillningens bedärande färgprakt. Så blir svensken bergtagen af sina egna drömsyner, de äro uppenbarelsor af den naturreligion, som han ännu icke öfvervunnit, utan som i stället öfvervinner honom. Därpå den religiösa naiviteten, hänförelsen eller fanatismen — allt efter omständigheterna — i socialdemokratens och anarkistens framtidstro lika väl som i Bellmans Backuskult. Sedd i detta sitt sammanhang, blir emigrationen en jämförelsevis oskyldig, men mycket svårbotlig företeelse. Och icke botar man den, om man tager för riktig den diagnos, patienterna själfva uppställa. Ty här som annars förväxlas symptom med orsak. Under ändrade sociala och ekonomiska förhållanden ändra sig nog också symptomen, men därmed är det onda icke botadt, heller icke är det säkert, att den gamla sjukan då skall visa mindre elakartade utslagsformer.

Sådan är svenskens natur, och den måste tagas till utgångspunkt. Godkända vi den ej som sådan, ändras dock intet faktum genom våra missräkningar. Nu säger man oss kanske, att vi äro inga naturens barbarer, utan ett kulturfolk, och att kulturen motarbetar och omdanar naturen. Hur djupt har då kulturen trängt in? De sista åren ha en smula skrapat på oss, och hvad har kommit fram? Det, som *måste* komma fram. I grunden är det en smaksak, hur gammal man vill anse vår kultur, men hur gammal den än må vara, naturen är åtskilliga år äldre. Dess grundvalar ligga nog så djupt, att i den framtid, vi ha att räkna med, ingen afsevärd förändring torde vara att vänta.

Och däröfver skola vi ej klaga — öfver naturen skola vi öfverhufvud aldrig klaga — icke därför att det till intet tjänar, utan därför att vi nu en gång hafva fått den. Hurudan den än är, är den bra som den är till råmaterial. Eller skulle en naturgåfva någonsin vara annat? Rätt behandlad, kan vår natur förvandlas till härliga ting. Men intet råämne duger till hvad som helst, såvida man ej vill åstadkomma gyckelverk och leksaker. För Sveriges folk svenska ideal — utan ringaktning för andra folkideal.

En jordemask blir svensken icke — hellre far han till våders med Andrée. Han tar icke städja som arbetshjon vid den krassa egennyttans grotteklubb — eller om han gör det, bryter han kontraktet. Han blir aldrig ett gödsvin på materialismens stia. Därtill har han drömt alltför vackra drömmar. Synerna i det blå kan han aldrig helt förgäta — icke ens i sin djupaste förnedring. Äfven som förlorad son minnes han fadershuset, och i all sin världslighet ser han en värld ofvanför alla världar.

Och nu vill man binda honom vid hemlandet, när friheten — låt vara den drömda friheten — vinkar och äfventyret lockar. Ty det söker han, äfven när han reser på vänners bref eller för att vinna bättre ekonomisk utkomst. Hvar finnes äfventyret i gamla Sverige? Eller om det finns, så vet han ej hvar, ty han känner icke sitt fädernesland. Men då finns ju åtminstone det okända här hemma? Nej, för honom icke ens det, ty i skolan har han fått inbillningen att han vet allting, i stället för insikten att han behöfver lära någonting.

Folkskolan, denna Sveriges stolthet, måste reformeras. Genom att förvandlas till »bottenskola»? Djupare till botten måste reformen gå, såvida man ej vill utdrifva en stor humbug med en ännu större. Alla läroböcker måste bort! Sedan all mærg och must är tagen ur en vetenskap, ger man det bentorra residuet till läxläsning åt allmogens barn och tror, att läraren kan sätta lif i de urkokta och renskrapade knotorna — genom att höra upp läxan! Men till underverk fordras en annan tro än kolaretron. Man får ej låta barnens fostran helt bero på den lyckliga, men sällsynta tillfälligheten af en utmärkt lärare. Det tomma schemat kan ju fyllas med hvad som helst, och det fyller också med hvad som helst. Är ej resultatet beviset? Undervisningen måste meddelas endast vid och genom innanläsning i saftiga, liffulla läseböcker. På kortare tid skall barnet lära mer, få kärlek till i stället för afsmak för ädelt vetande, i hemmet får det tid att deltaga i där förekommande arbeten, vid 14 år kastas det icke plötsligt från det gamla lifvet — plugg i skolan och plugg i hemmet — in i ett nytt, för hvilket det hvarken till kropp eller själ känner sig förberedt. Det har ju knappt lärt sig annat än sitta, hur skall det då kunna ordentligt gå? Följden blir missnöje och längtan bort — närmast från landet till staden, där vi finna den rotlösa existensens alla förvillelser. Emigrationen till städerna är för Sverige långt farligare än emigrationen till Amerika.

Man ser visserligen denna fara, men menar dock Amerika vara den värsta. Detta bekymmer kan man gärna taga skäligen lätt, ty snart är

Amerika själf det bästa botemedlet mot Amerika. För öfrigt kan »drömmarnes Josef» där kureras för sin inbilskhet och i det »fria landets» fångahus få lära sig att arbeta. Stiger han sedan till makt och ära, må vi unna honom det — hans inflytande torde icke bli till skada för »bröderna». Men »den röda strömmen»? I allvarliga ting må vi ej låta frasen omtöckna vår blick. Emigranten drifves ej ut, han drages ut. Att strömmen runnit och rinner är ej det beklagliga, men väl, att detta förrinnande måste betraktas som en lycka. När feberhettan ökas mot den 42:dra graden, och en åderlåtning möjligen bjuder räddning, då är det väl något annat än »den röda strömmen», som bör väcka vårt deltagande? Eller är ställningen för närvarande sådan, att Sverige kan hysa en väsentligen större arbetarebefolkning? Stode det bättre till, om vi inom våra landamären ägde hela »Svensk-Amerika»? Man talar om våra »slumrande millioner». Men hvar är det kapital, som kräfvcs för att lyfta dem? Och hvar är arbetsfreden? Kanske man tänker: ju flera om utbudet, desto lägre arbetslön. Säkert är detta icke — lyckligtvis — men så mycket säkrare, att misshöjet skulle växa, och liksom om detta icke blefve stort nog ändå, vill man locka svensk-amerikanerna in i häxdansen — och så skall faran mötas med en socialistiskt genomsyrad, halfanarkistisk värnpliktsarmé. Ty vi äga ju visshet för, att vi icke komma att ha en regering, som själf sätter sig i spetsen för de hinkeanska bataljonerna?

Ännu flyter den röda strömmen, ehuru svagare, ännu har Sverige en nådatid, men den lider mot slutet. Och slutet kommer, när säkerhetsventilen ej kan göra tjänst, när Amerika stänger sina hamnar lika väl vid Atlanten som vid Stilla hafvet. Dessförinnan måste vi beställa om vårt hus. Därför gäller det nu att, innan syndafloden bryter lös, timra arken, ett nytt Sverige till ett godt hem för alla dess barn, så härligt, att det väcker nya drömmar och håg att förverkliga dem. Då är tiden inne att bjuda de försingrade till det gamla hemmet. Men härtill fordras statsmän, som kunna mer än lirka sig fram mellan skären, statsmän, som icke sköljas upp på taburetterna och ned från dem af partiernas böljesvall — män med stora mål, stora tankar och stort mod att bära ansvaret. Vår grundlag får ej vara en död bokstaf: Konungamakten måste vardas centrum för den nya »samlingen» och får ej kapitulera inför partiväsendet. Sverige är dock för godt att utlämnas åt en serbisk parlamentarism.

Man tänke blott ej, att man för svensken kan stänga vägen till utlandet genom prohibitiva åtgärder. De egga endast fram hans lust att trotsa dem. Lagar, som ej kunna upprätthållas, äro ett oting. Men att locka lagbrytare tillbaka med löfte om strafflöshet, det är värre än en dumhet. Likgiltigheten för lag, vållad af slapphet vid dess öfvervakande, är stor nog ändå. Småaktiga föreskrifter, som snärja foten vid hvarje steg, vålla blott obehag. Frihet därför så långt frihet är möjlig. Hvilken trollkraft öfvar ej blotta ordet »det fria Amerika!» Sverige är ju omspunnet af reglementeringar som af en grå spindelväf. Sanningen är, att det har blifvit »tråkigt». Lagens majestät nedbrytes genom tarfliga lagparagrafer och lika tarfliga straffbestäm- melser, som möjligen väcka förargelse, oftare löje, men ingen respekt. Den lag för hvilken svensken skall hysa vördnad, den tråde sällan fram, men då som en rättfärdighetsuppenbarelse, hvars blixtar ila genom märg och ben.

Af lagen kommer dock ingen frälsning, evangeliet måste fram, det glada budskapet om de stora tankar som lysande blotta oanade synvidder för det inre ögat — mer betagande än till och med »den fjärran Västeras». Illusioner? Kanske lifslögner? Ja, till en viss grad, ty icke väntar jag hjälpen af sådana tankar, som utan att fråga efter oss ändå äro sanning, utan af dem, som ännu icke äro det, men som genom oss skola göras till sanning.

Men då få de ej vara ofruktbara l'art pour l'art-syner, än mindre sprit-dränkta kaleidoskopfantasterier, de få ej splittra vår personlighet, de måste samla den, gripa ej blott föreställning och tanke, utan äfven hjärta och samvete, de få ej sätta svalg mellan inre och yttre, utan oupplösligt förbinda svensken och Sverige — i ett bättre Sverige en bättre svensk — och detta bättre Sverige skall ses som en afglans af ett himmelskt Sverige — ty då vi icke äro judar, hvarför ständigt tala om »det himmelska Kanaan»? Så måste de nya tankarna vara uppgifter, som syfta ända till det högsta. Då blott passa de för vårt folk. Genom att taga fantasien i sin tjänst öfvervinna de arbetsskyggheten och egga till ansträngningar, dem man ej märker, upptagen som man är af den fagra framtidssynen. Så kan äfven en svensk läras att arbeta. Han blir aldrig trogen i det lilla — det är för smått för honom, — om han ej förmår se det stora i det lilla, eller åtminstone öfver det lilla. Den, som sätter handen till plogen, får ej se *tillbaka* — det gäller andra folk. Vi få ej ens se på *plogen*, om ej handen skall släppa sitt grepp. Vi jaga efter målet, som framantill är, blott då detta helt tagit oss i sin makt. Hvad vi behöfva är ej, som våra medicinmän tro, något att lefva *af* — svenskarne ha kunnat uträtta stora ting, då de lefde af barkbröd — det enda nödvändiga är något att lefva *för*.

Och hvilka äro då de ledstjärnor, som skola lysa vår väg framåt? Det skola de män veta, som i dessa tider ha mod att sitta vid konungens rådsbord, ty, äfven om inbjuden, har rådlösheten ingen rätt att där taga plats.

Men de tändande tankarnas män komma ej på beställning. De äro en gifva ofvanefter, och när den gifves, väges ett folk. Oftast befinnes det för lätt. Motstånd reser sig både i stat och kyrka från alla dem, som tycka det vara bra som det är, eller — om ej det — se sina ideal i det förgångna. Farligast är det utlevade, när det jesuitiskt klutar ut sin skröplighet till sken af något nytt. Annars må det vara ålderdomens naturliga rätt att dröja i minnena, innan den dör. Ungdomen åter behöfver framtidshoppet för att lefva.

Men om hoppet kommer på skam? Så *har* det dock varit en bärande kraft, och vid dess skeppsbrott måste en ny farkost timras. Att misslyckas är dock ingen förbrytelse. Den rättfärdighet, som består i att aldrig ha misslyckats emedan man intet försökt, är lätt vunen. Skriften kallar det att gräfva ned sitt pund. Eller vill man en försäkringsanstalt mot möjligheten att taga miste? Det fattades bara det! Den man, som hos oss skall något uträtta, äfventyrets man, som kan dikta nya sagor, han måste med risk af sin existens gå till verket med en tro, som kan försätta berg. Sådan glans skall han gjuta öfver vårt gamla Sverige, som Gunnar på Lidarände såg öfver sitt karga Island, då han, dömd till landsflykt, kastade en sista blick på fädernegården och — stannade hemma, fastän han visste, att det skulle kosta honom lifvet.

Kverrestad den 8 augusti 1908.

F. Hallgren.
Kyrkoherde.

Årstads pastorat. Hallands län.

Emigrationen är på denna ort mycket allmän, förekommer på hvarje tid af året, men synnerligen om vårarna, dock med undantag för innevarande år. En landtbrukare, f. d. riksdagsman, yttrade till mig en gång vid en skolexamen med blicken fäst på barnaskaran: »detta är Amerikamat». Jag

svarade: »Åh, det är väl åtminstone icke uteslutande.» Han svarade därpå: »Åh jo, nästan. Vi bekosta deras uppfostran, och Amerika skördar frukterna däraf.» Jag anför detta för att visa, huru allmän emigrationen i dessa landsändar sina tider varit. Men, om också den nämnde siaren hade rätt i sin spådom, att de fleste af de uppväxande barnen i skolan skulle komma att resa till Amerika, så hade han det icke, om han förmodade eller förmenade, att de alla skulle komma att där kvarstanna. Ty en stor del af emigranterna resa endast ut i afsikt att vistas i Amerika några år och »förtjäna pengar» samt sedan återvända. Detta sker ock i många fall. Många af de yngre hinna ju att vänja sig vid förhållandena i det främmande landet, ingå förbindelser och vinna en burgen ställning där samt äro för alltid för fäderneslandet förlorade. Men i icke så få fall återvända dock i sinom tid, ofta efter få år, emigranterna. Detta är i synnerhet fallet med de äldre bland dem, hvilka då ock i regeln lämna hustru och barn kvar i hemmet. Många af dessa hafva vistats 2 å 3 olika repriser i Amerika. Vanligen är då anledningen till emigrationen den, att de äro skuldsatta och kunna ej reda sig på sina hemman, hvarföre de måste resa ut för att förvärfva sig medel till afbetalande på gälden. Detta är på sina trakter så vanligt, att man där kan nästan säga, att hvarannan bonde man påträffar någon tid varit i Amerika, liksom på Oroust i Bohuslän, där jag i 8 år var komminister, det var lika vanligt, att nästan hvarannan bonde, då man kom i samspråk med honom, befanns hafva varit Vänerskeppare eller eljest hafva farit på sjön en tid för att förtjäna pengar och sedan slå sig ned på ett hemman på landbacken. Och, hvad de yngre emigranterna beträffar, är visserligen icke skuldsättning men i allt fall ekonomien orsaken till utflyttningen. På grund af den sedan långt tillbaka pågående hemmansklyfningen, äro hemmanen nu för små för att längre kunna styckas och gifva sin brukare bröd. Då i en familj finnas flera eller många barn, så öfvertager ett af dessa den fäderneärfda torfvan, de öfriga måste då ut och förtjäna sitt bröd, eller ock kan ingen af barnen öfvertaga hemmanet, det säljes då till oskylda med samma påföljd för alla barnen i det forna gemensamma hemmet. Och då lönerna i Amerika äro betydligt högre än i hemlandet, särdeles om de med tiden omsättas i svenskt mynt, så ställa ock gemenligen de unga kosan dit, männen ofta med tanken på att förvärfva sig medel för att kunna genom köp i framtiden skaffa sig ett hemman till ersättning för det, hvarifrån de utgått, en tanke, som i ett och annat fall realiseras, i andra icke. Många ämna ju visserligen från början aldrig att återvända. Men då är orsaken den, att de icke äro nöjda med de små förhållandena och förtjänsterna i hembygden. Med ett ord, i de allra flesta fall kan orsaken till emigrationen uttryckas med ett enda ord: förvärfvsbegäret.

En andra orsak på senare tider hos det yngre manliga släktet är fruktan för värnplikten eller begäret att undandraga sig densamma. I regeln, då ynglingar vid 19 och 20 års ålder uttaga prästbetyg för att emigrera till Amerika, och man frågar dem, hvarföre de ämna sig dit, får man det svaret, att orsaken är den, att de grufva sig för den utsträckta öfningstiden för beväringen. I många af dessa fall är det dock troligen så, att Amerika denna anledning förutan legat dem i hågen, och att de därför i allt fall förr eller senare kommit att resa dit ändå, men att beslutet påskyndas och bringas till mognad af den nämnda anledningen. De tycka, att, om de ändock skola begifva sig dit i framtiden, så är det så godt att göra det först som sist, så slippa de därigenom den besvärliga exercisen. Anmärkas må dock, att denna värnpliktsskräck icke synes hafva tilltagit på de allra sista åren, snarare

tvärtom, samt att en stor mängd ynglingar emigrera först efter fullgjord beväringsskyldighet, såframt därmed förstås den värnpliktiges utbildning i fredstid.

Lysekil den 15 juli 1908.

V. E. Friedlander.

Kontraktsprest.

Hishults pastorat. Hallands län.

Bland orsakerna till emigrationen intages ojämförligast det viktigaste rummet af begäret efter att få det bättre i ekonomiskt afseende och att skaffa sig ett skuldfritt hem. Landtbefolkningen reser icke till Amerika för att stanna där, undantag kunna väl gifvas, utan för att skaffa sig medel att köpa en gård, större eller mindre, helst i närheten af sin födelseplats. I de församlingar, där jag verkat, är kärleken till jordbruket och hemorten ett af de mest utmärkande dragen hos allmogen. Det är just för att skaffa sig en så mycket som möjligt sorgfri existens i hemorten som de resa till Amerika. En gård i Sverige är målet. Resan till Amerika är det medel de använda för att nå detta mål. Flera kunna väl gå under i utlandet, och andra stanna kvar därute, men många komma åter och köpa sig en hemmansdel genom de besparingar de gjort. Då många komma hem och kunna inlösa af sina föräldrar gården eller ock köpa en grannes gård, så bidrager detta naturligtvis till, att emigrationen ökas. Hvad som lyckas för den ene, tänka de, kan ock lyckas för den andre. Dessutom anses Amerika icke vara så långt borta, men det anses nästan nu som ingenting, ja, genom bref och vänners och väns vänners resor fram och åter anse många att det är lättare och bättre att hafva hem och anhöriga i Amerika än i städerna i Sverige. Jag vill anföra ett exempel. En från en församling i Västergötland, där jag tjänstgjort, utflyttad dog i Amerika. Fadern eller modern kom och anmälde dödsfallet, som om den aflidne hört till församlingen och begärde, att tacksägelse skulle läsas och själaringning ske, såsom det brukades där. Jag svarade att, enär den aflidne icke hörde till församlingen, detta icke kunde ske, och för att göra saken tydlig tillade jag, »om han flyttat till Göteborg och dött där, icke hade ni då ansett, att här skulle gjorts tacksägelse och rings?» »Nej», svarades det, »det är en annan sak, så långt borta som i Göteborg.» Af hela samtalet framgick, att en i Amerika varande föreföll dem mycket närmare, mycket mer i gemenskap med dem än den som flyttat till Göteborg. Amerika anses nämligen icke såsom något långt borta beläget och okänt land, och det är ju i själfva verket icke att undra öfver. Det är ju genom nutidens kommunikationer ingen svårighet att komma dit, och brevväxlingen är mycket lätt. Folkets helgdagsrum äro ock uppfyllda med porträtt af vänner och släkt från Amerika. Amerikanska vykort i vykortsalbumen; porträttgrupper af amerikanska sångföreningar, porträttgrupper af arbetare, porträtt af hemmen i Amerika hänga på väggarna, amerikanska datovisare t. o. m. Med ett ord, hela luften i hemmen här är fylld med »Amerika», och det kan då icke vara underligt att de unge, som vilja förtjäna, så att de kunna få sitt eget, fara dit. Unga flickor resa till Amerika och taga tjänst i amerikanska familjer. Det händer icke sällan, att då föräldrarna i Sverige blifva sjuka, resa de hem och sköta dem. Vända så åter till tjänsten i Amerika, när de icke längre af föräldrarna behövas. Ofta gifta de sig med svenskar i Amerika och återvända hem. Åtskilliga gå ock där under i lifvets strid, men att det lyckas för många unga kvinnor att både bli gifta och ha en sparad penning

gör sitt till att andra följa exemplet och emigrera. En orsak till att unga män ofta emigrera är, att de vilja undgå värnplikten, hvilket visar sig däraf, att det är de fylla 20 år flere resa till Amerika; härifrån kan det uppgå till 10 och 20 procent af de blifvande värnpliktige, ibland mer, ibland mindre. Om grunderna till, att så många genom emigration söka undgå värnplikten, vore mycket att säga, men jag inskränker mig blott till att konstatera detta faktum.

Att nu hindra denna emigration vore det välbetänkt? Redan nu återkomma många och blifva genom sin förvärfvade erfarenhet i lifvet, och genom det ekonomiska uppsving de under sin emigrationstid vunnit, bland de dugligaste hemmansägarna. Här i Hishults socken ha en stor del af hemmansägarna varit i Amerika, och de hafva tillfört församlingen en stor materiell vinst och välsignelse just genom sin duglighet, sin energi, sin erfarenhet, för att icke tala om det lilla kapital de fört med sig hem och som gjort att de mera tidsenligt kunna bruka sina hemman. Det heter väl, att arbetskraften kunde användas här i landet vid industriella företag i stället för att arbetskraften exporteras till Amerika, men af den erfarenhet jag fått, anser jag det vore en olycka, och en stor olycka, för hela vårt land, om landtbefolkningen toge sig före att arbeta i industriens tjänst i Sverige i stället för att emigrera. Detta har till en del nu tagit fart och skett i smått länge. Sällan eller aldrig flyttar, åtminstone där jag tjänstgjort, en inom Sverige från allmogen utgående arbetare åter tillbaka och skaffar sig jordbruk. Han förblir i allmänhet arbetare. I stället för att genom arbetet uppfostas och blifva duglig, sker det tvärtom med mängden af arbetare här. En trång, förvänd syn på tingen i socialistisk anda och hat mot kristendom och öfverordnade är härskande hos de af landtbefolkningen, som blifva arbetare i Sverige, och de få, som jag haft med att göra, hvilka hafva landtbruk efter att hafva arbetat i svensk industri, tyckas mig vara bland de minst dugliga och gagneliga medlemmar i kommunerna. Det vore en ren olycka för vårt folk och land, om allmogen ägnade sig åt svensk industri såsom grofarbetare (jag menar visst icke hemslöjd) i stället för att emigrera. Nej, enligt min tanke bör all kraft läggas på att få emigranterna att vända åter, så att de få realisera sin dröm om en gård i hembygden, så att vårt fosterland får bruk af deras erfarenhet och förvärfvade kapital. Det bör göras allt för att de hinder, som resa sig upp häremot, borttagas.

Hishult den 28 juli 1908.

Birger Johnson.

Kontraktsprest.

Ods pastorat. Älfsborgs län.

Emigrationen från Ods pastorat (Ods, Molla, Alboga och Öra församlingar) är i första hand förorsakad af den för älfsborgaren säregna vandringslust, som före emigrationsperioden tog sig uttryck i färder i affärssyften inom såväl Sverige som Norge och ännu idag visar sig däri, att det mest lönande arbete i hembygden får stå tillbaka för t. ex. en oviss förtjänst vid ett järnvägsbygge eller annat större arbetsföretag i en annan del af landet. »Spekulation» är här lifvets α och ω .

Vid emigrationsperiodens början här på 1870-talet stod nog jordbruket jämförelsevis lågt. Brist på kommunikationer vållade ej blott producenten afsevärda afbränningar å till salu utbudna landtmannaprodukter utan isolerade honom äfven i andra hänseenden från jordbrukets då började upp-

sving. Bristen sökte han ersätta såsom försäljare af den mer kultiverade västgötaslättnens alster till fabriksorterna i Borås och Marks härads industri-centra. Så fick han afsmak för det tyngre landtbruksarbetet och lystnad efter handelsmannavinst. Arbetsförtjänsterna i hemorten vore då skäligen sparsamma och fattigdomen jämförelsevis stor. En och annan ekonomiskt betryckt, som ej nöjde sig med förtjänsten som förmedlare af bättre situerade orters alster, lämnade sin lilla gård eller lägenhet att skötas af hustru och barn och reste till Norra Amerika för att få sina affärer reparerade. Med därvarande då goda tider förtjänade dessa emigranter på få år ett efter hemortens förhållanden aktningvärdt kapital, vände åter hem, betalade skulder eller köpte gårdar; och lockade häraf reste sedan snart sagt från hvarje gård såväl yngre män och kvinnor som hela familjer öfver till Amerika. Händig och affärsslug som Odsbon är, slogo de flesta sig bra fram i Amerika, mest såsom handtverkare och industriarbetare. I en liflig korrespondens med fränder och vänner i hembygden målade de det nya hemlandet såsom ett land med idel »mjölk och honung», och en stor del af den yngre generationen emigrerade, mest på 1880-talet. I en enda amerikansk stad, Rockford, finnas nu, säges det mig, flere Odsbor än i Od.

Sedan Boråsindustrien de senare åren gjort oerhördt uppsving, är emigrationen så godt som slut. Ungdomarne mellan 15 och 20 år söka sig nu gifvet till industriorterna i och kring Borås. Tjänare och synnerligast arbetare för jordbruket står ej att få för snart sagt något pris. Äfven välbärgade hemmansägarebarn ägna sina krafter åt industrien. Landtbruket lider kringfligt af brist på arbetskrafter och skötes därför allt annat än rationellt, ja, endels icke alls. Torpen, förr ganska talrika på gårdarnas utskiften och skogsskiften, stå nu allmänt öde, och jorden ligger obrukad, trots det att här betalas oerhördt höga pris för allt jordbruksarbete. Endast familjer med barn, som kunna förmås stanna i hemmen, kunna här sköta något större jordbruk, då lejd hjälp är omöjlig att få. Min dräng har högre lön än jag hade som v. pastor, min jungfru högre lön än jag hade som pastorsadjunkt, trots den tiden ligger föga mer än 20 år tillbaka i tiden. Ingen behöfver för nöds skull numera emigrera, det är visst.

Hade här funnits och funnes nu bättre kommunikationer, som ej blott reducerade transportkostnaderna för landtmannens såväl inköpta som försålda varor, utan äfven för det så lifliga folklynet förkortade afstånden till tätare bebyggda orter och möjliggjorde lättare utbyte af arbetskrafter från andra bygder, vore nog mycket vunnet ifråga om emigrationens fullständiga upphörande. Stationssocknarna draga mycket folk från våra bygder.

Men enda säkra botemedlet tror jag vara: en hel omläggning af våra skolor på landsbygden, alla våra så visa »hvardagsläsnings»-pedagoger till trots. Nog är vår skola ensidigt teoretiskt anlagd och allt för litet planlagd på att öppna våra barns ögon för de oerhörda förmåner landtlifvet i födelsebygderna medför. Nog skickliggör ock vår folkskola barnen till snart sagt allt annat än landtmannaarbete. Få icke barnen, efter måttet af sina krafter, från barnaår lära något af dylika arbeten, så komma de alltjämt att lefva i den tron, att skolteorierna innehålla ensamma de högsta lifsvärdena, och att kroppsarbetet är icke blott tyngre utan äfven af lägre rang än öfriga s. k. »lättarbeten», hvartill skolpensum mera direkt skickliggör. Och vid konfirmationstiden: då är »tiden redan försuten, fatalierna försummade»; lifsriktningen blir, sådan den är, redan gifven mest af skolan (prosit, pedagoger!). Slöjdskolans historia vittnar. Öfverflöd af unga handtverkare ha vi snart sagt allestädes, men hvem vill hart när utan tvång hålla i spade, lie eller plog eller mata ko och gris?

Den som kan hos barnen väcka hembygdskärlek, lust för landtlif och insikt att med gladt mod sköta ett enkelt hem, han har funnit botemedlet mot emigrationen och löst alltså det problem, som hvarken algebra, de mest ljudenliga stafningsmetoder eller tyska språket i folkskolorna förmått lösa: »blif i landet och föd dig redligen».

Od den 25 maj 1908.

A. M. Junggren.

Kyrkoherde.

Långareds pastorat. Älfsborgs län.

Ifrån Långareds församling, med en befolkning af ungefär 1,850 personer, hafva stora skaror utvandrat till Norra Amerika. De flesta familjer hafva en eller flere af sina anhöriga därstädes. Ja, understundom äro alla husets söner emigrerade, så t. ex. sju söner till en gammal bonde, som nu måst lämna sin gård åt sin ende måg. Dock hafva under de tio sista åren blott 36 Långaredbor rest till utlandet, och under de fyra sista åren 4, beroende på de för närvarande sämre konjunkturerna i Amerika.

Anledningen till emigrationen härifrån är nog städse förhoppningen att i Amerika vinna en snabbare och rikligare bärning än som är möjlig i hemlandet. Någon enda gång torde önskan att undgå värplikten hafva bidragit såsom sekundär anledning. I intet af mig känt fall har denna orsak till emigrationen varit den primära.

Det är mycket i härvarande sociala förhållanden, som nästan drifver ungdomen att utvandra. Ja, man kan nästan förundra sig öfver, att emigrationen ej är ännu större. Böndernas små gårdar föda absolut ej mer än en familj, ofta ej ens detta. När bonden dör eller ej längre orkar sköta sitt jordbruk, öfvertages detta gemenligen af äldste sonen, som då får skuldsätta sig för att lösa ut sina syskon, där sådana finnas. Hvert skola då dessa senare taga vägen? Det gamla hemmet är för trångt för dem. Jord i hemlandet finnes ofta ej att få köpa, åtminstone till rimligt pris. Ty jordvärdet i dessa trakter är onaturligt högt uppdrivet. Att gifva sig ut i annan mans tjänst smakar ej i regeln bondsonen eller bonddottern. Mången sådan anser detta vara ett nedstigande till en lägre social ställning. Bättre då att resa till Amerika och där bryta sig en ny bana och skaffa sig jord eller hem.

Ännu bjärtare framstå dessa ekonomiska synpunkter, när det blir fråga om de talrika barnen till skogs- eller jordtorpare eller arbetare utan jordbesittning. När dessa barn konfirmerats, måste de övillkorligen ut ur hemmet, som ej längre kan underhålla dem. De äro då i regeln hänvisade till antingen att taga tjänst såsom drängar och pigor eller att bli fabriksarbetare i städerna. Men denna framtidsutsikt är allt annat än lockande. Perspektivet är ett lifslångt arbete utan möjlighet att förvärfva sig ekonomiskt oberoende eller välstånd och till slut att kastas på fattigvården. Då erbjuder det stora landet i Västern helt andra möjligheter för den flitige arbetaren. Och om dessa möjligheter är man fullt underkunnig. De talrika anhöriga och bekanta, man har i Amerika, skriva och prisa sitt nya fädernesland och mana de hemmavarande att också bege sig ditut. De lofva att skaffa dem arbete och goda platser därute, skicka kanske respengar eller biljett till resan. Och så draga de unga ut. Misslyckas man i det främmande landet, så skrifer man ej hem, eller åtminstone förtiger man försiktigt sitt fiasko. Lyckas man — och det synes de flesta härifrån hafva gjort — så skrifer man själf i sin

ordning lockande skildringar af härligheterna därute. Men man ej blott skrifer bref. Man skickar ock pengar hem och visar sålunda på ett ojäfaktigt sätt, huru lätt det är att i Amerika lägga sig till godo. Vidare skicka ock snart de emigrerade stora kabinetsporträtt af sig själfva och af sin familj till anhöriga i hemlandet, porträtt som visa, att af de förut enkla pojkarne och töserna nu ha blifvit fina herrar och damer. Och jag tror, att dessa Amerikaporträtt äro rent af suggererande för de kvarvarande i hemlandet. »När Lars och Stina ha blifvit så grant herrskap, hvarför skall jag då gå här hemma och traska i träskor och lappade kläder! Jag vill och skall bli lika fin och förnämlig som de där gamla kamraterna nu äro.»

Men de emigrerade ej blott skrifa bref och skicka porträtt hem. Ofta resa de själfva om några år hem för att hälsa på anhöriga och vänner. Och då komma de som uppenbarelser från en annan värld. Hvilken elegans i kläder, hvilken nonchalant hållning och hvilken säkerhet i uppträdandet! De forna bondpigorna uppträda nu i sina fattiga hem, klädda i frasande siden och i hattar med strutsplymer. Och de hemvändande männen sedan! Förra året kom en dylik hem på visit från Amerika. Han slog sig ned på hotellet i närmaste stad. Där lät han champagnen flöda. Och när han skulle hälsa på sin fattiga mor, tog han hotellskjuts med droska och två hästar för 12 kronor och slog hembygden med häpnad öfver sin rikedom. Eller ett annat exempel! En bonde i små omständigheter reste en vacker dag från gård och familj till Amerika, där han tog tjänst såsom dräng hos en farmare i Västern. Efter två år vände han åter hem, nu väl klädd och försedd med en sparpenning af 2,000 kronor. Ett tredje exempel! En bonddotter, 17 år gammal, reste öfver till Brooklyn, fick där genast tjänst med en lön af 700 kr. i svenskt mynt. Hvar är sådant möjligt här hemma? Man må ej undra på, att dylikt drager vår ungdom bort från hemlandet. Så länge de ekonomiska förhållandena äro så olika i Sverige och i Amerika, ligger det utom möjlighetens område att hindra emigrationen. Det enda, som måhända kunde i någon mån minska denna, vore om det kunde beredas tillfälle för dem, som så önska, att till rimligt pris få köpa jord och bilda egna hem.

C. R. Hasselrot.

Kyrkoherde.

Hols pastorat. Älfsborgs län.

Sedan mer än 30 år tillbaka har en rätt liflig kommunikation mellan Hols pastorat och Norra Amerikas Förenta Stater ägt rum. Befolkningen, som varit hänvisad till brukandet af en mager jord i Svältornas närhet såsom hufvudnäring, har mycket förbättrat sin ekonomiska ställning genom att någon tid idka lönande arbete i Amerika och därefter återvända hem med en sparad penning till afbetalning af skulder å jordbruksfastigheten. Sålunda ha säkerligen mer än 50 % af pastoratets nuvarande hemmansägare längre eller kortare tid vistats i Amerika, om hvilket de vunnit en kännedom, som gör dem och befolkningen i sin helhet oemottagliga för alla intryck af skriftlig eller muntlig agitation i syfte att locka till utvandring. Man reser till Amerika, när man behöfver penningar, alldeles spontant, och återvänder till Sverige, när det mest trängande behöfvat blifvit fyllt. Oftast är det en gift man, hemmansägare eller torpare, som med hustruns och barnens goda minne lämnar hemmet, gården eller torpet och begifver sig till Amerika, där han vanligen inom få år samlar det kapital, han anser sig behöfva för att kunna trygga sin ekono-

miska ställning i Sverige, där hustrun under mannens bortovaro efter bästa förstånd sköter hemmansdelen eller torpet. Äfven yngre personer, hemmansägares söner och arbetare af mankön, återvända ofta till Sverige och stanna där. De ogifta kvinnorna däremot, som en gång kommit öfver till Amerika, stanna där för alltid. Äfven en del af de manliga utvandrarne blifva borta för alltid. I följd häraf har pastoratets folkmängd under de sista 30 åren nedgått med några hundra personer och nedgår allt fortfarande, hvaraf förorsakats bristande tillgång på arbetskraft. Det är numera rätt svårt att erhålla en tillfällig dagsverkare mot hög betalning. Äfven här har således emigrationen haft sina skadliga följder med sig. Att uppgifva hvad som är att göra för att förmå befolkningen att stanna i landet, är ingen lätt sak. Egna hem och bättre insikt i jordbruket torde vara det hufvudsakliga.

Här i Älfsborgs län har kärleken till jordbruket aldrig varit synnerligen stor, men så mycket större till »geschäftet». Affärsman och spekulant är älfsborgaren par preference. Hans kärlek till jordbruket har icke här på trakten aftagit, snarare tilltagit. Att han älskar hemorten, torde framgå af det förut sagda. Ej heller har affärssinnet dödat pieteten för föräldrar och anhöriga. Man slumpar icke bort den fäderneärfda torfvan, utan kämpar hårdt för att kunna behålla den, och lyckas i allmänhet. Ingen allmogejord har öfvergått i händerna på personer af herremannaklassen, utan tvärtom förekommer det i hela trakten, att de gamla herregårdarna, hela eller styckade, komma i allmogens händer. Bönder med vuxna barn hafva ock bättre förutsättningar än några andra för att kunna med vinst bruka jorden i våra dagar, då arbetet blifvit allt för dyrt för jordbruket i allmänhet.

Hol och Torp den 3 augusti 1908.

L. J. Källdal.

Kyrkoherde.

Färgelanda pastorat. Älfsborgs län.¹⁾

Emigrationen från Färgelanda började helt plötsligt år 1865, då en hel del personer, däribland tvenne större familjer, på en gång utvandrade. Sedan höll sig siffran låg under 70-talet, men steg starkt under 80-talet, då den ock nådde sin höjdpunkt, sjönk något litet under 90-talet samt har sedan hållit sig nästan konstant.

Utän tvifvel var den närmaste orsaken till emigrationens uppkomst öfverbefolkning och den däraf följande svårigheten att med de begränsade resurser, som då förefunnos, vinna nöjaktig utkomst. Detta bestyrkes af den stora rörlighet i fråga om in- och utflyttning, som ägde rum omkring midten af förra århundradet. Man hade synbarligen svårt att slå sig fram och sökte sig därför utvägar både här och där. Prosten Lignell, som på 40-talet utgaf sin beskrifning öfver Grefskapet Dal, säger på ett ställe ungefär så här: om folkmängden kommer att fortgå under de följande 50 åren så, som den har gjort under de föregående, måste statsmakterna inskrida för att förhindra den, ty det kommer icke att finnas minsta fläck, där en enda person ytterligare kan finna sin bergning. Denna profetia har i så måtto icke besannats, som folkmängden nu icke är större än den var för 50 år sedan. Men i midten af det gångna seklet växte befolkningen starkt, ja, så starkt, att den till sist hade svårt att lifnära sig. Öfver allt, där det fanns någon möjlighet,

¹⁾ Denna skrifvelse, som insändts till Älfsborgs läns Norra Hushållningssällskap, har af hushållningssällskapet benäget ställts till Emigrationsutredningens förfogande.

bröts marken upp och lades under plog. Torplägenheter och backstugor uppstodo i mängd, men räckte ändå inte till för det ökade behovet. Jordbruket stod lågt, och industri saknades. Jordmänen var karg och klimatet hårdt. Missväxt tillstötte. Öfverflöd på arbetskraft fanns, men den kunde icke tillgodogöras. Hvart skulle öfverskottet taga vägen? Det öfriga Sverige hade inte behof däraf, och hembygdens resurser voro uttömda. Många fingo gå utan arbete och kunde inte försörja sig och de små. Förtjänsten räckte inte till, åtminstone icke för familjeförsörjaren. Arbetslöshet, fattigdom, bettleri tilltogo i förskräcklig grad, och vägarna öfversvämmades af tiggare. Det gick så långt, att kommunalnämnden i Färgelanda måste, för att afhjälpa nöden, i midten på 60-talet anordna offentlig bespisning. Dessutom utdelades tvenne gånger i veckan mjöl och penningar, och det var icke ovanligt att vid dessa sammanträden hundratals personer anmälde sig till erhållande af hjälp. Vid samma tid öppnade sig ock Amerika på ett helt annat sätt än förut för emigrationsströmmen från Europa, framförallt genom de så högst väsentligt underlättade kommunikationerna. Det var då icke underligt, utan måste betecknas såsom naturligt, berättigadt och nödvändigt, att öfverskottet af Dalslands befolkning, som här hemma lefde under så hårda villkor, sökte sig väg till det fjärran landet i västern, där man, åtminstone i jämförelse med hemlandet, kunde genom sitt arbete förtjäna sig nöjaktigt uppehälle. Utvandringen sammanhänger nära med förhållandena på jordbrukets område här hemma. På 70-talet fick jordbrukaren en rad af goda år. Hafren, den förnämsta inkomstkällan på den tiden, stod högt i pris. Emigrationen blef också obehöfelig. På 80-talet förändrades ställningen i grund. Sädespriserna sjönko till ett minimum. Hafre och råg kunde inte produceras med vinst. Jordbruket måste helt och hållet omläggas från extensivt till intensivt, från sädesproduktion till mjölkproduktion. Tyngdpunkten måste förläggas till ladugården. I denna förvandling, som för öfrigt ännu icke är genomförd, hade befolkningen af många orsaker svårt att följa med. Följden blef ökade ekonomiska svårigheter, och emigrationen tillväxte häftigt, ja, nådde sin kulmen. På 90-talet och sedermera förbättrades så småningom jordbrukarens ställning genom åkerjordens intensivare skötsel och ändradt tullsystem. Emigrationen sjönk också, om än inte i så hög grad som man haft skäl att vänta.

Utvandringen, som från början och under en lång följd af år hade sin grund i ett verkligt behof, saknar numera sådant berättigande. Det återstår visserligen ännu mycket, innan dalbon kan sägas vara au niveau med tiden, men jordbruket har dock gjort sådana framsteg, att man alldeles icke behöfver befara bristande tillgång på existensmöjligheter, äfven om befolkningens numerär högst väsentligt skulle ökas. Småbruksrörelsen, rätt tillämpad, öppnar oanade utsikter i detta afseende. Landskapet erbjuder rika tillfällen till sådana småbruks förvärfvande. En mängd torplägenheter, förut nedlagda, kunna åter upptagas. En på senare tiden uppblomstrande industri kan bereda arbetsförtjänst åt många. Ja, tillgången på arbetskraft motsvarar icke på långt när behovet. Detta gäller framför allt jordbruket. Dess största svårighet för närvarande härrör utan tvifvel af brist på arbetskraft. Bonden kan icke erhålla det behöfliga antalet arbetare äfven under erbjudande af de fördelaktigaste villkor. Under sådana i grund förändrade förhållanden måste den likafullt ständigt pågående utvandringen betecknas såsom behöflig och för landskapet högst skadlig, äfven om man erkänner värdet af, att många emigranter efter några års förlopp återvända till hembygden med en samlad styfver och sedan slå sig ned där som jordbrukare. Den, som vill arbeta och sköta sig ordentligt, har ingen svårighet att vinna sin utkomst, och vill någon utflytta, så erbjuder vårt land på många andra orter rika tillfällen

till arbetsförtjänst. Emigrationen till Amerika från dessa bygder är numera endast ett okynne. Men befolkningen har så vant sig vid Amerikaresor, att det gått den i blodet. Det hör till saken, att ungdomen skall göra en tripp till Amerika. Släktingar och vänner där ute ligga också åt de hemmavarande att komma dit öfver, och skicka för sådant ändamål både penningar och biljetter. Inte heller förstå föräldrarna alltid att göra hemmet så tilldragande eller att gå de ungas berättigade önskingar så pass till mötes, att barnen riktigt trivas i föräldrahemmet och växa fast vid hembygden. Nog kunna barnen vara pockande och uppstudsiga, men äfven föräldrarna fordra ofta för mycket och gifva för litet. De fordra mången gång äfven af de vuxna barnen en fullständig underkastelse och obetingad lydnad. De fordra ett oafåtligt, strängt arbete. De medgifva ingen som helst frihet och själfständighet, hvarken inåt eller utåt. Inga förströelser äfven af oskyldig art tillåtas, ingen ytterligare utbildning hvarken i bokliga kunskaper eller praktiska färdigheter. Hur mången ung man och kvinna, hos hvilka kunskapsörsten och själfständighetskänslan vaknat, hafva icke drifvits öfver till Amerika, då hemmet visat sig hvarken förstå eller vilja tillmötesgå sådana kraf. — Att en och annan yngling, för att undgå den afskräckande värnplikten, tidigare än han ämnat lämnat hemlandet, torde ock böra erkännas.

Färgelanda den 2 december 1907.

A. N. Beckman.
Kontraktsprest.

Habo pastorat. Skaraborgs län.

En mångfald af orsaker, knappast öfverskådliga, om hänsyn skall tagas till hvarje motiv för en utvandring, ha här som annorstädes medverkat till emigrationen. Såsom de tre mest betydande nämnas nu ekonomien, värnplikten och redan emigrerade förespeglingar. Båda dessa senare böra dock betraktas såsom biorsaker. Hvad angår detta pastorat, borde väl, om värnpliktsfruktan varit af större betydhet, siffrorna varit afsevärdt högre under 1900-talet än de äro, och visa högre differens från siffrorna för de kvinnliga utvandrarna. Men så är icke fallet. I den mån värnpliktsöfningarna komma att ledas alltmer humant och tiden användas äfven för ungdomens allmänna uppyckning, torde det komma att höra till undantagen att värnplikten föranleder emigration. Och hvad industriarbetarna angår, borde det väl för dessa snart bli klart, att deras beväringstid, så snart öfveranstängning undvikes, bör och kan bli en tid, som medför kroppslig hälsa och skydd undan osund fabriksluft. Detta bör framhållas.

Hvad angår de nu mycket omtalade Amerikabrefven, ha dessa haft och ha alltfort stor betydelse. Dock får icke denna öfverskattas. Då det gäller att sprida en oförvillad verklighetssyn på Amerika och dess förhållanden, åligger det pressen att motverka enskildas, på den egna erfarenhetens undantagsfall grundade, skönmålningar. Tvifvelsutän skulle också under den senaste kristiden massor ha utvandrat, därest icke pressen hållit allmänheten ordentligt underkunnig om den verkliga ställningen f. n. i Amerika.

Hufvudorsaken till den betydande utvandringen är här liksom annorstädes af ekonomisk natur. Redan en blick på siffrorna visar emigrationens samband med den ekonomiska utvecklingens allmänna gång och läge. Och tvifvelsutän skulle åren 1907 och 1908 ha uppvisat en väsentlig stegring, därest icke det ytterst svåra ekonomiska läget i Amerika blifvit, tack vare särskildt tidningspressen, så allmänt känt öfver allt i landet.

Då det för många synes vara snart sagdt omöjligt att sätta sig in i de verkliga orsakerna till emigrationen, så kan det nu knappast nog starkt framhållas, att den stora, alla andra undanskymmande hufvudorsaken är just den ekonomiskt-sociala. Så är i hvarje fall förhållandet i dessa församlingar. Men förhållandena i dessa församlingar torde kunna i viss mån få anses typiska beträffande emigrationen och dess orsaker i rena jordbrukssocknar. Församlingarna äro nämligen utan någon mera betydande industri och äfven utan ett större antal stora herrgårdar eller egendommar. Jorden är ännu i allmogehänder och i allmänhet fördelad i ej större gårdar än att de kunna skötas antingen af ägaren och hans familj eller med biträde af ett mindre antal tjänare. Märkas bör, att folket kan betraktas såsom tämligen välbärgadt.

I en sådan församling har emigrationen tagit till sig ett betydande antal personer, enär de uppväxande icke ansett sig inom socknen kunna vinna sådan utkomst, att de kunnat bilda eget hem under rimliga villkor. Hvarför, är lätt att inse, om man betraktar den oändligt många gånger upprepade processen: på den ena gården efter den andra växer upp en rad söner och döttrar, men i regel kan blott en af dessa få sitt hem en gång på fädernegården, då denna antingen är för liten att delas eller, om den kunde delas, likväl på grund af rådande åskådning behålles vid sin häfdvunna storlek. De öfriga barnen måste följaktligen söka sin bärgning å annat håll, då de vilja bilda eget hem. För de minsta gårdarna, torpen och lägenheterna, gäller detsamma sjäffallet med än mer tvingande nödvändighet. De unga måste efter hand ut och bort.

Nu kunde ju tänkas, att ungdomen, såväl den manliga som den kvinnliga, kunde finna tjänst och arbete hos de större bönderna och godsägarna. Så har ju skett och sker ju ock ännu. Men detta kan blott vara ett öfvergångsstadium för de unga, som ju i allmänhet sträfvat att bilda egna hem, som åtminstone i någon mån äro bättre än det kanske fattiga hemmet i den lilla gården, torpet eller dagsverksstugan.

På denna punkt komma nya faktorer af allmänna natur till, hvilka påskynda beslutet om flyttning från hemförsamlingen och emigration. Dessa äro dels icke blott af ekonomisk, utan ock af mera allmän kulturell art.

Äfven där jordbruket kunde lämna arbete och hem, öfvergifves det ofta för industriarbetet, som ger högre aflöning och merendels äfven bättre bostäder. Följaktligen söka sig så många unga män som möjligt till industrien, och de unga kvinnorna följa snart efter som deras hustrur. Eller ock söka flickorna hellre tjänst i städerna, där de i regel sysselsättas inom hus och finna arbetet lättare. Så uppstår från rena jordbruksförsamlingar och har länge pågått en ständig utströmning af unga friska krafter till industrien och städerna, och på så sätt har den jordbrukande befolkningen under en lång följd af år fått släppa till sina bästa krafter för andra verksamhetsgrenar för att själfva få behålla sina gamla och fattiga. Det är här fråga om en inländsk folkomflyttning, som gifvetvis är af en ganska stor betydelse. Att den särskildt nämnes här beror på att emigrationen från jordbruksdistrikten är blott ett led i denna folkflykt från landet och jordbruket till städerna och industrien. Då inga utsikter att här hemma lyckas på stads- och industriarbetets väg, så väljer man Amerika. Och här är det i regel åter det egna hemmet och en oberoende ställning, som hägrar — omöjligt att vinna här, men efter allt hvad man hört båda ojämförligt bättre och lättare att nå därborta. Och där fattigdomen varit hård nog, där vaknar nu hoppet om att till och med bli oberoende och förmögen. Detta har ock för många lyckats, hvilket jag hade tillfälle att bevittna under mina båda resor i U. S. A. 1893 och 1906. Här vänta de sig och hvad de saknat i hemsocknen, tillfälle att få se och höra något af det samtida lifvet och deltaga i de nöjen och förströelser, som där

erbjudas. Gifvetvis är det samma lust att få se något af världen utanför hemmet, som medverkar till mångens emigration. Det är för tråkigt, enformigt och armt hemma. Därför reser man.

Blir nu åter fråga om åtgärder från samhällets sida mot emigrationen, så synas dessa mindre böra blifva af legislativ art än praktisk. Framför allt gäller det helt naturligt att söka undanröja så väl den stora ekonomiska hufvudorsaken som de allmänna orsaker, hvilka skapa såväl flykten inom landet från jordbruket som emigrationen till Amerika.

I rent ekonomiskt hänseende gäller det sålunda i främsta rummet att genom uppdelning af lämpliga, delningsbara jordegendomar gifva så många som möjligt tillfälle att förvärfva egen gård. Vidare att med all kraft midt ute bland den jordbrukande befolkningen främja egnahemsidén, med egna hem icke längre som förr i form af backstugor på otillgänglig och obrukbar mark, utan i form af fullt lämpliga bostäder å välbelägen jord, som medger och gynnar en ordentlig och för familjens uppehälle betydelsefull trädgårdsanläggning. (Detta blir ju längre dess mer enda utvägen, i den mån tjänstesystemet utgår att få arbetskraft för jordbruket, där man dock icke kan eller bör dela upp allt i minsta möjliga stycken.)

Tvifvelsutän skulle ett betydligt antal gårdar, som nu visa sig eller anses lagom stora för en familj, kunna delas och ge rum för tvenne familjer. Att härför kräfvades ett jordbruk, som alltmer tillvaratager den nutida agrikulturens alla resurser, ligger för öppen dag. Att lära den stora stammen af allmogemän detta, går emellertid icke utan en väsentlig höjning af deras kunskapsnivå och förmåga af receptivitet. Endast då kan bonden följa med sin tid, drifva sin näring rationellt och höja sitt stånd till en högre lefnadsstandard i allmänhet.

Här är det åter de unga, som måste tas tillvara och deras behof väckas eller tillmötesgås. För landtbefolkningens höjande i ekonomiskt hänseende kräfvades alltså bättre kunskaper. Men dessa vinnas blott genom en förbättrad, på landtbefolkningens säregna behof fast inriktad praktisk undervisning. Detta kan och bör icke vara folkskolans uppgift, framför allt emedan den har att göra med barn och icke med mognande ungdom, hvilken skall rustas till omedelbar strid för framtiden och sättas in i samhället såsom nyttiga medlemmar. Hvad som behöfvades är för all landtungdom, den unge mannen såväl som den unga kvinnan, en tids praktiskt lagd undervisning inom hemsöcken. Det borde finnas fackskolor för den manliga likaväl som för den kvinnliga ungdomen. Det är nödvändigt att det arbetas af all kraft för ett höjande både af den inre hushållningen i hennens skötsel och den yttre landthushållningen.

De medel, som det alltså gäller att använda till förhindrande af jordbruksbefolkningens utflyttning och emigration, äro sålunda på en gång af ekonomisk och kulturell art, och ingendera sidan får försummas. Att i detaljer ingå på saken, kan naturligtvis här icke komma i fråga.

Hvad slutligen angår de redan emigrerade, deras öden och arbetet för deras immigration, må sägas blott några få ord.

Hvad angår de härifrån utvandrade, torde de i allmänhet ha lyckats tämligen väl i sitt nya hemland. Utgångna från en ort, där religiöst allvar och gammal svensk trohet i åskådningen ännu lefver, ha de i allmänhet anslutit sig till religiösa samfund i Amerika, nämligen dels till Augustanasynoden, dels till Missionsförbundet.

Immigrationen har varit så ringa, att den kan anses så godt som utan betydelse. Den som ser nyktert på ställningen i allmänhet, å ena sidan bland svenskarna i Amerika och som undertecknad varit i tillfälle att med egna

ögon se deras nya villkor, och å andra sidan på de ekonomiska möjligheterna här hemma, måste ställa sig tveksam inför ett arbete som afser att återföra en betydligare del af de redan emigrerade. Lättnader böra så långt ske kan genomföras beträffande värnplikt och former för äktenskaps ingående, och för öfrigt allt göras för att återbördas hvad återbördas kan och vill, särskildt af initiativkraftiga och ledande män, som kunna göra amerikanska arbetsmetoder af värde kända. Men på en större återinvandring är ej att tänka. Sådana människor, som själföfvalladt misslyckats i U. S. A. och därför kalla den nya världen ett »slafhand», böra ej återbördas åt fäderneslandet, emedan de i så fall utan allt tvifvel skulle ansluta sig till det parti, som gör allt hvad som står i deras förmåga för att undergräfvå både kristendomens och den bestående samhällsordningens grundvalar. Vidare, svensken acklimatiseras i regel alltför fort. Med den djupa kärlek han när för det gamla hemlandet växer han fast i det nya. Nu börja ock de svenske bli en makt därute. Den andra och tredje generationen marscherar fram till högre och högre plats och betydelse i det amerikanska samhället, och de svenske i stort taget börja bli medvetna om hvad länge förbisetts här i landet, att de gjort ett godt arbete därute; en stor mängd af de arbetareskaror, som slagit sig ned i den nya världen. Situationen är således icke lämplig för immigration i större skala.

Hufvudsprösmålet är att behålla inom våra egna landamåren den ungdom, som nu växer upp och ej låter förgifta sig af den fördärfbringande tidsandan. Det blod, som tappats af samhällskroppen, få vi aldrig igen. Det gäller att förekomma en fortsatt åderlätning.

Att detta är möjligt, det är något som icke kan eller får betviflas.

Habo den 16 juli 1908.

I. Strandh.

Kontraktsprost.

Kila pastorat. Värmlands län.

Hvad som drifver landets söner och döttrar att i så stort antal styra kosan till Amerika är hufvudsakligast och nästan uteslutande begäret och önskan att fortare än som kan ske här i landet förtjäna penningar och ernå en oberoende ställning. Onekligen lyckas detta för icke så få på jämförelsevis kort tid: därom vittna de icke obetydliga penningesändningarne från Amerika till hemmavarande anhöriga äfvensom återvändande svensk-amerikaners medhafda större eller mindre kapital. Så länge sådant förhållande äger rum, ligger häri en oemotståndlig eggelse att företaga resan till Amerika (om dem, som icke lyckas få bra eller gå under, får man icke så noga kännedom). Och då därjämte här på orten nästan hvarje familj har en eller flere medlemmar i Dollarns land, är det icke lätt att uttänka något medel, som skulle kunna i någon mån hämma utvandringen. Att den i år varit mindre, beror uppenbarligen på de tryckta konjunkturerna i Amerika. När dessa blifva bättre, kommer nog emigrationen att åter taga fart.

I dessa trakter är det uteslutande en jordbrukande befolkning. I Kila och Tvetå finns icke spår till industri. I Svanskog drifves vid Svaneholm trämassesfabrik och någon sågrörelse. De bönder, som hafva medelstora egendomar, 25 å 50 tunnland åker, skuldfria, reda sig ganska bra; för dem, som hafva sin jord belånad eller innehafva smärre lotter, är det ofta knaggligt nog i ekonomiskt afseende. Det är sällsynt, att någon är så väl situerad, att barnen, om de äro några stycken, kunna förskaffa sig själfständiga jordbruk efter föräldrarnes bortgång. När därför söner och döttrar växa upp och icke alla kunna hafva sysselsättning på fädernetorfvån, resa gemenligen några till

Amerika, ja, somliga resa, oaktadt de mycket väl kunde behövas och hafva sysselsättning hemma hos föräldrarna; en och annan söker arbete vid industriella verk, men tjänst hos jordbrukare vilja de icke taga, det anses vara ett alltför sträfsamt och bundet lif.

Här finnas några efter våra förhållanden större egendomar, med 200 à 250 tunnland åkerareal, hvilka förr innehafvs af s. k. ståndspersoner. En och annan har öfvergått till någon driftig bonde, som reder sig någorlunda; andra sådana egendomar, hvilkas skog blifvit sköflad, kunna näppeligen med fördel brukas, enär afkastningen af jordbruket icke räcker till ränta å lån eller utlagdt kapital för inköp af fastighet och inventarier samt till arbetskostnad och skatter. Blevne sådana egendomar styckade i mindre lotter, åtkomliga för personer med något litet kapital, skulle dessa mindre lotter säkert vara begärliga för svensk-amerikaner; och detta vore ett sätt att befordra deras återinvandring, om sådana mindre fastigheter med 25 à 40 tnd åker stode dem till buds. Egentliga småbruk med blott några få tunnland, efter danska husmandssystemet, torde icke här på trakten löna sig att anordna ännu åtminstone, ty folket saknar insikter och ihärdighet att af ett litet jordområde förskaffa sig nämnvärd afkastning, har heller icke sinne för att göra sig till godo de småinkomster, som vid dylika småbruk kunna beredas.

Att allmogen har mindre lust till jordbruket beror därpå, att man tycker det ger för liten valuta för därpå nedlagdt arbete och kostnad, isynnerhet om arbetare måste legas. Så tynga också de i somliga kommuner oskäligt höga och sig ständigt ökande kommunalutskylderna. Att dessa utskylder tynga så väsentligt olika i olika kommuner gifver anledning till mycket missnöje. Här vore en utjämning högst nödvändig. I fråga om fattigvården är ju sådan utjämning icke lätt, men ifråga om skolväsendet, hvartill uttaxeringen i fyrfattiga, vidsträckta, glest befolkade skoldistrikt är 4, 5, ja än flere gånger större än i andra fyrfk starka distrikt, synes en utjämning utan svårighet kunna ske genom att pålägga en skolaavgift lika pr fyrc eller bevilningskrona öfver hela riket och att bestrida hvad som därutöver erfordrades med statsmedel. Såsom det nu är, lida en del skoldistrikt dubbel orättvisa, ity att de som hafva högsta uttaxeringen gemenligen hafva sitt skolväsen ordnad på det primitivaste sätt i fråga om lokaler, materiel och läsetid, under det att de som hafva låg uttaxering pr fyrc kunna hafva allt ordnad på förstklassigt sätt.

Öfver de långa värnpliktsöfningarne yttrar allmogen mycket missnöje, och det förefives i många fall att man reser för att komma ifrån dessa. Enligt min uppfattning är dock den ekonomiska synpunkten den mest bestämmande. Hade man icke utsikt att förtjäna mera pengar i Amerika, drefve nog icke värnpliktskräcken så många åstad. Att några fara ett eller annat år tidigare för värnpliktens skull är ju ostridigt. De flesta af dessa skulle nog vändt ryggen åt fäderneslandet, äfven om ingen värnpliktsöfning kräfdes, fastän något eller några år senare. Under de sista tio åren hafva de ynglingar, som härifrån utvandrat i åldern 17—20 år, varit ungefär lika många som de, hvilka efter fullgjord värnplikt eller därifrån befriade gifvit sig åstad.

Kila den 24 juli 1908.

Fr. Fredriksson.

Kyrkoherde.

Frysksände pastorat. Värmlands län.

Frysksdalingen vill egentligen icke bryta ner det bestående, utan önskar en gradvis skeende utveckling, önskar gå steg för steg upp till friare former i åskådningen, till större vyer; men begäfvad, intelligent och idog som han

är samt begifven på att tillgodogöra sig naturens alster, kan han icke länge förmås sitta stilla hemma i stugan; och då bristen på tidsenliga kommunika-tioner hittills satt gräns för industriell uppblomstring i hembygden, så hafva landskapets söner vändt sina blickar utåt, utåt. Denna rörelse utåt tog sig till en början en alldeles säregen form, alldeles säregen för Fryksdalen — mest norra Fryksdalen. Och den utgjordes af att lägga an på »skogsdrifning» — hugga timmer, köra det till floddalarne, flotta det till sågverk och såga o. s. v. — icke så mycket eget timmer som andras, för de stora skogsägarna och de stora bolagen, allt på ackord. Under åren 1865—1890 (mest kanske under åren 1870—80) gick man ur huse till skogen, norrut ända upp till Östersund, österut bort till Österhavvet, söderut till Skånes gräns, västerut till Kristianiatrakterna. Karavan efter karavan från 50 och flera hästar tågade uppåt skogarna under december och början af januari, och kommo tillbaka när vårsol smält drifvan. Och hvilka lass på hvarje häst! Fryksdalingen var då den ende, som kunde köra i skogen med förtjänst, och de flesta kommo hem med god förtjänst. Men jordbruket blef försummadt, detta fingo kvinnorna sköta bäst de kunde.

Med begäret att komma ut stannade ungdomen inte alltid i skogarne här hemma, man ville längre, till Amerika, där allt var så ypperligt, stor betalning, mycken frihet, bättre sociala förhållanden o. s. v. Detta, som hägrat för de ungas ögon, har mycket bidragit till att göra utvandringen stor. Och mångas svikna förhoppningar hafva icke kunnat hämma begäret. Sålunda har skogsfebern banat väg för amerikafebern här uppe. Fryksdalingen med det glada, lifliga lynnet vill ut och se sig om i världen. Läraktig och fyndig, slår han sig fram hvarthän han kommer. Han är ock eftersökt i det stora landet, isynnerhet för skogsarbetet. Men de frireligiösa och socialdemokratiska rörelserna hafva icke just fått djupa rötter här uppe, och de från Amerika hemkomna hafva just icke ändrat tänkesätt i detta hänseende.

Samhällsförhållandena hafva nog mycket bidragit till utvandringen, särskildt inom skogs- och bergsbefolkningen. Bristen på tidsenliga kommunikationer har drifvit denna befolkning bort. Sin skog har han icke kunnat sälja för rimligt pris, sina förnödenheter har han däremot fått köpa dyrt, och transporten af hvad han skolat skaffa sig har kostat honom kanske två å tre dagars möda för att få hem. Ej underligt, att han sålt och säljer allt hvad han haft och har för att sedan begifva sig till främmande land. Det är i sanning en riksskam att ännu kunna konstatera, att det från Torsby, Fryksdalens centralpunkt, är åtta mil till närmaste järnvägsstation, till Kil åtta mil söderut, till Kongsvinger åtta mil västerut, till Edebäck åtta mil österut (nu dock endast fem mil till Myra); det är en riksskam att nödgas beklaga, att Fryksdalen, själfva hjärtat af Värmland, ja än mer, det skönaste af detta landskap, med de rika skogarne, de stora brusande strömmarne, den jämförelsevis goda jordmånen, där förr från de talrika järnbruken hammarslag hördes, betraktas endast som en geografisk punkt på kartan eller sagolandet i romanen, med en utdöende befolkning.

Jordbruket har här skötts mycket illa, man har icke haft kärlek till annat än skogen. Nu är dock förhållandet något annorlunda; och här skulle det blifva ett blomstrande jordbruk, om vi finge järnväg. Men en stor del af allmogejorden har för ringa betalning öfvergått till bolag eller enskilda personer, hvilka icke tillhöra allmogeklassen. Sådana jordlotter förvandlas vanligen till skogshemman. Jordbruket lägges ned, och husen förfalla. Emellertid hafva jordegarna på de allra sista åren lärt sig sätta högre värde på sina jordlotter, så att dessa icke blifvit så alldeles lätt åtkomliga.

Rörande dessa bygders ekonomiska ställning kan jag yttra mig kort och nästan fördelaktigt, då jag tänker på de senare årens utveckling. Fryksände församling är i detta hänseende ganska lyckligt lottad. Under de senaste 10 eller 15 åren hafva hemmansegarne och deras söner satt in i sparbanken afsevärda summor, och detta icke några, utan man kan säga de allra flesta; och sedan en bank inrättades i Torsby, hafva de gått dit med sina sparade medel. Men det är att märka: af de egentliga arbetarne hafva få följt exemplet, ehuru deras aflöningar icke varit små. Församlingen har ingen skuld. Utdebiteringen per fyrek för i år är omkring 60 öre. De öfriga församlingarna i norra Fryksdalen hafva det ekonomiskt sämre, ehuru de äro rika på skog och odlingsbar jord m. m., hvilka naturliga tillgångar skulle stiga kanske dubbelt i värde, om järnväg kommer hit. Då skulle nog äfven allmogesönerna och döttrarna till största delen stanna hemma. Men det är visst: vi hafva nu ett svagt hopp om att få järnväg. Skulle dessa förhoppningar dunsta bort och vi blifva besvikna, så har norra Fryksdalen en beklaglig tid att gå till mötes.

Fryksände i augusti 1908.

J. Spolène.

Kyrkoherde.

Irsta pastorat. Västmanlands län.

Hvad angår trakten omkring Västerås stad, måste tagas i betraktande den inverkan och det inflytande, som på landsbygdens befolkning utöfvas af arbetareskarorna, som äro anställda vid stadens stora industriella anläggningar. Allmänna Svenska Elektriska bolaget, Nordiska Metallaktiebolaget m. fl.

Invandring till staden för att vinna ett lättare arbete och större dagpenning har på ett oroväckande sätt under sista tio åren vållat stora svårigheter att kunna anskaffa nödig arbetskraft för jordbrukets ordentliga skötsel. Lönerna för såväl gifta som ogifta tjänare hafva med anledning däraf stigit i afsevärd grad, och för ladugårdsdejour, förmän i ladugårdar, rättare, trädgårdsmästare, ogifta drängar och pigor med kost och husrum torde löneförmånerna gestalta sig så gynnsamma, att knappast i allmänhet vinstbegär eller utsikt till högre lön manar till flyttning från hemlandet.

Någon emigration från Irsta och omnejd förekommer väl ej heller annat än i något enstaka fall.

Att bref från utvandrare understundom gifva anledning till emigration är ju naturligt, helst som emigranterna från 70 à 80-talet i vanliga fall tillkämpat sig en god ställning som farmare, industriidkare o. d. Att sådana personer, som varit trångbodda i hemlandet, utan någon som helst utsikt att kunna förvärfva en egen torfva att bygga ett hem för sig och de sina, måste prisa sitt eget nya hemland som ett förlovadt land, då de där vunnit oberoende och för en ringa penning ett jordagods på 100 à 150 acres bördig jord, kan ej förundra någon, som vet hvad ett eget hem är värdt. Upplåt statens stora och små domäner i vidsträcktaste mån och på förmånligaste villkor till egna hem utan en allt för betungande och invecklad låneapparat. Låt Norrlands obygdar blifva befolkade efter samma grunder som Förenta Staternas vildmarker för några årtionden sedan. — Låt våra tusentals tunnland torfmossar och dy-marker blifva på statens bekostnad utdikade och upplåtna kostnadsfritt till nyodling och bebyggande med lång besittningsrätt — då torde någon utsikt förefinnas att kvarhålla den del af vårt svenska folk, som för dess modernäring är allra nödvändigast, jag menar våra gamla landtbönder, torpare och småbrukare och dessas barn. Endast i de trakter, där jordspekulationen

icke blifvit ett hinder för allmogejordens bevarande åt allmogeklassen, där bolagsväldet ej uppslukat småhemmanen och skapat jordbruksproletariat utaf själfägande bönder, eller utsugna och utfattiga arrendatorer; endast där jorden är i deras händer, som själfva bearbeta den; endast där saknas de annars allmänna spåren till upplösning af kärleken till jordbruket i hemlandet.

Enligt min erfarenhet, hämtad från umgänge såväl med våra svenska jordbruksarbetare som med svensk-amerikanare och hemvändande emigranter, finnes ingen säkrare damm mot emigrationsströmmen från Sverige än denna: Låt arbetaren känna, att han är af samma kött och blod som herremannen. Bered honom känslan af trefnad i ljusa, snygga bostäder, helst i eget hem. Ställ som framtidsutsikt, icke fattigstugan, utan tryggad ålderdom genom allmän arbetareförsäkring. Sök att realisera kooperationens tanke därhän, att arbetarne genom afsättning af årslönen ingå såsom medintressenter i sådana yrkesgrenar och affärsföretag där sådant låter sig göra. Lägg hämsko på den falska egnahemsrörelsen, som, under sken af att vilja bereda småbruk genom inköp och styckning af större jordegendomar, i själfva verket endast har till syfte att bereda ett fåtal en oskäligen vinst genom egendomsjobberi.

Sälj bort kronans domäner, där arrendesumman ej står i skäligen proportion till taxeringsvärden och omkostnader för byggnader, syner och byråkratisk, d. v. s. opraktisk förvaltning — ja, låt gärna alla med jordbruk förenade boställen, akademiemman m. m. gå samma väg, så beredes tillfälle till egna hem och småbruk för tusen och åter tusental af immigranter.

Irsta den 17 juli 1908.

C. A. Swenson.

Kyrkoherde.

Lima pastorat. Kopparbergs län.

Befolkningen i denna församling utgöres af småbönder, hvilka i allmänhet för sin utkomst äro hänvisade till skogsarbete om vintern och delvis äfven sommaren samt till flottning 5 å 6 veckor under våren. De små hemmanen, som ha sina jordlotter ofta nog på 3 å 4 skilda platser inom socknen, då syskonen dela arvejorden mellan sig och så genom gifte och köp få en jordbit här och en där, lämna icke tillräcklig bergning och förorsaka en försvårad skötsel, hvilken icke håller på grund häraf kan handhafvas på ett vinstgifvande sätt. Skogsarbetet och dess förtjänst skall lämna tillskottet. De som förstå att hushålla och spara kunna ock lägga tillsammans en penning årligen och arbeta därmed upp sin lilla egendom, men den stora mängden lefver ur hand i mun och kan till och med stå i skuld hos handlande och andra, då vinterarbetet är slut. Jag tror ock att handlandena som lämna ut proviant på kredit taga ganska hög procent, priset blir kanske i banko, och de anse sig endast på detta sätt kunna hålla sig skadelösa, då de ofta nog alls ingen betalning erhålla för sina utborgade varor. Om man så lägger härtill, att en stor del af förtjänsten förvandlas till spritvaror — ett bedröfligt ondt häruppe i trakterna är spritförsäljning från apotek och medikamentsförråd under namn af beska droppar, förkylningsdroppar m. m. — så inses att de unga männen icke kunna arbeta upp sig till att äga någonting, och så vaknar lusten att emigrera. Ty »i Amerika kan man arbeta ihop några tusen kronor på en 4 å 5 år». Och så skall han komma hem igen och köpa sig jordlotter, rusta upp fädernehemmet o. s. v. Någon enda har ock återvänt med en hopsparad penning och denne ende — jag vet blott en — se de på och tala om som exempel på lyckan i Amerika utan att låta inverka på sig att man kan påvisa tjogetals andra som rest med samma föresatser utan att man sett af dem vidare.

— Det är emellertid ungt, arbetsduktigt folk som ger sig af; det är anhöriga därute som skicka biljett, sådana som utvandrat för lång tid sedan och nu hafva »farm» och sannolikt behöfva arbetsfolk. Och så kommer en och annan »värfvare» hit tillbaka, och när han så reser på höstsidan, har han lyckats få med sig en 7 à 8 stycken. Man har ju nu ock lättare förbindelse med Amerika, det anses icke vara långt dit, man kan ju göra ett försök o. s. v. Så talas det. I denna församling har man ock ända till senaste åren varit i så liten beröring med det öfriga Sverige, att man icke vet om att det kan finnas arbetsplatser med utkomst och utbildning också i hemlandet. Det har varit bristen på järnväg som vållat afskildheten. Ser man i utflyttningslängden, så märker man, att det är endast tvänne orter, där Lima-bon tror sig kunna pröfva sin lycka: Hedemora landsförsamling, dit någon bonde med familj flyttar, sedan han sålt sin egendom här åt någon skogsköpare, och Amerika, dit ungdomen ger sig af. Det synes dock som en viss försiktighet och tveksamhet började yppa sig hos den till myndig ålder komna ungdomen nu på senaste åren, men då locka de i Amerika boende morbröder och farbröder de ännu yngre på 15 à 16 år öfver under förespeglingar, och svaga föräldrar gifva med svidande hjärta och gråtande tårar sitt samtycke att följa med »värfvaren» och sällskapet. Nu i år hafva tvänne femton-åringar sålunda trots alla föreställningar gett sig af.

Det kan icke vara så mycket att undra på att familjer med flere vuxna söner och döttrar aflämnat ett par, tre stycken till emigrantströmmen, då all jord här i flod-dalen är så väl upptagen förut och det inte står att få köpa ett stycke till att bilda eget hem på; odlingslägenheter finnas nog i stort antal och af utmärkt beskaffenhet i den 12 kv.-mil stora socknen, men det finns icke vägar eller förbindelser; vi hafva blott två vägar, på östra och västra sidan älfven, och där är hvar jordremsa upptagen; inte har ungdomen, trots stora förtjänster med bolagsarbete, någonting i behåll, och inte lockar dem heller utsikten till att erhålla eget hem till att spara. — Det syns hvad lättnad i kommunikationer gör endast om en enda ny väg kommer till stånd, såsom nu har skett tvärs öfver ena halvvan af socknen, i det att driftiga arbetare, bond-söner, söka där bilda sig eget hem i närheten af den nya vägen, där odlingslägenheter börja inköpas och dit ett par utflyttningar redan ägt rum, ehuru vägen ej ännu är fullt färdig. Hur mycket mer skulle ej så blifva fallet, om man kunde skjuta fram någon billig järnväg genom odlingsbara marker, nu ytterst glest befolkade. Kommunikationer till den oupptagna odlingsmarken och billiga pengar att få till stånd en liten egendom skulle alldeles säkert binda folket kvar hemma här.

Återvändande från Amerika äro icke många; jag kan erinra mig 3 à 4 stycken på de senaste tio åren, och de hafva kommit åter för att mottaga något arf af egendom här. Förmögenhet hade de visserligen icke med sig hem — en enda hade väl ett par tusen, — men de synas ha vunnit en viss duglighet att sköta sig, driftighet och raskhet. En man och hustru, rätt bärgade, sålde för åtskilliga år sedan sin egendom till bolag, emigrerade och återvände utfattiga. De lefva båda nu uteslutande på fattigvårdens bekostnad.

I allmänhet är befolkningen här rättskaffens och använder sig icke af svek eller bedrägeri för att nå sina syften och går därför ock lagliga och ordentliga vägar i fråga om utvandringen till Amerika. Och efter hvad jag kunnat utleta är enda orsaken och driffjädern: förtjänsten, och snar förtjänst. Befolkningen här är icke van vid att hafva en mindre, om ock jämn förtjänst året om; antingen hög dagspenning eller ock göra ingenting. Jag tror att bolagsarbetet har haft detta med sig. De kunna betala bra aflöning, emedan de få taga sitt folk endast den tid de hafva bruk för dem och sedan låta

dem gå, dessa bolag, som ha sina drifningar här i de stora skogarne, men befolkningen blir på detta sätt icke egentligen jordbrukande utan till hälften industri-arbetare, till hälften jordbrukare, och ingenting riktigt, men i stället orolig, sorglös och utan landbrukarens lugn och stadga — samt äfventyrslysten och tycker sig icke riskera något på en Amerikaresa för en 4 à 5 år, som de säga, när de resa ut.

Lima den 15 juli 1908.

Axel Selman.

Kyrkoherde.

Mora pastorat. Kopparbergs län.

I Mora ligger lusten till emigration i folklynnnet, nedärfd sedan århundraden till följd af nödvändigheten för folket att skaffa sig inkomst utifrån, då de magra åkerlapparne inom socknen föga förslå till uppehållet. Männen ha i alla tider varit borta på s. k. »herrarbete». En del af dem ha på främmande orter gått i arbete, andra ha där försålt hemslojdens alster: klockor, väfskedar, knifvar, mässingskammor m. m., kvinnorna från vissa byar ha varit och äro ännu skickliga hårbeterskor, och deras vandringar ha varit vidsträcktare än männens. De ha gått icke blott i de skandinaviska länderna utan äfven till Tyskland, England och Ryssland.

För Moraborna, som äro starkt fästade vid sin hembygd, är Amerika egentligen blott en ny plats för arbete och inkomst. De fara hellre dit än till Stockholm eller annanstädes, emedan Amerika säkrare ger bröd. Många vända hem igen — hvarje år komma några, och flere skulle komma om de hade råd till det — för att kanske snart åter resa ut igen till Amerika. De finnas, som 4 à 5 gånger varit i Amerika och ändå vänt hem igen och stannat för att taga hand om sin fäderneärfda jord.

Orsakern till emigrationen äro därför så godt som uteslutande ekonomiska, hvartill kommer medfödd vandringslust.

Förhållandena med jorden i Öfre Dalarne göra, att jordbruket icke bär sig så, att allmogen däraf kan få tillräckligt för sitt uppehälle. Hemmansklyfningen, genomförd ända till orimlighet, omöjliggör jordens rationella skötsel. Det går inte att väl sköta de små jordlapparne, som en ägare kan ha spridda på en 30 à 40 ställen. De kunna t. ex. hvarken inhägnas eller dikas. Hårtill komma de med fäbodsystemet sammanhängande flyttningarna fram och tillbaka, hvilka äro hinderliga och tidsödande. Det oaktadt bibehåller Morafolket gärna sin fäderneärfda jord, hvilket bland annat bevisas däraf, att de underkasta sig upprepade landtmäteridelningar i byarna, för hvilka kostnaderna ofta uppgå till eller öfverstiga jordens värde, och detta utan garanti för att icke sådana dyrbara omkostnader återkomma snart igen.

Äfven de, som emigrerat, bibehålla ej sällan sina andelar af jorden i byn här hemma och komma efter många års frånvaro och taga dem i besittning.

För visso skulle emigrationen i någon mån minskas, om jordbruksförhållandena kunde ordnas så, att det bättre lönade sig att arbeta på jordens skötsel.

Ett genomfördt laga skifte, åstadkommet med hjälp af staten i form af anslag eller möjligen lån, vore nog en stor förmån, men då borde för framtiden hemmansklyfningen förhindras genom lag; eljes komme man efter en tids förlopp åter i samma läge som nu.

Mora den 15 juli 1908.

Axel Gustafsson.

Kyrkoherde.

Ålfta pastorat. Gäfleborgs län.

Med anledning af cirkuläret under april detta år får pastorsämbetet i Ålfta meddela, att den ekonomiska ställningen inom socknen af ålder varit god, ehuru den på senare år inom särskildt några byar betydligt försvagats på grund af växelaffärer med ty åtföljande borgensväsende. För fattigdoms skull har härifrån näppeligen någon behöft emigrera, ty tillfällena till rikligt betald arbetsförtjänst ha ej saknats och ha, särdeles sedan skogsafverkning och flottningsarbetet började, varit många. Till sådant arbete ha också icke blott vanliga arbetare utan ofta också den besutna allmogens söner vändt sig ifrån det jordbruksarbete, som förut gifvit dem uppehälle. Det fria lifvet och den rikliga förtjänsten ha gifvetvis varit lockande för de unge, och sedan de en gång fått smak för detta arbete, ha de mera ordnade och bundna förhållandena i hemmen, där sönerna fått arbeta för kläder och föda och en slant då och då, icke längre behagat dem; ungdomens naturliga nöjesbegär har ock genom den rikliga förtjänsten stegrats, och så, när från någon anhörig eller vän i Amerika kommit bref med skildring af därvarande stora arbetsförtjänster och frihetslif, skildringar som alldeles förteगत det oeftergifliga krafvet på arbetskraft och uthållighet och de dryga lefnadsomkostnaderna, så har ej länge dröjt förr än den ene efter den andre fattats af amerikafebern och lämnat sitt hemland. Härigenom, att de unga arbetskrafterna vändt sig från jordbruket, har för hemmansägarna svårigheten att få nödig kraft till hemmanets vederbörliga skötsel stegrats, och då, när bolagens utelligare kommo och bjödo en rund summa, som syntes så storartad, för hemmanet, såldes detta, och far och mor och smäsyston följde den äldre sonen och brodern ditöfver, där det gick så lätt att få land, där jorden nästan af sig själf bar rika skördar och där det fanns så många utmärkta maskiner till hjälp för de styfva armar och händer och den krökta trötta ryggen.

Fribiljett för resan öfver till Amerika har ofta varit ett användt medel att locka arbetsföra ditöfver. Tänk, att få fara gratis! Men den fria resan — därpå ville man aldrig tänka — den kostade årslångt arbete därborta. Man ville ej tänka på att resan skulle betalas genom arbete, ty efter det arbetet skulle man ju ändå lätt nog bli i tillfälle att få eget »land», sitt eget hem, och det var ju något, som här hemma i Sverige var något ouppnåeligt för en vanlig jordbruksarbetare. Ålftabonden har nämligen en stor motvilja för att på sitt hemman upplåta mark till en arbetare, som vill bli torpare. Han fruktar att därigenom draga öfver sig allahanda obehag; om fattigdom skulle drabba åboen, om torparen blefve oduglig till arbete, då skulle han, ägaren, gå miste om dagsverken, som skulle utgöras, och hvem vet om icke fattigdomen t. o. m. skulle kunna göra torparhustrun och barnen oärliga? Nej, ensam boende på hemmanet vill han vara.

Men på kronoegendomarne då — de stora utmarkerna, där det skulle ha gått så lätt att odla upp ett stycke jord och där plats fanns åt så många? — nej, icke heller där var det någon möjlighet att få slå sig ner och få något såsom sitt eget. Staten var lika rädd för åboar som bonden. Ville man komma någon väg, så skulle man till Amerika, där gick det både lätt och säkert, det hade den och den skrivvit om.

Till emigrationen har säkerligen också i ej ringa mån bidragit den gamla vanan hos bönderna, att när en bonde nått en sådan ålder att han anser sig böra sluta och slå sig till ro, han brukat sätta ifrån sig hemmanet åt någon, vanligen den äldste af sönerna, för en billig penning, ofta mindre än det låga taxeringsvärdet, hvarförutom den nye ägaren förbundit sig att, såsom uttrycket

lyder, »sköta ihjäl» far och mor. De yngre barnen ha på detta sätt, i samma mån som hemmanets skogar varit stora och orörda och i samma mån som skogsvärdet med åren stigit, i jämförelse med denne broder blott erhållit föga i arfvedel, och detta kanske först sedan far och mor dött. Äfven då föräldrarna icke i lifstiden hunnit sätta ifrån sig hemmanet, har ofta vid deras död, när arfvet skulle skiftas, på grund af den bland de unga allttjämt ökade ovilligheten att blifva stadiga jordbrukare och påtaga sig det därmed följande bekymret, inträffat att hemmanet af de öfriga sterbhusdelägarne till betydligt underpris öfverlåtits åt den bror eller svåger, som bott hemma hos far och likasom varit, fastän utan kontant lön, dennes dräng.

Alfta den 27 juli 1908.

Ol. Abr. Humble.

v. Pastor, komminister.

Undersviks pastorat. Gäfleborgs län.

Då upplysningar äskats om sådant, som står i samband med emigrationen, så vill jag härmed angifva några faktorer, som enligt min åsikt hafva icke ringa inverkan på emigrationen från härvarande ort.

Först och främst är det något lättroligt, för att icke säga att det ligger ett drag af äfventyrslusta i hälsingens lynne, uppammadt genom långa handels- och marknadsresor under forna tider, och äro släkt- och familjebanden i allmänhet slappa, och detta åter en följd af, att barnen i hemmen fått och få uppväxa i egensinne och själfsväld utan tukt. Denna tuktlöshet för med sig, att då barnen växt upp och blifvit äldre, fråga de icke mycket efter sina närmaste anhöriga och ännu mindre efter det samhälle och det land, i hvilket de blifvit födda och fostrade. De hafva med ett ord liten solidaritetskänsla med detsamma, och hvad som hufvudsakligen drifver och behärskar dem, är begäret efter och hoppet om att vinna materiella fördelar.

Lägg så därtill den sedan länge från visst håll yppigt förkunnade fosterlandslösheten och nedsvärtandet af det egna fosterlandet med dess ordningar och institutioner och de många blomstermålningar, som i tendenssyfte gifvits i både bref och tidningar, af landet på andra sidan Atlanten såsom ett sannskyldigt Eldorado, så må man icke förundra sig öfver, om allt detta utöfvar en stark och bestämmande inflytelse på sådana sinnen som de förut sagda, och lockar många att utvandra till det land, som skimrar för dem i hoppets alla rosenfärger.

Och så kommer därtill, att jordbruket under en lång följd af år varit mycket försummat och ansetts knappt löna sig, åtminstone så länge som goda kör- och arbetsförtjänster funnos att tillgå i skogarna. Jordbruket har alltså värdats under lång tid, och folket lefde hufvudsakligen på kör- och arbetsförtjänster i skogarna och vid sågar och virkesflottningar samt på försäljningar af virke ur egna skogar, men när, till följd af grof misshushållning, skogstillgångarna snart minskades och kör- och arbetsförtjänsterna aftogo, blef följden den, att många måste sälja sina hemman antingen till bolag eller enskilda spekulanter. Och de gamla bondehemman, som sålts till enskilda spekulanter, hafva sedan gått hand ur hand och därvid så godt som renrakats på den värdefullaste växande skogen och på den största delen af den hemmanet tillhörande skogsarealen, ty de enskilda spekulanterna gå vanligen så tillväga, att de, antingen för att kunna betala köpeskillingen för hemmanet eller för att vinna på köpet, sälja från det inköpta hemmanet så mycket skog med grundrätt

och allt, som det enligt lag är medgifvet, men därigenom blifva ock hemmanen ramponerade och högeligen försämrade för framtiden.

Under nu sagda förhållanden torde det vara klart, att kärlek till jordbruk och hemort icke kunnat alstras, hvarför ock frågan efter jord annat än i spekulationssyfte och för skogens skull är ringa. De yngre hafva ingen håg att ägna sina krafter åt jordbruk, och såsom bevis därpå torde få gälla, att det är så godt som omöjligt för en bonde att få en dräng. De söka sig arbete antingen hemma vid sågverk, flottningar och i skogarna, eller ock begifva de sig ut på arbete å andra håll inom landet eller utvandra.

Undersvik den 25 juli 1908.

P. W. Wahlstedt.

Kyrkoherde.

Indals pastorat. Västernorrlands län.

Beträffande orsakerna till emigrationen kan helt kort sägas, att de inre orsakerna hufvudsakligen härröra sig från släkt-, familje- och bekantskapsförhållanden, de yttre hufvudsakligen från ekonomiska förhållanden. Beträffande den största utvandringen, år 1893, då ej mindre än 41 personer afreste från socknen, ligger dock orsakön därtill förmodligen helt enkelt i en sorts »Amerikafeber». Den omständigheten, att flere af dessa emigranter rätt snart återkommo, visar, att det låg något nyckfullt öfver hela denna emigration. Det nämdes något om släkt- familje- och bekantskapsför- hållanden. I inte få fall synes det vara närmare eller aflägsnare släktingar, vänner och bekanta i Amerika, som utöfva ett bestämdt tryck på hemmavarande landsmän. Också ha i de flesta fall emigranterna såsom närmaste mål i Amerika någon släkting, vän eller bekant. Till detta tryck har kommit ett betydande annat: »begäret att tjäna penningar, att få det bättre ställt». Dessa två faktorer tillsammans torde i många fall ha varit afgörande. Då ekonomien här framhållits såsom en driffjäder till emigration, kan det dock ifrågasättas om ekonomien här hemma varit så dålig, att verklig nöd förelegat. Måhända i något fall, men i regel inte. Inte heller miss-tröstan om arbetsförtjänster i hemförsamlingen torde ha spelat någon större roll, om inte i enstaka fall. Indals församling är nämligen i stort sedt välmående. Här finnes mycken, god och välbelägen jord, stora och ännu rätt gifvande skogar och rikligt tillfälle till flottningsarbete i Indalsälven. Genomsnittsarbetaren i Indal hugger och kör timmer i skogarna vintertid, flottar timmer sommartid och sköter sin jord och sin boskap på lediga stunder. Ett beklagligt förhållande härvid är dock det, att skogarna, där han fäller timret, oftast äro bolagsskogar, och jorden som han plöjer, ofta är »bolagsjord» eller arrenderad jord. Måhända minskar denna omständighet inte litet intresset för arbetet här hemma. Därtill kommer, synes det, en förunderlig okunnighet om det egna fosterlandet och dess resurser, hvarför enda utvägen, när det tar emot litet här hemma, förefaller vara — Amerika i st. f. en annan af Sveriges olika landsändar.

Äfven här kan skönjas en upplösning i allmogens kärlek till jordbruket och hemorten. En orsak härtill har nog varit den yngre befolkningens (bond-söner och -döttrar, drängar och pigor) rusning till industricentra. Sågverks-industrien vid Medelpadskusten har slukat massor af ungdom. En annan orsak har varit så många bondehemmans förvandling till bolagshemman, hvilka ut-arrenderats eller fått ligga för fåfot. En tredje orsak är nog allmogens rätt djupt rotade föreställning, att det inte så mycket lönar sig att drifva jord-bruksarbetet, att inte jordbruket häruppe kan blifva en verklig hufvudnäring såsom i andra delar af Sverige. Så har mången allmogeson inte riktigt fast

bundits vid sin egen torfva eller arbetat på en annans, vid hvilken han aldrig kunde växa riktigt fast. Man tvingas till betänksamhet inför våra stora industrier. De ha onekligen oerhört bidragit till Sveriges materiella uppsving, men samtidigt ha de tillfogat Sverige ett djupt svidande sår, då de bidragit att upplösa vår urgamla allmogeklass. De kunde måhända lämna en skadeersättning därigenom, att de återgäldade jorden åt dess forne ägare, bondeklassen. Vi ha alltför många arrendatorer i vår församling. — Vidare kräfvades ett vidtomfattande upplysningsarbete på jordbrukets område här i Norrland. Det skall säkert väcka mångas intresse och kärlek till jorden och därmed hemorten, om de lära sig förstå, att det lönar sig att arbeta i jorden äfven häruppe.

Indal den 31 juli 1908.

Sigge Swensson.

v. Pastor.

Ådals-Lidens pastorat. Västernorrlands län.

Hvad först och främst det svenska folklynnnet beträffar, så är det mest utmärkande draget däri högmod. Så har det alltid varit, och så blir det mer och mer. Så länge detta högmod var paradt med lifskraft, arbetsförmåga, lifsglädje och hänförelse, så var det icke sällan driffjäder till stora, duktiga och framgångsrika bedrifter och företag, såväl hos samhället som individen. Men det har kommit andra tider. Genom förvärd uppfostran, genom laster som degenerera den ena släktleden efter den andra, har lifskraften, lifsglädjen, arbetsförmågan och arbetsglädjen försvunnit. Högmodet, som fordom med ett visst berättigande benämndes stolthet, har blifvit narraktig fåfänga. Lifsidealet är att äta godt och uträtta så litet som möjligt, helst ingenting. Då härigenom inga tillgångar skapas, blir det att lefva öfver tillgångarna, att göra skulder. Så gör staten, så kommunen, så den enskilde. De kulturella rörelserna i senare tid hafva gått i riktning af att dana vårt folk till njutningslystna gäldenärer, modlösa odågor. I förra hälften af förra århundradet kom vårt folkskoleväsende till stånd. Det teoretiska i saken förbrukade allt det förstånd, som fanns att tillgå, så att föga eller intet återstod för sakens praktiska förverkligande. Utan betänkande tillskapades en ämbetsmannakår på ett eller annat tusende, som litet eller snart sagdt intet hade att äta. Folkskollärarne torde nog åtminstone delvis hafva besjälats af sin stora och härliga uppgift att fostra och dana släktet. Men den tomma magens kraf blef snart det mest öfverväldigande. Så fick man en hungrande, nedtryckt och därför missnöjd skara uppfostrare, om hvilka man var naiv nog att tro, det de skulle dana ungdomen till förnöjsamhet, friskhet i sinnet och duktighet. Detta ödesdigra misstag har nu burit frukt. De flesta folkskollärare tillhöra den dag i dag är radikalernas, många socialisternas falang. Och de hafva, somliga omedvetet, andra medvetet, inplantat sitt missnöje, sitt missmod, sin dådlöshet, orsakad af ekonomiska bekymmer, sitt mer eller mindre dolda hat till det samhälle, som misshandlat dem, på sina elever. Lärare och lärjungar ha saknat lifsideal, och vi ha fått folkupplysning, men ingen folkbildning. Läroämnenas i folkskolan hafva mångdubblats. Hafva dessa ämnen visat läraren och lärjungen detta resultat: här har du ett medel att skaffa dig en god utkomst i lifvet? Nej, det hela är så opraktiskt inrättadt som möjligt. (Det enda praktiska från åtminstone en del skoldistrikts sida har varit att bygga skolpalats, så att den enkla stugans barn skulle få inskräpt hos sig skillnaden mellan det paradiset, däri de tillbragt sin

barndom, och den koja, dit de blefvo drifna, när de skulle sätta benen under eget bord. Så danas förnöjsamma sinnen! !) Skolgång i årtal och läxornas mångfald göra barnen främmande för och odugliga och håglösa i fråga om kroppsarbete. Då dessa ynkedomar själfva få barn, äro de i regeln ovilliga och odugliga att fostra dem. »De ska väl snart i skolan.» Och så kommer ett nytt släktled i skolan. Den brist på fostran de rönt i hemmen har redan vid skolålderns inträde inplantat hos dem egoismens lifsmaxim: min vilja, mina önskningar äro den enda lag, hvarefter jag ämnar rätta mig. Redan vid 7 à 8 års ålder således äro våra skolbarn ett missriktadt, själfsväldigt och hopplost släkte. Betrakta vi skolbarnen, så synas de vara ledsna, gäspande, utan lust och därför utan förmåga till arbete. Och då skolgången är slut och de skola ut i lifvet, sakna de allra flesta nästan alla förutsättningar för att kasta sig in i och att med kraft och framgång upptaga kampen för tillvaron. Allra minst duga de till det hårda arbetet, som är det för landsbygden naturliga, jordbruksarbetet. Icke just lättsammare är det på landsbygden numera så vanliga arbetet med skogsafverkning och skogsförädling. Åt dessa arbeten skola de nu ägna sig dessa barn, som sällan i hemmet, sällan i skolan fått det ringaste begrepp om betydelsen af ordet arbetsintensitet. Där stå de nu rådlösa, modlösa, viljelösa, förtviflande. Då öppnar sig en ljusning för dem. Ett stort land finnes i väster, och det öfverflödar af dollars. Att det kostar arbete på lifvet att förtjäna dessa dollar, det hafva de ej fått lära sig. Kunna de fara till det stora landet, så bär det åstad.

Ett särskildt drag af det svenska högmodet visar sig i den skarpa gränslinjen mellan manligt och kvinnligt arbete. Möjligen kan en kvinna förrätta vissa slags mansarbeten, såsom gödselkörning och dylikt. En man åter vill aldrig här i Norrland sköta ladugården, mjölka, sticka, spinna m. m. En ung man från Ångermanland hade i barndomen hjälpt sin moder med bageriarbete, som han sålunda lärt sig. Men hellre än han lät titulera sig för bagare, for han till Amerika. Där fick han på sin lott att mjölka kor. Där kunde han öfverleva en sådan olycka. Där har han nu sin ganska rikliga utkomst af ett arbete, som här anses ytterst nedsättande för en karl.

Att barn, med hvilka föräldrarna sysselsätta sig så litet som möjligt, blifva främmande för föräldrarna, sakna kärlek till både föräldrar och hem, behöfver icke bevisas. Få barnen i sina hem höra något om vårt fosterland, så är det oftast det, att detta land råkar vara den sämsta plats, som finnes på den här planeten. Pieteten för hemmet, känslan för att fädernetorfvän borde få vara kvar i egna eller någon familjemedlems händer saknas nästan alldeles. Bästa beviset på detta är, att mången bondson, som af sina föräldrar fått deras hemman för en ringa styfver, strax försäljer hemmanet för en mångdubbelt större köpesumma. Huru det med dylikt för ögonen går till vid många arfskiften behöfver ingen närmare beskrifning. Sedan man för det sålda fädernehemmet fått största möjliga kontanta valuta, blir man arbetare. Erkännas må, att en del af dessa sköta sig, och försöka då på ett eller annat sätt skaffa sig jord. Men en ganska dryg procent förstör snart det ärfda kapitalet, och snart äro de utan penningar, utan fast bostad, utan hem. Det industriella arbetet i Norrland, timmerafverkningen, lämnar dem god förtjänst, men icke jämn sysselsättning. Under mellantiderna uppätes, uppsupes och bortspelas förtjänsten, och så börjas det från början igen. Under tiden gifter sig arbetaren, hyr sig ett rum och ökar familjen. Inträffar så sjukdom för arbetaren eller dör han, komma i regeln hans efterlämnade hustru och barn på fattigvården. Denna senare växer oss öfver hufvudet, och det är de besutna bönderna som få betala fiolerna. Om arbetaren förtjänar 5, 6 eller 7 kronor om dagen, undandraget han sig emellertid att betala utskylder. Många

bolag rensa totalt bort skogar af sina hemman, taxeringsvärdet sjunker till ett minimum och så få som sagdt de besutna jordägarne betala.

Att folk, som, utom de växande behoven i öfrigt, få betala 10, 15 ja 20 kronor per bevilningskrona i kommunalutskylder, blir fattigt är klart. Mot dessa stigande och stigande utgifter svara inga stigande inkomster. Det må vara, att en del själfägande bönder, som ha sina skogar kvar, äro ganska välbärgade. Men socknen har nu i år tagit ett lån på 30,000 kronor för att köpa fattiggård. Burgenheten torde nedgå betydligt, innan skulden är betald. Jordbruket, som här lönar sig föga, emedan jordmånen är dålig, kan dessutom icke drifvas af den orsaken, att det snart är omöjligt att få drängar och än svårare att få pigor, som vilja sköta en ladugård. Det tunga, jämna och ihärdiga arbete, som jordbruket kräver, är ej i smaken i våra dagar.

Hvad är då att göra för att hämma och motarbeta utvandringen? Jag svarar så godt först som sist: intet är därvid att göra. Det som skulle göras, det vill ingen göra, och därför kan ingen heller göra det. Det är en sanning, som ingen vill erkänna, eller åtminstone icke i praktiken förverkliga: skall jag få mina omständigheter förbättrade, så måste jag först själf blifva bättre. Att andra förbättra de yttre omständigheterna är till föga gagn. Jag skall snart utnyttja de nya bättre omständigheterna och komma i mitt gamla läge igen. Skulle vi kunna på detta sätt förändras, så fordras därtill en total omläggning af hela vårt samhällslif. Föräldrarne skulle själfva uppfostra sina barn i stället för att lämna dem i händerna på skollärare, af hvilka 90 af 100 äro odugliga för sitt kall. På sin höjd skulle skollärarne undervisa barnen. Med undantag af religionsundervisningen (denna blir nu snart öfverflödigt, så som den alltid blifvit hos folk, som sett sitt ideal förverkligadt i panem et circenses) skulle vid hvarje ämne, hvori barnen skulle undervisas, först den frågan klargöras: hvad kan jag förtjäna med att lära mig detta? Kan jag på något sätt skaffa bidrag till min existens med och genom detta? Och minst hvarannan dag skulle det gifvas barnen tillfälle att i praktik omsätta det teoretiska. De skulle få göra erfarenhet, arbetserfarenhet af: så här går det till att omsätta ditt vetande i kontanter. Därvid skulle barnen ledas af folk med lust, kraft och uthållighet i kroppsligt arbete. Därtill duga icke våra folkskollärare. Och icke vi andra heller, vi som äro afkomlingar af fäder, som genom brännvinsupande, öldrickande, ett hejdlöst pimplande af kaffe o. d. belastat oss med skäligen riktiga förutsättningar att blifva kroppsliga och andliga odågor. Om vi emellertid dugde till att uppfostra våra barn på angifvet sätt, så skulle det snart uppkomma ett släkte af friska, duktiga, arbetsglada människor, dugliga att med lif och lust upptaga kampen för tillvaron, att kämpa och segra i striden. Behöfdes vidare utbildning, så skulle ungdomarna sändas till praktiska folkskolor; där och ej i Amerika skulle de utbildas till praktiskt folk, som älskade arbetet, ärade arbetet och kände till begreppet arbetsintensitet. Då skulle den torfva, där de och deras fäder före dem nedlagt sitt arbete, sin svett, sin möda, blifva dem kär. Begreppet hembygd skulle bli klart, och verkligheten bakom detta begrepp skulle snart för ett så danadt släkte vidga sig, och uttrycket fädernesland skulle för sådana män och kvinnor innefatta den dyrbaraste pärlan af allt hvad de fått, och allt hvad de kunnat lämna i arf af det jordiska goda. Arbetet, just det kroppsliga arbetet, skulle då rätt uppskattas och äras. Kunde vederbörande sedan skaffa sig större vetande, djupare insikter, det vore då hans ensak. Viktigast är, att samhället tillser att man får lära sig stå på egna ben i ekonomiskt afseende och på grund däraf föra en människovärdig tillvaro. Och Amerikafebern skulle då lindras.

Ådals-Liden den 9 juni 1908.

Nils Edlund.
v. Kontraktsprest.

Refsunds pastorat. Jämtlands län.

Skulle jag göra ett försök att i korthet angifva de orsaker, som framkalla emigrationen, så äro de enligt min tanke hufvudsakligen följande:

1:o. Jordegendomens öfvergång till de stora bolagen. I Refsunds moderförsamling har sådan förekommit i jämförelsevis mindre, men dock alltför stor skala. I Sundsjö församling äro ock jordbrukarna i stort sedt själfägande utom i tvenne byar, som helt och hållet äro bolagsegendom och som därför ock bidragit med 29 procent af emigrationen från församlingen. I Bräcke, Nyhems och Bodsjö socknar befinner sig omkring hälften af jorden i bolagens våld. I de båda förstnämnda är själfva Bräcke by den enda af socknarnas byar, där bolagen icke gjort något förvärf. Af öfriga byar därstädes ligga ej mindre än 8 helt under bolagens vålde, andra till största delen och öfriga till ansevärliga delar. Exempel finnas på byar, där förr 4 à 5 bönder och än flere torpare haft sin utkomst, men som nu af bolagen lagts under ett par arrendatorer. De gamla gårdarna få då förfalla. Och om än arrendatorerna i allmänhet hafva rätt goda villkor, så är dock deras ställning prekär, intresset för jordens skötsel är borta, och de känna sig såsom bolagens lifegna. Och då de förre innehafvarens söner se, hvilka värden för en ringa penning öfvergått till bolagen och huru de själfva nu hade kunnat sitta i goda villkor om deras fäder hade bättre förvaltat sin egendom, är det icke så underligt om en viss bitterhet bemäktigar sig deras sinnen, en bitterhet som riktar sig ej blott mot bolagen, utan mot det gamla fäderneslandet öfver hufvud.

Å andra sidan är det just den hos det uppväxande släktet alltmera utbredda motviljan för jordbruket, med dess kraf på tålmod och förnöjsamhet och dess egenskap att icke kunna lämna sin utöfvare en viss bestämd dagsinkomst, som på senare tid orsakat icke få hemmans öfvergång i bolagshand. Det höga priset på med skog försedda hemman gör, att när föräldrarna åldras, ingen af sönerna mäktar öfvertaga hemmanet och utlösa sina syskon, som fordra, att det skall säljas till den högstbjudande, d. ä. till bolaget. Lyckligtvis finnas dock många gamla bondesläkter, som aldrig sälja sin förstfödsrorätt för en grynvälling och inom hvilka hemmanet öfvergår till något af bönen eller genom klyfning delas mellan flera.

2:o. En följd af här ofvan relaterade förhållanden har blifvit uppkomsten af en mängd »löst folk». Och de lösa arbetarne öfvergifva jordbruket, som omöjligan kan honorera de fordrade höga arbetslönerna, och öfvergå till industrien. När de då få höra, hvilken kraftig utveckling denna tagit i Amerika och hvilka oerhörda resurser, man där förfogar öfver, ligger frestelsen nära att utvandra dit, där en lättare och bättre utkomst vinkar. Hoppet om stora förtjänster torde nog vara den mäktigaste drifkraften till emigration. En liten del, äfven förmögen ungdom, drifves åstad af en viss äfventyrlusta och begär att se sig omkring i världen för att sedan återvända. Mera sällan händer, att någon reser ut för att under några års energiskt arbete i Amerika samla medel att därmed kunna vid hemkomsten lösa till sig fädernegården eller någon annan hemstad.

3:o. En del emigranter hafva lyckats vinna god förtjänst och hemsända till fattiga föräldrar och anförvanter, eller insätta i svenska banker, ej obetydliga penningebelopp. Här hemma blef ingenting öfver, trots goda tillfällen till arbetsförtjänst, ty här arbetades icke med samma lust och intensitet och med samma syfte att spara. Som en löpeld sprides ryktet om de ankomna

remiserna och lockar många. Därtill kommer, att tidningar, särskildt canadensiska, och en mängd från Amerika utsända lysande prospekt genom sina förespeglingar draga många, som hafva intet att förlora men allt att vinna. Många fall äro ock bekanta, då utvandrade personer hemsända till syskon och anförvanter biljetter och respensionar, hvarigenom många drifvas till utvandring som annars skulle förblifvit i hemlandet. På besök i hemlandet varande svensk-amerikaner hafva ock genom sina lockelser dragit många med sig vid återfärden. Bref från utvandrare är jag icke i tillfälle att citera. Jag har läst sådana, som i grella färger och skrytsam ton skildra den nya världens härlighet. Efter den stora krisens utbrott har dock tonen dämpats, och många bref hafva innehållit varningar för emigration.

4:o Att missnöje med de politiska förhållandena i Sverige föranlett någon till utvandring är icke bekant. Däremot hafva här på orten, synnerligast i en af socknarna, åtskilliga unga män drifvits åstad af fruktan för den långa värnplikten, hvilken hos en del närmar sig till verklig leda. Det vill ock nästan synas, som skulle en del människor nu för tiden lida af ett slags »allmänt missnöje», alstradt af allehanda orsaker, såsom oordentligt lefnadssätt, slösaktighet och njutningslystnad, möjligtvis ock af en viss degeneration eller »ärfvlig belastning» till följd af spritmissbruk, nikotinförgiftning m. m. i föregående släktled. Kanske böra vid fråga om de »inre» orsakerna till emigration dylika omständigheter icke lämnas alldeles obeaktade. Därom vågar jag dock icke uttala något bestämt omdöme.

5:o Svårigheten för den unge egendomslöse arbetaren att komma i besittning af egen jord och eget hem spelar också in. Förenkling af formerna för egnahemslånen är nödvändig. Jorddelningen, som nu beskattas i form af stämpelafgifter m. m., bör underlättas, och landtmäteriet ombildas, så att landtmätaren blefve en af staten aflönad tjänsteman, som kunde fullgöra sina förrättningar efter billig taxa. Nu hafva flera drifvits att sälja sina hemman och emigrera af fruktan för skifteskostnader.

Refsund den 8 augusti 1908.

O. Löfvenmark.

Kontraktsprost.

Bjurholms pastorat. Västerbottens län.

Det är egentligen den ekonomiska ställningen i hembygden, jämförd med den något gynnsammare ställning, man hoppas vinna i utlandet, som utgjort den viktigaste driffjädern till emigration härifrån. Befolkningen i Bjurholm utgöres hufvudsakligen af bönder, torpare och åboar å bolagshemman. Hittills har deras bästa inkomst erhållits af timmerdrifning, flottning o. d., med undantag för de få som haft skog kvar till afsalu. Klart är att detta varit till stort men för jordbruket, som under tiden försumrats. Då trävaruprisen stå högt och timmerdrifningen i följd däraf blir lifigare, reder folket sig någorlunda. Men då denna inkomstkälla minskas, visar sig jordbruket, i det skick det nu befinner sig, icke kunna föda sin man. Tillstöter så ett eller par svagår, blir det på många ställen nöd. Från de fattigare familjerna måste då barnen lämna hemmet så tidigt som möjligt för att försörja sig själfva. Mången försöker därvid att kunna komma till Amerika, icke just därför att hägen står mest dit, utan emedan man hoppas lättast kunna slå sig fram där. De flesta tänka, då de lämna hembygden, snart komma tillbaka. Men det händer dock sällan, vare sig de sakna medel eller icke längre kunna finna sig i hembygdens blygsammare förhållanden. Jag tror dock, att

det blefve få, som reste ditöfver, om existensvillkoren voro bättre här hemma. Att gifva något förslag till förbättring häruti, är ingen lätt sak. Men kan man blott komma därhän, att man litar mera på jordbruket än på tillfälliga förtjänster, tänker jag att den ekonomiska basen vore säkrare. För detta ändamål behöfves dock, att staten ingriper, enär det icke är att vänta, att en af tunga skatter tryckt, fattig befolkning skall under en öfverskådlig framtid kunna nämnvärdt förbättra sitt jordbruk. Därtill saknas penningar. Odlingsslägenheter finnas i mängd, men arbetskraften begifver sig till industrifälten eller till Amerika, då bonden icke har råd att betala en dräglig aflöning. Staten kunde nu träda emellan med dikningsföretag i långt större utsträckning än hittills. Odling- och egnahemslån borde tillhandabållas på mycket förmånligare villkor än nu är fallet. Agronomer och jordbrukskonsulenter skulle flitigt resa omkring och i ord och handling leda jordbrukaren, så att han får ögonen öppna för hvad jorden kan gifva, och så väcka det slumrande intresset för landets modernäring.

Bjurholm den 29 juli 1908.

Hj. Fjellström.
Kyrkoherde.

Tärna pastorat. Västerbottens län.

Undertecknad tjänstgjorde 1896—1904 i Laxsjö i norra Jämtland, tjänstgör sedan 1904 i Tärna pastorat ofvan barrskogsgränsen i Lycksele lappmark. I Laxsjö utvandrade många till skilda trakter af norra Amerika. Så har skett härifrån.

På intetdera stället har — på därom framställda frågor — angifvits såsom emigrationsorsak rösträtts- eller dylika förhållanden. Såsom orsak har angifvits dels bättre förtjänster dels ett fruktbart, billigt land, »där man kan få något af jorden», »där vintern inte rår hela året». »Här kan man icke få en jordbit, och får man en bit, så är den så dyr», arbetsam (stenig o. s. v.), kostar så mycket att odla, och »ändå kan man inte lefva på den, huru man arbetar». De, som ägt jord och ändå rest, hafva angifvit samma sistnämnda skäl. »Här är så kallt och osäkert med den usla sommaren». Hvad som här anses såsom rariteter på landtmannens bord, får farmaren i öfverflöd, »kokar ägg som vi potatis, har hvete åt folk och få» o. s. v.

Bref från släktingar och bekanta eller rykten ur dessa bref veta huru den och den, mot hvilken man här var duktig, nu har det så bra i Amerika. Där kan man bli något, och här skall man gå och slita och släpa och blott ha bekymmer för en tarflich utkomst (och dock känner man inom sig, att man kunde och borde vara ett strå hvassare). Klagan öfver vinterns längd är synnerligen här i fjället stor, och öfver landets uselhet (klimat- och bördighetsförhållanden). Värnplikten har ock angifvits som orsak att med familj fly undan.

Här pågående men aldrig slutförd afvittring, som för tiotal år sedan löste gammal sedvanerätt utan att gifva något i stället, har verkat otrefnad bland kronoåbor. Företagsamheten lamslås, och oenighet befordras. Man har inga rättigheter, ligger i beroende af jägmästare och lappfogde om ängar, bete, vedbrand och husbehofsskog. Vi ha mellan 10 och 20 mil till svensk landsväg, 25 mil till läkare, post en gång i veckan, intet att förtjäna med den långa vintern, om ej ripor och räf visa sig talrikt.

Landet är ofvan skogsgränsen merendels synnerligen fruktbart, betena äro otroligt goda. Kalk förekommer merendels öfver allt, ehuru i berg-

massor blott på vissa ställen. Täljsten finnes i stora berg, likaledes delvis fin byggnadsmarmor, hvit (enligt ingenjör Djuke). Huru stor mängd kopparm. fl. malmer finnes, är ej känt, då förbud för inmutningar hindrat intresset. Fisk och fågel (ripor) är mindre än förr och periodvis.

Befolkningen är blandras och hellappar, bofasta sedan 50 à 60 år. Den har till senaste åren lefvat af naturliga slogor, å- och fjällängar, fiske och ripfångst. Sommaren användes till fiske och slätterarbete ($\frac{15}{7}$ — $\frac{20}{9}$ eller $\frac{5}{10}$), vintern till att forsla hem fjällhöet och bränslet och till ripfångst. När det i sig svaga höet — skadadt af regn och storm och trampadt af renar — hemforslats, har det blott lifnärt korna. Enda inkomst af allt sommar- och vinterarbetet med höet har varit »sommarsmøret», som sålts i Norge.

Befolkningen har ökats, och efter 50 års allt ifrigare utnyttjande måste naturens källor sina ut. (Blott under senaste 10-tal år har gödseln utkörts. Plog finnes ej vid alla gårdar, ej ens byar.) Fattigdomen pressar att år för år hjälpa sig för stunden med den tidsödande slättern, och odlingarna gå sakta framåt, delvis hindrade af de osäkra egendomsförhållandena. Kronoåbosystemet hjälper ofta den för jordbruk oduglige att behålla jorden, bördsrätten hindrar köp.

Här behöfves snabb afvittring med fullständig delning af inägor och beten, stadgade egendomsförhållanden, energisk undervisning i odling och kreatursskötsel. Potatis ger ej allestädes och ej alla år skörd. Införas böra rofodling och svinskötsel. Därtill behöfves husslöjd och vinterarbeten. Då skogar saknas, måste bergen komma till användning för att skaffa vinterarbete.

Emigrationen torde delvis ligga i naturen och befordras af både skolans och eljes tillgänglig litteratur. Naturbarnet drömmer om ett sagoland. Skildringarna och bilderna af främmande länders natur väcker hågen att söka en drömd lycka. Just det som i detta land saknas, finnes ju i fjärran länder. Ej erfarna mödor aktas intet.

Månne ej bristen på kunskap om andra länders nackdelar, i förening med i naturen liggande längtan till det okända äro hufvudorsaker till emigrationen? »Huru mycket oväntadt upptäckes ej nu för tiden, hvarför skulle det vara bäst just här, hvarför skulle jag ej bli just en af dem med tur?» »Mången har ur intet blifvit något stort, hvarför ej med mig så?» »Här blir det evinnerligen detsamma.» Ungefär så har jag uppfattat tanken i det folk jag lärt känna.

Tärnaby den 25 juli 1908.

J. Næselius.

Kyrkoherde.

V.

Provinsialläkarne.

Af provinsialläkare (inräknadt extra provinsialläkare) äfvensom förste provinsialläkare finnas i vårt land sammanlagdt något öfver 300. Till hvar och en af dessa ställdes skrifvelse med begäran om upplysningar för Emigrationsutredningens ändamål, hvilken skrifvelse i hufvudsak innehöll följande:

»Den nu ifrågavarande utredningen torde böra omfatta en möjligast allsidig belysning af ekonomiska, sociala och öfriga förhållanden inom de samhällslager, hvarifrån utvandringen företrädesvis utgår, ibland hvilka förhållanden de som hafva afseende å hälsotillstånd och hygien naturligen hafva en stor betydelse. Det torde icke heller vara uteslutet, att sådana omständigheter som dessa i förening med fattigdom och olämpliga lefnadsvillkor kunna på sina håll sammanhänga med utvandringsfrågan. Jag har fördenskull äran anhålla om Edert uttalande öfver denna fråga och i allmänhet öfver förhållanden hos befolkningen inom distriktet, hvilka falla under Eder tjänsteutöfning och synas Eder kunna vara af betydelse i förevarande ämne. Förutom detta torde emellertid under Eder tjänsteutöfning en vidsträckt erfarenhet hafva vunnits jämväl af ekonomiska och andra förhållanden hos befolkningen i fråga, hvilken torde kunna gifva anledning till beaktansvärda och för Emigrationsutredningen värdefulla upplysningar.

Bland dessa ofvannämnda frågor tillåter jag mig särskildt anhålla om Edert yttrande angående det spörsmålet, huruvida från Amerika återinflyttande personer i regel kunna anses vara från synpunkten af hälsotillstånd och arbetskraft önskvärda invandrare, eller om de till någon mera betydande del bruka utgöras af personer med bruten hälsa och särskildt med smittsamma sjukdomar (tuberkulos) behäftade. Äfven vore ett uttalande önskvärdt öfver de åtgärder, som i sistnämnda fall kunna anses behöfliga och ändamålsenliga.»

I 235 fall efterkoms denna begäran om upplysningar. Af de inkomna svaren, hvilka ej sällan äro af stort intresse, återgifvas här efterföljande, till antalet 33.

Åkersbergs distrikt. Stockholms län.

Emigrationsförhållandena ställa sig ju som bekant synnerligen olika uti olika trakter af Sverige. Och detta gäller icke blott storleken af emigrationen, d. v. s. antalet emigrerande personer från de olika trakterna, utan äfven orsakerna till denna emigration. Min egen erfarenhet uti föreliggande fråga hänför sig egentligen endast till tvänne olika trakter af Sverige, näm-

ligen dels Gottland (eller rättare sagt den södra hälften af denna ö) dels trakten norr om Stockholm (Roslagen), och särskildt vid en jämförelse dessa två trakter emellan i afseende på emigrationsförhållandena tror jag mig hafva iakttagit betydande olikheter. Härvidlag fäster jag mig mindre vid storleken af utvandringen, utan desto mer vid orsakerna till densamma samt vid den ekonomiska ställningen af de utvandrande individerna. Under dylika förhållanden torde vara lämpligast att skiljaktigt, hvar för sig, redogöra för dessa traktors emigrationsförhållanden.

Hvad *södra hälften af Gottland* beträffar, så tror jag mig hafva funnit, att emigrationen härifrån, åtminstone i flertalet fall, ej står i direkt sammanhang med ekonomiskt betryck. Den nämnda delen af Gottland är ju till större delen bebodd af själfägande bönder eller hemmansägare, hvilka i allmänhet äro ekonomiskt oberoende och hvilka vanligen bruka sin jord själfva med biträde endast af familjens medlemmar, äfvensom någon gång en piga eller dräng. Dessa gottländska bondfamiljer äro äfven i allmänhet ej (i motsats till hvad förhållandena ofta äro på fastlandet) betungade med många barn, utan ha två å tre barn här synts mig vara det vanligaste. I stort taget kan man alltså säga, att i denna del af Sverige är boende en befolkning, som är relativt burgen och där något öfverskott på arbetskraft ej finnes. Alla de armar familjen äger hafva ock i allmänhet full sysselsättning på de fäderneärfda gårdarna. Sönerna öfvertaga sina fäders gårdar, och döttrarna gifta sig med andra gottländsbönder. Någon öfverbefolkning förekommer ej heller.

Ifrån dessa gottländska familjer utvandrur nu i verkligheten årligen till Förenta Staterna en ganska stor mängd såväl unga män som kvinnor. Att i detta fall skjuta skulden härtill på ekonomiska svårigheter, dystra framtidsutsikter och dylikt, går ej för sig, ty gottlänningen för faktiskt ett relativt godt och bekymmerfritt lif. Att de utvandrande skulle utmärka sig framför de i hembygden kvarstannande genom några speciella egenskaper i den ena eller andra riktningen, har jag ej kunnat iakttaga, utan har det förefallit mig som om det, varit, hvad man skulle kunna kalla gottländska genomsnittsmänniskor, hvilka sällat sig till emigranternas led.

Hvar den egentliga orsaken till emigrationen från Gottland under dylika omständigheter kan vara att finna, är ej så lätt att afgöra. Mig har det förefallit, som om det här, mer än på andra ställen, varit uteslutande ett behof af ombyte, att få se andra människor och andra trakter af jorden samt att öfverhufvud taget komma under förhållanden, skiljaktiga från de gamla vanliga, som lockar dessa människor från deras ö. Säkerligen bidrager härtill äfven en viss grad af äfventyrslystnad. Många af dessa utvandrare hafva ju äfven på andra sidan Atlanten fränder och vänner, hvilket gör, att de där nästan känna sig äga ett andra hem. Naturligtvis utgöra dock de i Förenta Staterna förekommande större arbetslönerna en lockelse till emigration, men den yttersta eller viktigaste driffjädern härtill äro dessa säkerligen mången gång ej.

Att emellertid emigrationen under de nämnda förhållandena skall vara ansenlig, finner jag ganska förklarligt. Några allvarliga svårigheter för anskaffande af medel till öfverresan till Amerika förefinnas ju ej heller i flertalet fall.

Att Amerika kan utöfva en dylik lockelse, synes mig äfven kunna ställas i samband med det äfven efter öfriga svenska förhållanden enformiga, händelsefattiga och lugna lifvet på Gottlands landsbygd. Där saknas ju så godt som fullständigt den industri, som i åtskilliga andra delar af Sverige gör lifvet därstädes mera omväxlande och rörligt, men som å andra sidan där också ger upphovet till en fattig arbetareklass, hvilken endast lever för dagen.

Huruvida under nuvarande förhållanden något skulle kunna göras för att förminska utvandringen från Gottland, är en sak jag ej kan yttra mig om. Att en ej obetydlig del af de gottländska emigranterna åter hemvänder, är ett faktum, som nog ofta står i samband med de ekonomiska och sociala förhållandena på ön. Att dessa hemvändande emigranter genom sin vistelse i Amerika skulle hafva blifvit mindre lämpade för arbete i det gamla hemlandet, eller att något eller några slag af sjukdom (t. ex. tuberkulos) skulle särskildt ofta förekomma bland dem, har åtminstone undertecknad ej iakttagit. Vanligen återtager den hemvändande gottländska emigranten sina gamla svenska sedvänjor, och sällan får man på Gottland skåda den annars i Sverige tyvärr ej allt för ovanliga typen af svensk-amerikanare, som i språk och klädsel m. m. söker visa sin egenskap af f. d. medborgare i »det stora landet i väster».

Hvad jag här ofvan nämnt om emigrationsförhållandena på Gottland är naturligtvis endast hvad jag kunnat fatta såsom det vanligaste, det allmän-giltiga. Att åtskilliga gottlänningar äfven af uteslutande ekonomiska skäl göra öfverresan till Amerika, har jag sålunda i åtskilliga fall iakttagit. Ej alldeles så sällan inträffar det sålunda, att familjefadern i en gottländsk bond- eller småbrukarefamilj under ett eller flera år i taget — stundom med några månaders eller års uppehåll i hemlandet däremellan — tager sin tillflykt till Nord-Amerika, i Sverige kvarlämnande hela sin öfriga familj för att sköta jordbruket m. m., hvarvid emigrationen företages uteslutande för att förbättra familjens ekonomiska ställning. Den i Amerika arbetande fadern använder där ej mer än en del af sin arbetsförtjänst och hemsänder resten af sina dollar, hvilka, växlade i svenskt mynt, göra honom en god behållning. Under dessa nu nämnda förhållanden återvänder dock nästan alltid emigranten till fäderneslandet, sedan han i Amerika hopsparat, hvad han för sitt och familjens bestånd anser nödvändigt. — Detta är i korthet, hvad som i afseende på de gottländska emigrationsförhållandena fallit mig i ögonen.

Komma vi nu till den andra trakt af Sverige, hvilken jag i detta sammanhang velat skärskåda, så är då först och främst att nämna, att från området inom några mil norr om Stockholm emigrationen är mycket obetydlig, hvilket helt säkert har sin grund uteslutande uti denna trakts nära grannskap till landets hufvudstad. Äfven ifrån nämnda trakt sker emellertid en stadig och mycket betydande utvandring, men denna har i flertalet fall ej Amerika, utan Stockholm till mål. Då jag emellertid varit i tillfälle att på närmare håll iakttaga orsakerna till denna utflyttning till Stockholm samt då jag är förvissad om, att samma orsaker i flere andra delar af mellersta och södra Sverige äro starkt bidragande till den egentliga emigrationen, så vill jag här något ingå på hvad jag i detta hänseende iakttagit.

Såväl i *Roslagen* som i andra, ganska vidsträckt områden af Sverige förekommer det s. k. *stataresystemet* eller *statareväsendet*, det vill säga jordbruksarbetet utföres hufvudsakligen med tillhjälp af s. k. *statare*. Också är det från statarnes klass som en mycket stor del af emigrationen i de nämnda trakterna utgår, och vid en närmare granskning af statarnes förhållanden och lefnadsvillkor synes denna utvandring mig ej alls vara egen-domlig eller svår att förklara. Då så ofantligt mycket både skrivits och arbetats på ett förbättrande af många andra gruppers af kroppsarbetare ställning i vårt land, synes det mig i hög grad anmärkningsvärdt, att statarväsendets många och svåra missförhållanden och avigsidor så litet uppmärksammas. Tänkom oss dessa jordbruksarbetares (statarnes) ställning! Vanligen äro de gifta och hafva en talrik barnaskara. Visserligen bebo de å den egendom, under hvilken de tjäna, fritt en liten stuga, men denna lämnar dock

oftast i afseende på byggnadssätt, storlek och inredning mycket öfrigt att önska. Snarast utgör den i flertalet fall exempel på, huru dylika arbetarebostäder *ej* borde vara beskaffade. Trängsel, mörker, fukt, drag och *ej* så sällan smuts är hvad man i dessa vår kanske mest nödvändiga arbetareklass' bostäder tyvärr alltför ofta får skåda. En dylik statares lön uppgår i allmänhet (i de fall jag påträffat) till mellan 200 och 300 kronor per år, hvartill komma en del födoämnen in natura, hvilka dock sällan eller aldrig äro tillräckliga för familjens behof. Hela en dylik statares arbetstid är ägnad utslutande åt huvudgården. Med den långa arbetstid (c:a 12 timmar) och det ansträngande arbete, hvilka i vanliga fall förekomma, blir naturligtvis hvarken tid eller kraft öfrigt för stataren till privat arbete. Några slag af försäkring eller understöd vid sjukdom, olycksfall eller dödsfall förekomma i vanliga fall *ej*. Blir familjefadern långvarigt eller obotligt sjuk, eller blir han af andra orsaker arbetsoduglig, eller skulle han affida, kastas de öfriga, minderåriga eller till kroppsarbete olämpliga familjemedlemmarna utan vidare ceremonier in på ifrågavarande kommuns fattigvårdsinrättning. Statarne antagas i allmänhet per år, och, som man af det föregående kan förstå, lefva de flesta statarefamiljer i ett ständigt tillstånd af verklig, djup fattigdom. Det gäller vanligen för dem endast att kunna skaffa bröd för dagen åt sig själf och sin familj. Att ställa sträfvandena högre och på framtiden, därom kan för statarne under nuvarande förhållanden *ej* blifva tal. Att under dylika förhållanden ombyte af plats och bostad ofta förekommer är naturligt. I verkligheten finnas också många stora egendomar, hvarest alla eller flertalet statare årligen ombytas. Endast till undantagsfallen torde det höra, att en statare hela sitt lif förblir bofast å samma egendom och bebor samma stuga.

Från dessa statarefamiljer är det vi nu årligen se en stor armé af arbetsdugliga unga män och kvinnor lämna landet för att i utlandet, särskildt Förenta Staterna, söka, om icke sin lycka, så dock en mera människovärdig tillvaro. Och huru kunna vi väl för närvarande vänta eller begära annat af dem! Hvilken framtid skymtar väl för de i dessa statarefamiljer uppväxande unga människorna? Antingen att kvarstanna i hembygden, för att frivilligt gå till mötes ett lif af hårdt arbete mot ersättning af nått och jämt så mycket bröd, som behöfves för lifvets uppehälle. I bästa fall kunna framtidsutsikterna i så fall bli att till döddagar få med sin familj bebo den lilla statarestugan. I sämre och tyvärr alls *ej* ovanliga fall är det dock fattigstugan, som får blifva den af arbete brutne statarens tillflykt på gamla dagar. Hvem må därför undra på, att barnen, allteftersom de växa upp och blifva arbetsdugliga, om möjligt söka lämna hemorten för att söka ett tackammare arbetsfält? Klart är ju, att det är i första rummet just den mera intelligenta, pigga och företagsamma delen af de unga, som har nog företagsamhet och energi att söka sig till andra trakter, där deras arbete bättre betalas. Den trögaste och ointelligentaste, kroppsligen såväl som andligen sämst utrustade delen af befolkningen blir dock, som naturligt är, kvar i hembygden.

I motsats mot hvad förhållandet var å Gottland se vi alltså, att här i mellersta Sverige bortflyttningen från landsbygden (till Stockholm eller utlandet) har i första hand ekonomiska grunder. De mörka framtidsutsikterna för jordbruksarbetaren, speciellt stataren, rentaf tvinga de mera tänkande och företagsamma unga männen och kvinnorna bort från sin hembygd till andra platser, där både det närvarande och framtiden för dem ter sig mera lockande.

Af det föregående har redan, som jag hoppas, klart framgått, hvar orsakerna till den nuvarande emigrationen från en del hufvudsakligen åker-

brukande trakter af mellersta Sverige äro att finna. Dessa emigrationen orsakande missförhållanden äro så stora och så många, att endast verkligt genomgripande reformer kunna medföra förhoppning om ett stämmande af den blodtappning, som Sverige nu i så många årtionden genom den ständiga utflyttningen af en stor del af de bästa och friskaste arbetskrafterna till utlandet fått kännas vid. Se här, hvad jag anser dylika reformer af statarväsendet i första hand böra inriktas på:

1. Större årlig lön;
2. Sjuk-, olycksfalls- och lifförsäkringar;
3. Det måste på något sätt dragas försorg om arbetarna på deras ålderdom, så att ej, som hitintills så ofta varit fallet, den enda tacken för ett lifslångt träget arbete blir fattighuset;
4. Slutligen måste statarnes bostadsförhållanden alldeles reformeras.

Så mycket har talats och skrivits särskildt om stadsarbetarnes bostadsförhållanden, att det är nästan oförklarligt, att så få och svaga röster höjs för att protestera mot, huru våra jordbruksarbetare för närvarande bo och lefva. Att flertalet statarebostäder äro ej blott i hög grad opraktiska och ohygieniska, utan i många fall rentaf osunda och hälsovådliga, detta är åtminstone underteknads erfarenhet från åtskilliga trakter af mellersta och södra Sveriges landsbygd. Ofta är det ju för närvarande äfven så, att en statare — likgiltigt för öfrigt, huru god och duglig arbetare han må vara — med många barn har långt svårare att erhålla goda platser än en annan statare, som har ingen eller liten familj. Följden häraf har blifvit, att statarne med de största familjerna vanligtvis få nöja sig med de trängsta och sämsta bostäderna, ett förhållande som ju ytterligare fördyrar dessa arbetares ställning.

Ej förrän det nuvarande snålerisystemet vid landtbruksarbetet upphört och man lärt sig att äfven detta arbete, liksom allt annat stadigt fortgående arbete, löper bäst och ger bästa resultat, om det utföres med nöjda, friska, välfödda och om sin framtid ej misströstande människor, kan Sverige hoppas på att få behålla sina bästa söner och döttrar inom landet.

Huruvida det skulle vara önskvärdt eller ej, att en återinvandring till Sverige ägde rum, är en fråga, hvilken jag tror för närvarande har mycket liten praktisk betydelse. Ty så länge arbetsförhållandena i jordbruket här hemma ännu äro sådana som de nu äro, finnes ingen utsikt alls, att någon afsevärd återinvandring skall äga rum.

Mycket af hvad jag här yttrat om statarnes förhållanden torde nog också vara tillämpligt på jordbruksarbetarne i andra delar af landet, där dock statarsystemet ej är förhärskande. Som jag dock haft endast obetydligt tillfälle att närmare studera jordbruksarbetareförhållandena i andra delar af vårt land än de här ofvan behandlade, kan jag ej här vidare yttra mig därom.

Åkersberg den 14 januari 1908.

Erik Ekelöf.

Uppsala distrikt. Uppsala län.

Lefnadsvillkoren hos den folkklass, som torde mest utvandra, de mindre gårdsägarna samt burgna torpare, äro icke så knappa, att de uppväcka missnöje och mana till utvandring.

Samhällets sämst lottade, nämligen statarne, lefva under särdeles tryckta förhållanden, och att dessas i allo ofria ställning hos dem uppväcker missnöje,

torde icke väcka undran. Men någon synnerlig utvandring af dessa kan icke äga rum, enär de oftast äro medellösa.

Såvidt jag uppfattat, bestå länets utvandrare af merendels ungt folk, söner och döttrar från mindre landt gårdar eller undantag, hvilka, om de finna framgång i det nya landet, sända medel till hemma kvarvarande för öfverflyttning.

Det skulle således icke vara några omedelbart tryckande förhållanden här hemma utan dess mera lockande och helt visst öfverdrifna skildringar af ett friare arbete på färre arbetstimmar samt därjämte känslan af att få sammanlefva med förut utvandrade anförvanter, som väckte tanken på öfverflyttning, till hvilken medel ofta nog sändas från de förut utvandrade. Här till torde äfven böra läggas de sociala missförhållandena i hemlandet, framför allt klasskillnaden, hvilken är betydlig mellan den storvulne godsägaren och den mindre hemmansägaren samt mellan denne och torparen eller stataren och hvilken verkar i hög grad tryckande t. o. m., som det uppgifves, bland dessas barn i folkskolan.

Denna klasskillnad torde måhända vara den mest verkande orsaken till utvandringen.

Uppsala den 6 april 1908.

Ax. von Stapelmohr.

Förste provinsialläkare.

Ödeshögs distrikt. Östergötlands län.

Distriktet består af två härad: det till Östergötlands rika och bördiga slättbygd hörande Dals härad, trakten omkring Vadstena stad, samt det söder därom och genom sjön Tåkern och Dagsmossen därifrån skilda och till största delen af skogsbygd, den s. k. Holaveden, bestående Lysings härad. Från Dals härad torde i emigrationen hafva deltagit nästan endast den tjänande klassen, och äfven denna i ringa utsträckning. Anledningen torde vara att sedan gammalt tillgången på arbetsfolk och arbetstillfällen är reglerad, och möjligheten att förskaffa sig ett hem för äldre dagar tyckes ungefär motsvara behovet häraf. Från Lysings härad, skogstrakten, den bergiga och oländiga bygden med den svagare ekonomien och den jämförelsevis i stor utsträckning fattiga befolkningen, har emigrationen också ägt rum i stor utsträckning. Befolkningen har på 20 år minskats med c:a 10 %. Svårigheten eller omöjligheten att, trots allt slit och släp, skaffa sig en tryggad existens för äldre dagar har direkt utgjort anledningen till emigrationen. Möjligheten för arbetaren att åstadkomma ett eget hem har här i själfva verket icke existerat, ty äfven om han lyckats under mödor och försakelser spara ihop något härför, har ej en jordbit, ja icke ens en oländig stenbacke, kunnat fås att köpa, ville han ock väga upp den med guld. Den som låtit locka sig att mot dryg afgäld bygga på andras ägor och med svett och möda odlat en teg, har alltid i sinom tid fått erfara att jordägaren då fått behof af platsen. Jämte denna emigration af folk, som för alltid vändt fosterjorden ryggen i hopp om en livsvärdigare tillvaro i Amerika, har i rätt betydlig grad emigrerat en annan skara, något bättre situerad, därtill ej i förstone så utblottad, med den afsikt att, sedan man i Amerika tjänat ihop medel, återvända till hemmet och fosterlandet. Härvid ses de kraftige, fysiskt och andligt bäst begåfvade unge män, som, t. ex. vid delning med syskon, ej kunnat få egen hemmanslott eller som eljest besuttit mod och kraft att bryta sig en framtid. Några, de bäst utrustade, hafva lyckats öfver förväntan och stannat kvar i det nya

landet, en oersättlig förlust för Sverige; andra hafva af olika anledningar misslyckats och försvunnit; men en del åter hafva med sina surt förvärfvade och sparade medel återvänt och köpt sig hemmansdelar här hemma och med sin inhämtade världserfarenhet, ökade intelligens och vidgade omdöme bidragit till hembygdens och därmed fosterlandets förkofran. I denna mening har återinvandringen varit att anse som högeligen önskvärd och gagnelig. Väl ha i några få fall, ehuru i försvinnande ringa antal, äfven återvänt personer med försvagad eller bruten hälsa, hvilka därefter för någon tid legat anhöriga eller samhället till last, men har detta ägt rum i ytterst obetydlig grad och torde intet betyda i jämförelse med den utveckling och det ekonomiska uppsving den öfriga återinvandringen medfört.

Ödeshög den 30 december 1907.

H. Hemming.

Eksjö distrikt. Jönköpings län.

De flesta utvandrare på landsbygden tillhöra de mindre hemmansägarnes eller brukarnes klass eller ungdom ur den tjänande klassen.

Hvad dessa klassers ekonomiska, sociala och hygieniska lefnadsvillkor beträffar, så får man väl anse deras ställning här som annorstädes klen. Bäst bland dessa element har gifvetvis den tjänande ogifta klassen, utgången från de fattigare hemmen (torpare, statare och arbetare). Stora löner i förening med små, verkliga lefnadsbehof (allt fritt utom kläder och nöjen, dessa senare icke att förglömma) skulle göra deras tillvaro under hälsans dagar idealisk, om icke varnande exempel för framtida ställning, i deras egna och andra fattiga hems nödortfoga, för att icke säga utblottade ställning på gamla dagar, ständigt visade dem sitt hotande, allt annat än hoppingivande utseende, samtidigt som för det stora flertalet förmågan att spara af de goda dagarnas öfverflöd befinnes vara en alltför svår konst. Beträffande utvandrare-ungdom från de mindre hemmansägarnes och brukarnes led torde den ekonomiska ställningen vara sämre, då de ofta utan lön måste lämna sitt arbete till det gemensamma hemmets uppehållande. Utan utsikt att få kvarstanna på fädernegården och med förklarlig obenägenhet att tjäna i andras hem, torde just dessa få anses i särskild mån af förhållandena här hemma preparerade för de »ljufviga», ofta visserligen öfverdrifna skildringarna af »frihetslandet och jämnlighetslandet», som »dryper af mjölk och honung» på andra sidan af Atlanten, dit så många tusen, ja milliontal af fosterlandets friskaste och arbetskraftigaste söner och döttrar i en hel mansålder före dem rest och »nu stå vinkande på stranden» för att mottaga och hjälpa dem till en bekymmersfri tillvaro eller, om lyckan är bevågen, till den hemma så förhatliga öfverklassens alla afundsvärda fördelar.

Af personer, som själfva kommit med bildning öfver till Amerika, och där som praktiska män kommit i nära beröring med utvandrande landsmän, angifvas som de förnämsta skälen till utvandringen följande tvänne: det ena den absolut som relativt (lefnadskostnaden) betydligt större arbetsförtjänsten, visserligen under väsentligt ökad arbetsprestation; den andra fruktan för de usla förhållanden, som i hemlandet så ofta drabba arbetaren och arbetarehemmet, när arbetskraften, utan det sparade kapitalet från ekonomiskt bättre dagar, tynar af och armodets sorgliga skepnad gör sig till objuden gäst i hemmet.

Eksjö den 23 januari 1908.

A. P. Gustafsson.

Värnamo distrikt. Jönköpings län.

Stödd på öfver 20 års beröring som läkare med befolkningen i Östbo och Västbo härader, vill jag i fråga om emigrationsförhållandena i denna ort göra följande uttalande.

Traktens befolkning har alltid lefvat under trånga, fattiga villkor; med skäl kan man undra, hur dessa torpare och bönder på sina små, magra jordlotter kunnat skaffa föda och kläder till sina, med barn i allmänhet rikt välsignade familjer. Det är icke möjligt annat än att de måst svältfödas; det knappa brödet i hemmet bjuder med nödvändighet, att dessa barn snarast möjligt draga ut i världen för att reda sig själva.

Smälänningen har namn om sig att vara intelligent — och det bestrides icke, — men väl som följd af den magra kosten i barnaåren hafva hans kroppskrafter blifvit något undermåliga; han är därför rädd om ryggen och drar sig gärna för att hugga i med kläm: han är och blir sällan en förstklassig grofarbetare — däraf hans smak för lättare sysslor och köpenskap.

Då för åtskilliga årtionden sedan dessa bygder nåddes af de lockande beskrifningarna om detta Amerika, där det fanns rikligt med bröd åt alla och där det var så lätt att komma till välstånd och rikedom för den som var frisk och energisk, var det således ej underligt, att tusentals människor i sina bästa år lämnade hemtrakten för att pröva sin lycka i det fjärran landet. Syskon, föräldrar, närmare och fjärrare anhöriga och vänner följde dem efter, lockade af mer och mindre färglagda berättelser om det underbara Amerika.

De hem i dessa trakter vidt omkring, som icke hafva nära anförvanter därborta, höra förvisso till undantagen.

Orsakerna till utvandringen från denna landsända äro uteslutande brödfrågan och hoppet att vinna en bättre ekonomisk ställning; rösträttsfrågan har bestämdt för dessa många ingen som helst betydelse, och värnpliktskyldigheten helt visst en mycket ringa sådan. Att ynglingen lämnar hemlandet före 21 års ålder kan ju mycket väl förklaras af hans vaknade tro på egen kraft och företagsamhet; de bästa och mest målmedvetna draga bort och — komma aldrig igen.

Hur går det dem därute i den nya världen?

Det är intet tvifvel om, att tusenden redt sig bra och nått en så god ekonomisk position, att de aldrig här hemma hunnit dit, men lika säkert är, att andra tusenden gått under i den stora malströmmen utan att för de hemmavarande förråda sin verkliga ställning. Alla hafva de dock — och däri ligger det sorgliga — endast loford om, hur utmärkt de fått det: nog visa fotografierna dem utan undantag i gentil stass — om den nu är egen eller för dagen lånad, — en grannlåt, som icke förfelar sin verkan vis å vis många därhemma på roten och som helt visst lockat tusenden att söka sin lycka i detta sagoland, där man så snart efter sin ankomst kan gå »så fint klädd». »Jag måtte väl kunna slå mig ut lika väl som den och den», heter det.

Det är dock icke endast fotografier och bref om guld och gröna skogar, som nå gamla Sverige. Aktningvärdar äro de belopp i reda penningar, som årligen sändas hem till behöfvande föräldrar och syskon, de där icke kunna eller icke vilja lämna fädernejorden.

Ett fåtal utvandrare komma åter för att stanna i hemlandet för alltid. Utan undantag förklara alla, att vill och kan man arbeta så här hemma som man måste arbeta i Amerika, så skulle man ha det nästan lika bra

här. — Af dessa »svensk-amerikanare» är det en och annan som för sparpennningar därutifrån köper sig en hemmanslott; en del, som tröttnat på det stränga arbetet i Amerika, återgår till sina gamla enkla vanor och förhållanden eller draga till städerna; en annan del har väntat åter på grund af bruten hälsa, oftast med förstördt nervsystem, en annan med lungsot; många af dessa till arbete oförmögne åtnjuta underhåll från amerikanska sjukkassar, i hvilka de äro medlemmar.

Värnamo den 29 december 1907.

Joh. Ajander.

Stranda härads distrikt. Kalmar län.

De sociala förhållandena inom distriktet äro ganska drägliga. De ekonomiska likaså, om än för den jordbrukande befolkningen låga spannmålspris, dryga tjänstefolkslöner och stora skatter gjort behållningen af arbetet allt mindre. Såsom den förnämsta orsaken till utvandringen får man därför sätta ekonomiska förhållanden, vanligen fattigdom, jämte hoppet om bättre utkomst i det främmande landet, och emigranterna utgöras till största delen af torparens och arbetares barn. Hemmansägares barn utvandra dock äfven då barnantalet är stort. De vilja ej taga tjänst här hemma och utvandra den ena efter den andra, så att endast en eller två stanna hemma för att biträda föräldrarna med gårdsbruket. Härtill kommer icke så sällan missämja och vantrefnad i hemmet genom supiga fäder eller söner. En ingalunda ovanlig orsak är, att den ena af föräldrarna dör och den efterlevande gifter om sig, då barnen, så snart de uppvuxit, den ena efter den andra, utvandra på grund af vantrefnad i hemmet. Härtill kommer lockelser från vänner och fränder i det främmande landet, dels genom bref, dels vid dessas besök i fäderneslandet, med oftast falska beskrifningar om den goda ställning de förvärfvat sig, och en återvändande sådan åtföljes vanligen af en hel hop som lockats att medfölja.

Den nya värnpliktslagen har också icke obetydligt bidragit till ökad utvandring.

Hvad hälsotillståndet hos de utvandrande beträffar, så är det tyvärr just de friska och starka som utvandra. Huruvida dålig hygien i hemmen har någon del i utvandringen, torde vara svårt att afgöra. Hygienien är ju alltid dålig hos allmogen, men den är van därvid. Att den dock, såsom ökande vantrefnaden, kan hafva någon skuld, kan ju vara möjligt.

Hvad de åter inflyttade beträffar, så utgöras dessa till största delen af hemmansägaresöner, som ofta därute samlat en större eller mindre summa, ofta tillräcklig för att öfvertaga fädernegården eller skaffa sig ett annat eget hem. Handverkare återvända äfven, ofta förkofrade i sitt yrke och med vacker sparpennning. Hälsotillstånd och arbetsförmåga äro hos de återvändande männen vanligen goda, hos kvinnorna förefinnes däremot icke sällan mer eller mindre utvecklad lungtuberkulos.

Mönsterås den 20 december 1907.

E. Hygrell.

Ölands norra distrikt. Kalmar län.

Öbon i allmänhet älskar hafvet, har så att säga vikingablod i sig, och härmed sammanhänger begäret hos honom att söka sin lycka i andra länder. Härtill kommer, att jordbruket, som är distriktets hufvudnäring och har förut-

sättningar för att löna sig bra, ej skötes så intensivt som det kunde skötas, om jordbrukaren bättre kände till och beaktade nutidens erfarenheter och hjälpmedel, och därför kunna nu ej alla familjemedlemmarna få full sysselsättning hemma, isynnerhet ej under vintern. Såsom talrikt förekommande exempel på, huru jordbruket underskattas, kan anföras, att bonden reser till Amerika för att genom arbete förtjäna pengar, under det han lämnar sin gård att brukas af hustrun, ej inseende, att om han stannade hemma och skötte sitt jordbruk intensivt, skulle han förtjäna minst lika mycket därpå och hans gård alltjämt förbättras i stället för att som nu försämras.

En stenindustri kunde äfven uppammas inom distriktet och gifva arbetsförtjänst åt en del, som nu utvandrar, men företagsamhet och kapital saknas. Fisket ligger äfven så godt som nere, men kunde upparbetas och då gifva existensmedel åt många. Den kraft, som finnes i slättlandets vindar, kunde ock tillvaratagas för industriella ändamål.

Såsom bidragande omständigheter till att ungdomen ej trifves hemma utan utvandrar torde kunna anföras, dels att familjen ofta tränger sig tillsammans om vintern i ett enda rum eller till och med i köket för att spara bränsle, som här är dyrt, hvilket ju kan framkalla begäret att flyga ut ur det trånga boet — stora rymliga boningshus äro här vanliga; — dels att kvinnan mycket användes till yttre jordbruksarbete, såsom plöjning, gödselkörning etc., hvilket torde kännas för henne motbjudande och för mycket ansträngande.

Härtill kommer att jordbruksarbetaren sättes lägre på den sociala rangskalan än han borde.

Befolkningen är i allmänhet ej fattig, trots att de naturliga hjälpmedlen tillvaratagas dåligt.

Såväl bonde- som ännu mera arbetareklassen lämnar sin tribut åt utvandringen, och vanligen är det de friskaste och intelligentaste af familjemedlemmarna som utvandrar, ofta hämtade ut af förut utvandrade anhöriga eller lockade af ryktet om, att någon bekant lätt tjänat mycket pengar därute.

De från Amerika återinvandrade äro oftast antingen sådana, som hafva sina gårdar kvar här hemma, eller ock sådana, som i följd af sjukdom — vanligast neurasteni, lues, tuberkulos, sinnessjukdom — ej kunna existera därute och ibland på offentlig bekostnad hemsändas. Om ej i regel så dock till stor del anser jag dem vara från synpunkten af hälsotillstånd och arbetskraft ej önskvärda invandrare, till en mera betydande del utgöras af personer med bruten hälsa och ofta behäftade med lues och tuberkulos, hvilken sjukdom för öfrigt här är ganska utbredd.

Borgholm den 29 november 1907.

Karl A. Stenberg.

Ölands södra distrikt. Kalmar län.

De emigrerande hafva hufvudsakligen utgått från mindre jordbrukare- och arbetarehem, men bland dem hafva förekommit äfven icke så få söner af välbärgade hemmansägare.

Hvad orsakerna till emigration beträffar, så kunna såsom sådana hvarken några sociala eller hygieniska missförhållanden sägas hafva spelat någon roll, och hvad de ekonomiska förhållandena vidkommer, så har sedan länge någon anmärkningsvärd fattigdom i denna del af landet icke existerat. Befolkningen är i allmänhet välbärgad, och det allmänna välståndet har under senare tid

icke aftagit, tvärtom tilltagit, och bostadsförhållandena äro heller icke dåliga. Några tvingande skäl att öfvergifva hembygden hafva åtminstone under den tid, min kännedom omfattar, icke förefunnits; en större folkmängd än den nuvarande skulle där med lätthet kunnat finna sin utkomst. Emellertid, utsikterna till att få bilda eget hem inom önskad tid hafva ofta nog ej varit så gynnsamma. Vuxna söner till hemmansägare vilja ej gärna i längden som arbetare stanna i föräldrahemmet, och så födes tanken på Amerika af hoppet om att där kunna förvärfva sig så mycket, att de kunna återvända till hemorten och där förskaffa sig en egen verksamhet. Få om ens några emigrera i annan afsikt än att efter längre eller kortare tid återkomma till hembygden. En viss äfventyrslusta ligger för öfrigt i blodet hos öläningen. En resa till Amerika är för en öläning en småsak, som denne ej gör större affär af än en annan svensk af t. ex. en resa från Öland till Stockholm. Ej nog med att åtskilliga efter någon tids bortovaro komma hem blott för att hälsa på hemmavarande anförvanter, utan de finnas till och med som årligen uppehålla sig en del af året i Amerika och en annan del däraf hemma. På grund af den stora utvandring till Amerika, som härifrån ägt rum, äga de flesta öläningar anhöriga eller bekanta i Amerika. Dels vid besök i hemorten, dels skriftligen söka dessa locka andra att följa deras exempel. Framgången af detta slag af emigrantvärfning har varit mycket stor, särskildt bland de unga kvinnorna, som utgjort emigranternas flertal, och bland hvilkas bekanta i Amerika många där lyckats blifva gifta, ett förhållande, som nog icke minskat lockelsen.

Hvad fruktan och obenägenhet för värnpliktens fullgörande beträffar, så kan nog äfven den för en och annan hafva varit en föranledande eller bidragande orsak till utflyttning, men af någon afsevärd betydelse är detta orsaksmoment dock icke.

Det är en icke ringa summa af arbetskraft, som det öländska jordbruket genom emigrationen sålunda förlorat, och att detta det oaktadt icke gått tillbaka utom tvärtom framåt, och att det allmänna välståndet så väsentligt stigit, beror nog därpå att befolkningen, som i jordbruksafseende förr varit långt efter sin tid, på den senare tiden mer och mer tillägnat sig modernare metoder och börjat att alltmera använda maskinkraft, som ännu så länge kunnat ersätta den arbetskraft, som genom emigrationen gått förlorad. För öfrigt har från de utflyttade till hemmavarande släktingar ej obetydligt med penningar blifvit hemskickade, som kommit dessa till godo. På senare åren lära dock sådana remissor hafva väsentligen minskats, men intill sista tiden hafva de öländska utvandrarne i allmänhet haft framgång i Amerika. De hade också, de allra flesta, såsom ofvan nämnt, före sin afresa släktingar eller andra bekanta därute, hvilka efter framkomsten till det främmande landet voro dem till stöd och hjälp. Visserligen har en del efter sin afresa ej vidare låtit sig afhöra och har måhända gått under, men deras antal torde icke hafva varit så stort. Många hafva efter längre eller kortare tid återkommit till hemorten, men de flesta hafva af en eller annan anledning stannat kvar därute.

Beträffande frågan, huruvida från Amerika återflyttande personer i regel kunna anses vara från synpunkten af hälsotillstånd och arbetskraft önskvärda invandrare, så spelar därvid, såsom naturligt är, de hemvändandes ålder en hufvudroll. Många återkomma först gamla, sedan största delen af deras arbetskraft blifvit förbrukad. Personer, hemkomna med eljest bruten hälsa eller med smittosamma sjukdomar behäftade, hafva icke utgjort någon afsevärd procent. Jag har i min praktik bland de från Amerika till Öland återkomna påträffat endast ett par tuberkulosfall samt 4 med i Amerika utbruten sinnessjukdom.

Hvad de ännu i sin krafts dagar varande återinvandrarna beträffar, så ger mig erfarenheten anledning göra en bestämd åtskillnad mellan män och kvinnor. Då för de förra hufvudsyftet med utvandringen varit att söka förvärfva medel att sedan här hemma kunna förskaffa sig en bättre ställning, och utsikten till förvärf varit större vid industriella verk, där arbetslönerna varit större än hos farmare, så hafva de i regel visserligen icke samlat sådana erfarenheter, som här hemma skulle kunna komma modernäringen jordbruket till godo, men de hafva därute fått lära sig arbeta mera intensivt, och de hafva, sedan de efter hemkomsten ägnat sig åt jordbruket, i allmänhet skött sig väl äfven såsom jordbrukare.

Hvad kvinnorna beträffar, så gör ett betydande antal af dessa, då de efter en tids vistelse i Amerika återkomma hem, mera intryck af påfåglar än allmogekvinnor. De hafva blifvit »fröknar», uppträda i eleganta toaletter och med förnäma fasoner, och att deltaga i deras tarfligare medsystrars arbete här hemma är under deras värdighet. Det dröjer vanligen också icke länge innan de begifva sig af igen.

Huru motverka emigrationen från Öland och befordra återinflyttning af önskvärda individer? Denna fråga måste jag lämna obesvarad. Har en öläning eller öländska gripits af den här epidemiska Amerikafebern, så står denna nog icke att afhjälpa. Jag hade för ett par år sedan i min tjänst en 22-årig flicka, frisk och dugande samt nöjd med sin lott. Men så fick hon en dag bref från släktingar i Amerika med uppmaning att komma ditöfver, och från den dagen var hennes sinnesro försvunnen. Erinrad om det orätta uti, att alla barnen på detta sätt öfvergåfvo sina gamla i närheten boende föräldrar, förklarade hon sig till sist behjärta detta, och att hon slagit Amerika ur hägen. Efter någon tid kommo släktingarna hem från Amerika, och så var hon en dag utan ett ord försvunnen, rymd med dessa till Amerika. Detta exempel från denna ort är i mer än ett afseende betecknande. Åtminstone på öfvertygelsens väg torde föga eller intet vara att vinna, men — konjunkturerna i Amerika äro ingalunda numera desamma som förr, och måhända skola de minskade utsikterna till förvärf därute så småningom utöfva ett hämmande inflytande på den beklagliga dragningskraft som Amerika ännu utöfvar på befolkningen i dessa bygder,

Bengtstorp, Mörbylånga, den 19 januari 1908.

Ernst Lundevall.

Karlskrona distrikt. Blekinge län.

Beträffande befolkningens sociala och ekonomiska villkor i Blekinge äro dessa, om man bortser från att här liksom annorstädes hvarje socken, hvarje by äger sina välbärgade och sina fattiga, i så hänseende kanske anmärkningsvärda, som vissa delar af länet måste anses vidt skilja sig från andra. Detta står naturligen dels i samband med själfva landskapets naturförhållanden dels ock på dess gamla ställning såsom gränsland mellan tvänne riken; men dessa båda fakta synas mig icke tillräckliga att förklara t. ex. den uppenbara andliga och kroppsliga degeneration, som inom vissa familjer påträffas inom Listerhalfön, samt den rent kulturella efterblifvenhet, hvilken utmärker vissa af skogsbygdens tämligen begränsade område.

Utän att i öfrigt vilja i detta sammanhang söka draga några mer exakta gränser mellan landskapets olika delar tror jag mig dock såsom en allmän regel kunna uttala, att hela mellersta tredjedelen af länet från söder till norr,

således äfven omfattande kustbefolkningen samt skogsbygden, utmärker sig för en i stort sedt bättre ekonomisk ställning, bättre sociala och hygieniska förhållanden samt högre andlig och sjäslig (karaktärs-) utveckling, än hvad man öfver hufvud påträffar i de östra och västra delarne. Särskildt är detta fallet, om jag jämför den nu berörda skogsbygden med den, som innefattas under »Rödeby och Augerums skogar» samt därintill gränsande trakter. Befolkningen härstädes lefver delvis i en fattigdom och ett hygieniskt elände, som jag vill hoppas icke skall äga mången motsvarighet inom andra län, samt står på grund häraf i rent kulturellt hänseende på ett afsevärdt lägre plan än länets öfriga befolkning.

Karlskrona den 10 januari 1908.

Carl L. Dahlberg.
Förste provinsialläkare.

Ronneby distrikt. Blekinge län.

Min erfarenhet som praktiserande läkare vid Ronneby hälsobrunn under 21 somrar har utvisat, att en stor mängd svensk-amerikanare få sin hälsa förstörd i Amerika, och det egendomliga är att så godt som alla patienter, som kommit till Brunnen från Amerika, lida af samma sjukdom, nämligen neurastenien (allmän nervsvaghet), och orsaken härtill är alltid densamma, nämligen alltför intensivt arbete. När en svensk arbetare kommer till Amerika, får han snart klart för sig, att han endast har sig själf att lita på, och han känner sig tvungen att anstränga sig till det yttersta för att slå sig fram. Vi ha således vid Ronneby Hälsobrunn det intryck, att en stor del af våra landsmän återvända från Amerika med bruten hälsa. Jag har däremot ingen erfarenhet om tuberkulos såsom vanlig bland immigranter.

Å andra sidan känner jag bland provinsialläkaredistriktets befolkning åtskilliga personer, som efter några års vistelse i Amerika åter blifvit bofasta i hemorten och hvilkas erfarenhet från Amerika gjort dem till särskildt dugliga medborgare. En hemmansägare eller handtverkare, som varit i Amerika, är i regel en mycket ordentlig och skötsam person, som respekteras af sina grannar och stundom tager initiativ till förbättringar af jordbruk, vägar m. m. i hemtrakten. Jag har således det intryck, att från Amerika återinflyttade personer i regel kunna anses vara ifrån synpunkten af arbetskraft önskvärda invandrare.

De flesta utvandrare från Blekinge torde komma ifrån smärre torp och backstugor i skogsbygden, och de ha i regel anhöriga eller bekanta i Amerika, hvilka stundom sända dem respengar eller i hvarje fall förhjälpa dem till arbete efter framkomsten till det nya landet. Orsaken till denna emigration är tydligen endast behof att förbättra den ekonomiska ställningen för sig och sina hemmavarande anhöriga, och flertalet reser utan tvifvel med den föresatsen att efter några års lyckosamt arbete i Amerika få återkomma till sin hemort.

Ronneby den 31 januari 1908.

S. V. Rietz.

Båstads distrikt. Kristianstads län.

Inom mitt distrikt, som innefattar största och yttersta (västliga) delen af Bjäre-halfön, mellan Skelder- och Halmstadsvikarne, är det en så vanlig sak att resa till Amerika, att det knappt finns ett hem, som ej har någon medlem där.

Orsaken är, att jorden i mitt distrikt, som från skånsk synpunkt sedt får betraktas vara af tredje klassens sädesjord, är delad i hemman på 15—40 tunnland, därtill med något tunnland skogsbacke, och att detta hemman således ej kan föda hela familjen på 4—6—8 pers. Så skola några ut, och de gå till Amerika af gammal tradition.

Distriktet är sedan gammalt ett sjömansdistrikt, så kanske ligger däri den första impulsen att af nämnd orsak bege sig till just Amerika. De flesta ha det bradär och sända ibland mynt hem till hemmavarande för att resa ut.

Såsom ordförande i ett par (sparbanks- och annan) bankstyrelser är jag i tillfälle se att de spara bra och sända hem mycket pengar till insättning. I synnerhet kvinnor spara bra. När en kvinna varit där ett par år, sparar hon ihop 1,000 kr. om året.

På det sättet göra barnen hemmanet och hemmet skuldfria, sedan komma de oftast hem, »ty det är lättare arbete här». Detta sker i allmänhet efter 8—10 år.

Utvandringen har dock aftagit äfven härifrån. Orsaken är den allmänna höjningen af arbetsförtjänsten i Sverige och kanske varningsrop från anförvanter i Amerika.

Af 15-årig erfarenhet från detta distrikt vågar jag påstå, att distriktsbefolkningens jämförelsevis burgna ställning resulterar från barnens i Amerika gjorda besparingar. Men de säga också, att där gäller det bara att arbeta och spara och skicka hem. Gjorde de det i Sverige, mena de flesta att förhållandena blefve desamma, åtminstone *nu*.

I allmänhet äro de friska och starka, då de återkomma. Någon gång händer det, att de hemkomma med lungsot för att dö. Men jämförelsevis sällan. »Men det duger ej vara sjuk i Amerika, det är dyrt och ingen bryr sig om det», säga de.

Båstad den 4 februari 1908.

A. Christer-Nilsson.

Engelholms distrikt. Kristianstads län.

Orsakerna till emigrationen har jag funnit hufvudsakligen vara två.

Först och främst att en mängd fattiga och mindre bemedlade personer, hvilka verkligen lefva under usla förhållanden här i landet och ej anse sig ha annat hopp för sin ålderdom än fattighuset, fattas af en obetvinglig lust att emigrera till Amerika för att där få bättre utkomst, skaffa sig bättre föda och kläder samt bättre bostäder m. m., intagna som de äfven äro af den fasta tillförsikten att hastigare och säkrare än i Sverige kunna hopspara kapital för ålderdomen samt äfven nå upp i en bättre samhällsställning än de någonsin kunna här hemma; för det andra ihärdiga lockelser och öfvertalningar från en mängd svensk-amerikaner, som gärna vilja ha till sig sina svenska släktingar, enär de, omgifna som de äro af främlingar i det för dem nya landet, vantrifvas där och känna sig ensamma, men ej vilja återvända, sedan de väl kommit dit. De skicka ofta sina anförvanter biljetter för öfverresan och taga dem ofta med, när de återvända efter kortare besök i »Old Sweden».

Under den tid landtmannapartiet härskat i riksdagen hafva genom lifsmedelsskyddstullsystemet, afskrifningen af grundskatterna, af rust- och roteringskyldigheten m. m. en mängd hemmansägare kommit upp i herrskapsklassen. Drängarnes och pigornas löner hafva visserligen under tiden stigit betydligt, men vid många större bondgårdar i mitt distrikt bor drängen fortfarande i ett

rum utan eldstad, under samma tak och i omedelbart samband med stallet. Är det underligt då, om t. ex. han, sedan numera det patriarkaliska förhållandet mellan husbondfolk och tjänare brustit eller håller på att brista, gör jämförelser mellan sin och husbondfolkets ställning, sparar af sin lön, köper biljett och emigrerar till Amerika, där han anser sig kunna hastigt arbeta sig upp till en högre och bättre samhällsställning. Det tjänar i allmänhet ej mycket till att upplysa honom om, att kroppsarbetarne i Amerika i allmänhet få arbeta mycket intensivare än hemma, och att så många misslyckas i sin sträfvan och gå under. Han har esomoftast liksom en fix idé, att han skall lyckas, ty hans bekanta, Per eller Pål, ha gjort det, och så reser han, trots alla varningar.

Det kan ju ej heller förvåna, om sonen eller dottern till t. ex. en torpare eller stutare, hvilka sett att föräldrarna, trots allt släp och slit här hemma, aldrig lyckats skaffa sig någorlunda drägliga lefnadsförhållanden eller spara något för ålderdomen, resa till ett land, där de ha anförvanter, för hvilka det gått tämligen bra och som ständigt locka dem dit, »där lyckan säkert väntar dem».

En del af utvandrarne härifrån resa till Amerika utan bestämd afsikt att återkomma, annat än möjligen på kortare besök; en annan del med bestämd afsikt att återkomma och stanna hemma, när de anse sig ha samlat tillräckligt kapital för att t. ex. köpa ett eget ställe med jordbruk, afbetala ärfda eller förvärfda skulder, etc.

Jag har här t. ex. träffat familjer, i hvilka husfadern vistats i Amerika i många år (ända till 20) och under tiden regelbundet skickat hem penningar till de sina, så att mycket afsevärda afbetalningar blifvit gjorda på gårdens in-tecknade skuld; men mycket oftare har jag funnit, huru t. ex. män öfvergifvit hustru och barn och aldrig låtit höra af sig, utan låtit familjen hemma reda sig bäst den gittat och kunnat.

Emellertid får man icke vara blind för, att emigranterna i det stora hela hemskicka betydliga summor till sina anförvanter. En stationsinspektör vid en mindre station i mitt distrikt har upplyst mig om, att endast vid hans station minst 100,000 kr. om året komma från Amerika till släktingar i den socken där stationen är belägen.

Dock, hvad betyda egentligen dessa summor, om de ock för hela landet stiga till flere millioner, mot den oerhörda förlust af arbetsfört folk i sina bästa år, hvilken Sverige årligen lider genom folkvandringen till Amerika, hvilket får skörda frukten af de personers mödor och duglighet, som vårt fosterland ammat, närt och med stora uppoffringar fostrat.

Rörande spörsmålet, huruvida från Amerika återinflyttade personer i regel kunna vara från synpunkten af hälsotillstånd och arbetskraft önskvärda invandrare, får jag nämna, att, så vidt jag kunnat utröna, en del af immigranterna, hvilka samlat kapital i Amerika, äro arbetsdugliga och göra god nytta för sig, när de stanna hemma. Ofta kommer den vidgade erfarenhet i afseende på bättre arbetsmetoder m. m., hvilken de förvärfvat under sin bortovaro, det gamla fosterlandet till godo, men de ha ock ofta insupit mycket af amerikansk »smartness», som de gärna, utan att det är synnerligen nyttigt, meddelat åt sin omgifning.

En högst betydlig del af immigranterna höra emellertid ej till nyssnämnda klass, utan återvända till fosterlandet och stanna hemma med förstörd hälsa och brutna krafter, några endast för att dö i Sverige. Jag har ofta funnit, att t. ex. sinnessjuka personer, såsom det för mig bestämdt uppgifvits, rent af hemsändts af amerikanska myndigheterna för att här tynga på fattig- och hospitalsvård etc. Mycket ofta händer det, att personer behäftade med lungsot

återkomma. De amerikanska läkarne bruka säga dylika sjuka, att klimatet i Amerika är för hårdt för dem, och råda dem därför att resa hem ju förr desto häldre. I en af socknarne i mitt distrikt (kanske i flera), där lungtuberkulos är mycket spridd, säger man, sannolikt ej utan skäl, att den blifvit så allmän, när så mycken smitta blifvit spridd genom de många immigranterna. Åtskilliga komma hem för följder af malaria, syfilis etc. Många komma hem därför att de äro utarbetade af det jäktande säsongarbetet med de många uppsyningsmännen (basarne), som »aldrig tillåta en raststund under det uppslitande arbetet». Jag har funnit åtskilliga af dessa immigranter förstörda för lifvet. Andra däremot äro endast tillfälligt utarbetade. De tillbringa ofta sin hvilotid som gäster i sina ofta ganska torftiga gamla hem, och sedan de hämtat krafter, återvända de ofta till Amerika igen. Jag brukar då ofta fråga: hvarför reser ni nu tillbaka till det svåra släpet igen? och får då ofta till svar: »Här är så trångt och smått hemma, här äro så många formaliteter för allting, här han I icke 8 timmars arbetsdag», etc. En tjänstflicka sade en gång: »Jag reser tillbaka, ty här finnas ej varmvattenledningar i köken».

Engelholm den 31 december 1907.

A. Lindstedt.

Oskarsströms distrikt. Hallands län.

Emigranterna från dessa trakter utgå vanligen från de mindre hemmans-egarne, arrendatorerna, torparne och arbetsklasserna. Orsaken till emigrationen är i de flesta fall begäret att ekonomiskt förbättra sin ställning, och uppfattningen att detta i Amerika går mycket lättare för sig än här hemma. Genom bref från anhöriga eller bekanta, som någon tid vistats i Amerika och antingen haft turen att få bra platser och god förtjänst eller ock i öfverdrifna ordalag skryta med sina inkomster, lockas många att emigrera. Då man talar med emigranter om orsaken till deras resa, får man alltid samma svar: den och den bekante tjänar så och så pass mycket, har en så och så pass god plats; den eller den kom hem från Amerika och medförde hem efter några års vistelse där så och så många tusen kronor; och så vidare. Bland de kvinnliga emigranterna råder ock den uppfattningen, att de få lättare platser, få mera ledigt, få gå fint klädda, blifva uppburna, uppmärksammade o. s. v. — ofta ser man ock att en vanlig enkel bondflicka återvänder efter 2 å 3 års vistelse i Amerika, och att hon vid återkomsten uppträder i toiletter, som väcka hennes hemmavarande väninnors bittraste afundsjuka. Sådant lockar, och det kan man ock höra ibland i uttryck sådana som dessa: se så fin hon har blifvit på så kort tid; Amerika är ändå ett bra land, tänk hvad det är lätt att tjäna pengar där och hvad det skall gå bra att bli gift, när man kan uppträda så fin; etc.

En annan orsak, som jag ofta äfvenledes har funnit, är begäret att slippa ifrån värnplikten. Bland allmogen finns ännu hos mången kvar en gammal inrotad åtrå att på ett eller annat sätt söka krångla ifrån sig den medborgarplikten, och emigrationen tillgripes af mången som medel därtill. Man blir ibland som läkare omedd undersöka, huruvida utsikt till befrielse från värnplikten förefinnes. Om så ej visar sig vara fallet, får man det svaret: ja då reser jag till Amerika, så slipper jag.

I dessa trakter finnas visserligen ganska många både bönder och arbetare som i Amerika på några år förtjänat några tusen kronor och ändå vid återkomsten haft goda arbetskrafter kvar, så att de köpt sig en hemmansdel, som

de bruka och sköta t. o. m. utmärkt, eller ock kunnat köpa eller bygga sig ett hus, eller i öfrigt kunnat få sig en god ställning. Många af dessa uppgifva, att de haft sin vistelse i Amerika att tacka för den oberoende ställning de nu innehafva; de säga dock att de fått slita mycket hårdt, och att det varit deras goda hälsa som gjort att de kunnat stå ut i det klimatet och med det arbetet, samt att, om arbetet bedrifvits lika intensivt här hemma och sparsamheten här varit lika stor, behållningen af arbetet här hemma i landet bort bli ej så särdeles mycket mindre.

Dylika jämförelser anställas dock ej så ofta. Vanligen dömes helt ytligt. Den eller den har kommit hem efter t. ex. 10 års vistelse i Amerika med en behållning af t. ex. 6- à 8,000 kronor. — Hurudant arbetet har varit, huru stor försakelsen och sparsamheten — ja det tages ej med i beräkningen. Pluraliteten af emigranter äro ju människor i sin bästa arbetskraft, och oftast äfven de modigaste, kraftigaste och friskaste individerna. De komma till Amerika fullt färdiga att genast gripa in i intensivt arbete. Att arbetsprodukten skall kunna bli stor, är ju helt naturligt, och Amerika är att lyckönska som får in sådana mängder af färdig arbetskraft, som ej kostat landet någon uppfostran eller någon utbildning. Att således en och annan frisk och kraftig arbetare skall efter några år kunna återvända med en sparad penning, är ej så underligt.

Men hur många duka ej under i kampen i det främmande landet! Hur ofta hör man ej: jag var så frisk då jag for, jag arbetade så hårdt och strängt en tid, jag slet så ondt, och till sist blef jag sjuk; jag kunde ej uppehålla mig längre, jag måste resa hem för att bli omhändertagen af mina anhöriga; eller jag måste hem och söka för hälsan som blifvit bruten och som jag ej kunde återfå där ute; o. s. v. Många, många öfveransträngda, hemkomna med försvagade nerver och krafter, med bruten, hälsa har jag haft under behandling under de 15 år jag varit läkare i detta distrikt. Att den sjukdom, som så oveckligt sällar sig till andra kraftnedsättande moment, nämligen lungtuberkulosen, skall vara vanlig bland de hemvändande svensk-amerikanarne, det är helt naturligt och något som jag otaliga gånger kunnat konstatera.

Oskarsström den 2 januari 1908.

Alb. Liedholm.

Orusts distrikt. Göteborgs och Bohus län.

Från Orust äger som bekant en betydande utvandring till U. S. A. rum. Icke direkt hithörande men beroende på till stor del samma orsaker sker en än större utvandring till närbelägna städer, i synnerhet Göteborg, och torde denna utvandring vara mycket större än till utlandet. All denna utflyttning sker hufvudsakligen eller enbart från den landtbrukande delen af ön, där socknarnas folkmängd som en naturlig följd däraf år från år och högst afsevärdt minskas, hvaremot befolkningen på fisklägena företer en jämn ökning och högst obetydligt eller alls icke med sin ungdom bidrager till vårt fosterlands försvagande genom utvandring.

De faktorer, som härstädes alstra emigrationen, äro liksom annorstädes af olika art, och skall jag här söka framhålla några af de om jag så må säga konkreta orsakerna, lämnande åsido dem som bero på folkets lynne, äfventyrshåg och lockelser.

I den landtbrukande delen af Orust äro de ekonomiska förhållandena för alla de familjefäder, som skola försörja sig och de sina med landtbruksarbete

såsom torpare eller daglönare, synnerligen dåliga. Sedan gamla tider, då penningen hade helt annat värde än nu, har ingen synnerligen betydande höjning af dagsverklönerna ägt rum, och följden har blifvit att fattigdomen på många håll är tryckande. Endast för att därigenom få möjlighet bilda hem och familj tar en man i våra dagar ett dagsverkstorp. Han får då ett hus att bo i, hvilket gårdsägaren består, ofta äfven bränsle. Men hemmet är så godt som utan undantag ytterst dåligt. Det består af ett rum och kök, det senare vintertiden ofta oanvändbart. Nästan alltid är rummet så lågt i tak, att en normalt lång person icke kan stå på långt när rak inne. I bästa fall kan $\frac{1}{2}$ fönster sommartiden öppnas, ofta (oftast?) intet. Torpet kan i vanliga fall föda en ko, ett par får och några höns. För besittningen af detta hem, som aldrig kan bli eget hem och således ej älskas som det egna, måste arbetaren göra ett visst antal (60—100) dagsverken om året fritt, och dessutom — hvilket är högst betungande — vara skyldig att mot ett arvode växlande mellan 50 och 100 öre + mat [jag har, otroligt men sant, detta år träffat en torpare, som för sitt lilla torp skulle göra 60 årliga dagsverken fritt och för öfrigt var skyldig göra och verkliga ofta gjorde öfriga dagsverken för (»liksom far förr 8 skilling» =) — 16 öre per dag och mat] infinna sig till arbete vid gården, så snart ägaren kallar. Han kan ej söka sig lönande arbete på annat håll. Barnen, som i fattigdom och försakelser växa upp i sådana hem, få höra talas om den arbetsförtjänst, som ute i Amerika kan fås, de se återvändande socknebor, som med två tomma händer utvandrat, vid återkomsten köpa sig hem och gård. Lusten vaknar, och så snart, — genom tjänst såsom tjänare eller på annan sätt — pengar kunnat skaffas, styr man kosan ut till Amerika. Och bonden — han förstår ej, hvarför han har så svårt att få folk. Han prisar den »gamla goda» tiden, då en fullgod dräng betaltes med 30—40 kr. per år, och då intet torp behöfde stå ledigt af brist på sökande. Han tycker sig bjuda så rikligt betaldt, då han ökat dagspenningen från 25 till 75 å 100 öre — jämte så stora naturaförmåner. Torparen har ju ej skatter, jämförliga med hans, och intet tjänstefolk. Han själf, bonden, drifver landtbruket i hufvudsak som far och förfäderna före honom och kan nätt och jämnt skaffa pengar, förutom det dagliga uppehållet och kläder, till de stora skatterna och den nästan oundgängliga spriten. Naturligtvis stanna endast de sämre arbetskrafterna under dylika omständigheter vid ett jordbruk, som, trots en ypperlig jord, på grund af okunnighet eller tröghet ej utbildas eller skötes rationellt. Här behöfves framför allt upplysning, mycken upplysning; upplysning om hvilka möjligheter till rik afkastning fädernejorden ger, om man blott rätt brukar och göder densamma, upplysning och insikt om, att dåligt födda och dåligt aflönade arbetare också göra ett dåligt arbete; upplysning om, att spritdryckerna ej höja utan sänka arbetsintensiteten, och att de ej äro nyttiga utan skadliga, och upplysning om mycket annat. Här på ön torde årligen konsumeras spritdrycker för ett värde af minst 200,000 kr., hvaremot jag antar, att böcker — nödiga skolböcker frånräknade — icke förvärfvas för 1 % af denna summa. Kunde nu så mycket uträttas, att hälften, eller låt vara endast $\frac{1}{4}$ af denna summa i stället för att användas till alkoholdrycker utbetaltes i arbetslöner, skulle helt visst en hel del emigranter kunna finna skälig utkomst hemma utan att för nöds skull resa ut. Seden är här — jag har stundom själf sett det — att dagligen traktera arbetare, isynnerhet handverkare, med brännvin. Man säger sig i annat fall ej kunna få arbetare. Nej, må de hellre öka dagspenningen och låta bli ned-sätta arbetsintensiteten med spritvaror. Det uppges — jag har ej sett det — att i handelsbodarne för att locka kunder trakteras med brännvin. Nej, må de då hellre sälja billigare och ej kringgå lagen genom att »bjuda» på sprit!

En sak, hvarmed mången bonde, helt visst i oförstånd, bidrager till emigrationen, är denna. Han låter sin vuxne son eller dotter gå hemma och arbeta tungt vid gården — det är synnerligen ondt om tjänstefolk — år ut år in utan annan lön än kläder o. d. Han vill mången gång ej ens höra talas om sonens eller dotterns giftermål, i hvilket fall han skulle mista sin billiga arbetskraft. Så kommer en lockelse från det fjärran landet i väster, måhända en erbjudan om biljett, och helt naturligt blir frestelsen att få en själfständig ställning med egna inkomster för stark, och den unge reser ut. Bonden borde i stället ge sina barn, som ordentligen arbeta, deras välförtjänta lön också i kontanter, och han hade mycket större sannolikhet för att få behålla dem i Sverige.

Sannt är, att de hygieniska förhållanden, under hvilka mången här lefver, äro mycket usla, men på den ståndpunkt, å hvilken upplysningen och anspråken i dithörande frågor här stå, anser jag, att detta i och för sig ej härifrån försakar emigration.

Den, som härifrån reser till Amerika, gör detta ofta i afsikt att, sedan han förtjänt en viss mängd pengar, komma åter. Många äro också de familjefäder på Orust, som därute förtjänt mynt till sitt egna hem, sin egen lilla gård, och många de, som därute arbetat sig ur större eller mindre skuldsommor. Jag har ingen statistik att därpå stödja mitt omdöme, men min tro är, att härifrån en mycket stor procent af emigranterna återkomma för att stanna hemma, något som ingalunda i regel var fallet å mitt förra verksamhetsområde, nordvästra Dalarne, därifrån många utvandrade men sällan någon återkom, om ej på besök, och då ofta lockade släktingar eller vänner med sig ut.

Beträffande frågan, huruvida från Amerika återinflyttade personer i regel kunna anses vara från synpunkten af hälsotillstånd och arbetskraft önskvärda invandrare, kan jag ej säga annat än ett obetingadt ja. Sorgligt är ju, att så många egna en stor del af sitt lifs bästa arbetskraft åt ett främmande land i stället för åt sitt fosterland, men i regel äro immigranterna ännu arbetsdugliga, därjämte välbärgade och energiska och ha lärt att taga vara på sin arbetstid och sin arbetskraft, hvarför de äro till stor nytta för sin ort. Till min kännedom ha ännu ej kommit fall, där immigranternas hälsa varit bruten af tuberkulos eller annan smittosam sjukdom, men min erfarenhet härifrån är ej heller ännu så lång.

Summan af det sagda är: när upplysningen stigit och arbetet, isynnerhet landtbruksarbetet, bättre kan betalas, när egna, sunda hem kunna på billiga villkor beredas åt de obesutne arbetarne och när fosterlandskäreleken hunnit än vidare höjas och stärkas, då skola enligt min tro Sveriges söner och döttrar stanna i sitt fosterland och egna detta sitt arbete.

Härleby, Ileberg, den 13 december 1907.

Pär Landahl.

Strömstads distrikt. Göteborgs och Bohus län.

Då såväl utvandringen som tillbakaflyttningen här ingalunda numera försiggår hoptals, utan så, att enstaka individer, omärkligt för andra än deras närmaste, utvandra och oftast efter några år komma tillbaka, och då rörligheten hos en stor del af vår bohuslänska befolkning i öfrigt är synnerligen stor, än, såsom för fiskarena, betingad af de olika fiskeorterna under olika årstider, än af att en icke ringa del äro sjömän till yrket och såsom sådana

vistas utomlands längre eller kortare perioder, är det lätt förklarligt, att en större eller allmängiltig erfarenhet i frågan icke af mig kan presteras såsom grund för mitt omdöme.

Dock tror jag mig hafva funnit, att för en bohuslänning en Amerikaresa i allmänhet icke af den resande själf uppfattas såsom liktydig med utflyttning för alltid utan såsom ett uppsökande af ett ställe, där tillfälle ges till god arbetsförtjänst, hvarifrån besparingen kan hemsändas till hemmavarandes — ofta egen familjs — underhåll eller förvaltning (insättande i bank). När därför arbetsförtjänsterna därute blifva dåliga eller den hos bohuslänningar särskildt utpräglade hemlängtan blifver för öfvermåttigt, resa de hem igen — första tiden visserligen något amerikanska i språk, sätt och later, dock icke värre än hvarje piga härifrån, som några månader vistats i Norge, är norsk — och äro snart åter omärkligt assimilerade i sin gamla omgifning — in-stuckna bland de sina.

Där bland den jordbrukande befolkningen flera söner och döttrar finnas, skule en delning af det förut obetydliga hemmanet dem emellan gifva en för framtida utkomst icke tillräcklig del åt hvardera. På ena eller andra sättet regleras då förhållandet, i allmänhet så, att en af sönerna eller en måg blifver vid gården och de öfriga ge sig ut i världen, en hit, en dit. Merendels ligger då tanken på Amerika närmast, där så många släktingar och bekanta finnas före dem. Efter längre eller kortare tid återvända de emellertid i regel till hembygden, där de nu bepröfvade, erfarna och till mogen ålder komna männen ofta äro i stånd att köpa hemman för besparingarna och stifta familj, och likaledes kvinnorna, som i ena eller andra verksamheten fått se och lära mycket i det främmande landet, efter hemkomsten röna hastig åtgång på äktenskapsmarknaden.

En del af dessa ungdomar äro här hemma före afresan till Amerika obändiga odågor, som i dryckesgillen, kortspel och annan odygd fördrifva sin tid och ej vilja arbeta eller bära sig folkligt åt, och det är beträffande sådana de gamla gubbarnas välbepröfvade ordination att ofördröjligen »resa till Amerika för att lära folkvett» gäller. I sistnämnda hänseende har Amerika bland allmogen förvärfvat sig anseende såsom en fortsättnings- och avslutningskurs i lifvets skola ofvanpå folkskolan.

Tillbakaflyttning äger dock icke alltid rum. Huru stor del af de från Norra Bohuslän utvandrade, som kvarblifva därute för återstående delen af sitt lif, är mig icke möjligt att ens tillnärmelsevis kunna ange, men under hänvisning till hvad redan ofvan sagts skulle jag tro den icke vara så synnerligen stor.

Till besvarande af frågan om återinflyttning vore önskvärd svaras obetingadt: ja! — då, såsom ofvan antydts, återkomsten här på trakten merendels sker i den kraftigaste åldern och dessutom säkerligen af den bättre delen af dem, som utvandrat; — de sämre, oförbätterliga elementen hafva liksom fränfiltrerats i Amerika och äro icke i stånd att taga sig hem. Bland besutna bönder i mitt distrikts socknar är det icke få — och märk noga de mera insiktsfulla och belevade bland dem — som tillbragt 5 à 10 år i Amerika.

Väl är det sant, att det några gånger händt, att utvandrare, som i Amerika angripits af lungsot — den enda sjukdom, som i detta sammanhang kan vara att räkna med — sedan de där, när sjukdomen gjorde dem oförmögna till arbete, förtärt sina besparingar, de till sist genom sammanskott af landsmän erhållit nödig hjälp för resan hem och här genast fallit fattigvården till last, men detta lilla minus kan icke stort taga från mitt ofvan uttalade kraftiga: ja.

Strömstad den 14 april 1908.

Conrad Cavalli-Björkman.

Vänersborgs distrikt. Älfsborgs län.

Hit återkomma från Amerika årligen många för att söka återvinna hälsan. Samtliga som besökt mig hafva lidit af höggradig nervsvaghet (Neurastenia), varit utmagrade och utslitna. Åtskilliga hafva under de senare åren återvänt hem på grund af lungsot, hvaraf flertalet ock gått under.

Af de hemkomna neurasteniska kvarstanna en del och söka skaffa sig en liten hemmanslott. En del återvända till Amerika, enär de ej trifvas med »lugnet och sälligheten» samt »bristen på resurser här hemma.»

Alla uppgifva sig hafva i Amerika »ätit patentmediciner långa tider.»

För det fåtal, som jag haft tillfälle att som läkare följa, har det kräfts 8—12 månader å längre tid, innan de återvunnit sin hälsa och jämvikt.

Så vidt jag kunnat utröna, hafva en del af de till Amerika återvändande rest tillbaka därför, att de i hemorten icke genast kunnat öfverkomma någon för dem lämplig jordbrukslägenhet.

En del hafva uppgifvit, att de måste resa tillbaka till Amerika, enär de här hemma för sin hälsas återvinnande förbrukat sina från Amerika medförda besparingar.

De från Amerika nyligen hemkomna förefalla i allmänhet intelligenta och vakna och finna förhållandena här hemma små och trånga och alltför lugna. Den omständigheten att de i viss mån äro »främlingar» till en början i sin hemort, torde ej oväsentligt bidra till att en del ej trifves.

Skälen till utvandringen angifves ofta vara fruktan för den dyra och tunga »beväringsexercisen». Det är dock svårt stt förstå denna fruktan, då man samtidigt, och särskildt nu de senare åren, af dem som fullgjort sin värnplikt hörer ganska enstämmigt (undertecknad minnes mig ej hafva hört motsatsen i något enda fall!) att värnpliktsöfningarne icke voro svåra, tråkiga eller öfveransträngande. En hel del hafva ansett dem mycket fördelaktiga. I flertalet fall finnes orsaken till utvandringen däruti, att i Amerika varande nära anhöriga skrifva hem och tillråda ditresa, eventuellt sända respengar eller biljetter.

En stor del (af dem jag åtsport) hafva uppgifvit sig ämna resa till Amerika, för att där, på kortare tid än hvad i Sverige kan ske, förtjäna så mycket att de kunna här hemma efter några år inköpa fädernegården eller något annat litet hemman.

Befolkningens lefnadssätt och vanor, med i viss mån undernäring, samboende i ett ständigt öfverfyldt och belamradt rum utan trefnad, alstrar onekligen en tryckt stämning, med sänkt lifsmöd och lifskraft och företagsamhetslusta att gripa sig kraftigt an med något företag här hemma.

Det förefaller som om »den som ramlar i Sverige, har svårt att resa sig» och återvinna eget och andras förtroende och tillförsikt.

»I Amerika där försöker man ett. Går det ej, så frestar man på ett annat. I dag svält, i morgon på grön kvist. Det går ömsom, men ingen är sämre för det.»

Yttrandet har jag af en svensk-amerikan, som jag noga känner.

De vuxna barnens ställning i hemmen å landsbygden drifver lätt barnen ur hemmen. Intet eget krypin, där de äro sina egna; ingen egentligen själfständig ställning; ingenting som de kunna kalla sitt eget, sin egen välfångna lön. Fädernehemmets vidmakthållande, eventuellt förkofran, kan visserligen utlofva vinst framdeles, men ger sällan något för tillfället. För att bli själfständig måste sonen eller dottern bort. Fabriker locka, städerna locka, o. s. v. Jordbruket lockar föga ännu, icke därför att arbetet är motbjudande,

utan mycket därför att drängstugan, statarebostaden eller torpstugan ter sig allt annat än vårdad och lockande.

Så vidt undertecknad förstår, skulle det väsentligt bidra att behålla ungdomen kvar i landet, därest det vore lättare för densamma att bilda ett eget hem och där nå sin nödiga bärgning.

De från Amerika återvändande äro vakna och hafva vidare syn på tingen, och skulle blifva goda arbetskrafter i hemorten om de genast finge sitt eget att arbeta på.

Gå de sysslolösa och blott »sköta sin hälsa» några månader, så förstöra de sina besparingar, vantrivas, slöa till och resa tillbaka igen. I regel är deras hälsa bruten, men återställbar om de få lugnt jordbruksarbete att syssla med.

För att kunna kvarhålla återhemvändande vore det också enligt under-tecknads åsikt af betydelse, att möjligheten att förvärfva egen jordlott beredes utan stora formaliteter.

Vänersborg den 7 december 1907.

Nils Englund.

Förste provinsialläkare.

Alingsås distrikt. Älfsborgs län.

Distriktet, som består af västra delen af Kullings härad samt Ale och Vätö härad, är i allmänhet ett högländ, beläget på och omkring utgrening-
arne af det högländsbälte, som sträcker sig tvärs öfver Götaland. Sådana utgreningar genomgå Kullings härad med den vilda bergstrakten Risveden samt i Ale och Vätö härad bildande de ofta kala, magra Ale och Vätö fjäll. I de dalgångar, som sträcka sig utefter Säfveån, isynnerhet dess nedre förlopp, kring Lerjeån och utefter Göta älf samt emellan utlöparne från nyssnämnda högländsutgreningar är jordmånen i allmänhet ganska bördig, och befolkningen i dessa bygder torde kunna anses rätt välbergad. Dock klagas allmänt mera och mera öfver svårigheten att kunna sköta jordbruk och boskap på grund af bristande eller dyrlejd arbetskraft. Ungdomen anser numera sådant arbete alldeles för simpelt för sig och söker hellre plats vid fabriker, eller emigrerar.

I skogs- och bergsbygderna har nog befolkningen det sämre, utom där ännu någon afsevärd skogsafverkning kan äga rum; jordbruket är sämre och mera svårskött på grund af kuperad och stenig mark. Här träffas ofta små, tarfliga hemman, där man har svårt att reda sig och lever under omständigheter, där ett ständigt knogande, försakande och sparande gör lifvet nättopp drägligt. Ännu sämre är det på de många torp och smålägenheter, som finnas i sådana bergs- och skogstrakter och hvarest folket lever i ytterlig fattigdom, ej sällan i bostäder som utgöra eländiga ruckel. Att man härifrån så snart som möjligt begifver sig till fabriker eller till Amerika, är ej underligt. Flere sådana ställen stå också öde och öfvergifna.

I det stora hela är det nog önskan att förbättra sina lefnadsvillkor, som hufvudsakligen drifver ej blott dessa ekonomiskt vanlottade, utan äfven en del bättre situerade att begifva sig dit, där rikligare tillfällen till mera lönande arbete gifvas.

I icke ringa grad verkar härtill också exemplets makt, då man ser sina återvändande släktingar och bekanta hemkomma, klädda enligt lysande amerikanska moder och med pengar i fickan, ofta på ett skrytsamt sätt talande om, huru mycket förträffligare allting är därborta.

Det förekommer ej så sällan här i distriktet att träffa på personer, som efter några år återvänt till orten, där de medelst sparade medel kunnat köpa ett hemman eller förbättra ett förut eget, och som tyckas besitta ej blott ökad arbetskraft och förmåga att ordna sitt arbete, utan ock en klarare syn på tingen i allmänhet. Motsatsen har äfven påträffats, personer hemkomna med bruten hälsa och äfven sinnessjuka, men de hafva utgjort en obetydlighet under de bortåt tre år jag innehaft min tjänst i detta distrikt.

Alingsås den 29 december 1907.

A. Hedberg.

Svenljunga distrikt. Älfsborgs län.

Denna trakt utgöres öfvervägande af skogar och mossar, med jämförelsevis ringa mängd odlad jord. Orten är glest befolkad. Klimatet fuktigt och rått, med kalla sommarnätter, väl i följd af den stora myckenheten mossar. Åkerbruket har att kämpa med en i allmänhet mager och kalkfattig jordmån, ogynnsamma klimatförhållanden, flerstädes frostländighet. Att jämförelsevis flera personer förr sökt sin härgning i jordbruk än för närvarande, synes framgå af den mängd ödetorp och ödehemman med utlagd åker, som finnes här och hvar. Befolkningen anses fattig och var nog så också ganska allmänt förr, ehuru skogarnas exploatering och hastigt utvecklade kommunikationer m. m. under senaste åren bidragit att i afsevärd grad förbättra den ekonomiska ställningen. Förutom åkerbruket har hemslöjd, särskildt hemväfnad, äfvensom handel med dylika produkter, förr gårdfarihandel, utgjort folkets viktigaste näringsgrenar. Ett kargt jordbruk och hemslöjd hafva endast genom en stor arbetsflit kunnat bringa ett torftigt lufsuppehälle och satt sin särskilda prägelse på befolkningens karaktär och på dess hygieniska förhållanden: däraf en idog och hvad man kallar »närig», men undernärdd och nervsvag befolkning. Det torde ej endast vara fattigdomen utan kanske lika mycket förvärfsbegäret och födans beskaffenhet som orsakat folkets undernäring. Så t. ex. hafva kvinnorna mångenstädes ej velat lämna sin väfstol för att laga mat eller sköta om en ko, utan födan har utgjorts, och utgöres bland många familjer än i dag, hufvudsakligen af kaffe och bröd. Någon hvila efter måltiderna torde man vanligen ej heller förunnat sig. I dessa lefnadsförhållanden — ej minst i det myckna kaffedrickandet — torde förnämsta orsaken ligga till den här allmänt förekommande nervsvagheten, som äfven genom arf underhålles. Grundstämningen är ängsligt nervös, men samtidigt tryckt, dyster genom det ensliga lifvet i de ödsliga skog- och mosstrakterna.

Att utvandringen från denna trakt varit betydlig, kan med hänsyn till nu relaterade förhållanden synas förklarligt. Arbetsförtjänsten och arbetslönerna hafva här jämförelsevis länge hållit sig låga, kanske lägre än å flertalet trakter i Sverige, och i ännu högre grad kontrasterat med arbetslönerna i Amerika. Sedan utvandringen med anledning häraf tagit fart, har den — äfven efter inträdda förbättrade lefnadsvillkor här i orten — fortfarande underhållits förnämligast genom inflytande från förut utvandrade familjemedlemmar, släktingar och grannar. Enligt hvad jag af befolkningen samtalsvis inhämtat hafva familjer i allmänhet hälften eller flera af sina vuxna medlemmar och anförvanter i Amerika. Tillfälliga släktbesök från Amerika förekomma också ganska allmänt. Återinvandringen har äfven varit afsevärd. Af de från Amerika återinflyttade utgöres en betydlig del — dock icke den öfvervägande — af till sin hälsa brutna personer: nervsjuka, sinnessjuka och

tuberkulösa. Sådana äro naturligtvis ej önskvärda invandrare. De med lungdot behäftade kunna sprida smitta. Särskildt komma de hemsända eller hemvändande sinnessjuke vederbörande kommun och samhället till last.

Svenljunga den 31 december 1907.

Johan Larsson.

Eds distrikt. Älfsborgs län.

Emigrationen förekommer här å trakten hufvudsakligast bland tjänstehjónsklassen samt bland torparefamiljer och fattigare hemmansägarefamiljer. Så kallade statare förekomma ej i bygden.

Befolkningen lefver i allmänhet under torftiga och ofta ogynnsamma hygieniska förhållanden i hemmen. Allmogekvinnorna äro i allmänhet ej alls bevandrade i matlagningskonsten och föga renliga i afseende å hemmets inre, hvadan hemtrefnad svårigen kan förekomma hos många, helst dem som varit i tillfälle att se något bättre härutinnan. Och tillfälle till god arbetsförtjänst erbjudes knappast någonstans i hembygden, helst som i vanliga fall föga arbete utöfver det allra nödvändigaste nedläggas å jordbruket och bönderna ej förmå aflöna sina arbetare efter tidens fordringar.

Inom de flesta allmogefamiljer å trakten finnas numera medlemmar i Amerika. Och dessa skrifva vanligen flitigt till sina hemmavarande bekanta och anhöriga samt spara vanligen ej på beröm rörande förhållandena i deras nya fädernesland.

Genom dylika skildringar lockas nog mången att emigrera, som förut ej tänkt därpå.

Ynglingar, som snart inträda i värnpliktsåldern, utvandra numera mycket, detta väl med anledning af de förlängda värnpliktsöfningarna.

Skogsarbete har förut lämnat god förtjänst vintertiden allestädes å trakten. Men numera äro skogarna å många ställen så sköflade, att föga finnes att afverka. Och talrika landthandlare bidraga mycket att utsuga befolkningen, genom att till högt pris och oftast på kredit purra på den hvarjehanda odugligt eller onödigt skräp. Äfven dessa omständigheter torde i ej oväsentlig grad bidraga till emigrationens ökande.

Rörande från Amerika återinflyttade personer äro dessa, enligt hvad som kunnat utrönas, i allmänhet från synpunkten af hälsotillstånd och arbetskraft önskvärda invandrare. Sällan synes förekomma, att personer med bruten hälsa eller med smittosamma sjukdomar behäftade återinvandra från Amerika. Ofta får man däremot höra omtalas af hemmavarande personer, att någon af deras bekanta eller anhöriga dukat under af sjukdom i Amerika. Bland återinvandrarne hafva de flesta vid hemkomsten ett sparadt kapital. Ofta köpa de sig jordegendom, om de ej äga sådan förut, och blifva arbetsamma och driftiga jordbrukare, som vida öfverträffa ortens befolkning i skötseln af sin jord.

Rörande emigrationen till Norge, som förr varit rätt betydlig men numera betydligt aftagit från dessa gränstrakter till detsamma, är det regel att alla sjuka och arbetsodugliga personer, huru länge de än varit borta, åter-sändas, när de ej hafva tillräckligt af medel för att kunna anses ej komma kommunerna till last i framtiden, och öfverlämnas af norska myndigheter till förste länsman eller polis de anträffa i Sverige, hvilken åter öfversänder dem till fattigvårdsstyrelsen i den kommun, där personen i fråga är bosatt. Härigenom vållas stora kostnader och obehag i synnerhet för en kommun i orten, Dals-Ed, där länsman finnes. Ty där får fattigvårdsstyrelsen mottaga dylika transporter

för kommuner öfver hela riket och ofta processa med dem om hemortsrätt för dylika hemsända personer samt under tiden lämna dem understöd, hvarför sällan full ersättning tilldömes. Emot dessa missförhållanden borde något vidtagas till det bättre och rättvisare.

Ed den 6 januari 1908.

A. E. Petersson.

Näs distrikt. Värmlands län.

Inom Näs' provinsialläkaredistrikt har emigrationskontingenten företrädesvis utgjorts af och utgöres fortfarande af ungdom, några år öfver eller under 20 år och tillhörande den mindre jordbrukarens, statarens och torparens klass, en samhällsklass hvars ekonomiska ställning enligt allas åsikt kan betraktas såsom mycket svag.

Intet timligt öfverflöd är dem beskärtdt, de lefva för dagen och äro icke i tillfälle att, genom sina händers verk, lägga af något för kommande dagar af den svaga afkastning, som små-jordbruket gifver, synnerligast som ingen binäring i dessa skoglösa trakter står till buds.

»Näset» torde i detta hänseende vara särskildt bemärkt och — följaktligen mycket vanlottadt.

Så länge föräldrarna hafva barnen som minderåriga i hemmet, går det nog tämligen bra för småbrukaren, men då barnen snart nog pretendera mera än kläder och föda för sitt dagliga släp, stanna de ej i hemmet, utan söka sig ut till bättre aflöning. De uppsöka samhällen med industri, som ju behöfva många armar, men då behovet äfven där fylles och sålunda ej finnes anställning för flere, så kommer tanken på Amerika, som hyser många vänner och fränder till dem, i deras håg; där man skall söka sin bärgning och utkomst.

Jordens skötsel har hemmassonen från barndomen sett gifva en törftig näring, och då industrien ej kan använda alla de armar, som lämna jordbruket, blir hans framtidsdrömmars land Amerika, hvars alla härligheter och tvångsfria förhållanden i starka och klara färger målas af dem, som redan lyckligen äro där.

Medaljens fränsida aktar man sig visligen att omnämna.

Han vänder fosterlandet ryggen och undgår på samma gång, hvad den manliga ungdomen beträffar, det tvång som värnpliktens fullgörande innebär.

Det kan icke förnekas, huru godt man än må tänka om emigranten, att fruktan för exercisen och det därmed förenade lydnadstvånget, sträckande sig ut öfver flera månader och återkommande under flera år, spelar en ganska stor roll och utgör en ingalunda oväsentlig orsak till mångens emigration, som genom lätt vunnne dispens från värnpliktens fullgörande rentaf befrämjas. »Hvarför skulle jag tjäna kronan, då jag så lätt kan slippa», är det svar, man får, då man inlåter sig i samspråk med emigrantströmmen, som från en stor del af västra Sverige går här förbi på väg till Göteborg—England.

Man skulle tycka, att resekostnaden skulle hindra mången från att emigrera; denna öfvervinnes lätt därigenom, att de fleste torde resa på fri-biljetter, afsända från redan emigrerade anförvanter, som behöfva hjälp i sitt arbete i fjärran väster och på detta sätt åtminstone för en tid binda den nykomne vid sin härd och sitt hem.

Kan emigranten därtill, om hans hälsotillstånd i något hänseende skulle vara misstänkt, skaffa sig rena papper, då finnes intet, som binder honom vid fosterjorden, utan drager han gladeligt i väg till det land, där — som

han tror enligt gifna förespeglingar — öfverklass och arbetare äro likställda.

Här hemma har han aldrig haft en tanke på sociala förhållanden. Lika litet har han, på grund af vanans makt, ägnat någon uppmärksamhet åt de hygieniska missförhållanden, som nödvändigt följde det enkla landliga hemmet, där trångboddhet, mindre grad af renlighet, tarflig och enförmig kost, som mången gång hämmade den fysiska utvecklingen, hörde hemma.

Vand vid, som han är, och uppväxt under sådana förhållanden har allt detta förefallit honom naturligt; för dessa orsakers skull har väl ännu aldrig någon emigrerat.

De från Amerika återinflyttade äro, såvidt jag dels af egen erfarenhet känner, dels upplysningsvis fått kännedom om, ett fåtal, cirka 40 års gamla personer, som merendels lämnat familjen hemma i gamla landet och efter 10—15 års vistelse i Amerika samlat sig en penning, hvarmed de skaffa sig ett eget hem, därstädes tillämpande amerikanska ideer, som särskildt i hygieniskt hänseende sticka af mot omgifvande nejd.

Andra ha återtagit sitt förra yrke och hafva under Amerikavistelsen fått lära sig att energiskt arbeta.

De kunna blifva ett godt föredöme för den säfliche nordbon, som af fruktan för fackföreningstvång ej vågar mången gång möda sig och med energi taga i.

Det stora flertalet, som hälsar på i gamla hemlandet vid t. ex. juletid, synes mig tillhöra en ej eftersträfvansvärd assimilations-kontingent. Hemlandets förhållanden äro blifna dem för små, de se med förakt och medlidande ned på sin omgivning. Intet är dem till lags, och spörjer man dem om skälet hvarför, så heter det ofta: »allt här är så smått och gammalmodigt».

Genom sitt sätt att skicka sig och genom sin yttre komfortabilitet, som hjärt sticker landets barn i ögonen, utgöra de, då de så taga sin tunga till hjälp, farliga värfvare och befordrare af emigrationen.

Högst få äro de, som på grund af bruten hälsa vändt åter till denna trakt. SjälF kan jag ej erinra mig mer än två, däraf en med tuberkulos.

Seffle i december 1907.

J. F. A. Lindegrén.

Kils distrikt. Värmlands län.

Emigrationen torde bäst belysas genom en jämförelse mellan de ekonomiska, men äfven de sociala förhållandena i Sverige och Amerika jämte beaktande af det inflytande, svensk-amerikanarne som förmedlande länk i detta hänseende utöfvat.

Att Amerika förr måste locka all värden genom sin bördiga, fria jord, sitt guld i sanden och andra lätt bearbetade, rika, naturliga resurser, är lätt förklarligt. Den ursprungliga dragningskraften minskades dock, allteftersom resurserna uttömdes, men arbete, intensivt arbete danade nya resurser, och ännu i våra dagar har Amerika genom högt utvecklad arbetsdisciplin, arbetsintensitet och arbetsteknik förmått prestera afsevärd tillgång på arbete, med uteslutande efter skicklighet och flit bedömd, relativt god arbetsförtjänst. Numera gäller det för den nye invandraren att arbeta och arbeta, intensivt arbeta och i öfrigt med omtanke och strängt bemödande bjuda till i alla afseenden, ifall han skall någorlunda lyckas i det allt uppslukande dollarintresset: förtjäna och samla pengar. Gifvetvis har det fåtal, som på förhand

lyckats bereda sig plats eller utsikt därtill, lättare att finna sig till rätta. En och annan säger, att man får arbeta som en hund i början, att 90 % af de invandrade skulle första året intet annat hållre önska än vara åter i Sverige, så stark press utöfvar ombytet af arbetssystem, — men väl inlärdt kan man genom det amerikanska — alltid under upprykning och tilljudan i alla hänseenden — förtjäna mera pengar i Amerika än möjligt är i Sverige. Så påstås, att vissa arbeten genom fulländad teknik i arbetsmetoderna gå lättare där ute, att åtskilliga lifsförnödenheter och omkostnader äro bättre och billigare än här, att nettobehållningen därigenom blir större; äfven hör man, att arbetsklassen har friare ställning, att skatterna äro lägre, värnplikt tynger ej o. s. v. För närvarande torde Amerikas direkta dragningskraft vara inskränkt till den naturliga nivå, som olika konjunkturer alltid måste äga, d. v. s.: är det bättre konjunkturer i Amerika, drar och lockar Amerika den arbetssökande allmänheten till sig, eljest icke. Dock kan man tänka sig, att Amerika det oaktadt kan äga indirekt dragningskraft genom öfverdrifven verkan af förvärfsbegärets och svensk-amerikanarnes inflytande.

Gå vi så till motsvarande förhållanden hos oss, må man medgifva, att låtgåsystemets princip alltför länge varit gällande inom våra allmänna förhållanden, särskildt de ekonomiska, men delvis äfven de sociala. Vi hafva ej tagit tillräckligt väl till vara på oss själfva och våra resurser. Svensksinne, samhörighetskänsla och enighet hafva icke vuxit sig starka nog: fosterlandskärleken, samhällsandan har ej lagt band på emigrationen. I stället hafva sociala konflikter alstrat missnöje och äfven hämmat vår ekonomiska utveckling och allmänna handlingskraft. Detta missnöje nås och underhålles på mångahanda sätt: t. ex. genom tullstrider, rösträttsstrider, ökade skatter till stat och kommun, ökad värnplikt, genom våra dagars hetsiga agitation för likställighet, ökade rättigheter och förbättrad ekonomi åt de breda lagren. Ungdomen, särskildt upptänd af tidens frihetsbegär och väl så frivågen, har t. ex. uppfattat den relativt snabbt ökade värnplikten som en social börda och däraf funnit anledning utvandra. En del af tidningspressen har minsann ej uppbyggt allmänheten med några ljusmålningar om Sverige och dess förhållanden, utan nedsatt hvad vårt är och därigenom bidragit att öka missnöjet. Tidsandan har sålunda befordrat emigrationen. Tröghet och småsinne äro ofta till hinders: skall t. ex. ett byalag hemmansägare laga bygatan ut till häradsvägen, kommer man ej öfverens om antalet gruslass per man eller hur mycket hvar och en skall uträtta, arbetet uteblir, bygatan ligger där lika eländig och omöjlig att befara ej blott en sommar utan år efter år, visserligen en småsak men dock varsel om egensinne, som måste bort, ty kan man ej enas i en så ömklig sak, hur skall en verklig samhällsreform kunna genomföras?

Vår ekonomi hafva vi ej skött efter tidens gällande princip: största möjliga produktion med minsta möjliga omkostnad till högsta möjliga pris. Vi hafva arbetat lugnt och stilla — vi arbeta för att lefva, ej tvärtom — vi hafva producerat hvad enklast varit och tagit den valuta vi fått. Det har ej varit fart, lif och lust i arbetet; ringa företagsamhet och arbetsintensitet hafva begränsat vår produktionsförmåga; vår arbetsprodukt har ej tillräckligt förädlats; våra omkostnader, vår förvaltning äro dyra; vår behållning måste då bli obetydlig. Trots denna svaga arbetsintensitet fordrar arbetaren högre och högre aflöning. Man kan dock ej gärna begära att i Sverige, där man gör hvad man vill, få lika god förtjänst som i Amerika, där man låter tvinga sig att göra, hvad man kan och litet till. Detta gäller äfven om näringslifvet härstädes. Den jordbrukande befolkningen klagar, att jordbruket lämnar alltför svagt utbyte. Orsaken ligger delvis däruti, att det icke skötes till-

börligt rationellt och intensivt; man är icke tillräckligt företagsam, påpasslig och insiktsfull, går så gärna i gamla vanor men pröfvar ej nya förbättrade metoder, men delvis äfven däruti, att arbetskraften i följd af industrien och äfven utvandringen blifvit både knapp och dyr; gamla hypotek, höga jordpris, höga räntor, traktvis svag jordmån bidraga äfven; likaså landtmannens svårighet vid afsättning af sina produkter, när dåliga landsvägar äro kommunikationsmedlet och landthandlanden gyllene mellanhand, och vid inköp af sina förnödenheter, då han får betala med högsta pris men nöja sig med landtbodens låga kvalitet.

Jordbruket har blifvit tillbakasatt äfven därför, att värmlänningen haft förtjänst genom afverkning af sina skogar och genom arbete i skogarna, hvilket är värmlänningens mest omtyckta vintersyssla och ger arbetaren god lön. Men skogsvården är minimal, skogsafverkningen påminner alltför ofta om skogssköfving, och värmlänningen är mer än förr hänvisad till jordbruket som förvärfskälla. Man får se både bruksbolag, godsägare och virkeshandlande, som under spekulation i skogsaffärer sköflat stora skogar, bli ruinerade: det vittnar ej om sunda affärsprinciper och gagnar ej en skogsbygds ekonomiska utveckling.

Industri- och grofarbetare åtnjuta relativt hög aflöning, men omkostnaderna äro ock höga; ekonomien undergräfvos stundom af slarf, superi eller hustruns dåliga hushållning. I stället för att rycka upp sig och bjuda till här hemma, kan arbetaren utvandra och finna sig i den omvandling, hans gamla människa i Amerika måste genomgå, därest han där vill existera, ty där drar man sig icke fram med oarter.

Allmänheten härstädes är dragligt, delvis tämligen väl placerad och befinner sig onekligen i ekonomiskt uppsving samt borde genom utnyttjande af alla hemtorfvens resurser och uppräckning i öfrigt kunna lefva lugnt och oberoende och oberörd af inflytelser från Amerika. Men värmlänningen har rörligt sinne, mottagligt för intryck, är van att resa landet rundt på arbetsförtjänst, äger genom praktiska anlag god förmåga att finna sig till rätta och slå sig fram i nya förhållanden. Han känner mindre tveksamhet inför det nya, okända, mindre beklämning att lämna hem och härd. Han tager därför måhända lättare och starkare intryck af svensk-amerikanarnes uppgifter än mången annan landsman. Han har lättare att emigrera. Fästa vi nu uppmärksamheten på det inflytande, svensk-amerikanarne utöfvat på emigrationen, kan man ej öfverskatta det, möjligen ana det, om man erinrar sig, å ena sidan, att nästan hvarje hem på landet har släkt eller vän ute i Västern, att alla och en hvar af dessa lifligt korrespondera med sina hemmavarande bekanta, uppmana dem att komma efter, rosande de amerikanska förhållandena, sända respengar eller lämna löfte om, ja t. o. m. bevis på god plats, hvilket senare tillgår så, att de lyckats bereda sig själfva ny, förmånligare plats på hand och hålla sin egen tills vidare öppen för vännens disposition; å andra sidan att svensk-amerikanarne resa fram och åter mellan Sverige och Amerika och vid sina besök här muntligt och personligt utöfva sin direkta påtryckning. Svensk-amerikanarne hafva förmedlat hela emigrationen, som, tack vare deras ödesdigra roll som förmedlande länk, under senaste årtionden verkat automatiskt, blifvit vana; och utan deras direkta eller indirekta bemedling är det säkerligen numera knappast någon som utvandrar. Man bör ock fästa afseende därvid, att i samma mån Amerika genom deras utsago stått härligt och lockande i allmänhetens föreställning, har också Sverige och allt hvad däruti är sjunkit motsvarande djupt — till ett land, där blott svårigheter men inga utsikter finnas. Missnöjet har blifvit stort och allmänt, utvandringen likaså. Man borde fordra, att närmast omgifvande förhållanden

vore allmänheten bättre kända och tillgängliga som en naturlig och nödvändig motvikt. Förvärfsbegäret är dock, som hvarje vårt begär, nyckfullt och oberäkneligt, all uppmärksamhet, allt stöd, all lättnad värdt. Dess syfte — allmänhetens sträfvan att bereda sig bättre utkomst — är godt, betydelsefullt och för statens ekonomiska utveckling så viktigt och nödvändigt, att staten med alla medel bör tillse, att det ledes i rätta banor, så att allmänheten af denna anledning endast i yttersta nödfall, vid vidriga konjunkturer, kan äga fog lämna hembygd och fosterjord.

Emellertid, då numera allmänt anses, att Sverige genom sina vidsträckta ägovidder, sina väldiga skogar, sina djupa malmfält och mäktiga vattenfall äger naturliga resurser tillräckliga att väl försörja en befolkning flerdubbelt större än den nuvarande, likaså att svenskarne i Amerika utmärka sig som ett mycket duktigt, skötsamt, välmående och omtyckt folk; — när sålunda Sverige äger god arbetskraft och lönande arbetsfält, och när vidare många faktorer — såsom förestående omläggning i vårt sociala system, inträdd uppryckning genom målmedveten arbetsintensitet i vår ekonomi, främjad nykterhet, ökad upplysning — angifva, att nödvändiga förbättringar i våra omgifvande förhållanden äro att vänta, borde man äga rätt hoppas, att Sverige kommit till själfmedvetande, själfaktning, uppryckning och utveckling, så att emigrationen upphör.

Hvad de hygieniska förhållandena angår, äro de icke sådana, att de i och för sig inverka direkt på utvandringen, men de behöfva i hög grad förbättras, ty genom folkets utvecklade sinne för snygghet, renlighet och ordning, genom den glesa befolkningen och de stora afstånden — bland annat — är hälso- och sjukvården otillfredsställande. Allmogens föda borde ock vara mindre ensidig. Genom förbättring härutinnan skulle hemkänslan och hemtrefnaden ökas och lusten för utvandring på sitt sätt minskas. Naturen är vacker, klimatet godt, de mana säkerligen mängen emigrant att återvända hem och där förblifva; några måste också hemresa, just emedan de ej fördragit klimatet i Amerika. Beträffande i öfrigt från Amerika återflyttade värmlänningar har ett fåtal med tuberkulos behäftade kommit under min behandling, hemskickade att vårda sin hälsa. Åtskilliga utarbetade eller genom ansträngning nervsvaga hafva sökt vederkvickelse i sin barndoms nejder, men ock många hemkommit, som, krya och duktiga, visat idoghet, sparsamhet och duglighet och varit sin omgivning till goda föredömen. Den återkomne emigranten är dock vanligen blek och mager, allvarstryckt eller intressefattig för lifvet omkring; någon lycka eller glädje som minne från lifvet i västern spårar man ej.

Kil den 8 augusti 1908.

L. Hedborg.

Töcksmarks distrikt. Värmlands län.

Då befolkningen inom häradet hufvudsakligen består af småbönder, till en del af fabriksarbetare och några handverkare, (ett fåtal) torpare och backstugusittare, tillhöra emigranterna så godt som uteslutande dessa klasser.

En å härvarande landsbygd samtidigt, jämt fördelad emigration synes ha varit sparsam; emigrationen har fastmer försiggått härdis eller hemmansvis. Då den börjat i ett hemman, har den där kunnat fortgå, tills den fullständigt uttömt all öfverflödigt arbetskraft och tills alla arbetsdugliga personer, som ej ägt eller genast kunnat hafva utsikt att på egen grund skaffa sig ett hem,

utvandrat, under det den på det hela föga berört eller redan förut afstannat i andra hemman af samma kommun.

Denna härdis förbyggande emigration beror icke enbart på begränsade naturliga tillgångar inom hemmanet. Så t. ex. har emigrationen på det hela kunnat vara ringa inom ett hemman, där fördelningen af jorden drivits synnerligen långt och tillgången på skog till afyttring således varit jämförelsevis liten å hvarje lott, medan den skarpt pågått i ett annat, där fördelningen af jorden icke gått tillnärmelsevis så långt och skogstillgången varit mycket god, ja räknats till den rikaste inom häradet. Några hemmansägare ha sålt sina skogsegendor och antagits gjort en god affär, andra ha undan för undan följt exemplet. På så sätt ha »de själfägande» böndernas antal nedgått.

Frågar man vidare efter orsakerna till emigrationen, får man nästan undantagslöst till svar, att det skett »för utkomsts skull». I småbrukarnes oftast stora familjer kunna icke alla barnen få sin utkomst på samma gård, äfven om egendomen, som gemenligen sker, ytterligare uppdelas. Deras öfvertaliga medlemmar ha sökt sin utkomst vid fabriker eller i biförtjänster vid dessa, som volontärer, skogvaktare, som barnmorskor och småskollärarinnor eller i Norge (förut) och i Amerika.

För skuld hafva få utvandrat på senare tid; deras antal är dock möjligen större, än som framgår af de förberedande uppteckningarna för detta svar. Hit höra sådana familjefäder, som i Amerika under några år söka förtjäna så pass mycket, att de kunna få sin egendom eller sin bostad skuldfri. De fleste hemkomna, som stanna kvar hemma, tillhöra denna kategori. De som före afresan sälja sin egendom, förblifva i regel borta.¹⁾

Ett betydligt antal utvandrare hör till den grupp, som följer familjeförsörjaren. I ett hemman, där nästan alla hemmansägare sålt sina egendor och emigrerat, har emigrationen förbyggat familjevis.

Många ha kommit att utvandra genom förespeglingar och löften från Amerika. Det har ock uppgifvits, att det icke möter någon svårighet att bereda sig en inkomst eller skaffa sig en fribiljett genom att inlämna anmälan från personer som önska Amerikabiljetter. Och en från Amerika hemkommen person förklarade, att han under hemresan blifvit erbjuden fribiljett, om han ville anmäla emigranter till biljettköp.

De som draga ett stort antal emigranter, äro sådana som komma på besök i hemorten och återvända till Amerika. Enstaka bland dem afråda ju från emigration, andra draga i regel genom sitt exempel och genom att frivilligt eller ofrivilligt lämna lockande upplysningar om förhållandena i Amerika vid sin återresa med sig ett nytt antal emigranter. Det ligger ingen öfverdrift i en hemmansägares ord: »Det vore bättre min dotter aldrig komme hem. När hon kommer hem och reser igen, ge de andra sig icke, förrän de få följa med.»

Önskvärda invandrare från Amerika äro sådana, som hemma i Sverige äga någon jord eller bostad eller förtjänat så pass mycket, att de vid hitkomsten kunna köpa litet jord eller uppföra egen bostad, hvarigenom de bli lättare bofasta och finna hemtrefnad.

Invandrare, som för längre tid skulle nödgas att inhysa sig hos andra och lefva en dagkarls lif, skulle, efter allt att döma, snart åter utvandra: de vilja helt visst i allmänhet icke utbyta sin utkomst i Amerika mot den som står dem till buds här hemma. Endast sådana af denna grupp, som

¹⁾ Så i det hemman, från hvilket den största utvandringen ägt rum: på 119 härifrån utvandrade ha blott 3 återinvandrat. Bland öfriga 107 (af hemmansägarefamilj) antecknade utvandrare ha 24 återkommit och förblifvit hemma. Af 46 arbetare, som saknat eget hem eller tillhört föräldrahem utan eget hem eller bostad, ha blott 4 återkommit och förblifvit hemma.

icke funnit trefnad i Amerika eller där funnit arbetet för hårdt, uppgifvas snart återvända och stanna hemma.

Återvändande emigranter säga ock i allmänhet, att en mängd landsmän, som icke kunnat skaffa sig en dräglig utkomst i Amerika, gärna skulle återvända till Sverige, om de blott ägde respengar eller kunde räkna på en utkomst här. Dessa senare torde från synpunkten af hälsotillstånd och arbetskraft knappast vara önskvärda återinvandrare.

Personer med bruten hälsa (tuberkulos), som »för klimatets skull» sagt sig blifvit tillrådada att resa hem och återkommit till Sverige, har jag som läkare en och annan gång iakttagit. Bland de 272 emigranter, om hvilka jag i denna månad sökt skaffa mig så noggranna upplysningar som möjligt, hafva dock de 31, som återkommit och förblifvit bofasta i Sverige, be-tecknats från synpunkten af hälsotillstånd och arbetskraft såsom önskvärda invandrare.

Töcksfors den 31 december 1907.

David Andersson.

Lindesbergs distrikt. Örebro län.

Befolkningen inom denna ort kan sägas hafva det ganska väl beställt i ekonomiskt afseende. Arbetet vid grufvor, hyttor och dylikt betalas i allmänhet väl, och förtjänsterna på skogsarbete äro ej dåliga. Jordbruket spelar en mycket underordnad roll i dessa trakter, och de allra flesta små hemmansägarna skaffa sig extra förtjänster med bergsbruk eller skogsarbete. Någon allmän fattigdom kan ej vara tal om. De hygieniska förhållandena lämna nog mycket öfrigt att önska, men detta beror på svårigheten att utrota gamla ovanor hos folket själfvt, som oaktadt allt upplysningsarbete i denna riktning ej vill vakna upp till medvetande om att hälsovårdens läror afse dess bästa.

Dåliga ekonomiska förhållanden äro således här ej anledning till emigration. Frågor ställda till den emigrerande om orsaken hvarför han reser bli aldrig tillfredsställande besvarade, och detta beror nog ej enbart på emigrantens ovillighet att besvara frågorna, utan på hans oförmåga att göra det, äfven om han har lust att vara uppriktig. Jag tror att det hos det yngre släktet af svenska folket ligger någon inneboende drift till vandringar, af större eller mindre omfång, från den plats där individen vuxit upp, någon obestämd förväntan om något bättre på annat håll. Denna obestämda förväntan ökas genom vilseledande bref från redan emigrerade, som rikta resehågen särskildt mot Amerika.

Därtill kommer att i naturen hos svenskarna ej ligger någon håg för ett intensivt arbete, och ungdomen kan ej här hemma lära sig förstå, att med större intensitet i arbetet följa större inkomster; först förhållandena i Amerika gifva dem denna lärdom, något som de dock ej gärna meddela de hemmavarande.

De från Amerika återinflyttade lida ej sällan af nervösa åkommor, som sannolikt äro en följd af, dels det ofta öfveranstängande arbete de haft, dels en aldrig erkänd men aldrig slocknande längtan tillbaka till Sverige. De lärdomar de i Amerika förvärfvat med afseende på konsten att arbeta komma både dem själfva och landet till godo efter deras återinflyttande. Hitills har ej varit vanligt, att de återinflyttade utgöras af personer med fullständigt bruten hälsa, och enligt min erfarenhet är lungсот en hos dessa sällan förekommande sjukdom. Om dessa förhållanden komma att ställa sig ogynn-

sammare vid den återinflyttning i större skala, som nu tyckes börja, är svårt att säga.

Lindesberg den 26 december 1907.

Herman Wahlström.

Falu distrikt. Kopparbergs län.

Det har syns mig som man bland de emigrerade hade två rätt olika typer af folk. Ej så sällan träffar man bland dem, som ämna utvandra, mer eller mindre kavata, illa uppfostrade ungdomar, som endast hysa ringaktning och förakt för allt omkring dem, som ej äga förmåga att se, än mindre genom ihärdigt arbete göra sig delaktiga af de möjligheter till god utkomst, som här hemma för många af dem borde ligga i öppen dag. Trots fysisk hälsa och kraft förefinnes hos dem en viss psykisk eller moralisk undermålighet. Förlusten af dessa torde därför ej behöfva anses stor; här hemma lærer näppeligen gå att ombilda deras ständiga missnöje till arbetslust och trefnad. Fler-talet emigranter från landsbygden hafva emellertid syns mig vara mera betänksamma och beräknande personer med god uppfattning om sin ställning, för hvilka en jämförelse mellan för dem här hemma upphinneliga ekonomiska villkor och dem, som skildras i bref från Amerika eller af på besök varande svensk-amerikaner, otvifvelaktigt lockar till utvandring. Enligt min uppfattning, från min tjänstgöring såväl inom Jämtlands som Kopparbergs län, lefver nämligen i båda dessa län en mycket stor del af småbönder, handverkare och framför allt bolagsarrendatorer, äfven där man har all anledning förutsätta idoghet och omtanke, under mycket hårda villkor, med tungt arbete, ofta mycket dåliga bostadsförhållanden och dålig kost. Vid ett par tillfällen har i sådana hem hänt mig, att fadern med tillfredsställelse omnämnt, huru han åtminstone lyckats skrapa i hop så mycket, att han kunnat förhjälpas ett par af barnen öfver till Amerika, där de ha det bra och i sin tur hjälpa flera syskon öfver. Ofta klagas, och i många socknar med fullt skäl, öfver de dryga skatterna. I dessa provinser är dessutom en stor del af landtbefolkningen för utfyllande af de lefnadsbehof, som deras jordbruk ej förmår lämna, hänvisade till skogsarbete hos något bolag, som, då de arbetssökandes rörelsefrihet är inskränkt, nog torde behärska arbetspriset. De usla bostadsförhållandena och den dåliga proviantering, hvarunder det hårda skogs- och flottningsarbetet utföres, torde nog rätt snart knäcka äfven ungdomligt mod och bryter säkerligen mångens hälsa. Talrika tillfällen har jag haft att iakttaga det ekonomiska, fysiska och ofta äfven psykiska förfall, som så ofta råder i de talrika bolagsarrendegårdarne i dessa provinser och som bjärt afsticker mot hvad som förefinnes å gårdar af motsvarande storlek med själfägande bönder; och att bolagsväldet, i hvad de sträcker sina verkningar ut på den vidsträckt landsbygden, här måste hafva omgestaltat förhållandena på ett emigrationen befordrande sätt, därom torde en hvar blifva öfvertygad, som är i tillfälle iakttaga, huru det i verkligheten ser ut på bolagsgårdarne, på samma gång man måste erkänna, att den fasta arbetarestammen vid många större industriella verk kommit till en god och flerstädes ganska hög lefnadsstandard.

Lindring i allt för höga skattebördor, hämmande och reglerande af bolagens makt och verksamhet å landsbygden, främjande af hemslöjden, som nu, tack vare de vid hvarje vägskal uppdykande handelsbodarne med deras mångfald af onödigt kram, synes ligga alldeles nere, åtminstone på Jämtlands landsbygd och öfverallt bland industribefolkningen, synas mig vara beaktansvärda moment för ernående af ett jämnare välstånd, och beträffande egna-hemsrö-

relsen på landsbygden tror jag ett nödvändigt villkor för framgång vara, att full äganderätt kan förvärfvas och att dessa hem ej göras till arealen allt för små utan så att de lämna utsikt till god bärning.

Bland de från Amerika hemkomna svenskar af allmoge- eller arbetareklass, som jag varit i tillfälle sammanträffa med, hafva flertalet utgjorts af sådana, som endast varit på tillfälligt besök här. I regel synas de hafva, jämte en till synes burgen ställning, hunnit antaga i ton, kläder och uppträdande en ganska öfverlägsen och skrytsam hållning, afsedd att imponera på hemmavarande bekanta. Ej så sällan sökas läkare här af svensk-amerikanare lidande af neurasteni. Bland återinvandrare har jag i ett par fall träffat sådana med af lungdot alldeles bruten hälsa, hvilka lyckats hinna hem för att få vård på sitt yttersta. Då dessa i regel väl endast ge sig hem, så framt de ännu ha någon af föräldrarna eller syskonen här, som åtminstone i någon mån kunna ta hand om dem, torde humaniteten fordra, att intet hinder lägges för deras hitfärd, om än eljes samma fordringar på hälsotillstånd hos immigranter borde kunna uppställas här som i Amerika. Bland sådana, relativt få, återinvandrare, som stannat och börjat ny verksamhet här, har jag träffat några i allo präktiga och dugliga personer, men äfven sådana, hvilkas vidgade blick och större erfarenhet ej haft någon motsvarighet på karaktärens område. Spörsmålet, huruvida en allmännare återinflyttning från Amerika vore önskvärd, tror jag det vara ganska vanskligt att besvara jakande.

Falun den 24 december 1907.

Gustaf Windahl.
Förste provinsialläkare.

Orsa distrikt. Kopparbergs län.

Det är ett glädjande faktum, att i ingen landsända kärleken till hem och egen bygd torde vara starkare än här; men att emigrationen det oakadt har starka tillflöden från dessa trakter har också sin naturliga förklaring. Ty hvad annat har befolkningen att göra, då den älskar jorden så högt, än att söka sig dit, där arbetsförtjänsten säge svara så stor och »landet» så billigt? Här hemma hafva egendomarna så sönderstyckats, att de i regeln endast föda en häst och ett par tre kor, och de minsta knappast mer än ett par getter. Likväl fortsättes delningen genom arf och giftermål, så att åkerstyckena icke allenast bli otroligt små, utan också belägna på otroligt många ställen, inom vidt skilda byar. Kommer så härtill fäbodsystemet med hem- och långbodar, så ser man, att jordbrukaren här snart ej skiljer sig mycket från nomaden. En följd häraf blir, att ynglingen redan som minderårig får söka sin utkomst uppe i de stora skogarna, där arbetet är både hårdt och lifsfarligt och vederkvickelsen i de usla timmerkojorna, i köld, rök och mörker, förbytes i umbäranden och lidanden af allahanda slag, så att han endast längtar efter nästa dagens gryning för att komma ut ur eländet. När skogsarbetet är slut på våren, går han på flottningen, som är minst lika kräfvande och utslitande, och har han så fortsatt några år, har lefnadsmodet och förnöjsamheten ofta förbytts i missnöje och bitterhet, hvars toner finna den största genklang i de dystra timmerkojorna under den långa vinterns långa kvällar och nätter. Han lyssnar då gärna till dessa underbara sagor om det förlovade landet i väster, och en dag mognar äfven hans beslut att söka sin lycka där, fast besluten likväl att en gång återvända, när han kan skapa sig en själfständig ställning i sin kära hembygd. Alltid har han någon anförvandt därute, som sänder honom en fribiljett, och så bär det af en vacker dag. Oftast möta honom dock endast missräkningar och motgångar, och snart kommer den dag, då han

nödgas till bolagen afyttra sina små jordlotter där hemma, och så följa utbrytningar i mängd, som ruinera den gamla gården och göra dess fordom förnöjsamma inbyggare till bolagsfolk eller utvandrare. Förr eller senare blir honom dock hemlängtan därute i det främmande landet för öfvermäktigt, och han återvänder hem till fosterbygden, men är ej nu den samme som förr, utan förblir en främling i sitt eget land, missnöjdare än förut eller förvandlad till en skrytsam skräflare, som ej finner någon trefnad eller ro i de gamla omgifningarna. Livet därute har farit ännu mera hårdhänt fram med honom, så att han ofta återvänder icke allenast med felslagna förhoppningar utan äfven med sjukdomar, i de flesta fall neurasteni och tuberkulos, i hvilket fall han måste stanna kvar här hemma; men eljes styr han nog snart åter kosan öfver Atlanten, hjärtlös nog att locka nya skaror med sig. En och annan af dessa immigranter har dock blifvit i tillfälle att förverkliga sin dröm och i hembygden skapat sig ett hem, men han finner sig sällan i de gamla förhållandena, de hafva ej nu samma värde för honom. Hans oroliga lynne och egenheter göra honom till en främling för vänner och grannar, och en vacker dag säljer äfven han sin gård till bolagen och vänder fäderneslandet ryggen, vanligtvis för att aldrig mera återkomma.

Af hvad jag således anfört bör enligt mitt förmenande det största intresse egnas åt afhjälpan det af missförhållandena hemma i vårt land för att därigenom förhindra emigrationen, då däremot de, som redan utvandrat, blifvit så främmande för oss, att det kan ifrågasättas om deras återvändande i allmänhet ens är önskvärdt eller för det allmänna bästa gagnligt.

Orsa den 14 december 1907.

H. R. Warodell.

Ockelbo distrikt. Gäfleborgs län.

Anmodad uttala mig öfver utvandringsfrågan, får jag härmed anföra följande, grundadt på min erfarenhet under en tolfårig verksamhet som extra provinssiäläkare i Ockelbo distrikt.

Utvandrarne från denna trakt utgöras i allmänhet af ungdom i 20—30-års åldern, utgångna från småböndernas klass och från de bättre arbetarhemmen; mera sällan är det de ekonomiskt nödställda hemmen som lämna bidrag till utvandrareströmmen. Mången gång är det den genom försäljning af hemmanet till ett skogsbolag erhållna penningssumman, som lockar bonden eller hans söner att pröfva lyckan i främmande land, eller också är det en af den besutna bondens yngre söner som blir den första amerikafararen i familjen, af den anledningen, att han, som i alla händelser en gång måste »låta sig utlösas ur hemmanet» af sina äldre bröder och därigenom känner sig beröfvad rotfästet i hembygden, hoppas kunna lättare bryta sig en ny bana i Amerika med dess möjligheter till större arbetsförtjänst.

Bland orsakerna till emigrationen från denna bygd torde ytterst sällan ett mera framstående rum intagas af sådana omständigheter som fattigdom, brist på arbetsförtjänst, dystra framtidsutsikter eller öfver hufvud taget missnöje med ekonomiska, sociala eller politiska förhållanden. Den starkaste driffjädern torde i regel vara ynglingens och den unga kvinnans längtan att få se sig om i världen och vidga sin erfarenhet, utsikten att lättare kunna förtjäna pengar, och medvetandet om, att de med en resa till Amerika ingenting riskera, emedan de nästan undantagslöst där ute mottagas af släktingar eller vänner, som på förhand garanterat dem inbringande arbete. Dessa förut utvandrade anhöriga underhålla i allmänhet en liflig skriftväxling — åtminstone om det

går dem väl därute — med hemmet, och ej sällan torde deras mer eller mindre verklighetstroгна blomstermålningar af lifvet därute i stora världen vara den förnämsta orsaken till att utvandringsdriften väckts och underhållits. Den minnesgodhet och släktkärlek, som de utvandrade i regel visa och som ofta tar sig uttryck i hemsändande af penningssummor till hjälp eller till en Amerikabiljett, utöfvar en ständig dragning på de unga, och denna dragning utåt ökas vanligen vid sammanträffande med hemåtvändande utvandrare, som, vare sig de komma på ett kortare besök eller för att kvarstanna i hembygden, genom sina skildringar af allt hvad de upplefvat, af de goda arbetsförtjänsterna, den högre lefnadsstandarden och dylikt samt genom sitt själfmedvetna personliga uppträdande och sina fina kläder underblåsa Amerikafebern.

I allmänhet torde dock utvandringen från denna bygd under de senare åren hafva betydligt aftagit.

Återinvandring från Amerika till hembygden är, ehuru ingalunda regeln, dock ej ovanlig i dessa trakter, och som allmänt omdöme om de återinflyttade anser jag mig kunna säga, att de i regel äro friska, arbetskraftiga och företagsamma individer, ej sällan i besittning af en sparad penning. En och annan har återvänt med bruten hälsa, då vanligen till följd af lungtuberkulos, men detta har enligt min erfarenhet inträffat så sällan, att någon åtgärd till förekommande af dylikt ej synes mig önskvärd.

Ockelbo den 5 april 1908.

Edgar Wikner.

Bergsjö distrikt. Gäfleborgs län.

Emigrationen har här i trakten varit betydlig, men på senare åren allt mer aftagit. I Hassela socken, med blott ett ringa antal själfägande bönder, under det de flesta hemmanen ägas af ett par större trävarubolag, pågår emigrationen ännu i ej ringa utsträckning, i Jättendal åter, som helt utgöres af en själfägande bondeklass, har den på de sista åren så godt som fullständigt afstannat. Socknarna Bergsjö, Gnarp och Harmånger, i hvilka en fri bondeklass existerar vid sidan af bolagsvälde, intaga med hänsyn till emigrationsfrekvensen en medelställning mellan Hassela och Jättendal.

De klimatiska förhållandena äro ingenstädes ogynnsamma, hvarför orsaken till emigrationen ej är att söka häri.

Orsakerna till emigrationen anser jag vara följande:

- 1) Förespeglingar från släktingar och vänner i Amerika om bättre förhållanden därstädes än i hemlandet samt eventuellt fribiljetter.
- 2) Den omständigheten, att bondehemmanen i allt större utsträckning öfvergå i bolagens ägo och därmed följande fattigdom för arrendatorerna till dylika hemman. Den åsikten är här på orten allmän, att landbönder (så kallas bolagsarrendatorerna) och fattigdom höra tillsammans, under det ett visst välstånd åtföljer den själfägande bonden. Arrendatorernas ogynnsamma ekonomiska ställning torde till stor del bero på den osäkerhet, som medföljer deras ställning, i det bolagshemmanen i regel utarrenderas blott på ett år i sänder. Något intresse för att nedlägga kostnader och arbete på jordbruket kan under sådana förhållanden ej äga rum, och jorden blir med tiden allt sämre och mindre gifvande. En jämförelse mellan befolkningen i en trakt, bestående af själfägande bondeklass, och en annan af bolagsarrendatorer, visar till fullo den stora skillnad, som råder i ekonomiskt hänseende till förmån för den förra. Att emigrationen skall influeras af detta förhållande säger

sig själf. Bondens söner och döttrar stanna hemma hos föräldrarne och hjälpa dem samt öfvertaga i sin tur hemmanet, när föräldrarne blifva gamla eller aflida. Arrendatorns barn ledsna ej sällan så småningom på att kvarstanna på ett hemman, som ej äges af deras föräldrar, och hvilket de själfva aldrig hafva utsikt att någonsin komma i besittning af. Den åsikten är här allmän bland bondeklassen, att förbudet för bolag att förvärfva hemman borde utsträckas till hela Gäfleborgs län samt Dalarne.

3) Dåliga kommunikationer. Detta orsaksmoment står i nära samband med det föregående. På trakter med dåliga kommunikationer trives ej befolkningen. Den säljer sina hemman till bolagen, med hvilka andra i pris ej kunna konkurrera, och flyttar till orter, bättre lottade i kommunikationshänseende, eller utvandrar till Amerika. Goda landsvägar och ett tillräckligt antal sådana utgöra ett säkert medel att kvarhålla en landtbefolkning vid en trakt. Att järnvägar i detta afseende spela en viktig roll, behöfver ej påpekas.

4) I någon mån torde en viss ängslan för den långa värnplikstiden vara orsaken till emigrationen.

Bergsjö den 18 december 1907.

P. A. Tonell.

Undersåkers distrikt. Jämtlands län.

Man får snart klart, att emigrationen härifrån har en helt annan karaktär än från de egentliga emigrationshärdarna, t. ex. i Småland och Västergötland. Och detta finner sin enkla förklaring i de ytterst olika villkor, under hvilka befolkningen lever. Då i de nämnda trakterna fattigdom är regel, är här den allmänna välmågan så stor, att fattigdom i sydsvensk bemärkelse är okänd. Det är sålunda här sällan nöden eller den hårda kampen för tillvaron som drifver till emigration. Men ekonomiska intressen är det i alla fall, som utgöra den drivande kraften. Det är jämtarnes särdeles utpräglade, man kan gärna säga medfödda, affärsinstinkter, som göra sig gällande. De emigrerande utgöras till största delen af ynglingar omkring 20-års åldern, som hoppas att det i Amerika skall gå lättare och fortare att förtjäna penningar. För dem, som äro under värnpliktsåldern, spelar väl utsikten att gå fri »exercisen» någon, men ej så stor roll, hvilket visas af att de ej draga sig för att efter några år återkomma och fullgöra värnplikten. Af de emigrerande är det öfver hufvud en stor del, som inom ett par tre år återvänd, visserligen med gäckade förhoppningar hvad angår penningeförvärfvet, men utan att hafva tagit någon skada af utflykten, då de i regel vid behof kunnat erhålla hjälp hemifrån.

På andra håll har jag haft tillfälle att iakttaga, huru de från Amerika återvändande till stor del utgöras af utarbetade, ofta neurasteniska eller tuberkulösa individer. Här har jag knappast sett något enda sådant fall, hvilket ju lätt förklaras af den ofvan påvisade olika karaktären af emigrationen. De här återvändande unge männen ha i allmänhet ej tagit någon fysisk skada, men vunnit i erfarenhet och arbetskraft.

Detta är enligt min uppfattning hufvudkaraktären af emigrationsförhållandena i denna trakt.

Mörsil den 31 december 1907.

Ernst J. Almqvist.

Hede distrikt. Jämtlands län.

Allmogen härstädes tillhör hufvudsakligen trenne kategorier: själfägande bönder, arrendatorer till bolag och kronan, samt arbetare. Af dessa äro bönderna nog talrikast; därefter komma arrendatorerna, och slutligen arbetarne, som till antalet mera kunna växla, men nu gifvetvis äro minst talrika. Då utvandringen med få undantag när utgår från de förstnämnda slagen, behöfver endast dessas förhållanden närmare skärskådas. Att utvandring från de egentliga arbetarne så litet förekommer, synes uppenbarligen bero på att dessa, hvilkas ekonomiska ställning är sämst, ej så lätt finna utvägar att realisera en resa till Amerika, som för utvandrarerna nästan utan undantag är målet.

Modernäringen är här jordbruket, men som säden här ej nämnvärdt mognar, blir det boskapsskötseln som man hufvudsakligen eller nästan enbart vid jordbruket lägger an på.

Så godt som all säd, äfvenså vissa år potatis och alla öfriga förnödenheter, som ej boskapsskötseln lämnar, måste tagas från annat håll, och då kommunikationerna äro högst bristfälliga, blifva alla varor genom de långa landsvägsfrakterna dyra. (En del byar och en hel kommun sakna utfartsvägar till allmänna landsvägen). Äfvenså får bonden eller arrendatorn af samma orsak ej eljes vanlig ersättning för sina ladugårdsprodukter, och de kontanter, som dessa behöfva, söka de fylla genom skogsafverkningsarbete.

Då skogen, dels genom eganderätt till hemman dels genom afverkningsrätt, hufvudsakligen tillhör bolagen, är det hos dessa, som biförtjänsterna förvärfvas, och då dessa förr varit gifvande, hafva arbetskrafterna dragits från jordbruket, hvilket kommit i andra hand. Ja man har vant sig att anse, att ett jordbruk i och för sig här icke kan löna sig. Då nu skogsafverkningen ej lämnar samma förtjänster som förr, eller åtminstone ej ökats i proportion till de ökade lefnadsomkostnaderna, så torde dessa omständigheter jämte underrättelser om och tron på bättre villkor å andra sidan hafvet ingifva lockelser till emigration.

De bönder, som äro i besittning af skog, stå sig naturligtvis bäst, och numera börja en del bönder återfå sin afverkningsrätt; eljest äro bönder och arrendatorer tämligen likställda. Som en motvikt till arrendet hafva arrendatorerna ett visst försteg, därigenom att de i första hand tillgodoses med arbete af bolagen. Kronoarrendatorerna inneha bland jordbrukarna den sämsta ställningen, enär de sakna denna de öfriga arrendatorernas förmån. Det visar sig emellertid ingen tydlig skillnad i utvandringsfrekvensen hos dessa olika klasser.

Skatterna böra knappast, då bondens hemman är synnerligen lågt taxerad, vara en bidragande orsak, ehuru skattetalet per fyrk är mycket högt; däremot torde man i dessa trakter finna vägunderhållet drygt och besvärligt.

Hygieniska förhållanden i hemmen äro ju mångenstädes dåliga, helst som man ännu, ehuru numera på enstaka ställen (dock icke så alldeles enstaka heller), bor i själfva fähusen, i samma afdelning som boskapen, merendels endast under vintern, men äfven året om; men vid dessa förhållanden är man van, och dessa drifva nog ej till utvandring. Möjligen kunna de på sista tiden mera uppmärksammas timmerkojornas usla skick, hvilket dock i södra delen af distriktet något förbättrats, inge en del afsmak för skogsarbetet, som verkligt på denna grund är hälsovådligt.

Härjedalen är ju känt för att vara ett fattigt land, men denna åsikt är endast till viss grad berättigad, så till vida att landet är magert och frostländt och icke, såsom jordbruket nu skötes, lämnar full bärgning åt folket; men

individerna lefva därför, till följd af den s. k. biförtjänsten, icke så fattigt, som man är benägen att tro. I allmänhet står man sig här ganska godt. Nöd eller hotande nöd drifver här ingen till Amerika, ty i den klass, de egentliga arbetarnes, där nog hos en del rätt stor fattigdom råder, mest i norra delen af distriktet, förekommer som nämnt ingen afsevärd utvandring.

De återinvandrade synas till god del ej vara önskvärda invandrare, men mig har synt, att dessa äro icke så mycket objekt med minskad eller i Amerika förbrukad arbetskraft som fastmer med bristande vilja att arbeta. Exempel härfå äro icke så få. Emellertid må anmärkas, att en icke så ringa anpart af de utvandrade också äro objekt (ofta odågor och odygdsfrön), som man saklöst kan undvara.

Hede den 16 december 1907.

Herman A. Melén.

Nordmalings distrikt. Västerbottens län.

De, som utvandra från distriktet, äro som regel ungt folk och ogifta. Hvad driffjädern till emigrationen beträffar, så utgöres den, kan man säga, alltid af åstundan att säkrare och snabbare, än hvad här hemma är möjligt, skaffa sig en tryggad ekonomisk ställning. Öfvertygelsen att större utsikter härför finnas i Amerika hafva de vunnit genom skildringar från släkt och vänner därstädes. I allmänhet är det betydligt flera män än kvinnor, som utvandrat. Ett annat lockbete är skildringarna från Amerika om de bättre bostadsförhållandena, som i allmänhet där förefinnas bland arbetareklassen. Däremot kan man ej säga, att det varit egentlig fattigdom, som drifvit folket till emigrering.

Arbetsförtjänsterna hafva varit ganska goda inom distriktet. För en ordentlig, ogift man finnes, såsom erfarenheten visat, äfven härstädes möjlighet att under några år spara en summa, som kan möjliggöra för honom att inom ej så aflägsen framtid blifva ägare af ett jordbrukshem. Gifter han sig däremot tidigt, visar likaledes erfarenheten, att bildandet af ett dylikt eget hem hart när är omöjligt. En del får skrivas på ökade utgifter för ökad familj, men en stor del måste bero på hustrurnas fullkomliga oerfarenhet och oförmåga i allt hvad hushållning och beräkning vill säga.

Men äfven om nödiga medel kunna hopskrapas för att förvärfva ett eget hem, så är ett dylikt ganska svåråtkomligt, ty bolag få ej afsöndra lämpliga områden, och hemmansägarna äro mycket ovilliga att afstå af sin jord, hvarjämte villkoren för lån äro svåra och obekväma.

Den första och viktigaste åtgärden är enligt min mening att bibringa flickorna kunskaper i hushållning och förmåga att spara samt sammanhålla ett hem, så att man tydligen får se, att det äfven här finnes möjlighet för en gift arbetare att lägga af något för sin ålderdom.

Vidare böra åtgärder vidtagas, så att jord blifver möjlig att förvärfva på villkor som äro billiga och till sin form ej för tunga och svårbegripliga. Denna jord måste ligga i närheten af platser, där för öfrigt arbetsförtjänst finnes.

De hemmansägaresöner, som hafva hemmansdelar att ärfva, emigrera ej härstädes, hvarför det tydligen skall blifva den egna jordtorfvan eller möjligheten att förvärfva dylik, som skall blifva den väsentliga hållhaken mot emigrationen.

Här bör ock påpekas den inom åtminstone hela Norrland gängse seden bland allmogen att till äldsta eller de två äldsta sönerna sälja för en spottstyfver

eller så godt som gifva hemmanet, under det de andra barnen få nästan intet. Detta bruk, som dock utgör ett mäktigt stöd för bibehållandet här uppe af en själfständig jordägareklass, är å andra sidan en starkt bidragande orsak till emigrationen, ty det är just dessa lottlösa och ej utan skäl missnöjda syskon, som lämna en mycket väsentlig kontingent till emigrationen.

Det är enligt mitt förmenande uteslutande de ekonomiska faktorerna, som spela in, hvaremot de politiska, såsom mindre kommunal rösträtt etc., äro utan betydelse.

De relativt höga skatterna för personer med t. ex. 800—1,500 kronors inkomst hafva onekligen i någon mån bidragit till att drifva dem ur landet. På denna klass af inkomstagare trycka ock skatterna mycket tungt. Önskligt vore därför, att åtgärder kunde vidtagas för att lindra skattebördan för dem.

Jag måste bestämdt påstå, att de från Amerika återflyttande personerna med afseende på hälsa och arbetskraft ofta äro mindervärdiga. Rätt vanligt är, att deras hälsa är bruten och ej sällan äro de tuberkulösa. Dessa senare borde under nuvarande förhållande ej tillåtas återflytta in i landet.

Nordmaling den 15 januari 1908.

Adolf Lundh.

Piteå distrikt. Norrbottens län.

Emigranterna härifrån utgöras till allra största delen af ungt ogift folk ur den tjänande klassen, och då det ju ingår i deras medvetande, att ett sträfsamt lif väntar dem i det främmande landet, är tyvärr följden häraf den, att det till på köpet endast är friskt och kraftigt folk, som vågar ge sig i väg. Orsaken är naturligtvis i allra flesta fall hoppet om större inkomster och om förvärfvandet af en bättre framtida ekonomisk ställning. Fastän åtminstone den manliga delen af befolkningen genom arbete här hemma bör kunna skaffa sig en skäligen inkomst, så, då sparsamhet just ej ligger för norrlänningen och han ofta nog ej heller arbetar mer än hvad han är nödd och tvungen till, blir naturligtvis oftast ingenting till öfvers. De allra fattigaste äro också de som på grund af lättja eller af fysisk eller psykisk svaghet ej vilja eller kunna utträtta något ordentligt arbete, men sådana ser man aldrig emigrera.

Någon allmänt utbredd svårare fattigdom kan man just ej påstå förefinnas, åtminstone ej i kustlandet, men någon förmögenhet finnes ej heller, utan har befolkningen det så, att den kan skäligen draga sig fram.

Då arbetet i skogarna och vid sågverken (Norrlands förnämsta industri) till följd af tryckta konjunkurer under de senare åren minskats, har detta under samma tid haft till följd en allmän ekonomisk försämring samt en påtaglig ökning af emigrationen, och fastän ju visserligen på senare åren alltmera arbete nedlagts på jordbrukets upphjälpande, så kan naturligtvis detta på grund af klimatiska förhållanden aldrig härstädes uppnå och intaga samma betydelse som söderut, utan är det ej besynnerligt, om hos mången vid jämförelse häraf misströstan tager öfverhand samt lusten uppstår att på andra, af naturen mera gynnade platser försöka samma arbete.

För så vidt nu de till Amerika emigrerande ej hafva varit för länge borta, anser jag, att det vore önskvärdt, om tillfälle kunde beredas dem att återvända, ty ofta nog hafva de därute fått lära sig arbetets betydelse samt att bättre taga vara på tiden, och skulle naturligtvis härigenom äfvenledes en

betydande arbetskraft kunna återbördas till vårt land igen. Emellertid ser man nu endast ett fåtal återkomma, och bland dessa tyvärr många med bruten hälsa (i synnerhet tuberkulos).

Öjebyn den 13 april 1908.

Sigfrid Collin.

Arjeplogs distrikt. Norrbottens län.

Utvandring från Arjeplogs extra provinsialläkaredistrikt har i mycket liten skala förekommit under min 4-åriga tjänstgöring härstädes. Utaf särskildt intresse torde vara, att under denna tid intet fall af emigration till Amerika varit att anteckna. Den lilla utvandring till främmande länder, som inträffat, har gått till Finland och i synnerhet till Norge. Återinflyttningar från detta senare land äro dock mycket vanliga.

Af mina iakttagelser här uti emigrationsfrågan torde framgå att lusten till att i främmande land söka sig sin utkomst är, jämfördt med landet i öfrigt, ovanligt liten. Vid första ögonkastet kan detta synas egendomligt, ty fattigdomen är här i många hem ofantlig. Särskildt gäller detta i de hushåll, som bo å de af bolagen inköpta hemmanen, hvilka utgöra omkring en tredjedel af den i enskild ägo varande jordegendomen inom distriktet. Men de lätt tillgängliga födoämnen, som ett mycket godt fiske ger i de vidsträckta fjällsjöarna, och afkastningen af goda jaktmarker utgöra en inkomstkälla, som här spelar en stor roll i befolkningens lif. Jorden saknar dessutom visst ej stora odlingsmöjligheter. Mer och mer börja ock de bönder, som ännu besitta sin jord, att ägna denna sin uppmärksamhet. Under vintrarna ger timmerafverkningen goda förtjänster.

Det visar ovillkorligen här på sunda instinkter, att befolkningen här under dessa förhållanden blifver kvar i landet. Kommer man dem emellertid litet närmare, så finner man, att det är hoppet om Lapplands snart börjande raskare utveckling, som ännu alltjämt binder mången kvar. Det väntas med otålighet på bättre möjligheter för nybyggare att få tillträde till jorden, och man väntar på bättre kommunikationer. Men vilja eller kunna ej statsmakterna snart göra något på allvar för att tillmötesgå dessa kraf, så torde inom kort emigrationslusten nå äfven dessa nejder.

Ett lif, som till stor del måste baseras på fiske och jakt, är och förblir alltid en låg kulturståndpunkt, på hvilken endast ogynnsamma utvecklingsmöjligheter för andra näringar förmå kvarhålla människan. Med smärta måste man här alltjämt påminnas om, huru som kalla lagparagrafer komma all företagsamhet att förtvina. Ofantliga vidder af odlingsbar jord finnas nämligen, där massor af nybyggare skulle finna sin bärning, om blott staten under enkla former och utan åratal af väntan ville raskt bevilja nybyggesansökningar å sina domäner. Nu sitter i stället mångenstädes bonden kvar å det hemman han, okunnig om dess verkliga värde, en gång afhändt sig till något af de här så inflytelserika bolagen. Att han i denna ställning som bolagsundantagshjon fort och säkert förlorar all spänstighet och energi, är det alltjämt upprepade förloppet i dylika fall.

Glädjande och lofvande godt för framtiden är att se det behag de söderifrån hit inflyttade svenskarna finna i Lapplands fjälltrakter. Snart nog hafva de lärt sig inse, att de fördelar, naturen här erbjuder, utgöra en god ersättning för de svårare möjligheter till penningeinkomster, som alltid vidlåda glest befolkade trakter. Därför stanna de också i regel, då de en gång slagit sig ned.

Här i Lappland har Sverige plats för tusentals armar, här är det rätta landet att »emigrera» till. Men vill svenska staten på allvar leda utvandringen hit, så måste den ovillkorligen, som jag förut anfört, snart lämna lätt tillträde till jord å sina ofantliga domäner här och dessutom med all makt påskynda fullbordandet af den så otåligt väntade järnvägen genom det inre af Norrland.

Arjeplog den 23 januari 1908.

E. Björnwall.

Vittangi distrikt. Norrbottens län.

Mitt verksamhetsområde, Vittangi provinsialläkaredistrikt, omfattar Juckasjärvi socken med undantag af Kiruna gruf- och stationssambälle, som bildar eget extra provinsialläkaredistrikt, samt Karesuando socken. Folkmängden utgjorde vid senaste årsskiftet 4,290 personer. Af dessa uppgår antalet lappar till cirka 1,500 personer. Den öfriga befolkningen är så godt som utslutande af finsk härkomst och talar finska språket.

Från denna glest befolkade bygd har emigrationen aldrig varit stor. För ett tiotal år sedan flyttade några personer öfver till Amerika och hafva där kvarstannat. Äfven på de senare åren har ett fåtal begifvit sig dit öfver i afsikt att efter någon tids förlopp, sedan de förbättrat sin ekonomiska ställning, återvända till sin bygd. De hafva tillhört allmogeklassen, och några hafva utgjorts af hemmansägare. De som haft familj hafva lämnat denna hemma och under bortovaron så godt sig göra låtit försett den med penningar.

Hufvudorsaken till emigrationen har varit den klena ekonomiska ställningen. Och denna åter kan anses hafva sin grund i åkerbrukets låga ståndpunkt och sättet för ladugårdsskötselns bedrifvande. Mot en hög uppdrifning af jordbruket ställer klimatet svårigheter; men det kunde dock vara bättre, och blir ock så i en framtid. Först nu pågå, eller äro nyligen afslutade, skiften af byajordarna. Innan dessa kommit till stånd, kan intet nämnvärdt jordbruk bedrifvas. Tyvärr äro dessa skiften förenade med så stora kostnader, att mången hemmansägare ser sig ur stånd att gälda dem och måste gå ifrån sina hemman. Från denna klass utgå ej så få emigranter. Till all lycka hafva dock trävarubolagen ej lyckats förvärfva något större antal hemman inom detta distrikt, i motsats mot hvad förhållandet är på en hel del andra orter i Norrland, där enligt mitt förmenande trävarubolagens framfart och jordförvärf hafva varit största orsaken till emigrationen.

Som åkerbruket står lågt, måste befolkningen lägga an på ladugårdsskötselns för att såmedels skaffa sig lifsförnödenheter. Den köttföda, som förekommer, är dock ej så mycket nötkreaturskött utan renkött. Fodret till kreatursbesättningarna måste för det mesta tagas från myrarna, som en del ligga på mycket stora afstånd från byarna och hvilkas bärgande är förenadt med stor möda och risk för hälsan samt kräfver mycket arbete i förhållande till den afkastning de lämna. Som höet måste lämnas kvar på stället tills vinterföre blir, händer det ofta, att renar och älgar anställa stor skada på detsamma. Kommer våren sent, så att kreaturen måste länge utfodras inne, uppstår i regel foderbrist.

För att skaffa penningar till skatter och inköp af lifsförnödenheter dels afverkas skog och dels sökes arbete i Kiruna och Malmberget; det senare äfven af bönderna själfva under de tider de kunna vistas borta från hemmen. Därjämte kan under en del år befolkningen på vissa trakter skaffa sig be-

tydliga inkomster på ripjakt. Tack vare det goda skatteobjekt socknen äger i Kiruna grufvor äro kommunalskatterna i Juckasjärvi nu ej vidare betungande. Inom Karesuando socken äro de mycket dryga. Hvad som drager de största skatterna inom de nordliga, glest befolkade socknarna, med deras i genomsnitt svagt ekonomiskt situerade befolkning, äro fattigvårdstungan och vägunderhållet.

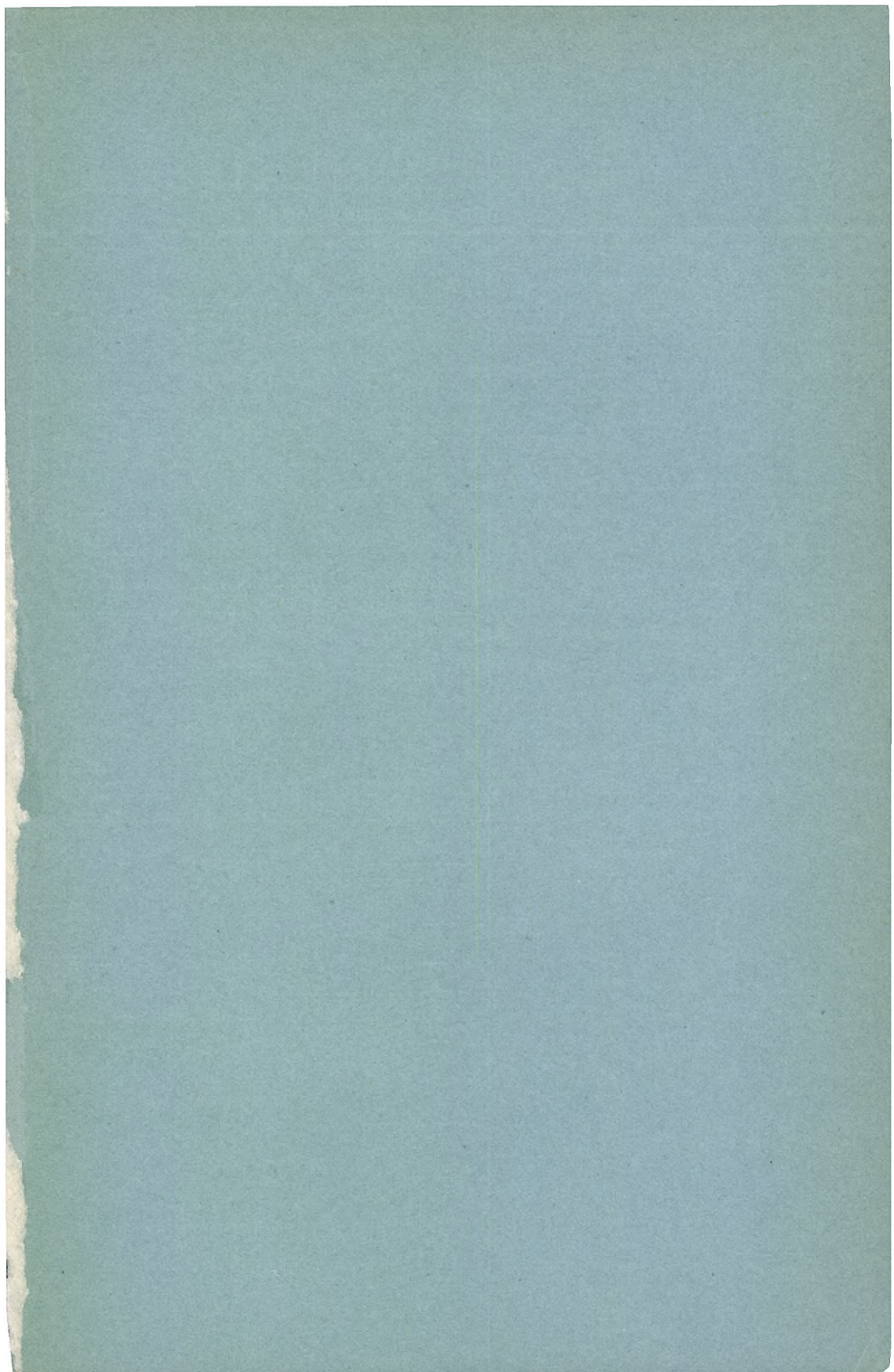
De hygieniska förhållandena äro ej de bästa. Bostäderna äro dåligt byggda och kalla, så att vintertiden husets hela personal brukar bo i pörtet, det största och trefligaste rummet i en bondgård. Härigenom uppstår lätt öfverbefolkning och osundhet samt befordras spridningen af smittosamma sjukdomar. Sålunda har tuberkulosen en ganska stor utbredning.

Bland missbruken intaga den omåttliga tobaksrökningen och kaffedrickningen främsta rummet. Bruket af kaffe kan dock enligt min egen erfarenhet ej undvaras, åtminstone ännu så länge, tills något bättre satts i dess ställe. Under de långa färderna i skogarna och på vattendragen är det alldeles nödvändigt att förtära något, som verkar stimulerande på organismen. Hvad som måste väcka förvåning är, att det kopiösa förtärandet af kaffe ej verkar mera skadligt än hvad det verkligen gör på befolkningen här.

Af de personer, som emigrerat, har ett fåtal redan återkommit. Bland dessa har intet förmärkts, som skulle kunna påfordra särskilda åtgärders vidtagande. De äro arbetsföra, och deras hälsa har ej, så vidt känt är, tagit skada under bortovaron.

Vittangi den 23 december 1907.

Alfr. Söderlind.

z B 26/10-73:16

Oml. lagis

Af Emigrationsutredningens utlåtande hafva hittills i tryck utkommit

(augusti 1909):

- Bilaga I. **Utvandringslagstiftning.** Öfversikt af dess utveckling och nuvarande beskaffenhet i Europas olika stater.
- Bilaga II. **Utvandringsväsendet i Sverige.** Öfversikt af gällande författningar och deras tillämpning.
- Bilaga VII. **Utvandrarnes egna uppgifter.** Upplysningar inhemtade genom Emigrationsutredningens agenter äfvensom Bref från svenskar i Amerika.
- Af Bilaga VIII. **Bygdeundersökningar:** 2. Jösse härad i Värmland. — 3. Vedbo och Nordmarks härad. — 4. Sundals, Nordals och Valbo härad. — 5. Väne, Flundre, Bjärke och Ale härad. — 6. Öland.
- Bilaga IX. **Den jordbruksidkande befolkningen i Sverige 1751—1900.** Statistisk-demografisk studie på grundval af de svenska yrkesräkningarna.
- Bilaga XI. **Torpare-, backstugu- och inhysesklasserna.** Öfversikt af deras uppkomst, tillväxt och aftagande med särskild hänsyn till torparklassens undergräfvande.
- Bilaga XIV. **Småbruksrörelsen i främmande länder.** Småbruksrörelsen å de brittiska öarna samt inre kolonisationen i Preussen och Förenta staterna.
- Bilaga XV. **Arbetsmetoder i Amerika.** Arbetsintensitet och verkstadsorganisation. Arbetsmetoder inom verkstads- och maskinindustrien.
- Bilaga XVII. **Utdrag ur inkomna utlåtanden.** Uttalanden af hushållnings-sällskapen, skogsstaten, kronolänsmän, pastorsämbeten och provinsialläkare.

Under uppsättning äro:

- Bilaga III. **Mormonvärfningen.** — Bilaga IV. **Utvandringsstatistik.** — Bilaga V. **Bygdestatistik.** — Bilaga X. **Jordmobiliseringen och bondeklassens undergräfvande.** — Bilaga XII. **Jordfördelningen och landsbygdens affolkning.** — Bilaga XVI. **Folklynnet och utvandringen.** — Bilaga XX. **Svenskarna i utlandet.**
-